

НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ НОВІТНІХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

ХАРКІВ – 2023

УДК 339.9(06)

ISBN 978-966-695-585-5

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ
КОНДРАТЮКА»
ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ БІЛОРУСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ, БІЛОРУСЬ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ, В'ЄТНАМ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, БОЛГАРІЯ
НІМЕЦЬКА КАДРОВА АКАДЕМІЯ, НІМЕЧЧИНА
УНІВЕРСИТЕТ КОДЖАЕЛІ, ТУРЕЧЧИНА
ТБІЛІСЬКИЙ НАВЧАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГУРАМА ТАВАРТКІЛАДЗЕ, ГРУЗІЯ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ІМЕНІ О. М. БЕКЕТОВА

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ НОВІТНІХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

(1–28 ЛЮТОГО 2023 РОКУ)

Харків – 2023

УДК 339.9(06)
Н35

Редакційна колегія:

Бервено О. В. – д-р екон. наук, професор кафедри економічної теорії та міжнародної економіки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова;

Федотова Ю. В. – канд. екон. наук, доцент, зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова;

Рибак Г. І. – канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, протокол № 8 від 5 квітня 2023 р.

Национальні економіки в умовах новітніх глобальних викликів
Н35 [Електронний ресурс] : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Харків, 1–28 лютого 2023 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова [та ін.] ; [редкол. : О. В. Бервено, Ю. В. Федотова, Г. І. Рибак]. – Електронні текстові дані. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. – 300 с.

ISBN 978-966-695-585-5

У збірнику представлені матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Национальні економіки в умовах новітніх глобальних викликів», яка проходила з 1 лютого по 28 лютого 2023 року в Харківському національному університеті міського господарства імені О. М. Бекетова. Піднімалися питання визначення та обґрунтування проблем розвитку світового господарства та напрямів міжнародного економічного співробітництва країн світу у сучасному цифровому просторі під впливом глобальних змін. Сформовано рекомендації щодо пошуку оптимальних шляхів подолання цих проблем. Збірник розраховано на наукових працівників, докторантів, аспірантів, студентів та усіх, хто цікавиться проблемами розвитку світового господарства. Участь у конференції взяли науковці з провідних вітчизняних та закордонних вишів: Києва, Харкова, Львова, Дніпра, Полтави, Луцька, Кривого Рогу, Житомира, Запоріжжя, Одеси, Івано-Франківська, Ужгорода, Вінниці, Кропивницького, Тернополя, Ірпіня, Черкас, а також Варни, Ханоя, Коджаелі, Тбілісі, Мюнхена.

УДК 339.9(06)

© Колектив авторів, 2023

© Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, 2023

ISBN 978-966-695-585-5

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова: Бабаєв В. М., д-р наук з держ. упр., професор, ректор ХНУМГ ім. О. М. Бекетова.

Заступники голови:

Сухонос М. К., д-р техн. наук, професор, проректор з наукової роботи ХНУМГ ім. О. М. Бекетова;

Старостіна А. Ю., канд. техн. наук, доцент, начальник науково-дослідної частини ХНУМГ ім. О. М. Бекетова;

Федотова Ю. В., канд. екон. наук, доцент, зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки ХНУМГ ім. О. М. Бекетова

Члени оргкомітету:

Бервено О. В., д-р екон. наук, професор кафедри економічної теорії та міжнародної економіки ХНУМГ ім. О. М. Бекетова;

Тютюнникова С. В., д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління ХНУ ім. В. Н. Каразіна;

Дубіщев В. П., д-р екон. наук, професор, професор кафедри економіки, підприємництва та маркетингу ННІФЕУП;

Шахно А. Ю., д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри економіки, організації та управління підприємствами ДВНЗ «Криворізький національний університет»;

Данг Суан Хоан, д-р екон. наук, професор, президент Національної академії державного управління, Ханой, В'єтнам;

Демірова С. Д., д-р екон. наук, доцент, керівник кафедри індустріального менеджменту Технічного університету, Варна, Болгарія;

Акбулут Фатіх, д-р наук з держ. упр., доцент, доцент кафедри політології та державного управління Університету Коджаелі, Коджаелі, Туреччина;

Адамія Зоя Костянтинівна, д-р філол. наук, професор, директор Грузино-українського інституту мовознавства і культури, керівник центру з підтримки досліджень Тбіліського навчального університету імені Гурама Таварткіладзе, заступник директора Міжнародної науково-педагогічної організації філологів «Захід-Схід» (ISPOP)

Рибак Г. І., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки ХНУМГ ім. О. М. Бекетова.

СЕКЦІЯ 1

НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІКИ В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

POVERTY AS AN ACTUAL PROBLEM OF DEVELOPING NATIONAL ECONOMIES

DANG XUAN HOAN, Doctor of Economics, Professor, President
National Academy of Public Administration (NAPA), Hanoi, Vietnam

S. V. TIUTIUNNYKOVA, Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor at
the Department of Economic Theory and Economic Management Methods
V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

O. V. BERVENO, Doctor of Sciences (Economics), Docent, Professor at the
Department of Economic Theory and International Economics
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

Today poverty combined with income inequality in the global economy is one of the most pressing economic problems. The global problem of poverty and inequality, the polarization of incomes, the stratification of the population according to income tends to deepen in a significant part of the countries. The poverty of the population has significant negative consequences, among which one of the main ones is the loss of the country's human potential, especially in the field of education and healthcare. Under these conditions, a theoretical substantiation and practical implementation of effective and fair mechanisms for the formation and redistribution of income, overcoming inequality as one of the obstacles to decent human development is required. The complex theoretical issues of defining the phenomenon of poverty and income stratification, the search for ways to radically reduce inequality and poverty are the subject of the work of many well-known scientists, among more than 8 Nobel laureates in economics received an award for researching poverty problems.

If we classify poverty according to its types, then we can distinguish between absolute and relative. So, with absolute poverty, a person is not able to purchase goods with his own money to satisfy biological needs. Indian economist A. Sen sees poverty as a dynamic and multidimensional phenomenon. In his opinion, poverty is primarily a lack of basic opportunities for individuals or families, and not just a financial factor, so it is necessary to strengthen the potential of the poor through education and health care, which in turn will lead to an increase in their productivity and income levels. A. Sen proposed a two-stage assessment of poverty: determining the poor by the threshold of deprivation and aggregating information about poverty in society. Thus, when studying poverty, many scientists adhere to the principle of complexity, which includes an analysis of opportunities, needs, place in the social structure, etc., offering various methods for assessing multidimensional poverty. Poverty should be assessed from different perspectives using a multidimensional approach. Most of the studies currently

being conducted by organizations and countries, including UNDP, use the Alkire-Foster method to measure multidimensional poverty. This method of poverty assessment is considered the most comprehensive, as it assesses not only the overall level of poverty, but also determines its scale and depth. This method includes 10 indicators based on the analysis of three aspects related to the HDI: health, education and living conditions. Overall, UNDP's approach to assessing human development and multidimensional poverty is the most comprehensive.

According to the latest World Wealth Report, today the richest 10% control between 60% and 80% of the wealth. Billionaires' share of the world's wealth rose to record levels during the COVID-19 pandemic, according to a group founded by French economist Thomas Piketty in late 2021. Despite the growing pace of wealth accumulation, the proportion of the world's poor remains significant [1]. At the same time, the poverty rate increased in 2020 due to the crisis caused by the COVID-19 pandemic and its destructive consequences. The population in extreme poverty has increased by 70 million. The proportion of the world's population below the extreme poverty line has reached 9.3 percent, up from 8.4 percent in 2019. This trend has broken more than a thirty-year trend of absolute poverty reduction. Now poverty in the world has become an even more urgent problem [2].

Consider the problem of poverty on the example of two countries: Ukraine and Vietnam. In recent decades, the level of poverty has increased significantly in Ukraine. According to international organizations, Ukraine is the poorest country in Europe. From 2016 until the start of the Corona crisis, the Ukrainian economy grew steadily, with a total GDP growth of 11.8%. In parallel, the situation with poverty improved, it was reduced according to almost all methodologies. According to the World Bank, in Ukraine, the poverty rate was also falling until 2020, but in general, the country belongs to the group of countries with low-middle income. A comprehensive assessment of poverty in the country is carried out by the Institute of Demography based on a survey of 30,000 households, where people indicate all their income and expenses. Most often, Institute researchers use an indicator that shows how many people spend less than the actual living wage. In 2019, according to this indicator, 41% of Ukrainians spent less than UAH 3,747 (living wage), while in 2015 it was 59%. According to the data published by the State Statistics Service at the end of 2020, the majority of Ukrainians do not consider themselves to be in the middle class, about 67.1% of citizens classify themselves as poor [3]. And as a result of a full-scale war, the level of poverty in Ukraine increased 10 times. This assessment was published by the World Bank Regional Director for Eastern Europe, Arup Banerjee. According to Banerjee, 25% of Ukraine's population will live in poverty by the end of the year (compared to just over 2% before the war), and that figure could rise to 55% by the end of next year [4]. Most researchers believe that poverty in the country is characterized by mass character both in terms of scale and depth of penetration. Ukrainians living in need are forced to spend up to 63% of their income on basic needs. Thus, Ukraine failed to consolidate the positive results in the fight against poverty, and the country again faced a significant increase in poverty due to the war.

Relatively recently, Vietnam was considered one of the poorest countries in Southeast Asia, having survived a twenty-year war. Gradually, however, Viet Nam

managed to overcome significant poverty and achieve significant economic results. Over the past 20 years, the poverty rate in Vietnam has decreased by more than 3 times from 16.8% to 5% between 2010 and 2020, with more than 10 million people supported to get out of poverty through the state program to fight with poverty. Over the past 10 years, poverty in Vietnam has fallen significantly, the World Bank Country Office in Vietnam said during the release of the Poverty and Equality Assessment Report. The World Bank analysis also shows that in less than half a century after the end of the war and after 35 years of national renewal, Vietnam has become a dynamic economy and an attractive market for the whole world. At present, the level of chronic poverty is still slightly higher in certain groups, and this is also a problem in the path of poverty reduction in Viet Nam [5]. Poverty rates among several chronically poor groups have almost halved between 2010 and 2020, including ethnic minority groups and households in the northern midlands and highlands. Representatives of small nationalities are actively moving to work in the manufacturing and processing industries at the same speed. The significant breakthrough made by Viet Nam in the fight against poverty is another step towards its complete eradication. The government has already developed a new five-year plan to fight poverty. Vietnam will spend 75 trillion VND (\$3.3 billion) for a five-year (2021-2025) anti-poverty program. The national program proposed by the Ministry of Social Affairs will be aimed at reducing poverty, preventing people from falling into poverty and helping poor people get better access to social services. The goal of the program is to cut the number of poor families across the country by half compared to 2021. It will aim to keep the percentage of multidimensionally poor households between 1-1.5% and lift 30% of particularly poor areas and communities along the coast and islands out of poverty. According to the World Bank's recommendation, Vietnam will pursue a targeted poverty reduction policy in order to further reduce poverty and improve living standards, in new strategies to help those who escaped poverty achieve economic security. However, in order to maintain this achievement and effectively implement social policy, Viet Nam should continue to increase the income of the population, since this indicator in the country is relatively low compared to other countries.

It should be noted that Vietnam and Ukraine have many similar characteristics that make it effective to share experience in certain reforms. We think that the experience of combating poverty in Vietnam can be a valuable material for the implementation of anti-poverty policy in Ukraine.

Literature:

1. Global Wealth Report 2022. Leading perspectives to navigate the future. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/global-wealth-report-2022-en.pdf> (Last accessed: 17.02.2023).
2. Poverty and Shared Prosperity 2022. Correcting Course. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/37739/9781464818936.pdf> (Last accessed: 17.02.2023).
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>
4. World Bank says Ukraine has tenfold increase in poverty due to war. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-ukraine-has-tenfold-increase-poverty-due-war-2022-10-15/> (Last accessed: 17.02.2023).

5. Vietnam Poverty and Equality Assessment Report 2022. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099115004242216918/pdf/P176261055e180087097d60965ce02eb562.pdf> (Last accessed: 17.02.2023).

CONTEMPORARY CHALLENGES IN THE ECONOMICAL SPHERE ON THE GLOBALIZATION BASE

G. LOBZHANIDZE, Doctor of law, Professor Dean of the Faculty of Law
Z. ADAMIA, Doctor of Philology, Professor, Head of the Research Support Center,
Director of the Georgian-Ukrainian Institute of Languages and Culture
Guram tavarakiladze tbilisi teaching university, Tbilisi, Georgia

The UN Mission pays attention on the international collaboration importance in order to solve the economical issues. (the article 1, paragraph 3). In the problems' regulation process the important role plays the international legislative norms strengthening in the charter, the IX part and the X part of the charter are important as well that deals with the economical and social council basic directions.

In the latest period we come across many global changes in the world, for example, one of them are multi-polarity, economical globalization and the international forces balance distribution and despite the world community interests all these ones have taken place during the pandemic period, that much more complicates both the international and economical security on the national level.

Since 2019 the new Corona Virus has been spread from (China) and since 2020 the health defense world organization has announced it (Covid -19) as a pandemic process and almost all the countries were involved in the fight against it including Georgia.

The pandemic has had a negative influence upon every sphere of the social life and we must point out the most important following element among them – the economical situation that is reflected on everyone and everything. The target of our work is to present the national and international economical problems in the global challenges conditions.

During the last two years we come across the several economical science terms “Coronamix” (Ajit de alvis, Shrilanka), “Coronanomik” and etc. based on the Georgian professor Vladimer Papava even up today the economists studied the world economical crisis influence on the health defense system and the situation in the world has shown the problem on the contrary – the corona virus itself causes the world wide global crisis. (Geller A. 2022). It is called “coronomik crisis “instead of the classical economical crisis (Papava V. 2022).

The economical stagnations have especially had a negative influence on the developing countries that is followed by the instant unemployment. The border restrictions have caused the employees' restrictions from the developing countries as well and therefore the products lack and frustration in the poor countries. This process is followed by the food products and other things' distribution from the rich countries.

The mentioned process has caused the instant rise of prices upon every kind of product and as a result the population became psychologically stressed.

We can definitely point out one more problem – all the mentioned worldwide processes have had enormous influence on Georgia as well. Russia promotes to rise the economical and political crime processes in the region and therefore to make the USA and Europe not to include the politically and economically problematic countries in the European Union and NATO.

The Covid – 19 pandemic situation has clearly shown us the contemporary global problems in the legislative sphere, both on the national and international level and therefore the new tasks and challenges have been found as a result in the international relations and health defense system about the balance of the confidentiality and this showed us that the preparation for the force major situations must be made in advance to better prepare for the future challenges.

Literature:

1. Brown J., *Influenza: The Hundred years Hunt to cure the deadliest diseases in history*. Nova York: Atria Books. 2018. 272 p.
2. Giddens A., *Risk and Responsibility / Modern Law Review*. 1999. URL: https://courses.washington.edu/sales09/Handouts/Giddens_Risk_Responsibility.pdf (Last accessed: 28.01.2023).
3. Geller A., Wiseman P., Rugaber C. *Outbreak starts to look more worldwide economic crisis*. 2020. URL: <https://sg.finance.yahoo.com> (Last accessed: 28.01.2023).
4. Papava V. *Coronomik Crisis: When the economy is a Hostage to Medicine*, Eurasia Review. March 29. 2020. URL: <https://www.eurasiareview.com> (Last accessed: 28.01.2023).
5. Cohan D.J. 2020 *Sociology of the virus assignment*
6. Price Kennex, R. *Aldama Using Sociology to make sense of the coronavirus pandemic*. URL: <https://www.rappler.com/voices/imho/255954-opinion-using-sociology-make-sense-coronavirus-pandemic/> (Last accessed: 28.01.2023).
7. Shubitidze V., Japaridze E., *Covid 19 pandemology and koropolitic, Globalization, Developmental Country and Georgia (History, Abchafology, Ethology)* 2022.

FORMATION OF THE PRINCIPLES OF IMPORT SUBSTITUTION IN THE COUNTRY'S ECONOMY

S. A. MEKHOVICH, Doctor of Economic Sciences, Professor

P. G. PERERVA, Doctor of Economic Sciences, Professor

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

Import substitution is a very important issue of the formation of the state as a system, directly related to the problem of increasing its independence and autonomy. For Ukraine, this problem is especially important at the present time. The war with Russia, the reduction in business revenues and the devaluation of the hryvnia made it impossible to maintain imports at the same level. But at the same time, the prerequisites for the most effective implementation of the import substitution policy, the need for which in modern Ukraine is necessary, have appeared is defined by many authors as an opportunity to get rid of dependence on imports and ensure the economic security of the state.

In economic dictionaries, the term "import substitution" is mainly considered as a reduction in the volume of imports by introducing customs restrictions in order to free up the domestic market for substitute goods of national production. Also, import substitution— is a separate direction of state policy, the purpose of which is to improve the ratios of domestic production, import and sale of goods and services in the domestic market. through the stimulation and development of the competitiveness of the real sector of the economy and adequate restraint of imports, and the improvement of the trade balance of the state. The main result of a highly effective policy of import substitution will be an increase in the share of goods and services that were produced in the country in the total volume of domestic consumption [1-13]. The main feature of this definition is that the function of the state is manifested not in the participation of the state in the economic process as an entity, customer or key investor, but in the fact that it creates conditions, in which the development and production of industrial products become attractive enough for the emergence and development of entrepreneurial initiative and investment activity in this direction. The policy of import substitution includes all aspects of the state's activities aimed at the development of import substitution processes, but the key link in it is the industrial policy of the state [4, 6, 9, 11]. It is its intensity and efficiency that determine the result of all industrial development based on import substitution.

To the principles of the policy of substitution, I propose to include:

1. Time constraints, that is, measures to support producers and the goals set should be indicated in time and fit into a strict time frame.

2. Openness of the economy – the economy develops only in the case of a constant influx of new technologies, investments, equipment, highly qualified specialists into the national economy. If the economy remains closed, then there will be low competition in the market, production will be extremely slow to update, technologies will not improve, and in principle, the entire economic system will experience a decline.

3. Strategic nature - the policy of import substitution should be aimed at the medium and long term for better implementation. Such a vision can give stability and sustainability to the entire economic system, and therefore create guidelines for investors and entrepreneurs.

4. The predominance of economic incentives over directive management – it is impossible to neglect the objective laws of the economy and create too favorable and hothouse conditions for economic activity, since this decision can lead, albeit to the initial positive effect, after - to self-isolation from the world economy and to lagging behind both in technological terms and in competitive terms.

In this regard, they have two main approaches to model strategies for import substitution:

1. With the strategy of economic development - links production and innovation, while focusing on the replacement of imported simple goods with domestic ones and the production of national substitutes for technologically complex imports.

2. The strategy of conservative modernization focuses on changes in technologies in existing sectors of the national economy. The tools of this strategy are similar to the strategy of economic development, but are applied on more liberal principles through state sectoral development programs, tax incentives to exporters, etc.

Thus, the role of the import substitution policy in the system of ensuring the economic security of the country is characterized ambivalently, taking into account the ambiguity of the impact of imports on the national economy. Excessive imports, the liberal policy of the state and, as a result, the high level of competitiveness of imported goods lead to the overwhelming influence of imports in the domestic market, where it is quite problematic for their own producers to break through.

Literature:

1. Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies (2017) / P.G.Pererva [et al.] // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
2. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // *НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 53-63.
3. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТУ «ХПІ» (екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С. 27-32 .
4. Tkachev M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia.* № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.
5. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
6. Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia.* № 4 (8). P. 27-35.
7. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // *Економіка розвитку.* 2011. № 4 (60). С. 116-120.
8. Kobieliava T.O, Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Менеджмент і маркетинг інновацій.* №3. С.79-86.
9. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.
10. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій.* 2015. № 4. С. 11-19.
11. Кравчук А.В., Перерва П.Г. Ефективність як економічна категорія // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 137-143.
12. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations.* №4. С.67-74.
13. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva,. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.

STAGES OF DEVELOPMENT OF THE BENCHMARKING CONCEPT AND THEIR CHARACTERISTICS

P. G. PERERVA, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Business Economics

S. A. KOSENKO, student group BEM-922

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

The development of the economy is accompanied by a deepening of economic transformations, which predetermines an increased interest in new theories and directions of development of marketing and management. A detailed study of existing scientific publications on the implementation of benchmarking at domestic and foreign enterprises allows us to talk about the ever-increasing popularity of this tool.

However, the features of the use of benchmarking principles in logistics are not sufficiently disclosed and require further study. The purpose of this study is to identify and analyze current trends in the use of benchmarking in logistics.

The development of benchmarking is also closely linked to how businesses understand quality. There are several stages in changing the understanding and attitude of enterprises to quality [4].

The first stage of benchmarking is interpreted as reengineering or retrospective analysis of the product. The basis of the concept: comparing the product of a competitor or any part of it with the product of the company. Managers of Japanese companies visited successful companies in the United States and Western Europe to study the experience of management and organization of production. This stage is characterized by checking the quality of the finished product. To ensure quality control, the firm invests in improving quality systems, not benchmarking.

The second stage is associated with the strengthening of control and is known as benchmarking competitiveness. Firms are implementing the quality standard ISO 9000. Benchmarking is applied to all key business issues. Consultants are widely involved in the development and implementation of benchmarking procedures. It is the interaction and rivalry of firms in modern business that is the basis for meeting the needs of consumers and gaining competitive advantages. At this stage, benchmarking is used. At this stage, benchmarking is used competitiveness and strategic benchmarking. Here, benchmarking was developed as a science in 1976 - 1986 thanks to the activities of Xerox. In 1979, due to a sharp decline in the company's share of the copier market, Xerox implemented a number of activities to study the technical characteristics of competitors' products, as well as the experience of Fuji. As a result, the company's share in the copy market has grown significantly, and the systematic comparison of "itself" with competitors (benchmarking) has become an integral part of the company's strategy (Leadership through Quality program).

The third stage, the benchmarking process, developed between 1982 and 1986, when quality leaders realized that it was easier to learn from businesses outside their sector or industry than by researching competitors.

The fourth stage – start-up benchmarking – is associated with the fact that all organizations represent a single mechanism [5]. Here, benchmarking is seen as a systematic process aimed at evaluating alternatives, implementing strategies and improving performance characteristics based on the study of successful strategies of external partner enterprises. The decision-making process takes place only on the basis of comprehensive and accurate information, provided that the overall efficiency of the company's activities is ensured. Within the organization, there is a synergistic effect. At this stage, strategic benchmarking moves to global.

The fifth stage - global benchmarking, is considered as a future tool for organizing international exchanges, taking into account the culture and national characteristics of the processes of organizing production.

Thus, benchmarking leads to a significant change in the decision-making procedure in the field of management and involves the identification, study and use of useful experience of other firms in relation to the problems of development of logistics

systems and chains, familiarity with the applied best practices, which contributes to increasing the competitiveness of the company.

Literature:

1. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // *НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 53-63.
2. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТУ «ХПІ» (екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С. 27-32 .
3. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // *Економіка розвитку.* 2011. № 4 (60). С. 116-120.
4. Kobielieva T.O, Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Менеджмент і маркетинг інновацій.* №3. С.79-86.
5. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.
6. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій.* 2015. № 4. С. 11-19.
7. Кравчук А.В., Перерва П.Г. Ефективність як економічна категорія // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 137-143.
8. Tkachev M.M., Kobielieva T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia.* № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.
9. Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies (2017) / P.G.Pererva [et al.] // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
10. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
11. Tkachov M.M., Kobielieva T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia.* № 4 (8). P. 27-35.
12. Kobielieva T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations.* №4. С.67-74.
13. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva., Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
14. Kobielieva T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations.* №4. С.67-74.

WITHTRANSWITH UNCERTAIN STATUS: PROBLEMS OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION

P. G. PERERVA, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Business Economics

H. V. PAIMASH, postgraduate

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

Modern life is inconceivable without social protection. Social protection measures not only support the realization of the human right to social security, but are also an economic and social necessity. Sound social protection systems contribute to

the reduction of poverty and inequality while maintaining social cohesion and political stability

Social protection and the right to social security have been within the competence of an international labour organization since its founding in 1919. Since then, the International Labour Organization has assisted member countries in progressively expanding the coverage of social protection and building social security systems on the basis of internationally recognized norms and best practices in this area. Whereas a hundred years ago social protection systems were in operation in only a few countries, today they exist almost everywhere, and work continues to expand their coverage and the list of benefits in payment.

At the same time, the world faces a number of fundamental challenges, such as demographic changes, low economic growth, migration, conflict and environmental problems. Employment models are changing rapidly, and new forms of employment and income protection are spreading, with limited job and income protection guarantees, in which the worker is deprived of adequate social protection. Growing income instability, including among middle-class people, as well as decent work deficits, have significantly undermined faith in social justice and violated the unspoken social contract in many countries of the world, while in other countries fiscal consolidation policies threaten long-term progress towards the realization of the human right to social security and other rights. These problems can and should be addressed. Without extending social protection to those who were previously deprived of it, and without adapting the relevant systems to new forms of work and employment, it is impossible to eliminate the decent work deficit and to reduce the insecurity and vulnerability of various segments of society.

The modern concept of social protection of the population of such states with an uncertain status as: the Pridnestrovian Moldavian Republic, the Nagorno-Karabakh Republic, the Republic of South Ossetia, the Republic of Abkhazia, in general by republic, is a set of measures aimed at identifying categories of citizens in need of social protection; assessment of the socio-economic situation; implementation of social and protective measures to maintain the standard of living of low-income, socially vulnerable categories of citizens. In addition to the established pensions and cash benefits, the system of social targeted programs in the republics is identical, has a traditional orientation for the countries of the post-Soviet space and focuses on the following categories of citizens: pensioners; disabled persons; disabled since childhood; orphans; children who have lost their breadwinner; war veterans; large families (from three children under the age of 18); guardians; women registered in medical institutions for pregnancy; veterans of military service, internal affairs bodies, prosecutor's office, justice and courts.

Currently, the problem of unrecognized (partially recognized) states is associated with two key aspects: on the one hand, political issues and the practice of their solution, on the other hand, with the social and economic spheres that determine the sustainability of these entities. Most studies of unrecognized states are devoted to socio-political aspects, the assessment of which is based on the use of qualitative methods. A comparison of the institutional and socio-economic situation before and after independence is often made. This technique makes it possible to identify the main

causes and consequences of secession, but does not make it possible to establish the features of the internal development of states.

Literature:

1. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // *Економіка розвитку*. 2011. № 4 (60). С. 116-120.
2. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 4. С. 11-19.
3. Кравчук А.В., Перерва П.Г. Ефективність як економічна категорія // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 137-143.
4. Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8). P. 27-35.
5. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // *НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 53-63.
6. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТУ «ХПІ» (екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С. 27-32 .
7. Kosenko A., Pererva P. (2014) Technological Market Conjuncture: Risk Assessment Commercialization of Intellectual Property // *Club Economics in Mishkolc: Theory, Methodology, Practice*. International Advisory Board: University of Mishkolc Faculty of Economics. Volume 10. №1. P.55-62.
8. Kobieliava T.O, Tkachov M.M. , Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation. // *Менеджмент і маркетинг інновацій*. №3. С.79-86.
9. Tkachev M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.
10. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.
11. Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies (2017) / P.G.Pererva [et al.] // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
12. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. С.67-74.
13. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva., Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
14. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.

STUDY OF THREATS TO ECONOMIC SECURITY AND COUNTRIES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

A. S. VORVUL, economist

Yu. V. VORVUL, economist

P. G. PERERVA, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Business Economics

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

Ensuring the economic security of both the state and any other economic entity plays an important role. Economic security is an important component of national

security, because the economy permeates all spheres of state activity. Ensuring economic security is a priority for the state, and society constantly feels the need to ensure its security. It is these issues that are especially relevant today, since in modern conditions the strengthening of many threats to economic security occurs under the influence of the globalization process, which is developing with great speed in the world. The purpose of this study is to consider the threats to economic security and the possibilities of overcoming them in the context of globalization. Body. Effective security of the economic sphere of life of social facilities has historically been aimed at satisfying the vital needs of a person, the state, and society. Nowadays, the fundamental views on economic security are increasingly closely connected with the ideas about the security of functioning economic structures and public institutions for the creation of material and spiritual values in the face of changing external and internal factors.

In the modern world, the active development of the world economic complex of trade, production, financial relations continues; national economies are intertwined and complementary with each other. On the other hand, the economies of states are becoming more open, the probability of national markets becoming dependent on the markets of other states increases, and capital outflow occurs [1-14].

Globalization is a new level of economic activity operating in a single economic space. Globalization is characterized by the predominance of world economic relations over national ones. Globalization is a factor in the strengthening of traditional and the emergence of new threats to the economic security of the state and is found in all indicators and indicators of economic security [3, 8, 14]. The integration of resources, characteristic of globalization, entails serious competition, first of all, of countries with undeveloped economies, since highly developed countries, transnational corporations themselves are the guides of this process. From a technological point of view, globalization is the transition from conveyor technologies to modular production with the extensive use of international outsourcing in order to optimize the management of resources and material costs. One of the real consequences of the current technological revolution will be the emergence of significant surpluses of labor resources and the slide of underdeveloped countries to the position of ballast of the world economy [4, 7, 11]. Thus, one of the key problems in the context of the manifestation of globalization and integration processes is the possibility of state independence in the implementation of economic policy. At the same time, there are often two aspects of the formation of economic policy [2, 5, 8, 13]:

- the independence of the subjects of political decision-making of the state in question from the decisions taken by the SPPR of other states or international organizations;

- the independence of the subjects of political decision-making of the country in question from the national political markets, where both resident entities and non-resident entities can act.

Many scholars consider globalization to be a natural objective process. At the same time, globalization, on the one hand, provides states with new opportunities, on the other hand, it poses threats to economic security. With the right approach of a State to the prospects for globalization, solidarity and the desire for cooperation between countries, it is possible to strengthen opportunities and minimize the impact of threats,

which will have a positive impact on the overall welfare. Globalization can become a factor forcing the domestic producer, in order to maintain its activities, to reach a new level, and the state's economy to become more competitive, since challenges and threats cause the need to improve and develop all the economic potentials of the state.

Literature:

1. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // *НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 53-63.
2. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТУ «ХПІ» (екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С.27-32.
3. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // *Економіка розвитку.* 2011. № 4 (60). С. 116-120.
4. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Менеджмент і маркетинг інновацій.* №3. С.79-86.
5. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.
6. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій.* 2015. № 4. С. 11-19.
7. Кравчук А.В., Перерва П.Г. Ефективність як економічна категорія // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 137-143.
8. Tkachev M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia.* № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.
9. Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies (2017) / P.G.Pererva [et al.] // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
10. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva., Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
11. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations.* №4. С.67-74.
12. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
13. Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia.* № 4 (8). P. 27-35.
14. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations.* №4. С.67-74.

SANCTIONS AND ECONOMIC SOLIDARITY-A SINGLE POWERFUL WEAPON

S. TAVARTKILADZE, PhD in Economics, Doctor, Prof at the Faculty of Business and Social Sciences

T. GETASHVILI, PhD in Economics, Doctor, Assoc. Prof at the Faculty of Business and Social Sciences

Guram Tavartkiladze Tbilisi Teaching University, Tbilisi, Georgia

No event has as many different negative dimensions as war. One of them is colossal economic and material losses.

On one hand, what value should economy have in a war where people die? But in reality economy represents the dimension which is one of the main at the beginning, during and after the war.

Russia's hidden intention to seize additional economic resources was clearly revealed. Under the pretext of protecting the Russian population he seized one of the main economic centers of Ukraine. The coal and metallurgical production potential of Donbass, Mariupol - with the largest "Azovstal" metallurgical plant, high industrial potential - Luhansk region, Zaporozhye - with the largest nuclear power plant in Europe, Kherson - an important port of the Dnieper and the Black Sea, Crimea - a strategic peninsula and others.

On February 24, Russia invaded Ukraine and started a war, 100 years ago on February 24 (1921), the Red Army of Russia entered Georgia. In order to declare support to Ukraine, the majority of the countries condemned Russia's aggression and imposed economic sanctions.

For the first time in the history, the unity of the countries of the civilized world imposed completely new package of sanctions - blockade, embargo, and freezing of assets, trade restrictions. World declared complete solidarity towards Ukraine.

Solidarity - not only with the common practice (in Georgia, in Moldova and in other examples) - by expressing concern and condemnation of the war, but also with effective, real, economic instruments. The entire chain of economic activities based on international law that will inevitably bring victory.

Russia is the first country in world in terms of number of sanctions imposed, it far exceeds the sum of the sanctions imposed towards - North Korea and Iran. 6 thousand sanction in the very first days and now the 10th package of sanctions from the Commonwealth countries.

The absolute majority of developed and developing democratic countries expressed solidarity towards Ukraine, all international economic organizations of the United Nations, world sports and culture federations, unions and others joined the solidarity.

On one side there is a world of democratic, free, civilized countries, and on the other side, an indirect connection of autocratic, dictatorial countries, adjusted to their own economic benefits (Shanghai Economic Organization).

Economic theory generally assumes that entrepreneurs are free to choose their economic behavior. However, practically for the first time the majority of civilized businesses, world brands answered how a business with social responsibility, a fair and solidary economic structure can look like.

As a result, many well-known transnational companies/brands left the Russian market despite their own serious economic losses.

On the other hand, the Russian president has taken the path of blackmail - to punish everyone for the sanctions and to cut off gas to Europe or supply it only in Russian currency.

The countries of the "Big Seven" and the European Union clearly told the aggressor that they would not pay Russian rubles for natural gas. These countries were able to pay more/expensive and to refuse Russian gas. As a result - Russia lost hundreds of billions.

It should be mentioned that, although the war is apparently only between Russia and Ukraine, the economic difficulties caused by the war, the shortage of food and goods, the disruption of transportation and logistics systems - have changed the supply and demand chain in the world. Actually, the majority of the countries are involved with various formats - the supply of weapons, financial and humanitarian aid, reception of refugees, economic sanctions and various macroeconomic parameters. That is why we say that this war, to a certain extent, already has all the signs and characteristics of a "world war".

Finally, in order to ensure success and peace, economic sanctions and the already achieved result have revealed completely new political behaviors as an alternative to "open war". A new powerful weapon - economic sanctions and economic solidarity.

Literature:

1. Aleksidze L., Modern International Law. 2010. P. 13-14.
2. Pape, R. A. Why Economic Sanctions Do Not Work. *International Security*. 1997. P. 90-136.
3. Baldwin, D. A. *Economic Statecraft*. Princeton University Press. 1985. P. 3-28.
4. Burlone, J.-L. B. Economic Sanctions: The Institutional Factor. *Canadian Journal of Development Studies / Revue canadienne d'études du développement*, 2002. P. 27-46.
5. G. C. Hufbauer, J. J. Schott, K. A. Elliott, B. Oegg. *Economic Sanctions Reconsidered*. Peterson Institute of International Economics, 2007. P. 121-142. 233
6. N Mulder, N. The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War Hardcover. *Yale University Press*, 2022. 448 p.
7. News Anthony Blinken explains how the US will respond to Russia if the Kremlin decides to cut gas supplies to Europe. *europettime* 2022-01-27. web-site. URL: <https://europettime.eu> (Last accessed: 30.01.2023).
8. Keynes J. M. *The Collected Writings of John Maynard Keynes: Shaping the Post-war World: Employment and Commodities. Activities 1940-1946*. Macmillan Cambridge University Press for the Royal Economic Society. 1980. URL: http://imf-iew.org/eval/complete/pdf/01102011/Crisis_Report_English.pdf (Last accessed: 30.01.2023).

ОБ'ЄКТНА РЕОРІЄНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ НОВИХ ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН ТА УКРАЇНИ

С. І. АРХІЄРЕЄВ, д-р екон. наук, професор кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна

Реорієнтація міжнародного бізнесу має змінити, крім суб'єктної спрямованості, також об'єктну орієнтацію [1]. Як *перший фактор*, що дозволяє це зробити, може претендувати часто згадуване в дослідженнях збільшення доданої вартості експорту шляхом більш глибокої переробки традиційних продуктів, тоді як *другий фактор* пов'язаний з виробництвом нових продуктів, тобто з переходом на інноваційний шлях розвитку. Для перевірки значення *першого фактора* використовуємо показник доданої вартості експорту до ВДВ.

На рис. 1 наведено співвідношення за цим показником східноазійських нових індустріальних країн НІК-2 та НІК-3 з Україною, яке показує, що у 2014

році її показники були в центрі показників аналізованої групи країн, за десятиліття лише наблизившись до середнього значення показника цієї групи. (Країни НІК-1 недоцільно порівнювати, тому що, принаймні, 3 з них офіційно визнані розвиненими (advanced) економіками, а 4-ю є Тайвань, який не входить до класифікації тільки через його часткове визнання, але, зважаючи на все, також повинен входити до групи розвинених.)

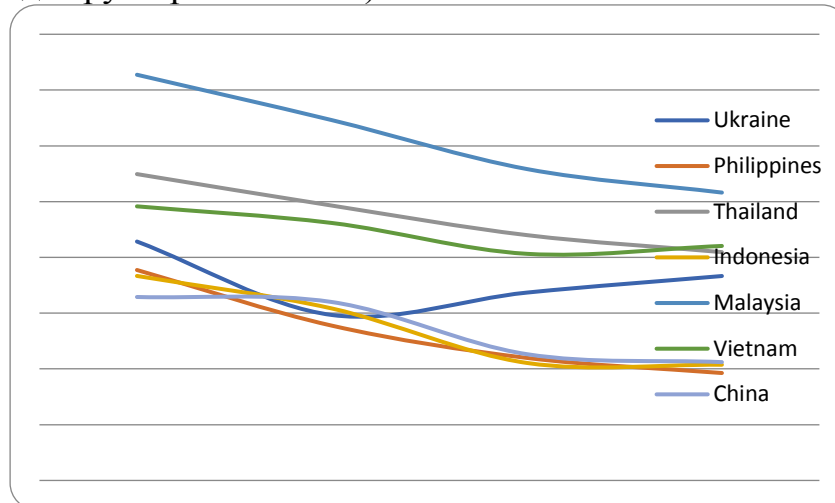

Рис. 1 – Частка доданої вартості експорту у ВДВ країн НІК-2,3 та України, %

Джерело: розроблено автором за [2].

У принципі показники відкритості показують її досить високий рівень для України (що виявляється у високій частці експорту доданої вартості), принаймні щодо зовнішньої торгівлі. Звісно, за рахунок збільшення доданої вартості існуючих експортних товарів можна поліпшити ситуацію. Проте жодних надрезервів Україна в цьому відношенні не має, мова швидше повинна йти про більш всеосяжне нарощування створюваної доданої вартості, що, на нашу думку, передбачає вихід за рамки сформованої спеціалізації виробництва. Тому завданням реорієнтації більшою мірою є перетворення виробництва, яке дозволить наростити його обсяги.

Природно, йдеться про експортно-орієнтоване виробництво, а не про менш перспективне імпортозаміщення. Питання в тому, як цього досягти. Швидше за все, для цього знадобляться заходи щодо стимулювання ввезення капіталу, технологій, ліцензій, ноу-хау. Іншими словами, традиційний експорт товарів, вироблених Україною самостійно, має бути замінений чимось іншим. На нашу думку, єдиною реальною альтернативою можуть бути товари, що виробляються в рамках глобальних ланцюжків створення вартості (ГЛСВ). Таким чином, важливим фактором має стати реорієнтація з виробництва традиційних продуктів національної спеціалізації на нетрадиційні стадії глобалізованих виробничих циклів.

Таким чином, об'єктна реорієнтація міжнародного бізнесу пов'язана з іншим фактором, що обумовлює також необхідність зміни його процесного характеру. Тобто на сучасному етапі реорієнтації має йтися не про реінтеграцію у світову торгівлю, а про реінтеграцію у світове виробництво, важливу роль у якій покликана зіграти галузева реорієнтація на користь промислового сектора.

Оскільки можливості реіндустріалізації на старій промисловій основі сьогодні вичерпані, виникає нагальна необхідність неоіндустріалізації, подібної до процесів, що мають місце в нових індустріальних економіках Східної Азії. Для ілюстрації того, що з цією роллю сектор міжнародного бізнесу справляється набагато гірше, ніж із забезпеченням високої частки доданої вартості в експорті, проаналізуємо показник хай-тек експорту України порівняно з так званими новими індустріальними країнами (НІК, у більш новій термінології – newly industrializing economies, NIEs) Східної Азії НІК-2 (так звані «АСЕАН-4»: Індонезія, Малайзія, Таїланд, Філіппіни), а також В'єтнамом і Китаєм, які іноді називають НІК-3 і які почали корінні перетворення практично одночасно з Україною. Як бачимо на рис. 2, відставання України від більшості країн гнітюче та досягає двадцятикратного.

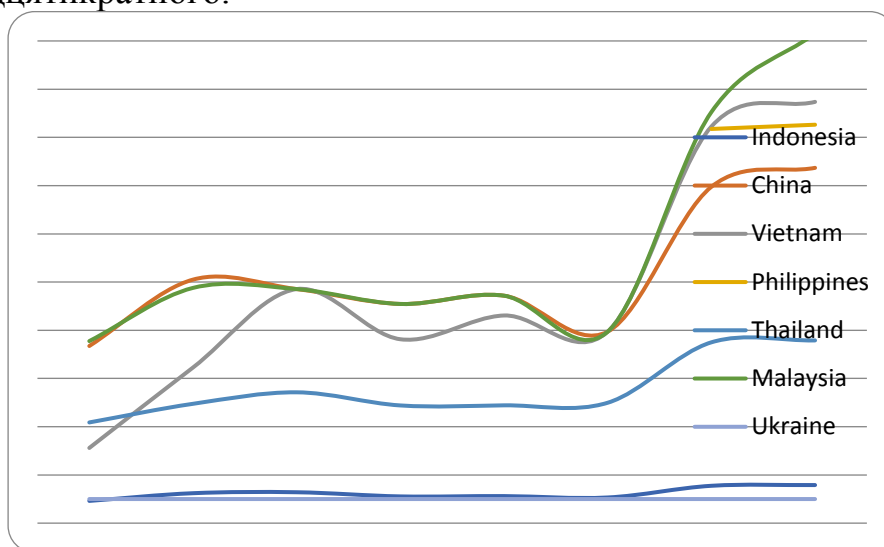

Рис. 2 – Співвідношення частки хай-тек експорту країн НІК-2, 3 та України (=1)

Джерело: розроблено автором за [3].

Адже саме з переходом на інноваційний шлях розвитку пов'язана перспектива зміни структури експорту. Заради справедливості зазначимо, що відповідно до даних Світових індексів розвитку WDI відставання України за цим показником від найбільш розвинених Сінгапуру (НІК-1) і Малайзії (НІК-2) менше і становить «всього лише» 9 разів. Навіть у цьому випадку становище серйозно відрізняється від їх співвідношення за часткою експорту доданої вартості, що, ймовірно, говорить про більшу значущість для України фактора, пов'язаного з інноваційним розвитком. Важливу роль в його активізації мають зіграти мережеві взаємодії? Які було досліджено раніше [4]. Тобто другий фактор пов'язаний з виробництвом нових продуктів, з переходом на інноваційний шлях розвитку переважає. Але враховуючи зміни процесного характеру, швидше йдеться про інноваційні проміжні продукти, ніж про кінцеві.

Література:

1. Архієреєв С. І. Економіко-теоретичні засади посттрансформаційної реорієнтації міжнародного бізнесу. *Економічна теорія*. 2022. No 1. С. 45-70.
2. Export of Value Added Database. The World Integrated Trade Solution (WITS) URL: <https://wits.worldbank.org/analyticaldata/evad> (Last accessed: 31.01.2023)

3. Global Innovation Index –web site. URL: <https://www.globalinnovationindex.org> (Last accessed: 31.01.2023)

4. Архиев С. И. Институциональные интеракции как основа сетевых взаимодействий и проблемы посттрансформационной рыночной экономики / *Journal of Institutional Studies (Журнал институциональных исследований)*. 2012. № 1. Т. 4. С. 9-24.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

Л. В. ОБОЛЕНЦЕВА, д-р екон. наук, професор, професор кафедри Туризму і готельного господарства

Харківський національний університет міського господарства імені

О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

Драматичні зміни на міжнародному та внутрішньому ринках туризму, пов'язані з пандемією COVID-19, безперечно, ще довго будуть предметом численних досліджень. Але вже сьогодні, поряд з оцінкою глибини падіння та величини втрат галузі, вимагають вирішення питання розвитку туристичного сектору у постпандемічний період, і стосуються вони, перш за все, визначення стратегічних напрямів, способів та технологій пом'якшення наслідків кризи; а також відновлення галузі за умов виникнення нових векторів розвитку у сфері туризму.

Оскільки всередині країн криза торкнулася всіх видів діяльності, пов'язаних з індустрією гостинності, то в цілому COVID-19 вплине на валовий внутрішній продукт у всіх державах, особливо в тих, які в значній мірі залежать від готельного та туристичного секторів економіки. Очевидно, що відновлення міжнародного туризму після відкриття кордонів буде повільним та нерівномірним.

Принципово важливим моментом є той факт, що у той час як пандемія COVID-19 призупинила світовий туризм, мільйони людей, які знаходились чи знаходяться на карантині, прагнуть отримати культурні та туристичні враження прямо з дому. У цей період культура довела свою високу значущість, а попит на віртуальний доступ до музеїв, об'єктів культурної спадщини, театрів та уявлень досяг безпрецедентних рівнів.

Не зважаючи на всі труднощі, туристичний і культурний сектор має можливість створювати нові партнерства і співпрацювати - вони можуть разом розробляти та диверсифікувати пропозицію, залучати нову аудиторію, набувати нових навичок та підтримувати світовий перехід на нові умови.

Так, рекомендації, підготовлені відділом етики, культури та соціальної відповідальності ЮНВТО полягають у наступному[1, 2, 3]:

1. Удосконалити та налагодити взаємообмін поточними даними між галузями та секторами. Інформаційний обмін між секторами відіграє ключову роль у розумінні наслідків пандемії та розробленні ефективних заходів у відповідь. Конкретні дані щодо соціально-економічних наслідків пандемії COVID-19 для культури та туризму, а також щодо рішень, які здійснюються для

порятунку культурного туризму, дозволяють розробляти плани щодо пом'якшення наслідків з метою задоволення різних потреб.

2. Запустити новаторські спілки. Ізоляція довела важливість нових технологій та ЗМІ у нашому повсякденному житті. Зараз, коли мільйони людей сидять удома на карантині, слушним є момент для створення та просування культурних вражень для постійної аудиторії. Складність полягає у забезпеченні цих вражень таким чином, щоб це підтримувало отримання прямих переваг для залучених організацій та спеціалістів-практиків. Під час цього переходу в цифровий світ, туризм та культура можуть сформувати спілки з технічними компаніями та представниками приватного сектору для покращення доступу до їх онлайн-програм з нарощування потенціалу в галузі сталого туризму.

3. Надихнути формування більш стійкого майбутнього для культурного туризму. Туристичний та культурний сектори повинні продовжувати працювати разом, щоб надихати людей на формування стійкого майбутнього для культурного туризму.

4. Сформувати більш життєздатний туризм та кадри в галузі культурного туризму. Професійні профілі працівників сфери культури та туризму вимагають нових навичок для того, щоб вжити негайних заходів та участі у відновленні.

5. Зміцнення структури управління для покращення координації та обміну інформацією. Ця криза є нагодою для побудови моделей міжсекторального управління серед ключових учасників туристичного та культурного секторів.

6. Залучити нову аудиторію. Звертаючись до дітей та молоді, культурний сектор формує прихильників спільної справи громадян світу та туристів майбутнього. Емоційні зв'язки, які виникають зараз між громадянами та творцями культури, у майбутньому зроблять світ кращим.

Досвід розвитку національної та світової туристичної галузі показав, що потрібні такі перетворення, як перезапуск, реорганізація та асиміляція індустрії туризму відповідно до останніх стандартів та правил. Простежується створення нових бізнес-моделей, які суттєво визначають шанси галузі на виживання, перетворивши її на набагато стійкішу форму. Вітчизняна індустрія туризму демонструє стійкість із кількох сторін, а саме: уряду, учасникам ринку та місцевим спільнотам необхідно об'єднати свої зусилля, щоб забезпечити стійкість галузі. Технологічні інновації повинні піднятися на більш високий рівень для прискорення створення нових високотехнологічних туристичних продуктів у сфері туризму та гостинності. Це може сприяти гнучкому мисленню у туристичній індустрії, оскільки пандемія змусила лідерів галузі вивчити та проаналізувати інші більш відповідні технології, щоб перезавантажити галузь та повернути довіру споживачів.

Література:

1. COVID-19: Measures to Support Travel and Tourism. URL: <https://www.unwto.org/covid-19-measures-to-support-travel-tourism> . (дата звернення:29.01.2023).
2. International tourism and COVID-19. UNWTO. URL: <https://www.unwto.org/international-tourism-andcovid-19> . (дата звернення:29.01.2023).
3. UNWTO Launches a call for action for tourism's COVID-19 mitigation and recovery. UNWTO. URL: <https://www.unwto.org/news/unwto-launches-a-call-for-action-for-tourisms-covid-19-mitigation-andrecovery> . (дата звернення:29.01.2023).

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ ЯК ШЛЯХ ДИНАМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА УСПІХУ В МЕЖАХ СВІТОВОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

К. В. СВИДЛО, д-р техн. наук, професор, професор кафедри туризму та готельного господарства

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

Укріплення державного суверенітету України означає повноцінне представлення нашої держави як активного суб'єкту геополітики в межах світового цивілізаційного простору. Це є можливим за умови розвитку динамічного діалогу України з іншими країнами, що базуватиметься на дотриманні норм та принципів міжнародного права, безпеці та розумінні нашої державою сутності її національних інтересів, взаємовигідній співпраці. Геополітичне майбутнє європейського проекту та його роль у світовій політиці першочергово залежить від ефективності співпраці з країнами та регіонами, що є безпосередніми сусідами Євросоюзу. Таким чином, велике значення для обох сторін має співпраця між Україною та ЄС.

Україні не слід зосереджуватися лише на європейському векторі й геополітичні реалії сьогодення вказують саме на те. Визначені стратегічні цілі та завдання України не применшують важливості інших пріоритетних напрямів: поглиблення стратегічного партнерства із США, розвитку економічних відносин з країнами АТР, підтримка дружніх, партнерських відносин з країнами СНД. Відповідає національним інтересам України й активізація її співпраці в рамках ГУАМ, який об'єднує чотири держави – Грузію, Україну, Азербайджан та Молдову. Перспективним і важливим напрямом української зовнішньої політики є її участь в Організації Чорноморського Економічного Співробітництва (ОЧЕС). Але офіційно проголошеним ключовим пріоритетом зовнішньої політики України, серед усіх напрямів інтеграційної стратегії України, на сьогодні виступає євроінтеграція. Багатовекторність зовнішньополітичного курсу України об'єктивно зумовлюють геополітичне положення і історична спадщина нашої країни. Необхідність зазначених кроків диктується як вимогами прискорення економічного зростання України, так й перспективами щодо створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, але Україна зможе скористатися перевагами вільної торгівлі з країнами ЄС лише у випадку гармонізації національних стандартів виробництва та реалізації промислової продукції згідно зі стандартами Європейського Союзу [1].

Сьогодні Україна розглядає участь у реалізації Європейського проекту з його орієнтованістю на безпеку та процвітання всієї Європи як найважливіший зовнішньополітичний пріоритет, бо в умовах війни, ми визначилися зі стратегічними орієнтирами свого розвитку та кінцевою метою європейської інтеграції. Основними напрямками співробітництва між Україною та ЄС є енергетика, юстиція та внутрішні справи, транскордонне співробітництво,

наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, торгівля та інвестиції, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, співпраця у сфері науки, технологій та космосу. Україна має прямувати до збалансованого розвитку промисловості з поступовим збільшенням частки високотехнологічної, інноваційної продукції. Розвиток інноваційного потенціалу – це не тільки шлях динамічного розвитку та успіху, а й засіб забезпечення безпеки та суверенітету країни, її конкурентоспроможності у сучасному світі. За даними Всесвітнього економічного форуму, Україна посіла 81 місце серед 137 досліджуваних країн, піднявшись на чотири позиції («Звіт про глобальну конкурентоспроможність 2017-2018 рр.»). Ключовим фактором на стадії інвестиційного зростання (індустріалізації) є компоненти, які характеризують ефективність ринків. А саме, за оцінками експертів серед 137 країн Україна посідає 86 місце за ефективністю ринку праці, 101 місце – за ефективністю товарних ринків, 120 – за ефективністю фінансових ринків. На рівні 81 місця оцінена її готовність до адаптації технологій та інновацій. Наша країна посідає 118 місце за показником «Ринкові інституції», а за розвиненістю бізнесу – 90. Сприятливими серед факторів, важливих для розвитку промисловості, є розмір доступного ринку (за ємністю ринку Україна посідає 47 місце) та освіта (наша країна посідає 35 місце). Таким чином, інноваційна діяльність у всіх сферах, і зокрема у готельному господарстві, розвивається досить повільними темпами [1–3]. Україна має значні нереалізовані можливості в інноваційному розвитку, особливо щодо комерціалізації нововведень і у сфері захисту прав на інтелектуальну власність, про це свідчить компонентний аналіз. Головними перевагами України є вигідне географічне положення, наявність поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, ємний ринок та відносно високий рівень розвитку людського потенціалу. Для виміру окремих видів ефекту використовують специфічні показники, які кількісно чи якісно характеризують результати, їх врахування відображає полімотивацію інноваційних процесів. У 2018 році, за даними Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index), Україна посіла у рейтингу найвищу позицію за останні сім років – 43 місце, покращивши його на сім позицій з 2017 року. В попередньому звіті Україна піднялася на шість пунктів, що обумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності – співвідношенням отриманого результату до інноваційних ресурсів [2, 3].

Література:

1. Мальська М. П. Готельний бізнес: теорія та практика: підручник / М. П. Мальська, І. Г. Пандяк. К.: Центр учбової літератури, 2010. 472 с.
2. Данько Н. І. Оцінка економічної ефективності інвестицій у готельний бізнес / Н. І. Данько, В. П. Новіков. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2017. Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм; Вип. 6. С. 153–160.
3. Стратегія інноваційного розвитку України на період до 2030 року URL: <https://www.businesslaw.org.ua/strategiya-innovaciinogo-rozvtuku-ukrainy> (дата звернення: 20.12.2022).

ГЛОБАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ: ПРИЧИНИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАСЛІДКИ

О. В. БЕРВЕНО, д-р екон. наук, доцент, професор кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

О. П. ЖОРНИК, студентка

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна

Сьогодні ми живемо у світі, що рясніє даними, і все ж таки нам не вистачає базової інформації про нерівність. Щороку уряди різних країн публікуються показники економічного зростання, але ці цифри не показують розподіл результатів такого зростання серед населення — залишається незрозумілим, хто виграє, а хто програє в результаті економічної політики, що реалізується. А ситуація з нерівністю у світі, як і нерівністю між країнами, продовжує загострюватися. Все це промовисто свідчить про актуальність проблеми нерівності доходів для всього людства.

Концепція глобальної нерівності передусім передбачає розгляд нерівності у міжнародному контексті, вона далеко не вичерпується поняттям нерівності між країнами в усьому світі. Навпаки, дана концепція включає як нерівність внутрішньокраїнну, так і міжкраїнну. Насамперед це нерівність, яка виходить за межі національних кордонів, яка розглядає як об'єкт дослідження весь глобалізований світ. В епоху глобалізації важливим напрямом вивчення нерівності між окремими людьми є вихід за межі національної держави та розгляд нерівності між усіма людьми. Глобальна нерівність є важливою концепцією, що дозволяє розглядати світ, що складається насамперед із окремих індивідуумів, а не держав. У центрі уваги цієї концепції знаходиться індивід: будь-яка людина, незалежно від країни проживання, враховується при розрахунку зі своїм доходом.

У концепції глобальної нерівності давно відомі факти про нерівність постають в іншому світлі. У міру того, як світ стає все більш інтегрованим, глобальний розмах нерівності набуває великої значущості. Посилення руху факторів виробництва через кордони, а також збільшення впливу рівня добробуту та способу життя людей в інших країнах суттєво впливають на суб'єктивну оцінку індивідуумом своїх позицій та очікувань щодо рівня доходу. Посилений рух капіталу, продуктів, технологій та ідей з однієї точки земної кулі в іншу призводить до зміцнення взаємозв'язків між представниками різних націй, що, в свою чергу, призводить до збільшення залежності формування доходу індивіда від глобальних факторів, від дій інших держав.

Один із провідних фахівців у світі з проблем нерівності Бранко Міланович в своєму дослідженні «Глобальна нерівність» [1] обґрунтовує не тільки сутність концепції глобальної нерівності, але й оновлену методологію її вимірювання, що надає можливість більш точно зрозуміти динаміку нерівності у глобальному масштабі. На основі дослідження понад сторічного тренду нерівності Б. Міланович доводить, що нерівність змінюється циклічно слідом за війнами та епідеміями, технологічними революціями, змінами у доступі до освіти та

перерозподілу. Такий підход надає можливість зрозуміти, що навіть в умовах, коли всередині країн нерівність зростає, між країнами вона може знижуватися. Так у світі відбувається зменшення глобальної нерівності через те, що доходи середнього класу в Китаї та Індії поступово наближаються до стагнуючих доходів середнього класу розвинених країн.

Одним із основних факторів зменшення глобальної нерівності є посилення міжнародної міграції, яка є важливим фактором згладжування нерівності доходів між країнами. Можна також відзначити дві основні сили різноспрямованого впливу на глобальну нерівність. По-перше, сила конвергенції – зближення рівня доходу у світі: азіатські країни стартували з дуже низького доходу, і зростання їхнього добробуту стало вирівнювальною силою на глобальному рівні. Друга сила – протилежна: розшарування всередині країн світу. Це дві різноспрямовані сили: іноді непросто усвідомити, що глобальна нерівність скорочується, якщо нерівність на національному рівні зростає. Декомпозиція глобальної нерівності наголошує на соціально-політичних наслідках, які несе взаємодія глобальної конвергенції та національного розшарування.

Якщо подивитися на динаміку глобальної нерівності, то в XIX столітті нерівність між країнами була невелика: середній рівень доходу країнами відрізнявся менш істотно. Під кінець XIX століття нерівність між країнами почала зростати, оскільки країни почали розходитися за рівнем розвитку. До 90-х років XIX століття бідні в Англії були вже значно краще забезпечені, ніж бідні люди в усьому світі. Протягом ста з лишком років з початку промислової революції нерівність поступово зростала і до середини XX століття вийшла на максимум: коефіцієнт Джині з 55 в 1820 році виріс до більш ніж 70 до 1950 році. Це найвищий рівень, який неможливий на рівні окремої країни. Сьогодні глобальна нерівність скорочується, але розриви між економіками залишаються суттєвими. Рівень доходу людини, як і раніше, багато в чому визначається її громадянством. Важливо розуміти, наскільки низький досі медіанний рівень доходу у світі близько \$6 на день. Глобальне середнє, \$5500 на рік, або \$15 на день, вже розташовується ближче до верхівки глобального розподілу, це 73 перцентиль. Медіана з багатих країн – \$14600 на рік, і це вже близько 90-го перцентилю глобального розподілу. Це показує, що коли ми говоримо про глобальну нерівність, про нерівність у країнах із середніми та високими доходами ми насправді говоримо про дохідний розподіл у межах верхніх 40% глобального розподілу. Згідно з даними останньої Доповіді про нерівність у світі річний дохід середньостатистичного дорослого громадянина (розрахований за паритетом купівельної спроможності (ППЗ)) у 2021 р. становив 16 700 євро (\$23 380), а середній розмір заощаджень сягає 72 900 євро (\$102 000). За цими усередненими показниками ховається нерівність як між країнами, і між громадянами всередині країни. В даний час 10% найбагатших людей Землі володіють 52% світового доходу, тоді як найбідніша половина світового населення отримує лише 8,5% такого доходу. У середньому одна людина з 10% населення, що стоїть на верхньому рядку розподілу світового доходу, заробляє 87 200 євро (\$122 100) на рік, а представник найбіднішої половини у схемі розподілу світового доходу отримує 2 800 євро (\$3 920) на рік. 50 % від населення

Землі отримує 8% всього доходу, розрахованого за паритетом купівельної спроможності (ППП). 50% найбіднішого населення світу має 2% активів (за паритетом купівельної спроможності). 10% населення з найвищими доходами володіє 76% всіх активів домогосподарств і в 2021 отримали 52% всіх доходів [2].

Хоча у більшості країн рівень нерівності за останні двадцять років збільшився, глобальна нерівність між країнами зменшилась. У результаті розрив між середнім доходом 10% найбагатших людей і середнім доходом 50% найбіднішого населення скоротився: приблизно 50-кратний розрив зменшився трохи менше 40-кратної різниці. Водночас усередині країн нерівність суттєво зросла. Розрив між середнім доходом 10% найбагатших та середнім доходом 50% найбідніших громадян усередині країн майже подвоївся: з 8,5-кратного до 15-кратного [2]. Все це свідчить, що нерівність у світі все ще залишається дуже значною, що актуалізує необхідність її подальшого вивчення.

Література:

1. Milanovic B. Global Inequality: New Approach for Age of Globalization. Harvard University Press, Belknap Press, 2016. 320 p.
2. World inequality report 2022. URL: https://wir2022.wid.world/www-site/uploads/2022/03/0098-21_WIL_RIM_RAPPORT_A4.pdf (дата звернення: 2.02.2023)

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВПЛИВ ІНДУСТРІЇ 4.0 НА ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ

Н. М. ВНУКОВА, д-р екон. наук, професор кафедри митної справи та фінансових послуг, провідний науковий співробітник *НДІ ПрЗІР НАПрНУ, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна*

Функціонування економіки України у особливий правовий період вимагає додаткових досліджень тих процесів, які відбуваються, і впливають на подальше економічне відновлення України [2]. Реальний сектор для ефективноної відбудови економіки країни потребує подальшого розвитку процесів Індустрії 4.0, яка передбачає комплексну цифровізацію та автоматизацію виробничих процесів і управління [3].

Сучасний стан економіки в Україні внаслідок воєнних дій має суттєво зруйнований промисловий потенціал та пошкоджені соціальні об'єкти, що потребує ефективних, швидких, із синергетичним ефектом, інструментів післявоєнного відродження економіки. Закордонні дослідники [4] вважають, що суспільство стикається з багатьма викликами, але додався найбільший – це воєнний стан. Пошук напрямів відродження економіки є нагальною потребою, тому дослідниками висунуто припущення щодо інтеграції концепцій і підходів циклічної економіки (ЦЕ) і Індустрії 4.0, що може вплинути на досягнення прогресу євроінтеграції при відновленні територій. Інтегроване впровадження цих двох складових одночасно і у взаємодії може покращити дизайн систем

продуктів і послуг, зосереджених на протидії подальшій втраті матеріалів, енергії, здоров'я людини та екосистем. Вважається, що практики ЦЕ дозволяють споживачам повертати продукти після використання та повторно їх використовувати з більшою ціною. Для підтвердження готовності до таких дій закордонні дослідники [4] виконали бібліометричний огляд та мережевий аналіз літератури з логістики та ланцюгів поставок шляхом пошуку в базі даних SCOPUS літератури про Індустрію 4.0 та ЦЕ обсягом 165 статей для поглибленого розгляду. Огляд надав уявлення про поточні та майбутні тенденції в інтеграції Індустрії 4.0 і пов'язаних інструментів штучного інтелекту (ШІ) у ЦЕ, це допоможе дослідникам і промисловцям інтегрувати інструменти цих систем.

Застосований підхід є ґрунтовним, але не оперативним, тому автором для експрес оцінки за аналогією [1] пропонується використати пошуковий інструмент Google Trends [5], який визначає зацікавлення цільових груп у різних країнах світу, зокрема, Україні до певних тем, а також дозволяє порівнювати таку зацікавленість.

Аналіз, проведений за останні 12 місяців по Україні (на 27 січня 2023 року), показав, що інтерес до теми Індустрії 4.0 українською мовою став статистично незначимим, щодо англійської мови він сильно коливається, і саме на кінець січня 2023 року суттєво зріс. Порівняння відбувалось з пошуком терміну «циклічна економіка», яка статистично значима, але рівень зацікавленості надзвичайно низький, і у декілька разів менше, ніж до Індустрії 4.0, що потребує додаткового вивчення факторів такого стану і дій, спрямованих на посилення уваги до зближення зацікавленості цими темами для повоєнного відродження економіки. Додавання терміну «євроінтеграція» показало, що є значна спорідненість у трендах щодо зацікавленості темою Індустрія 4.0 та євроінтеграція, що можна розглядати як позитивний результат. Крім того, можна відзначити, що розрив у рівні такої зацікавленості складає тільки 2 рази, що у перспективі може зменшуватися. Також з'явився регіональний розподіл попиту на євроінтеграцію, де лідерами є західні регіони України, але важлива наявність в цьому переліку міста Києва та Полтавської області.

Перетворення у господарській діяльності, які відбуваються у особливий період воєнного стану, можна розглядати як такі, що негативно впливають на можливості використання змін у технологіях Індустрії 4.0, з іншого боку відбувається широкий поштовх для розвитку інформаційних технологій. Між тим, недооцінюється зв'язок з технологіями циклічної економіки, що надзвичайно актуально у відбудові зруйнованих промислових підприємств і інфраструктури. Для відновлення галузей промислових хайтек необхідні інструменти координації стейкхолдерів, зацікавлених у запровадженні технологій Індустрії 4.0 через циклічну економіку, можливе формування нових потенційних напрямів взаємодії інжинірингових та цифрових компаній на європейському ринку для посилення євроінтеграції.

Література:

1. Внукова Н.М. Визначення зацікавленості темою цифрових трансформацій у економіці Індустрії 4.0. *Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України*. Вип. 5: Цифрові трансформації України 2021: виклики та реалії: за матеріалами ІІ круглого столу (м. Харків, 20 вересня 2021 року) / за ред. С. В. Глібка, К. В. Єфремової. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С.22-26.
2. Внукова Н.М. Зміна механізмів індустрії 4.0 в особливий правовий період. *Господарська діяльність в особливий правовий період*: зб. наук. праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 30 березня 2022 р. / за ред. М. Петрової, С. Глібка, Велико-Тирново, Болгарія, Вид-во: ACCESS PRESS, 2022. URL: <https://ndipzir.org.ua/?s=%D0%92%D0%BD%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0> (дата звернення: 28.01.2023).
3. Щодо сприяння впровадженню технологічного підходу “Індустрія 4.0” в Україні: Постанова КМУ № 750 від 21 липня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.01.2023).
4. Agrawal R. et al. Progress and trends in integrating Industry 4.0 within Circular Economy: A comprehensive literature review and future research propositions // *Business Strategy and the Environment*. 2022. Т. 31. №. 1. С. 559-579. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/bse.2910> (дата звернення: 28.01.2023).
5. Google Trends – керівництво для користування. URL: <https://livepage.pro/knowledge-base/google-trends.html> (дата звернення: 28.01.2023).

ЕКОНОМІЧНІ ТА ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ: НАСЛІДКИ ВІЙНИ

С. В. МАРКОВА д-р екон. наук, професор кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,

І. Є. МАРКОВ, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету менеджменту

Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, Україна

Війна росії з Україною є найстрашнішою у Європі з часів Другої світової війни. У 2014 році Росія порушила післявоєнну систему безпеки Європи після анексії АР Криму, проголошення ЛНР та ДНР на території Східної України, а у лютому 2022 році розпочала широкомасштабне вторгнення в Україну. Населення буде змушене жити в умовах турбулентного середовища, зниження народжуваності, старіння нації, «віддік мізків», загальний спад економіки та обмеження кількості робочих місць, що призведе до масових заворушень та незадоволення українців [1]. В той же час, кількість населення, що втекла з України у разі нашої перемоги вся не повернеться на батьківщину, що також спричинить у майбутньому призведе до спаду певних сфер економіки (освіта, сфера розваг, харчова промисловість та інші). Населення України – економічний важіль стабільності та розвитку нашої держави у майбутньому: працюючи в країні, споживаючи різні блага, сплачуючи податку до бюджету країни. Така постійна фінансова підтримка – необхідний та важливий внесок кожного українця задля становлення та розбудови нашої України. Отже, для того, щоб зменшити негативні наслідки війни щодо зменшення та відтоку населення з країни потрібно чітко розробити та сформулювати програму дій щодо повернення,

стимулювання та зацікавлення українців повернутися на батьківщину задля її економічної розбудови та процвітання. Втрати активів бізнесу становлять щонайменше 9,9 млрд дол і продовжують зростати – це третя за величиною стаття збитків інфраструктури. В розрізі галузей найбільше постраждала металургія. Загалом від початку війни пошкоджено або зруйновано щонайменше 412 підприємств, з яких 64 – це великі та середні підприємства. Очікується, що це число може бути вищим, оскільки наразі відсутня повна інформація про стан українських підприємств, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях [2].

Таблиця 1 – Підприємства, що найбільше постраждали від війни [2]

Назва	Активи	Дохід	К-сть працівників	Профіль
Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча	1,9 млрддол	77,2 млрдгрн	15 тис	Чавун, прокат зі сталі
Азовсталь	1,4 млрддол	50,6 млрдгрн	10,7 тис	Чавун, сталь, прокат зі сталі
Антонов	385 млддол	7,5 млрддол	9 тис	Авіап перевезення, авіабудування
Кременчуцький НПЗ	374 млддол	34 млрдгрн	3 тис	Виробництво нафтопродуктів
Авдіївський коксохімічний завод	343 млддол	16,5 млрдгрн	4 тис	Кокс доменний для металургії
Одеський нафтопереробний завод	171 млддол	-	500	Виробництво нафтопродуктів
Київський завод Coca-Cola	150 млрддол	7,1 млрдгрн	1300	Виробництво напоїв
Зоря-Машпроект	137 млддол	3,5 млрддол	8500	Важке машинобудування
Монделіс Україна	104 млддол	7,2 млрдгрн	900	Кондитерські вироби

За оцінками, близько 13 мільйонів українців залишили свої домівки, тікаючи від війни в інші регіони України або за кордон. Чисельність населення України постійно скорочується, так за останні 20 років майже на 8 млн. осіб (2000 р. 49429,8 тис. осіб, 01.01.2021 – 41588,4 тис. осіб) (рис. 1). До основних причин такої ситуації відносять економічні, соціальні та фізіологічні, починаючи з 2019 року додається ще наслідки COVID-19, а з початком повномасштабного вторгнення росії у лютому 2022 року – військові, людські втрати населення України.

Офіційні дані у 2022 році свідчать що чисельність населення України на 01.01.2022 років 41 167,3 у наступному місяці 01.02.2022 41130,4 осіб, тобто згідно офіційних даних за два місяці спостерігалися тенденції до зниження чисельності населення.

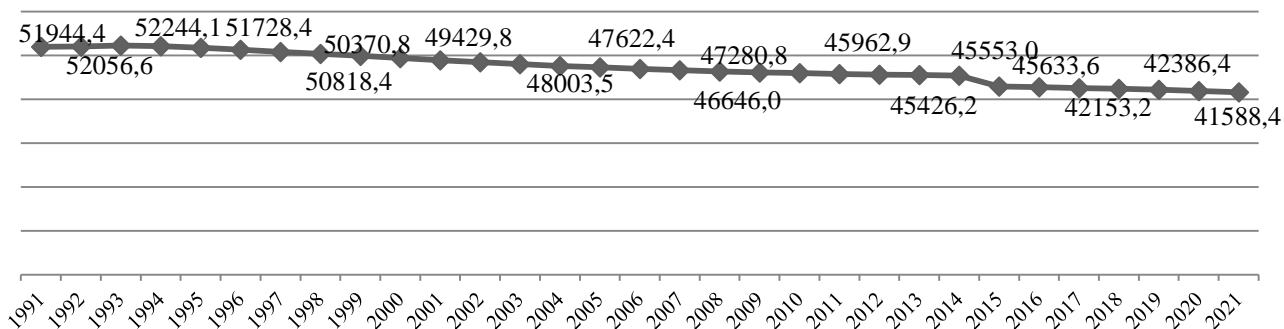

Рис. 1 – Чисельність населення України 1991-2021 рр., тис. осіб[3]

За період незалежності в Україні народилося 13,3 млн дітей. У цілому рівень народжуваності з 1991 року знизився вдвічі: в 1991-му народилося 630,8 тисячі дітей, у 2019-му – 308,8 тисячі. Рівень народжуваності почав падати після 2013 року, в середньому народжується близько 400 тисяч малюків на рік.

Отже, демографічна картина в Україні й так була не райдужною. А війна її значно погіршила. Тому нам потрібно вже зараз думати та шукати шляхи вирішення цього питання, розробляти план рішень та першочергових дій. І тут мають працювати як медичні установи, так і держава.

Література:

1. Трудові ресурси як фактор економічного розвитку держави. Бібліотека URL: BukLib.net (дата звернення: 20.11.2022).
2. Демографічна трагедія України: другий голодомор? Економічна правда. URL: epravda.com.ua (дата звернення: 20.12.2022).
3. Народжуваність в Україні 2022 - статистика пологових будинків і коли буде демографічний вибух | РБК Україна. URL: rbc.ua (дата звернення: 20.12.2022).

TOURISM INDUSTRY AS A NATIONAL DETERMINANT OF COUNTRY'S ECONOMY

S. TEVDORADZE, PhD in Business Administration, Professor
 Z. MUSHKUDIANI, PhD in Business Administration, Professor
Guram Tavartkiladze Tbilisi Teaching University, Tbilisi, Georgia

The current stage of development of the national economy of any country is characterized by the capacity of state institutions to create prerequisites for the implementation of commercial activities by economic entities, both in the spheres of production and circulation. Such circumstances and the state policy of the country on the development of the national economy, should be equally focused on the protection of production and non-production spheres in priority sectors, to create prerequisites necessary for the economic entities of these industries to achieve a competitive level in the global space, based on the use of effective forms and methods of state regulation of the sectors of prime concern for the nation. By the turn of the twenty-first century, tourism had evolved into a branch of sustainable development in the world culture and economy, occupying a special place in the global economic structure. We believe that

tourism is one such industry at the present stage of development of national economies, and the state policy of the country's government should be concentrated on the priority of its development.

Tourism, as well as other economic sectors, needs the establishment of appropriate policies for its stable development, both from the point of view of national and local, regional development. Policy development in tourism is necessary in order to effectively achieve the set goals, which have been formed in the short-term and long-term dynamics of a specific country or region.

The growth of tourism revenues in Georgia was caused by the recognition of tourism as a priority area of the country's economy and the government's special attention to it. In the travel and priority ranking, Georgia moved 27 from 72nd to 31st place, and with this indicator, it was significantly ahead of the neighboring states. The development of tourism is a good opportunity for the growth of the country's economy, development of other sectors and increase of budget revenues. Therefore, the states stimulate it with various measures. One of them is the creation of free economic zones.

Tourism development implies that after clear operations, the country should expect long-term economic benefits at the national, regional or local level. This will happen not only at the expense of foreign tourists, but also at the expense of other economic benefits that tourism brings. One of the most important benefits is creating a lot of jobs and helping the country to overcome the unemployment problem. At the same time, it should be noted that despite the fact that there are other means of overcoming poverty, tourism is distinguished by the fact that in this way a means is created to involve the socially vulnerable population in economic activity and they are given the opportunity to be self-employed. Because of this, creating jobs in tourism is one of the best ways to tackle unemployment and poverty at the same time.

The tourism sector is one of the fastest growing sectors in Georgia. There are many opportunities to invest in this area. In 1993, Georgia joined the World Tourism Organization. Almost all regions of Georgia are rich in tourist attractions. But only 29% of them have modern infrastructure. It is important to find out in what form Georgia can participate in increasing the efficiency of tourism business, what are the prerequisites for this.

Finally, we would like to point out that sustainable tourism as an economic sector is of crucial importance for many countries and as an economic phenomenon covers many aspects of current issues of society's development. It can generate increased employment opportunities and large cash flows for local businesses. The level of sustainability of tourism (including ecological tourism), the continuous growth of its economic importance was considered by world leaders as the most important means of sustainable development of the economy in general.

Literature:

1. Kozlova E. V., Zavyalov A. A., Solod T. V. Creativity is the main component of development of the tourist industry at the present stage, isn't it? *Business. Education. Law*, 2019, no. 4, pp. 231—237. (In Russ.)
2. Koshkarev M. V. Economic security of large economic entities in the conditions of competitive struggle. *Economic security of the individual, society, and state: problems and ways to ensure*, 2019. Pp. 197—201. (In Russ.)

3. COLLINS A., Thinking economically about sustainable tourism, in *Annals of Tourism Research*, 2001, vol. 28, no. 3, pp. 809-811.
4. FOSSATI A. - PANELLA G. (Ed.), *Tourism and sustainable economic development*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, pp. 3-36.
Georgian National Tourism Administration 2022 <https://gnta.ge/> (Last accessed: 17.01.2023).
5. National Statistics Office of Georgia (Geostat) <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/195/business-statistics> (Last accessed: 17.01.2023).

РОЗВИТОК ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

Я. А. МАКСИМЕНКО, канд. екон. наук, доцент, професор кафедри загальної економічної теорії

Т. А. ДЯЧЕНКО, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри загальної економічної теорії

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

Одним із ключових завдань є розвиток високотехнологічного сектора в національній економіці України. В зв'язку з цим посилюється необхідність всебічного аналізу даної проблеми і пошуку шляхів її вирішення.

За даними Державної служби статистики України частка переробної промисловості у ВВП протягом останніх років має тенденцію до зниження. Так, у 2010 році частка переробної промисловості у ВВП становила 13,0 %, у 2015 році вже 11,9 %, у 2016 дещо підвищилась – до 12,2 %, з 2017 року почалось зниження; в 2017 році показник становив 12,0 %, в 2018 році – 11,5 %, в 2019 році – 10,8 %, а в 2020 році – 10,1 % [5].

Розвиток галузей, що створюють високу додану вартість пов'язаний зі структурою товарного експорту країни, а саме із співвідношенням товарів різного ступеня обробки. Збільшення частки в експорті сировини, знижує частку обробної промисловості у ВВП. Динаміка товарної структури експорту за товарними групами з найбільшою часткою в загальному експорті України подана в табл.1.

Високу частку в експорті становлять такі товарні групи: продовольчі товари та сировина для їх виробництва, цей показник коливався від 40,9 % від загального обсягу експорту в 2015 році до 43,9 % у 2021 році, у 2010 році його значення було на рівні 21 %; мінеральні продукти – від 7,5 % у 2015 році – до 12,5 % у 2021 році, у 2010 році їх частка становила 10,7 %; чорні й кольорові метали та вироби з них – від 25,9 % у 2015 році – до 24,9 % у 2021 році, у 2010 році їх частка становила 36,0 %. Натомість частка машин, устаткування, транспортних засобів та приладів у 2010 році становила 18,0 %, у 2015 році – 9,4 %, у 2021 році тільки 6,0 % від загального обсягу [4]. Аналіз товарного експорту свідчить про недосконалість його структури: низькотехнологічні товари становлять високу частку в експорті, високотехнологічні товари – низьку; причому за деякими товарними групами частка низькотехнологічних товарів має тенденцію до зростання, частка високотехнологічних товарів – до зниження.

Таблиця 1 – Динаміка товарної структури експорту України за деякими товарними групами

Роки	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Експорт, млн. дол	47299	35420	33560	39701	43341	46091	45143	63113
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва, відсотків	21	40,9	45,4	44,7	42,9	48,0	49,1	43,9
Мінеральні продукти, відсотків	10,7	7,5	7,1	8,9	9,0	9,6	11,0	12,5
Чорні й кольорові метали та вироби з них, відсотків	36,0	25,9	24,1	24,9	26,3	21,7	19,5	24,9
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади, відсотків	18,0	9,4	8,2	7,2	6,9	7,4	7,5	6,0

Джерело: побудовано авторами на основі [4].

Для вирішення даної проблеми слід забезпечити розвиток експортних галузей. Потрібно орієнтуватись не на сировинну, а на високотехнологічну наукоємну експортну продукцію [3]. Необхідно максимально ефективно використати наявний потенціал, збільшення внутрішніх інвестицій, розробка і впровадження новітніх технологій. Також важливо створювати умови для отримання вигоди від зовнішньої торгівлі за рахунок міжнародного поділу праці і міжнародної спеціалізації, розвитку науково-технічного співробітництва. Необхідно забезпечити розвиток всіх галузей – від видобування сировини, її переробки до створення кінцевого продукту [2]. Особливу увагу слід приділяти розвитку наукоємних галузей. Важливою умовою є збереження та розвиток кадрового забезпечення наукового потенціалу [1].

Реалізація даних рекомендацій сприятиме збільшенню високотехнологічного сектора в економіці України.

Література:

1. Дяченко Т. А. Вектор інтенсивного зростання економіки України: свідомий вибір та історичний досвід. *Вісник ХНАУ : зб. наук. пр.* Сер.: Економічні науки. Харків : ХНАУ, 2018. № 1. С. 189-195.
2. Максименко Я. А. Розвиток національної економіки під впливом загальноосвітніх тенденцій. *Бізнес Інформ.* 2019. № 3. С. 26-31.
3. Максименко Я. А., Дяченко Т. А. Інтеграція України до світової економічної системи *Економіка і управління в умовах глобалізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 1-7 грудня 2010 р.* Донецьк : [ДонНУЕТ]. 2010. Т. 3. С. 286-288.
4. Статистика зовнішнього сектора. Зовнішня торгівля товарами. Національний Банк. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 29.01.2023).
України. 2021. веб-сайт. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Tov_y.pdf. (дата звернення: 29.01.2023).

Структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності в обсязі валового внутрішнього продукту. Державна служба статистики України. 2021. веб-сайт. URL: https://ukr.stat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021_pdf (дата звернення: 29.01.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ ГЕОЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

І. В. СІДЕЛЬНИКОВА, канд. екон. наук, доцент, професор кафедри економічної теорії, фінансів і обліку

*Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
м. Харків, Україна*

Питання вибору і формування економічної моделі розвитку є важливими для всіх без винятку держав і суспільств. Особливо за останні десятиліття країни світу проводять активну політику щодо модернізації та оновлення національних моделей економічного розвитку. Для України ж в сучасних гео економічних умовах ці питання набувають надзвичайної актуальності.

Національна економічна модель виступає фундаментальною методологічною базою формування стратегії національного економічного розвитку країни, конкретизованою у програмах дій її уряду. Вона забезпечує реалізацію конкретних заходів у економічній політиці держави задля досягнення мети на певному етапі суспільного розвитку [3, с. 33].

При формуванні національної моделі економічного розвитку особливо необхідним є досконале вивчення гео економічного простору, в якому належить функціонувати національному господарству, тенденцій його подальшого розвитку, врахування динамічності світової системи, з'ясування сутності глобальних трансформацій, їхнього впливу на національні економіки різних країн. Слід погодитись з точкою зору, що тільки такий підхід дозволить виявити закономірності трансформації національної економіки, які впливають на формування цілісної системи економічної взаємодії зі світовою господарською системою, на її характер, визначити умови і моделі включення національної економіки у глобальну світову систему, основні параметри і орієнтири такого включення та участі у світовому відтворювальному процесі [1, с. 55; 2].

Національна модель економіки має низку особливих характеристик, які необхідно враховувати, щоб модель економіки забезпечувала саме розвиток, а не стагнацію. Усі її елементи мають бути взаємозалежні, утворюючи систему. Обов'язково має бути врахована національна специфіка функціонування народного господарства. Повинна зберігатися стійкість її ключових елементів хоча б у середньостроковій перспективі (3-5 років). При її формуванні важливо враховувати економічний потенціал країни, а також наявні конкурентні переваги. Для здійснення стратегічних цілей та завдань щодо підвищення ефективності моделі економічного розвитку та забезпечення його зростання питання розробки та здійснення державних програм, стратегій та комплексних заходів на довгостроковій основі з прискорення розвитку національної економіки та забезпечення його стійкості мають ґрунтуватися на концептуальних засадах, підходах та критеріях.

Виділимо ключові завдання національної моделі економіки з урахуванням сучасних реалій. При цьому слід враховувати, що ці завдання формуються,

виходячи із довгострокових цілей держави та її економічного потенціалу. У цьому зв'язку завдання національної моделі економіки для кожної країни можуть різнитися, але є основні, які мають становити її кістяк.

Першочерговим завданням в умовах інтенсифікації глобалізаційних та інтеграційних процесів є забезпечення економічної безпеки як здатності відповідних політичних, правових та економічних інститутів держави захищати інтереси своїх ключових суб'єктів у межах національних господарських традицій та цінностей. Відомо, що зниження світової активності загострює боротьбу за ринок збуту, у зв'язку з чим держави для захисту вітчизняних виробників посилюють заходи державного протекціонізму. Крім того, геополітична напруга змушує держави постійно зміцнювати ВПК, від розвитку якого залежить зовнішній суверенітет країни. Для забезпечення економічної безпеки велике значення мають рівень інноваційного розвитку і структурна диверсифікація національної економіки.

Наступним завданням національної моделі економічного розвитку є забезпечення інноваційного розвитку. Очевидно, що для забезпечення економічного розвитку необхідно мати високу конкурентоспроможність вітчизняних продуктів (послуг), що досягається шляхом застосування сучасних технологій та розробок. Національна модель економіки повинна базуватися на розвитку високотехнологічних та наукомістких галузей економіки.

Ще одним завданням є забезпечення структурної диверсифікації національної економіки, що надає стійкості економіці країни. Відсутність структурної диверсифікації породжує залежність від країн-імпортерів та від змін у зовнішній кон'юнктурі. Структурна диверсифікація найбільш актуальна для мінерально-сировинних країн, оскільки наявність мінерально-сировинних ресурсів найчастіше призводить до розвитку видобувних секторів економіки на шкоду іншим.

Важливим завданням національної моделі економіки є забезпечення розвитку пріоритетних галузей економіки з урахуванням національних інтересів. Необхідно забезпечувати розвиток тих галузей національної економіки, які будуть сприяти зростанню економіки і обсягу валового національного продукту країни.

Усі ці завдання моделі розвитку національної економіки мають тісний взаємозв'язок. Нехтування хоча б одним із завдань може спричинити руйнацію усієї моделі, оскільки, наприклад, без структурної диверсифікації чи інноваційного розвитку неможливо забезпечити економічну безпеку.

Література:

1. Іванов С.В. Нова модель розвитку регіонів України в умовах глобалізації світової транспортної системи: монографія. Дніпро: Вид-во Герда, 2018. 263 с.
2. Македон В.В. Геоекономіка та її вплив на стратегії розвитку національної економіки країни: теоретико-методологічний підхід. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 13. С. 33- 38.
3. Трофимова В.В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 8. С.33-37.

INTERNATIONAL APPROACHES TOWARDS CREATING RESILIENT CITIES AGAINST DISASTER RISKS

F. AKBULUT, PhD in Public Administration, Associate Professor at the Department of Political Science and Public Administration
Kocaeli University, Kocaeli, Turkey

As a result of the accelerated urbanization in the world in recent years, more people live in urban areas today compared to a hundred years ago. Since the industrial revolution, the pressure of increasing urban structures and population on environmental assets is increasing day by day. Within the framework of the Sustainable Development approach, global and national policies have been developed and put into practice to reduce these pressures. In addition to economic development, the protection of environmental assets, ensuring social integration and improving decision-making processes are at the center of these policies. However, increasing urban building stocks, population density and dependence on existing limited urban infrastructures increase the risks that may arise anytime. Public health problems, epidemics, natural disasters or economic crises can affect the lives of the people living in cities in different degrees according to the resilience levels of the cities. In this study, it is argued that cities should be resilient as well as sustainable. It is only possible with a resilient urban development and governance approach that the city can meet the minimum urban needs and return to its former state of public life in a short time, during and after a natural disaster such as an earthquake.

International Frameworks for Resilience Context.

According to the United Nations Reports, it is estimated that by 2050, approximately seventy percent of the human population will live in urban areas (World Cities Report 2022 : 5). As urban areas and the population living in cities grow, the dangers they face are also increasing. For this reason, studies are carried out to find solutions to problems that are likely to be experienced in the future, such as climate change, natural disasters, water and food shortages, and depletion of energy resources. In this context, important studies are carried out by national governments and international organizations in order to identify effective ways to reduce the pressures of cities on natural resources or to minimize the possible damages. Everyone is affected by natural disasters in some way, and these effects have environmental, social and economic consequences. From an economical point of view, the expenditures made by the governments to cover the material damages in the region where the disaster occurred put pressure on limited national resources. Investments to prevent the negative effects of earthquake risks, floods, drought and climate changes create significant costs to the national economies. Natural disasters not only cause to loss of many lives and property, but also affect sectors such as manufacturing, transportation, health, trade, agriculture, tourism. Natural disasters pose an increasing threat to the world. In all countries, great economic damage occurs as a result of natural disasters (Dođaner, 2022 : 59-80). According to the UNDRR report, between 2000 and 2019, more than 4 billion people were affected by the disasters recorded in the world and more than 1.2 million people lost their lives (UNDRR, 2020). The rapid migration

towards urban areas in developing countries has resulted in the unplanned urbanization of these areas. This unplanned construction today still continues in many countries. It is even witnessed that this situation is taken for granted in some major world metropolises such as Rio de Janeiro.

Since 2015, some international framework agreements were accepted by national governments in order to realize sustainable development around the world, reduce the effects of climate change, and reduce disaster risks. These are: The Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030 (SFDRR), The 2030 Agenda for Sustainable Development and Sustainable Development Goals (SDGs), The Paris Agreement, adopted by the parties to the UN Framework Convention on Climate Change . These goals were repeated at subsequent UN Habitat meetings (World Cities Report 2022 : 303).

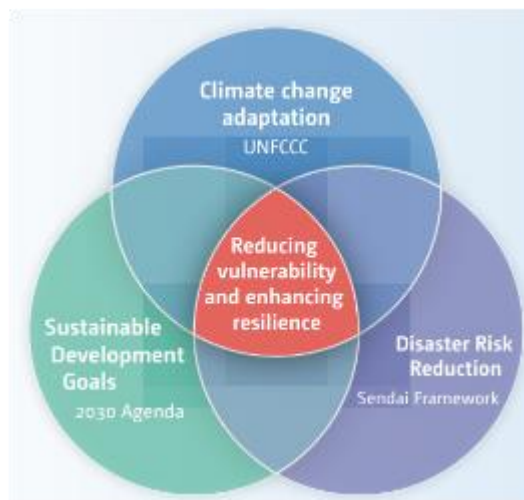

Figure 1. – Opportunities and options for integrating climate change adaptation with the Sustainable Development Goals and the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030

Source: United Nations Climate Change Secretariat, [4] Defining Resilience.

As stated by the United Nations Human Settlements Programme in its annual World Cities Report, building resilience must be at the heart of the future of cities. Building economic, social and environmental resilience, including appropriate governance and institutional structures, must be at the heart of the future of cities. As a pathway to sustainable urban futures, building resilience is a multisectoral, multidimensional and multi-stakeholder effort, which requires effective collaboration and cooperation across all scales, as the various dimensions of resilience are interrelated and mutually reinforcing. In practice, well designed resilience policies can cover these dimensions simultaneously (World Cities Report 2022 : 28).

The concept of resilience , which is used by many different disciplines, initially used in terms of the measures to be taken for environmental disasters and adaptation of cities to new situations after the disaster (Pickett et al., 2004). The concept is defined by the UN as: “The ability of a system, community or society exposed to hazards to resist, absorb, accommodate to and recover from the effects of a hazard in a timely and efficient manner, including through the preservation and restoration of its essential

basic structures and functions. Resilience means the ability to “resile from” or “spring back from” a shock. The resilience of a community in respect to potential hazard events is determined by the degree to which the community has the necessary resources and is capable of organizing itself both prior to and during times of need” (UNISDR, 2009 : 24).

According to the definition made by the OECD, resilience is considered and defined in economic, environmental, social and institutional frameworks. “Resilient cities are cities that have the ability to absorb, recover and prepare for future shocks (economic, environmental, social & institutional). Resilient cities promote sustainable development, well-being and inclusive growth.”

Table 1. – Four Areas That Drive Resilience

<p>Economy A diverse number of industries A dynamic economy to generate growth Conditions allow innovation to take place People have access to employment, education, services, skills training</p>	<p>Governance Clear leadership and management Strategic and integrated approaches are taken by leaders Public sector has the right skills Government is open and transparent</p>
<p>Environment Ecosystem is sound and diverse Infrastructure can meet basic needs Adequate natural resources are available Coherent policy towards land use</p>	<p>Society Society is inclusive and cohesive Citizens’ networks in communities are active Neighbourhood is safe Citizens enjoy healthy lives</p>

Source: OECD, Resilient Cities [2].

Measuring resilience.

Various approaches and methods are being developed by international organizations to provide countries with a comprehensive framework for Resilience. For example, The City Resilience Index (CRI) and Making Cities Resilient 2030 should be briefly mentioned here. Local specific scientific studies are also carried out in order to monitor the progress of the SDG 11 targets at the local level, and these efforts, by further detailing, are aimed to localize the global higher level of targets and indicators (Yamasaki, Yamada, 2022).

The City Resilience Index (CRI) is developed by Arup for the Rockefeller

Foundation’s 100 Resilient Cities programme. CRI is intended for all member cities to adopt and implement as a tool for measuring progress towards overall resilience over time. The CRI comprises four dimensions: health and well-being; economy and society; infrastructure and ecosystems; and leadership and strategy (World Cities Report 2022 : 301).

According to the UNDRR , Making Cities Resilient 2030 (MCR2030) initiative is a cross-stakeholder approach for improving local resilience through advocacy, sharing knowledge and experiences, establishing mutually reinforcing city-to-city learning networks, injecting technical expertise, connecting multiple layers of government and building partnerships. In accordance with Sustainable Development Goal 11 (SDG11) “Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable”, and other global frameworks including the Sendai Framework for

Disaster Risk Reduction, the Paris Agreement and the New Urban Agenda, MCR2030 aims to ensure cities become inclusive, safe, resilient and sustainable by 2030 (UNDRR , Making Cities Resilient 2030).

The resilience approach has now widened its scope to cover natural and un natural hazards to the society such as earthquakes, floods, wildfires and socio-political violence events. Local governments has a vital role to play along with national governments and international bodies to tackle the risks and shocks. It is inevitable that the economic developments that are taking place with the rapid urbanization observed especially in the developing countries must continue on the axis of resilient cities as well as being sustainable.

The physical and organizational development of cities in a way that is not resilient causes economic and human losses that cannot be overcome in cases such as possible earthquakes or floods. Many international organizations such as UNDRR, UNHabitat, UNDP, OECD, ICLEI, EU, WorldBank contribute to the approach of developing resilient cities and communities.

However, it is of course up to national governments, and especially local governments, to carry out this task. In order to achieve SDG 11 objectives, it is seen that all relevant parties contribute to the conceptualization, provision of financial resources, and the creation of other organizational structures for implementation and monitoring.

Literature:

1. Doğaner, A. , 2022, “Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma için Türkiye’de Dirençli Şehirler”, Çevre, Şehir ve İklim Dergisi. Yıl: 1. Sayı: 2. ss. 59-80. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2442029> (Last accessed: 28.01.2023).
2. OECD, Resilient Cities , URL: <https://www.oecd.org/cfe/regionaldevelopment/resilient-cities.htm> (Last accessed: 06.02.2023).
3. Pickett S.T.A., Cadenasso M.L., J.M. Grove, Resilient cities: meaning, models, and metaphor for integrating the ecological, socio-economic, and planning realms, Landscape and Urban Planning, Volume 69, Issue 4, 2004. P. 369-384, ISSN 0169-2046.
4. United Nations Climate Change Secretariat, 2017, Technical Paper, Opportunities and options for integrating climate change adaptation with the Sustainable Development Goals and the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030. URL: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/techpaper_adaptation.pdf (Last accessed: 28.01.2023).
5. UNDRR, 2023, Making Cities Resilient 2030 (MCR2030). URL: <https://mcr2030.undrr.org/> (Last accessed: 28.01.2023).
6. UNDRR, 2020, Human Cost of Disasters : An overview of the last 20 years 2000-2019. URL: <https://www.undrr.org/publication/human-cost-disasters-overview-last-20-years-2000-2019> (Last accessed: 28.01.2023).
7. UNISDR International Strategy For Disaster Reduction, 2009, Terminology on Disaster Risk Reduction, URL: https://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf (Last accessed: 28.01.2023).
8. World Cities Report 2022 , United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat) URL: <https://unhabitat.org/wcr/> (Last accessed: 28.01.2023).
9. Yamasaki K., Yamada T., 2022, A framework to assess the local implementation of Sustainable Development Goal 11, Sustainable Cities and Society, Volume 84, ISSN 2210-6707, URL: <https://doi.org/10.1016/j.scs.2022.104002> (Last accessed: 28.01.2023).

THE STRATEGIES OF THE TOP FIVE EU MEMBER COUNTRIES ON RUSSIAN GAS TO DIVERSIFY THEIR ENERGY CONSUMPTION

K. TABAGARI, PhD in Economics, Assistant Professor at the Faculty of Business and Social Sciences

N. SURMANIDZE, PhD in Economics, Associate Professor at the Faculty of Business and Social Sciences

Guram Tavartkiladze Tbilisi Teaching University in Tbilisi, Georgia

Modern world countries' economies are interconnected via international trade, services, energy supply, demand and transit. So, this means that there exists a scale of economy and if something mistakenly happens, it will spill over the country's neighbourhood or the whole world.

According to the official statistical data in 2021 the world energy consumption was 595.15 exajoules which increased by 5.8% compared to 2020. In 2021 the share of oil consumption was 31 %, natural gas – 24.4 %, coal – 27 %, nuclear energy - 4.3%, hydroelectric – 6.8 % and renewables – 6.7 %. In fact, the share of hydrocarbon energy consumption was a total of 55.4 % and this means that the world is dependent again on the energy resources by which the world is “ruled” by the main oil and natural gas reserves/producer countries.

As for energy consumer countries, in 2021 top energy consumer EU member countries were Germany with 12.6 %, France – 9.41 %, Italy – 6.4 %, Spain - 5.6 % and Poland – 4.4 %. As for the share of each energy resource in each country's total energy consumption, Germany consumed 25.8 % of natural gas in its total energy consumption, Italy – 41.1 %, Spain – 21.9 %, Poland 18.8 % and France – 16.5 %.

The Russian invasion of Ukraine mostly caused energy consumption to collapse and food trade challenges in the world since December 24, 2022. But this is not news, in the early years, from 2005-2006 there were gas supply disruptions for EU member countries from the Russian Federation; so, it can be said that EU member countries tried and are still trying to diversify gas consumption via various ways.

The economy is deeply interconnected with political issues. The tragedy is that thousands of people have died in Ukraine.

The aim of the present article is to analyse how these top five E. U. member countries are trying to use renewable energy resources, and diversify with different energy importers, simply, to decrease the mentioned energy consumption, how the war affected them and what their way out is.

Energy has its history. It is used in different sectors of the world. Mostly oil, natural gas and coal are used. EU faced an energy crisis in 2006 and 2009 when Russia cut the natural gas supply, the same historical case happened in 1973 when Arabian countries set sanctions on oil supplements where there these energy resources were used for political purposes. The aim of the Arabian countries and Russia was to impact the U. S. and other Israel supporter countries (oil consumers) and EU member states (natural gas consumers).

After the Russian invasion of Ukraine, EU members tried to make the diversification of their energy consumption or move them to other ones.

The object of the research is to reveal what are those top five energy consumers of EU member countries and each energy resources, and how they decreased or diversified energy consumption in the background of the war.

During the research, there was used mathematical calculations based on the statistical data of the BP company. The pieces of literature were deeply studied to make differences and similarities.

Table 1 – The percentages of the top five EU member countries of each energy consumption in 2021.

	Oil	Natural Gas	Coal	Nuclear energy	Hydro-electric	Renew-ables	Total
Germany	2.27 %	2.24 %	1.32 %	2.46 %	0.45 %	5.71 %	2.12 %
Italy	1.27 %	1.80 %	0.14 %	-	1.01 %	1.91 %	1.07 %
France	1.58 %	1.07 %	0.15 %	13.55 %	1.36 %	1.85 %	1.58 %
Spain	1.33 %	0.84 %	0.10 %	2.02 %	0.69 %	2.43 %	0.94 %
Poland	0.75 %	0.58 %	1.18 %	-	0.05 %	0.81 %	0.75 %

Table 2 – The percentages of the top five EU member countries of each country's energy consumption in 2021.

%	Oil	Natural Gas	Coal	Nuclear energy	Hydro electric	Renew-ables	Total
Germany	33.10 %	25.78 %	16.74 %	4.93 %	1.42 %	18.03 %	12.64 %
Italy	36.95 %	41.07 %	3.62 %	-	6.38 %	11.98 %	6.36 %
France	30.92 %	16.47 %	2.47 %	36.46 %	5.81 %	7.87 %	9.41 %
Spain	43.82 %	21.82 %	2.88 %	9.13 %	4.98 %	17.36 %	5.59 %
Poland	31.02 %	18.84 %	42.38 %	-	0.50 %	7.27 %	4.44 %

As it is clear from table I, the top five EU member countries actively consume the mentioned resources and according to table II each energy resource was used in 2021 as well as in 2020 and there were significant changes in reductions in the consumed energy resources.

And overall the EU was dependent on Russia's gas with 36.9% in 2021 compared to 41.9% in 2020. All these five countries increased their gas consumption in the following ways: Germany – 3.9 %, Italy – 7.2 %, France – 6.1 %, Spain – 4.3% and Poland 10.4%. Furthermore, these two countries almost did not increase the consumption of renewables.

Germany is the leader country that reduced gas consumption by about 12 % but it was done because of the reduction of household gas consumption, street light etc. but these needs replacement with the other one. As for the rest of the countries, there are not unfortunately many changes. In fact, they almost have not done anything with renewable resources.

Literature:

1. BP Statistical Review of World Energy, "Statistical Review of World Energy," BP, London, 2022
2. Guénette, J. D., Kenworthy, P. and Wheeler, C. *Implications of the War in Ukraine for the Global Economy*. Washington: World Bank Group, Equitable Growth, Finance & Institutions. 2022.
3. Tabagari, K., Tvalchrelidze, A. G. (Editor). "The Caucasus and Iran: Hydrocarbons Perspectives and Impacts on the Modern World", Nova Science Publishers, Inc., NY. 2021. P. 124
4. Tabagari, K. EU Gas Consumption Before Russia-Ukraine War and Future Perspectives, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Faculty of Social and Political Sciences, The 10th International Scientific Conference "Space, Society, Politics", Vol. 5 No. 5, (ISSN 2667-9620) 2022, pp. 141-166.
Tabagari, K. (2022). Georgia-Ukraine trade relations after the beginning of the Ukraine Russia war. *Economics, business and administration*, (ii), 138-149. Retrieved from <http://sciencejournals.ge/index.php/bu/article/view/308> (Last accessed: 28.01.2023).
5. Tvalchrelidze, A., Berberashvili, T. and Otarashvili, M., *Economic of Commodity (The Role of Commodity in Globalized World)* (in Georgian), Tbilisi: Nekeri, 2016.
6. European Commission, "EUROPE 2020 - European strategy for smart, sustainable and inclusive growth," Brussel, 2010.
7. United nations - u. N. (2022, მარტი 16). *The impact on trade and development of the war in ukraine*. Retrieved from united nations conference on trade and development: https://unctad.org/system/files/official-document/osginf2022d1_en.pdf (Last accessed: 28.01.2023).
8. Yergin, D., *The Prize*, New York: Simon & Schuster, 1991.

МАРКЕТИНГ 2030: ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ

О. С. БАКУЛІНА, канд. екон. наук, доцент Житомирська філія
Київський інститут бізнесу та технологій, м. Житомир, Україна

Маркетологи та аналітики сучасного етапу розвитку глобальної економіки базуючись на дослідження ідей Р. Талера [18], Д. Канемана [6] роблять припущення, що реальність на найближчі роки – це пандемія COVID-19 та її наслідки, нова етика та стрімкий розвиток високих технологій. Окреслена причина стала значним поштовхом до зміни у торгових уподобаннях споживачів, їх споживчої поведінки, позиціонуванні компаній, системі комерційних взаємин (B2C, B2B) тощо.

Результати досліджень дозволили констатувати, що стрімкий розвиток цифрових технологій та пандемія COVID-19 змінили механізм ведення бізнесу, мотивуючи розвиток електронного ринку та стимулюючи перехід ділової активності підприємств у сферу онлайн. Наслідки пандемії COVID-19 досі залишаються з нами, а тому процес відновлення економіки займе більше часу. Відповідно, у 2021 р. значно збільшилися витрати на цифрові технології, що вплинуло на швидкість їх впровадження у маркетинг. За даними опитування проведеного Rackspace, 42,8 % організацій інвестувало кошти у придбання технології автоматизації маркетингу, 42,5 % – технологію інтеграції даних [12]. Якщо ще у 2020 р. 62,3 % опитаних організацій вважали, що важливість маркетингу підвищилась впродовж останнього року, то у 2021 р. ця цифра сягнула 72,3 % опитаних компаній [11]. Варто також зазначити, що саме

пандемія COVID-19 виявила слабкі місця у роботі компаній та стала поштовхом до впровадження цифрової практики з нуля.

Пандемія COVID-19 здійснила значний вплив на загальний спосіб життя людей, значна кількість з яких майже не виходила із будинків (глобальні онлайн-продажі зросли до 4,28 трлн. дол, а у Латинській Америці 13 млн осіб вперше придбало товари онлайн), підвищився рівень цін, відповідно, глобальні індекси споживчих цін також значно зросли, здійснюючи значний тиск на заробітну плату [16]. Населення звикло до зустрічей з використанням масштабу, квазі-швидкої доставки й доставки до дверей, що вплинуло на клієнтський досвід (для 73 % опитаних він являється основоположним чинником у прийнятті рішень у процесі купівлі товарів) [15]. Саме клієнтський досвід (Customer Experience) містить все, починаючи з персоналізації користувачів і сучасних технологій до крос-платформної інтеграції й підтримки спільноти або інтеграції відділів маркетингу з відділами продажів, обслуговування клієнтів, ІТ та ін.

Однією з найбільш прогресивних форм маркетингової діяльності є цифровий маркетинг (digital marketing). Digital-маркетинг містить інструменти інтернет-маркетингу, але поле його діяльності на цьому не обмежується, оскільки він використовує будь-які діджитал-засоби, які не завжди пов'язані з глобальною мережею. Найбільш поширеними інструментами цифрового маркетингу, за допомогою яких виявляються і визначаються потреби та запити споживачів, є: контекстна реклама; технологія Big Data; ретаргетінг; мобільний маркетинг; вірусний маркетинг; соціальний медіа-маркетинг.

Пандемія, війна з російською федерацією стали поштовхом до свідомого вибору людством і бізнесом remote work. Саме тому, на нашу думку, трендом маркетингу сьогодення та майбутнього є mobile first. Стратегія Mobile First передбачає проектування інтерфейсу сайту, орієнтованого в першу чергу на мобільні пристрої. Варто зазначити, що починаючи з 2017 р., частка мобільного трафіку інтернет-користувачів, які заходять на сайти використовуючи смартфон перевищила 50%. Так, якщо у 2011 р. частка глобального мобільного трафіку становила лише 6%, то у 2021 р. – 56 % [10]. Враховуючи цю тенденцію, можна стверджувати, що частка мобільного трафіку продовжуватиме зростати значними темпами. Окрім того, таке підвищення також пов'язано із зростанням популярності соціальних мереж, відповідно використання мобільного маркетингу компаніями збільшує частку продажів через соціальні мережі.

До основних переваг використання мобільного маркетингу варто віднести: миттєві результати, зручність, прямий маркетинг, легкість відстеження, вірусний потенціал, масове спілкування стало легким, ніша не насичена, мікроблогінгові переваги, мобільний платіж. Серед недоліків мобільного маркетингу виокремлюють: платформи дуже різноманітні; питання конфіденційності; навігаційні ускладнення на мобільному телефоні.

На нашу думку, одним із брендів маркетингових каналів майбутнього є маркетинг соціальних медіа (SMM). Практично з кожним днем збільшується вплив соціальних мереж у яких бізнес активно проводить більшу частину маркетингових заходів. Різнманітна реклама, акції, опитування споживачів – все це вже давно присутнє у наших соціальних мережах. Відповідно, з кожним

днем потенціал соціальних мереж зростає. До основних переваг SMM варто віднести: міжпрофільне поширення; використання спеціальних механізмів для таргетованої реклами; опитування, коментарі, лайки, репости, посилання на Інтернет-ресурси [7].

До брендів маркетингу майбутнього варто віднести також ESG-маркетинг (Environmental, Social and Corporate Governance), поняття, яке з'явилося на основі розвитку «зеленого» маркетингу, корпоративної соціальної відповідальності та 17 цілей сталого розвитку ООН. В Україні ESG-тренд тільки розпочинає формувати загальний спосіб мислення населення, але з урахуванням швидкості поширення ідей, це вже не питання роботи з майбутніми поколіннями споживачів, а реальність сьогодення. Серед основних переваг використання стратегії ESG-маркетингу варто виділити: лояльність споживачів; довіра інвесторів (лояльне інвестування), унікальна ціннісна пропозиція; конкурентна перевага; позитивний імідж; якісні продукти та послуги; підвищення прибутку компаній [1; 9; 17].

Пандемія (як глобальна криза) прискорила розвиток епохи індустрії 4.0. Відповідно ключовим елементом наступного покоління інтернету є штучний інтелект та машинне навчання, які, на нашу думку, значно змінять цифровий маркетинг. Маркетинг зі штучним інтелектом (AI Marketing) – це метод використання даних про споживачів з використанням концепцій штучного інтелекту. Перевагами AI Marketing є: виконує всю аналітичну роботу; формулює брифи під рекламні компанії; пише тексти, формує рекламні модулі; підбирає релевантні бренди-інфлуенсерів в соціальних мережах; створює оптимальні маркетингові стратегії [14].

З огляду на вищезазначене, до найбільш поширених маркетингових стратегій, які базуються на основі використання штучного інтелекту відносять: плата за клік (PPC) – це модель онлайн-реклами, яка використовується для залучення відвідувачів на веб-сайт. Провідними у створенні PPC-реклами є Facebook, Instagram, Twitter Ads, Google Ads; персоналізація (персоналізовані повідомлення). Штучний інтелект-маркетинг допомагає розміщувати ставки на релевантних рекламних майданчиках у режимі реального часу, надсилати персоналізовані повідомлення окремим споживачам; прогностична аналітика застосовується штучним інтелект-маркетингом для виявлення закономірностей і прогнозування майбутньої поведінки потенційних споживачів; порівнює різні набори даних та проводить аналіз з використанням математичної моделі; поглиблене навчання – це клас алгоритмів машинного навчання, що використовуються для отримання даних вищого рівня з необробленої вхідної інформації; допомагають у створенні голосових чат-ботів, розпізнаванні зображень та прогнозуванні інтересів клієнтів [13].

Отже, проведене дослідження дає змогу зробити висновок про те, що створення нової моделі маркетингу 2030 є результатом переосмислення своєї діяльності провідними маркетологами світу, а також наслідком постійних змін споживчих патернів. Якщо основою старої моделі є інформування, переконання та нагадування, то нова модель маркетингу майбутнього має зосереджувати свою

діяльність на: демонстрації, залученні, розширенні прав та можливостей споживачів; фокусі на утримання клієнтів; знаннях про свого клієнта.

Література:

1. Бакуліна О. С. Формування людиноцентричної моделі соціального розвитку підприємств. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 2 (19). С. 99–103.
2. Бакуліна О. С. Формирование организационно-экономического механизма управления мотивацией персонала предприятий / Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Raata Gugushvili Institute of Economics "Ekonomisti". 2013. № 4. С. 23–30.
3. Петько С. М. Електронна комерція в цифровій екосистемі Республіки Кореї. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 23. С. 61–67. URL: doi: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.23.2022.264630> (дата звернення 1.02.2023).
4. Петько С. М. Технології індустрії 4.0 у цифровій парадигмі розвитку глобальної економіки. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2022. № 24.
5. Шуршина О. В., Петько С. М. Цифрові платформи в системі глобальної торгівлі. *Theoretical aspects of education development: proceedings of the III International Scientific and Practical Conference*. (Warsaw, January 24–27), Poland. International Science Group, 2023. Pp. 115–118
6. Кенеман Д. Мислення швидке й повільне. Наш формат. 2017. 480 с.
7. Achrol R. S., Kotler Ph. Distributed marketing networks: The fourth industrial revolution. *Journal of Business Research*. 2022. № 150. Pp. 515–527.
8. Bakulina O. S. The present position of taxation on VAT in Ukraine and EU member countries. *Topical questions of contemporary science: collection of scientific articles*. United States of America, 2017. P. 298–301.
9. Chatterjee Sh., Chaudhuri R., Vrontis D. AI and digitalization in relationship management: Impact of adopting AI-embedded CRM system. *Journal of Business Research*. 2022. Issue 150. Pp. 437–450.
10. Ericsson Mobility Report. 2021. URL: <https://www.ericsson.com/en/reports-and-papers/mobility-report>
11. Explore The Results. New and archived reports containing CMO Survey results and insights. 2021. URL: <https://cmosurvey.org/results/27th-edition-august-2021/>
12. Global Report: Customer Experience and Technology. 2022. URL: <https://www.rackspace.com/solve/customer-experience-and-technology>
13. Kopalle P. K., Gangwar M., Kaplan A., Ramachandran D., Reinartz W., Rindfleisch A. Examining artificial intelligence (AI) technologies in marketing via a global lens: Current trends and future research opportunities. *International Journal of Research in Marketing*. 2022. № 39 (2). Pp. 522–540.
14. Peter V.G., Fischer M., Reinecke S. Artificial Intelligence and Machine Learning: Exploring drivers, barriers, and future developments in marketing management. *Journal of Business Research*. 2022. Issue 149. Pp. 599–614.
15. Puthiyamadam T., Reyes J. Experience is everything: Here's how to get it right. PwC. 2018.
16. Retail e-commerce sales worldwide from 2014 to 2026. 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/379046/worldwide-retail-e-commerce-sales/>
17. Rust R.T. The future of marketing. *International Journal of Research in Marketing*. 2020. № 37 (1). Pp. 15–26.
18. Thaler R.H. Behavioral economics: Past, present, and future. Chicago. 2016.

ДОЛАР ЯК МІЖНАРОДНА РЕЗЕРВНА ВАЛЮТА

В.В. БЛАГОЙ , канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу

О.В. ЗАГОРУЛЬКО , здобувач вищої освіти

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна.

Поняття «резервна валюта» містить в собі кілька рівнів. Перш за все, це міжнародна валюта, тобто валюта, три класичні функції якої – накопичення вартості, засіб обміну і розрахункова одиниця – широко використовуються за межами країни походження. Важливим критерієм лідируючої «резервної валюти» є те, що вона становить значну частину резервів інвалюти, що накопичуються багатьма державами та фінансовими інститутами. Іншими критеріями є наступні: витіснення в багатьох країнах з обігу національних валют і заміна останніх на резервну валюту.

Статус країни, яка має лідируючу резервну валюту, дає США певні переваги в порівнянні з іншими країнами, які можна звести до наступних:

- Зручність для резидентів країни - американські експортери, імпортери, позичальники і кредитори спочатку знаходяться в виграшному положенні при здійсненні операцій зі своїми контрагентами, оскільки користуються вітчизняною валютою.

- Американські банки та інші фінансові інститути мають можливість розширювати масштаби свого бізнесу.

- Можливість стягувати свого роду мито з країн, що накопичують резерви інвалюти. Цю перевагу інколи називають «надмірним привілеєм» - США отримують більший дохід від своїх зарубіжних активів (власності і прямих іноземних інвестицій), ніж платять за свої пасиви (банківські депозити та облігації).

- Політична влада і престиж.

У той же час існують і невідгідні сторони володіння резервною валютою:

- Сильніші (ніж в інших країнах) коливання попиту на вітчизняну валюту.

Сам по собі статус резервної валюти не тягне за собою нестабільність попиту. Більшою мірою останній феномен пов'язаний з регулюючою діяльністю ФРС, стурбованою тим, що інтернаціоналізація валюти ускладнює контроль за грошовою масою.

- Тягар відповідальності. Грошові влади країни з панівною валютою повинні брати до уваги наслідки своїх дій не тільки для вітчизняних ринків, а й для міжнародних. Так, ФРС США у відповідь на проблеми з суверенними боргами в Латинській Америці та інших країнах була змушена знизити облікові ставки в 1982, а потім в 1998 р більш круто, ніж це було потрібно тільки для національних цілей.

Існуючий в даний час колосальний обсяг покупок американських держоблігацій нерезидентами – найважливіша умова стабільності фінансової системи країни. За допомогою цього механізму здійснюється стерилізація

доларової емісії. Іншими словами, емітовані гроші досі не чинили істотного впливу на інфляцію. На цьому ґрунтується американська фінансова система.

У дослідженнях щодо перспектив положення долара в світовій фінансовій системі більшість аналітиків прогнозують збереження за долларом лідируючих позицій в доступному для огляду майбутньому. Ця теза обґрунтовується наступними положеннями.

- Американська економіка все ще істотно перевищує економіки всіх інших країн світу (включаючи об'єднану економіку країн зони євро) за своїми масштабами, ефективності та іншим характеристикам. Американський ринок корпоративних облігацій приблизно в 3 рази перевищує відповідний ринок в зоні євро та в 3,5 рази – ринок Японії; більш того, він більший, ніж всі інші ринки, взяті разом. Що стосується американського ринку акцій, то він в 2,5-3 рази перевершує ринки євро зони і Японії. Такі масштаби ринку роблять виправданими вкладення навіть у ризикові активи.

- У довгостроковому плані центральні банки та інші інвестори отримують великі доходи від вкладень в американські активи, ніж від вкладень в активи будь-яких інших країн. Причини того, що потоки капіталу направляються в основному в США, а не в інші розвинуті країни, криються в більшій відкритості та ефективності американських ринків капіталів, а також в структурних особливостях економіки країни, таких як зростання в останнє десятиліття частки США в загальному обсязі виробництва розвинених країн, помірна нестабільність ділового циклу, зменшення ступеня економічних ризиків.

Навіть при падінні курсу долара інвестори можуть в значній мірі компенсувати ризик втрати ліквідності за рахунок продовження терміну вкладень. США, таким чином, є домінуючим глобальним суб'єктом пропозиції фінансових активів.

В останні роки простежується тенденція до скорочення частки долара на користь інших валют – євро й азіатських валют. По-перше, необхідно враховувати велику роль коливань обмінного курсу долара. При формуванні валютного кошика центральні банки вважають за краще «купувати дешевше і продавати дорожче».

Жодна з валют не може в середньостроковій перспективі замінити долар як світового лідера, навіть якщо ця валюта забере частину частки долара в офіційних золотовалютних резервах. Головна причина – складність подолання усталених позицій долара як символу економічної і фінансової потужності США.

Переваги валюти-конкурента повинні бути не просто великими, але в багато разів більшими, ніж переваги долара, що виникають з реалізації їм фінансової влади і певних обов'язків по організації міжнародної фінансової системи. Чи не випадковим є той факт, що долар зумів витіснити британський фунт стерлінгів в якості резервної валюти лише до початку 1940-х років, хоча США обігнали Велику Британію за основними показниками економіки і торгівлі вже в 1920-х роках.

Проте вже зараз представляється очевидним, що фінансова криза наших днів підштовхне розвиток тенденції до ослаблення позицій долара як лідируючої валюти і до зміни фінансової архітектури світу. Головний виклик, безперечно,

буде виходити від євро, що володіє багатьма перевагами з тих, що притаманні долару, але при цьому характеризується меншими ризиками. Однак в здатності виконувати одну важливу функцію резервної валюти, а саме служити засобом накопичення вартості та задовольняти потребу країн світу в ліквідності, євро, схоже, буде ще тривалий час поступатися долара. Тому найбільш ймовірним є такий сценарій розвитку валютних відносин, при якому прискориться процес диверсифікації офіційних інвалютних резервів у напрямку до збільшення частки євро та інших резервних валют і зменшення частки долара.

Отже, поступово буде розвиватися багатополюсна фінансова архітектура світу. Співвідношення моці валют багато в чому буде залежати від глибини і тривалості поточної світової фінансової кризи, а також від ефективності дій урядів щодо її подолання.

Література:

1. Роль долара США у міжнародній валютній системі: причини домінування та подальші перспективи. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_26/1/11.pdf . (дата звернення: 29.01.2023).

2. Особливості організації ринку цінних паперів у країнах світу. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84824966.pdf> . (дата звернення: 29.01.2023).

GEOGRAPHICAL STRUCTURE AND TRADE BALANCE OF UKRAINE: STATISTICAL APPROACH

M. VDOVYN, PhD, Associate Professor, Department of Statistics,
Lviv Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine

Foreign economic relations between subjects of the international economy are extremely important. These relations ensure economic growth, contribute to the development of a competitive market environment and all indicators of the development of the national economy. In Ukraine, the sale of goods and services abroad also significantly affects the pace of economic growth, the creation of a competitive market environment and the process of systemic transformation of the economy. An important component of the economic activity of business entities and other participants in market relations is foreign trade, which is connected with access to the foreign market, with international production and scientific and technical cooperation, export and import of goods, services, etc.

Problems of foreign trade are relevant every year, as foreign economic relations are very dynamic. This problem is studied by many scientists of the world. In [1] the authors considered the external trade of Eurozone countries. In [2] the foreign trade in services of Ukraine in different time periods is described, in particular the pre-pandemic period and 2021. In [3] the authors carried out a statistical overview of the foreign trade of France. However, the study of foreign trade issues of countries, in particular Ukraine, requires constant attention and is always relevant.

Obviously the main indicators of the foreign trade development are export and import. It is also worth evaluating the foreign trade turnover and the balance of the

trade balance. It is also important to identify whether the trade balance is positive or negative.

According to the results of 2019, the foreign trade turnover of goods and services increased by 9.1% (by 11.0 billion US dollars) compared to the figures of 2018 and amounted to 131.8 billion dollars. USA. In addition, a positive trade balance was observed in 2019, but COVID-19 made its adjustments and in 2020 it will be negative again.

In 2017-2018, foreign trade operations were conducted with partners from 221 countries. The volume of exports of goods to Germany increased by 0.6 percentage points. compared to 2017, which is 4.7% in 2018. Also, close mutual relations have been established in the field of export of goods with Poland, the share of exports is 6.9% by 0.6 percentage points. Ukraine bought the most goods from russia, which is 7.7% of the total volume of exports of goods in 2018. This trend continued in 2019-2021. However, we believe that the situation will fundamentally change after russia's full-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022.

In 2020 Ukraine's export-import operations with European countries were quite intensive. Poland and Germany were Ukraine's main trade partners among European countries in 2020.

Regarding the post-covid period, the situation has not changed much. The results are presented in Table 1.

Table 1 – Geographical structure of import of goods in January 2022

Country	Import, thousands of US dollars	Import, % to January 2021
Belarus	539190,6	219,2
Italy	144731,3	130,7
China	1050720,1	160,0
Lithuania	102753,7	170,3
Germany	398844,7	133,1
Poland	358550,4	148,9
russia	634297, 7	177,0
United Kingdom	121230,7	227,7
USA	361367,4	163,5
Turkey	240896,6	152,5
Hungary	116758,6	56,4
France	126480,4	147,9
Czech Republic	159041,5	249,7
Switzerland	148659,7	82,0

Source: authors' construct based on the data of the State Statistics Service [4]

Among the main trade partners of Ukraine in January 2022, in terms of imports, are mostly European countries, in particular, neighboring countries Poland, Hungary, Belarus and russia. However, after the full-scale invasion of russia on the territory of Ukraine, a trade embargo was introduced against it. The import of goods from russia into the customs territory of Ukraine is prohibited.

In general, there is a war in the country, so it is obvious that the intensity of trade has decreased. According to the results of the three quarters of 2022, the value of foreign trade in Ukraine decreased by 26.8% compared to the same period in 2021. Regarding the geography of Ukrainian foreign trade in 2022, out of 3.8 billion dollars of exports, 2.5 billion dollars will go to the EU. The largest trade partners of Ukraine in 2022 are: Poland (\$560 million), Romania (\$412 million) and Turkey (\$234 million).

Literature:

1. Konstantakopoulou, I., Magdalinos, T. and Skintzi, G. Investigation of external trade and export competitiveness of Eurozone countries. KEPE Studies. No. 80. 2019.
2. Vdovyn, M., Zomchak, L. Export in services of Ukraine: pre-pandemic period, Covid-19 and war. *Věda a perspektivy*, 2022. 8 (15), 48–57. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/2337/2339> (Last accessed: 28.01.2023).
3. Вдовин, М., Грохольська, Т. Зовнішньоторговельна діяльність Франції: головні статистичні показники. *Економіка та суспільство*, 2022. (43). URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1765/1701> (Last accessed: 28.01.2023).
4. Official site: State Statistics Service of Ukraine URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Last accessed: 28.01.2023).

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Є. М. ГЕЛЕВЕРЯ, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

Глобалізація, яку можна охарактеризувати як нелінійний багатовимірний процес зі складною еволюцією, зумовила формування економічної реальності, в якій все менше місця належить рівноважності та стаціонарності ринків. У сучасних умовах світова економіка трансформується кількісно, якісно, безперервно і необоротно. Підприємства починають все більше залежати від світових подій економіки та змушені, навіть функціонуючи в межах лише одного національного ринку, забезпечувати свою глобальну конкурентоспроможність, враховуючи можливість вторгнення на ринок сильніших іноземних конкурентів. Традиційні прийоми управління, організаційні структури, методи роботи вже не підходять для нового конкурентного середовища, а тому метою представленої доповіді є дослідження процесу глобалізації та її впливу як на національну економіку взагалі, так і на розвиток окремих підприємств.

Визначальним завданням будь-якої держави в епоху глобалізації є необхідність гнучко вписатися у світовий економічний простір, активно і водночас усвідомлено, виважено брати участь у всіх процесах, що відбуваються. Водночас не можна жодною мірою упустити власні інтереси, інтереси національних підприємств, щоб забезпечити довготривале успішне існування українського бізнесу на міжнародному ринку.

Термін «глобалізація» походить від французького “global”, тобто «планетарний», «всеосяжний», та означає всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків та взаємозалежностей. Водночас вплив глобалізаційних процесів не завжди є благом для національної економіки країни. У деяких випадках можуть виникати негативні ефекти, пов'язані з появою галузевих диспропорцій в економіці окремих країн, що передусім розвиваються. Одночасно спостерігається прискорений розвиток галузей, продукція яких надходить на глобальний ринок, та застій у галузях, орієнтованих на внутрішніх споживачів. У крайніх випадках це призводить до ліквідації - не лише окремих, у тому числі великих підприємств, а й цілих галузей.

Вітчизняні підприємства через низку об'єктивних причин значно пізніше підприємств інших індустріально розвинених країн стали виходити на світовий ринок та набувати досвіду конкуренції на глобальних ринках. Одним із найважливіших факторів, що підвищують ефективність економіки країни, виступає конкуренція між підприємствами, підприємцями, галузями. І на внутрішньому, і на міжнародному ринку підприємства конкурують між собою.

В умовах сучасних глобалізаційних процесів вітчизняні підприємства намагаються досягти свого зростання за рахунок модернізації виробничих потужностей, запровадження сучасних технологій, забезпечення світового рівня продуктивності праці та якості продукції та послуг, удосконалення управління, активного державно-приватного партнерства. Однак найчастіше власних зусиль буває недостатньо, і тому підприємства змушені здійснювати злиття між собою та іноземними підприємствами з метою утримання досягнутих позицій на галузевому ринку.

Можна виділити чотири основні варіанти розвитку, що надають можливість досягнення успіху та підвищення ефективності діяльності підприємств національної економіки України в умовах сучасних глобалізаційних процесів:

1. Позиціонування підприємства як лідируючого на ринку.

2. Використання можливостей, зосереджених на світових ринках з метою випередження конкурентів всередині країни. В умовах глобалізації підприємства, орієнтовані переважно на зовнішній ринок, не враховують специфіки місцевого попиту, тому необхідно докладати значних зусиль для створення продуктів, що відповідають потребам локальних споживачів.

3. Вилучення вигоди з виходу нові ринки та використання інтеграції з іншими підприємствами. Інтеграція в міжнародному масштабі передбачає створення об'єднаного підприємства та пошук шляхів мінімізації витрат за рахунок дешевої робочої сили та виробництва товарів у великому обсязі за доступними цінами.

4. Вузька спеціалізація і подальше зростання за підтримки партнерів.

Дані варіанти не вказують на універсальний шлях для досягнення швидкого економічного успіху на національному рівні, але, використовуючи їх,

можна розробити стратегію, яка враховує особливості конкретної діяльності в умовах глобалізаційних процесів.

Література:

1. Гелеверя Є. М., Сергієнко Ю. І. Вплив глобалізаційних процесів на національну економіку України. *Бізнес Інформ*. 2022. №1. С. 33–38.
2. Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: Монографія. К.: КНЕУ, 2008. 352 с.
3. Старостіна А. Суперечливі шляхи економічної глобалізації. *Економіка України*. 2008. №8. С.58-65.
4. Dollar, D., Y. Ge, and X. Yu «Institutions and Participation in Global Value Chains», *Global Value Chain Development Report Background Paper*, World Bank. 2016. Washington, DC.
5. Ковальов А.В. Вплив глобалізації на економіку підприємств на їх інноваційну діяльність. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*, 2013. Вип. 1. Т. 3. с. 47-50.
6. Швед, Т. В., Біла І. С. Вплив глобалізації на розвиток національних підприємств: теоретичні аспекти. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Одеса: Одеський Національний економічний університет. 2013. № 2 (49). Ч. 1. – С. 81-90.

ФОРМУВАННЯ НОВОЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ І НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ

З. Д. КАЛІНІЧЕНКО, канд. екон. наук., доцент, доцент кафедри аналітичної економіки та менеджменту
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Сьогодні Україна, як і переважна більшість країн світу, переживає складний період з новими викликами соціального, економічного та політичного характеру, що вплинули на всі сфери суспільного життя. Суспільно-економічні реалії функціонування господарських систем в умовах загроз і ризиків, «нової реальності», що пов'язана з війною, дають підстави зробити висновок про необхідність зміни управлінських механізмів та умов господарювання.

Все ще не приватизована велика частина державного сектору в економіці, слабкий розвиток галузей виробництва не дають впевненості на стрімке економічне зростання та залучення інвестицій.

Для країни до війни була характерною практика державної підтримки бюджетоформуючих та експортоорієнтованих галузей, які визначали сировинний характер української економіки. В урядових програмах передбачалось стимулювання розвитку малого бізнесу. Однак охочих інвестувати у стартапи та реалізацію інвестиційних проектів з різних важливих причин не було, виключаючи окремі випадки. Після закінчення війни слід сподіватись на можливості для розвитку бізнесу. Важливо, щоб держава, орієнтуючись на розвиток, підтримала середній і малий бізнес.

Повоєнний економічний бум в Україні можливий лише в тому разі, якщо заходи економічної політики держави реалізовуватимуться на основі послідовної стратегії розвитку та створення сприятливого інвестиційного клімату. Нові

пріоритети української стратегії мають змінити бюджетні орієнтири держави. Замість переобтяження державного бюджету соціальними програмами та вимушених випадків витрачання бюджетних коштів на так зване «латання дірок», основний акцент має бути зроблений на фінансуванні оборонних програм та розбудові військово-промислового комплексу[1].

Крім того, бюджетне фінансування, пов'язане з соціальним захистом, необхідно проводити адресно, спрямовувати на гарантування населенню базових послуг, а також на підтримку соціальної політики за взірцем скандинавських країн.

Вирішення переважної більшості соціальних проблем громадян України має відбуватися в основному за рахунок стимулювання їх самозайнятості, включаючи зменшення податкового навантаження на працю, та впровадження дієвого механізму громадських робіт. Це створить передумови для зростання доходів громадян, зменшення рівня їх безробіття та працевлаштування в легальному секторі економіки, який дає змогу отримати значно вищий рівень соціальних гарантій ніж у тіньовому секторі.

Повоєнна національна політика повинна базуватись на гарантіях незалежності та безпеки держави і вже сьогодні потребує нових шляхів економічного розвитку, які б не нав'язувалися Україні, а забезпечували прибутки та розвиток.

Поставлене першочергове завдання – зробити структурну перебудову ринкового типу, тобто фактично створити потужну економічну систему, яка б синтезувала власні історичні здобутки і враховувала досвід розвинутих країн Заходу.

Структурна перебудова може проходити важко, без належного впливу та інвестиційної підтримки виробництв, які б забезпечили нормальний відтворювальний процес у межах національної економіки, спрямованих на забезпечення, зміцнення економічної незалежності держави. Відхід від такої спрямованості може мати досить негативні наслідки, аж до перетворення нашої держави у справжній придаток країн Заходу.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС визначає необхідність наближення вітчизняних підходів щодо формування інноваційної політики до європейських. Зокрема, Комісія ЄС багато уваги приділяє інноваційному розвитку регіонів, що втілено у стратегіях смарт-спеціалізації[2]. Вони ґрунтуються на підтримці розвитку унікальних галузей або видів економічної діяльності. Більше того, наявність таких стратегій є однією з умов отримання коштів на фінансування проєктів зі структурних фондів ЄС.

Крім впливу на чинники внутрішніх загроз економічній безпеці, слід враховувати наявність політичних, воєнних та економічних зовнішніх загроз. Необхідним є стратегічний курс держави на співпрацю з Організацією Північноатлантичного договору, на інтеграцію національної економіки до європейського економічного простору й досягнення Україною відповідності Копенгагенським критеріям членства в ЄС. Україна має розвивати взаємовигідне економічне співробітництво з провідними державами Європи.

Соціальна спрямованість економіки в Україні також має свої особливості.

Система соціальних гарантій, створена за часів панування командно-адміністративної системи, фактично зруйнована. Нова політика соціального спрямування, що випливає з процесу соціалізації капіталу, перебуває в стадії формування. Важлива регулююча, координуюча та цілеспрямована роль у цих умовах належить державі, державному управлінні з новими принципами і підходами.

Для повоєнної України особливий акцент буде мати міжнародний трансфер технологій – один із векторів інноваційного розвитку національної економіки. Вже сьогодні спостерігається практичний інтерес до вивчення аспектів міжнародного трансферу технологій, його особливостей та тенденцій розвитку, зокрема у військово-технічній сфері.

Вітчизняні підприємства оборонно-промислового комплексу до війни мали значний науково-технічний потенціал і технологічну базу, що дозволяла розробляти та виробляти системи озброєння, військову та спеціальну техніку тощо. Проте, для успішного експорту військових технологій підприємств ОПК в Україні необхідно суттєво підвищити якість системи охорони інтелектуальної власності як важливого інструменту міжнародних економічних відносин.

На сьогодні переважна більшість вітчизняних військових технологій не запатентована навіть в Україні. Немає і прикладів отримання іноземних патентів на вітчизняні військові технології, що свідчить про недостатню увагу органів державної влади, керівництва підприємств ОПК та безпосередньо авторів-розробників технологій до патентування та збільшення обсягів експорту військових технологій[3]. В цьому питанні в Україні у всіх галузях проблеми і невідповідність вимогам розвинених ринкових умов та четвертій стадії науково-технічного прогресу.

Таким чином, однією з головних умов зростання національної економіки та забезпечення ефективної економічної безпеки України є запровадження інноваційних технологій. Це стосується і військово-технічної сфери, оскільки виробництво зброї та військової техніки в Україні має важливе значення не тільки для сектору безпеки країни, а й для посилення міжнародного іміджу держави. Військово-технічна сфера має стати одним із пріоритетних напрямів України, оскільки формування системи є запорукою зростання економіки в довгостроковій перспективі та забезпечення суспільного добробуту країни.

Стагнація промисловості в Україні є причиною багатьох проблем та послаблення національної економіки в цілому. З занепадом промисловості пов'язаний екстенсивно-затратний розвиток економіки, а як наслідок цього - нераціональна галузева і територіальна структури господарства, практично повна відсутність необхідної екологічної інфраструктури, технологічна відсталість не лише виробництва, а й багатьох інших сфер. Це дає підстави стверджувати, що однією з причин «аграризації» країни є структурні диспропорції, які сягають корінням ще в минуле століття і не є лише наслідком прорахунків на різних етапах реформування промислового сектора за час незалежності, як це іноді стверджують.

Усе це дозволяє зробити загальний висновок про необхідність розробки науково-методичного інструментарію управління збалансованим розвитком

промислових підприємств з огляду на те, що підходи, які існують, не повною мірою задовольняють потребам забезпечення зростання економіки України.

За результатами дослідження управління новою структурою та політикою національної системи слід підтвердити, що змінились головні параметри в процесі адаптації до зовнішніх умов функціонування і критичних зрушень, а й забезпечують стабілізацію; стабілізаційні параметри розвитку залежать від набутих на попередніх етапах еволюційних і структурних ознак системи. Для національної системи процес формування нової економічної політики і національних інтересів України визначається новими параметрами.

Література:

1. Стратегія економічної безпеки до 2025 року. Економічна правда. 10.03.2021р. <https://www.epravda.com.ua/news/2021/03/10/671791/t> (дата звернення: 2.02.2023)
2. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. Економічний аналіз. 2021. Т.20(2). С.266-272.
3. Незалежна Україна в координатах сталого розвитку: Монографія / [В. В. Корнеєв, В. В. Микитенко, та ін.]. Чернігів: ЧНТУ, 2019. 770 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ РОЗРОБКИ НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Л. В. КОРОЛЬЧУК, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

Участь у Саміті ООН зі сталого розвитку в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку у вересні 2015 року, в рамках якого було прийнято підсумковий документ року «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», обумовила необхідність адаптації національних стратегій соціально-економічного розвитку держав світу до визначених 17 Цілей сталого розвитку.

Дослідження методології розробки національних стратегій сталого розвитку є важливим в контексті підвищення конкурентоспроможності економік країн світу в умовах сучасного глобалізованого світу для усіх цивілізованих держав і для України зокрема, адже дозволяє запозичувати найпрогресивніший досвід та орієнтуватися на найуспішніші практики державного стратегічного планування на засадах теорії сталого розвитку.

На особливу увагу заслуговує підхід до управління стратегіями сталого розвитку на основі безперервного вдосконалення Б. Далал-Клейтона і С. Баса на основі висновків про те, що країни переходять від сталих генеральних планів і разових ініціатив до наборів скоординованих механізмів і тривалих процесів моніторингу, навчання та вдосконалення [1]. Згідно даного підходу, країни задля досягнення Цілей сталого розвитку схильні розробляти 4 види стратегій[2]:

1. Комплексна, багатовимірна стратегія сталого розвитку – єдиний документ і процес, що охоплює економічні, соціальні та екологічні виміри сталого розвитку, найчастіше асоціюється з терміном «Національна стратегія

сталого розвитку». Досвід розробки та реалізації таких стратегій з початку 2000-х років мають такі держави, як Південна Африка, Індія, Польща та Коста-Ріка, Швейцарія, Швеція, Великобританія, ЄС, Німеччина та Данія. В свою чергу, Філіппіни, Китай, Південна Корея та Бразилія максимально адаптували свої національні стратегії до підсумкового документа Саміту ООН, згаданого вище.

2. Міжгалузеві стратегії сталого розвитку, що стосуються конкретних вимірів сталого розвитку – стратегія, яка охоплює кілька секторів і стосується одного або двох вимірів сталого розвитку, наприклад, національні плани управління навколишнім середовищем або стратегічні документи зі скорочення бідності. Досвід застосування цього підходу мають такі країни, як Південна Африка, Мадагаскар, Марокко, Камерун, Південна Корея.

3. Галузеві стратегії сталого розвитку – стратегія, яка включає економічні, соціальні та екологічні виміри сталого розвитку, але зосереджена на конкретному секторі (наприклад, стратегія сталого розвитку для міністерства транспорту). Канада – єдина країна, яка застосувала цей підхід як основний стратегічний засіб. Деякі країни, такі як Великобританія та Мексика, також розробляють галузеві стратегії на рівні міністерств, але як частину національної стратегії.

4. Інтеграція сталого розвитку в існуючі національні стратегії розвитку – окремий документ з питань сталого розвитку не готується, а концептуальні засади сталого розвитку інтегруються безпосередньо в існуючі документи і процес планування національного розвитку. Такого стратегічного підходу дотримується Мексика, як і Індія.

В свою чергу, Україна також має вагомий досвід розробки та реалізації стратегій сталого розвитку. Так, з 2015 до 2020 року в якості національної стратегії соціально-економічного розвитку діяла Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», на зміну якій прийшла Національна економічна стратегія України до 2030 року, у якій в якості генеральної мети передбачено економічне зростання з урахуванням Цілей сталого розвитку та досягнення кліматичної нейтральності не пізніше 2060 року. Крім того, слід зазначити, що секторальні стратегії нашої держави теж орієнтовані на досягнення Цілей сталого розвитку в рамках сфери, в якій вони реалізуються.

Література:

1. Dalal-Clayton B., Bass S. Sustainable Development Strategies – A Resource Book. International Institute for Environment and Development. Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris and United Nations Development Programme, New York. 2002. 348 p. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781849772761/sustainable-development-strategies-barry-dalal-clayton-stephen-bass> (дата звернення: 20.12.2022).

2. Swanson D., Pinter L. National Strategies for Sustainable Development: Challenges, Approaches and Innovations in Strategic and Co-ordinated Action. International Institute for Sustainable Development. New York, 10-11 October. 2005. 72 p. URL: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/1427crp_10.pdf (дата звернення: 20.12.2022).

ДИСПРОПОРЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

О.В. КРАСОТА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

Ринок праці України у 2022 році зазнав значних трансформацій. З одного боку, спостерігається розвиток новітніх технологій, штучного інтелекту, інформації і знань, які не тільки забезпечують перехід суспільства на вищий технологічний рівень, але і ставлять нові вимоги до якісних показників ринку праці. З іншого боку, війна, зовнішні і внутрішні загрози, природні катаклізми та інші деструктивні явища призводять до порушення макроекономічної стабільності й прирікають до функціонування національної економіки в умовах невизначеності. Поточні диспропорції розвитку вітчизняного ринку праці пов'язані передусім із початком 24 лютого 2022 року повномасштабної війни рф проти незалежної України, криються у геополітичній та воєнній площинах.

Вітчизняний ринок праці в умовах поточної повномасштабної війни характеризується значними втратами робочої сили та виробничого потенціалу, руйнуванням виробничих потужностей та об'єктів критичної інфраструктури, еміграційними процесами й впливом людського капіталу. Наслідком є падіння реальних доходів населення, скорочення внутрішнього попиту, поглиблення спаду економіки.

Обстріли українських територій та тривалі відключення електроенергії негативно позначилися на економічній активності бізнесу й зумовили зменшення попиту на робочу силу з боку роботодавців. Частковим вирішенням ситуації із невисоким попитом на робочу силу стала практика релокації українського бізнесу у більш безпечні регіони країни. Показники пропозиції робочої сили продемонстрували їх значне скорочення на початку війни із подальшим зростанням. Так, тенденція до зменшення пропозиції робочої сили у перші місяці війни була зумовлена, з одного боку, фізичним знищенням осіб працездатного віку, а з іншого боку, вимушеною еміграцією значної кількості працездатних українців за кордон, в тому числі висококваліфікованих кадрів. Однак населення пройшло емоційний шок початку війни й виявило готовність працювати задля підтримки прийняттого рівня життя та укріплення впевненості у власній фінансовій стабільності.

Як відомо, інформація про стан ринку праці визначається органами державної статистики на підставі обстежень робочої сили. Однак у зв'язку із військовими діями у 2022 році Державна служба статистики України не мала можливості проводити відповідні обстеження. Тому за відсутності такої офіційної інформації для аналізу тенденцій на ринку праці використовують дані інших державних інституцій, а також платформ пошуку роботи.

Достатньо цікавою виглядає ситуація із безробіттям. За умови значного перевищення пропозиції робочої сили за її попит рівень безробіття в країні стрибкоподібно збільшився і сягнув на кінець 2022 року 25,8% (проти 9,9% у

2021 році) [1]. Однак попри зафіксований високий рівень безробіття (що у 2,5 рази перевищує його природний рівень), динаміка кількості безробітних осіб від початку війни в цілому показує спадну тенденцію (Рис.1).

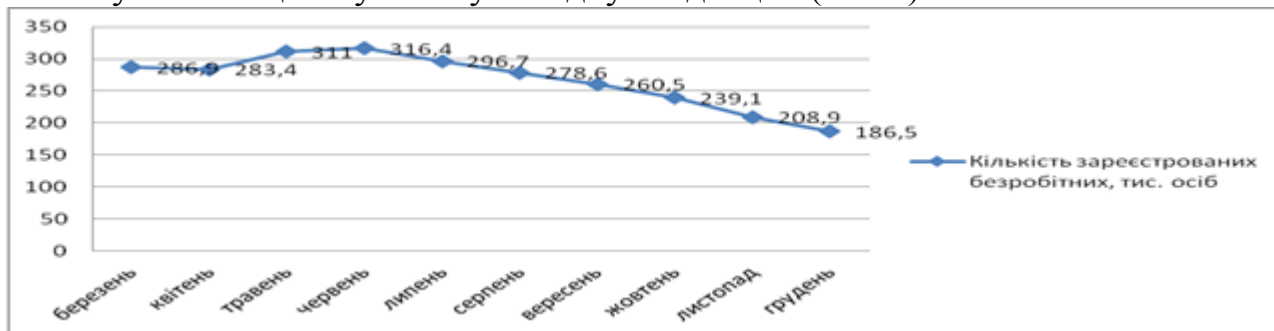

Рис.1. Динаміка кількості безробітних в Україні під час війни 2022 року, без урахування тимчасово окупованих територій, тис. осіб

Джерело: складено на основі [2].

Це пояснюється, насамперед, тим, що офіційна вітчизняна статистика орієнтується не на показник фактичного, а лише зареєстрованого безробіття. Українці ж традиційно не поспішають ставати на облік на біржі праці і шукають роботу самостійно. Сюди можна додати і вплив робочої сили за кордон, і недовіру до офіційного працевлаштування тощо.

Згідно із прогнозами НБУ рівень безробіття в Україні ще тривалий час залишатиметься вищим від свого природного рівня через довгострокові ефекти війни. Так, у 2023 році він прогнозується на рівні 26,1%, у 2024 році – 20%, а у 2025 році – 17,6% [1]. Відновлення попиту на робочу силу стримуватиметься, насамперед, через фізичне знищення частини українських підприємств та слабкий фінансовий стан вітчизняного бізнесу.

Ігнорування проблем ринку праці та відтворення робочих місць, втрачених в результаті війни, може призвести до виникнення застійного безробіття та, як наслідок, до довгострокової стагнації виробничої активності. Прикладом є досвід Боснії і Герцеговини, де протягом десяти років після закінчення війни рівень безробіття становив 30-40% і нині залишається одним з найвищих серед країн європейського простору [3]. Тому поживлення попиту на робочу силу, повернення українських мігрантів з-за кордону і зменшення рівня фактичного безробіття наразі є одним із пріоритетних завдань уряду, що потребує вжиття невідкладних заходів.

Література:

1. Офіційний веб-сайт НБУ. Макроекономічний прогноз до Інфляційного звіту, січень 2023 року. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-sichen-2023-roku> (дата звернення: 29.01.2023).
2. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register/2022/> (дата звернення: 29.01.2023).
3. Ринок праці в умовах війни: тенденції та перспективи. Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rynok-pratsi-v-umovakh-viyny-tendentsiyi-ta-perspektyvy> (дата звернення: 30.01.2023).

РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ В УМОВАХ НОВІТНІХ ВИКЛИКІВ

О. Є. ПАТЛАТОЙ, канд. екон. наук, доцент, докторант кафедри загальної економічної теорії та економічної політики

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Експансія економічної глобалізації на початку третього тисячоліття спричинила поглиблення фрагментації та спеціалізації виробництва у світовому масштабі: предмети праці почали перетинати кордони низки країн декілька разів перед остаточною доставкою кінцевого продукту покупцеві, що є відмітною рисою глобальних ланцюгів доданої вартості (ГЛДВ). ГЛДВ формують великі виробничі мережі, в рамках яких різні стадії виробництва сировини, напівфабрикатів і комплектуючих, складання готових продуктів та їх продажу, а також НДДКР та інші послуги, розпорошені по різних країнах і регіонах світу. При цьому великі бізнеси з високорозвинених країн, як правило, домінують у ГЛДВ, концентруючись на високорентабельних видах діяльності (НДДКР, дизайн, маркетинг, послуги) та привласнюючи переважну частку створюваної у ланцюзі вартості. Переваги та недоліки участі національної економіки та окремих фірм і галузей у ГЛДВ є сьогодні предметом наукової дискусії, особливо в стосунку до країн, що розвиваються.

За оцінками експертів, напередодні пандемії COVID-19 близько 2/3 світової торгівлі здійснювалося через ГЛДВ [1, с. 1], натомість у 2020 р. – майже половина [2, с.4]. Відновлення світової економіки після послаблення протиепідемічних обмежень привело до пожвавлення світової торгівлі, зокрема через ГЛДВ. Додана вартість, створювана у рамках ГЛДВ, особливо складних ланцюгів (де проміжні продукти перетинають державні кордони більш ніж один раз), є значно більш проциклічною та варіабельною величиною у порівнянні з вартістю світового експорту та світовим ВВП. Коливання динаміки торгівлі у ГЛДВ відбуваються як через внутрішні, суто економічні чинники (такі, як глобальна економічна криза 2008-2009 рр., рецесія у Євросоні 2012-2013 рр. тощо), так і через зовнішні шоки: пандемії, природні катаклізми та збройні конфлікти.

Першим масштабним викликом для ГЛДВ стала Велика рецесія 2008–2009 р., у результаті якої динаміка створення доданої вартості в рамках простих і складних ланцюгів значно сповільнилася; при цьому індекс частки ГЛДВ у валовому світовому експорті перевищив докризовий рівень 2008 р. лише наприкінці 2010-х років. Протягом десятиліття між двома глибокими рецесіями (у 2010–2019 рр.) набули розвитку різноманітні новітні технології, пов'язані передусім з цифровізацією та створенням передумов для розгортання Індустрії 4.0: *big data*, блокчейн, інтернет речей, адитивні технології тощо. Зазначені технологічні зміни об'єктивно вплинули на формат і структуру ГЛДВ, натомість економічні чинники (такі, як зростання вартості робочої сили у Китаї та в інших висхідних (*emerging*) економіках) каталізували процеси решорінгу, тобто повернення певних ланок чи всього процесу виробництва до

високорозвинених країн, що знайшло активну підтримку з боку урядів цих держав.

Автоматизація виробництва через роботизацію спричинила те, що сьогодні складання певних видів готової продукції може виконуватися з мінімальним застосуванням живої праці. Ці процеси проходять специфічно у кожній окремій галузі: так, у період 2003–2015 рр. в автомобільній та електронній промисловості спостерігалася певна зворотна залежність між кількістю промислових роботів (яка весь час неухильно збільшувалася, а починаючи з 2010 р. – прискореними темпами) та числом проєктів з прямих іноземних інвестицій (що зазнало помітної стагнації після Глобальної рецесії). Натомість у текстильній промисловості та виробництві одягу запас промислових роботів у вказаний період суттєво не збільшувався, а динаміка прямих іноземних інвестицій була позитивною, хоча й дещо волатильною [1, с. 95].

Окремим чинником негативного впливу на динаміку ГЛДВ стала розпочата у 2018 р. торговельна війна між США та Китаєм, за якою послідувало відродження протекціонізму та посилення тарифних і нетарифних бар'єрів як високорозвиненими економіками, так і країнами Глобального Півдня. Однією з причин цих подій стало наступне: завдяки участі у ГЛДВ виробники з Китаю та інших висхідних країн отримали доступ до розроблених у високорозвинених країнах технологій з подальшою можливістю їх імітації. Це дозволяє розвитковим економікам підноситися на більш високі щаблі ГЛДВ, привласнюючи більшу частку створюваної в них вартості, а також вибудовувати самостійні ланцюги вартості у рамках національних економік.

Справжнім «чорним лебедем» для ГЛДВ виявилася пандемія COVID-19 та викликані нею обмеження, які спровокували різкі перебої у ланцюгах постачань, у тому числі життєво важливих товарів медичного профілю, та актуалізували поняття стійкості ГЛДВ (*GVC resilience*), яке передбачає, що міркування безпеки товарного ланцюга подекуди переважають задачу мінімізації витрат [4, с.28], тобто чисті зиски від фрагментації виробництва через ГЛДВ можуть дисконтуватися аж до від'ємних значень через потенційні ризики різкого переривання товарного ланцюга.

У період 2000–2017 рр. регіоналізація ланцюгів доданої вартості характеризувалася суперечностями: так, вона поглиблювалася у рамках «Фабрики Азія» (зокрема завдяки промисловому апгрейду Китаю та виникненню там середньо- та високотехнологічних виробництв, заснованих на національному капіталі). Водночас обсяги внутрішньорегіональної торгівлі ГЛДВ всередині «Фабрики Європа» та «Фабрики Північна Америка» дещо знизилися [1, с.9]. Реакцією на шоки, спричинені пандемією COVID-19, стало переважне розміщення національних виробництв ближче до кінцевих ринків збуту та серед споріднених країн-учасниць регіональних торговельних угод. Це привело вже у 2020 р. до збільшення регіональної концентрації торгівлі у рамках НАФТА та ЄС, і особливо серед країн ЄАЕС [2, с. 29].

Нарешті, розпочата у 2022 р. повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України та викликані нею санкції проти країни-агресора призвели напочатку до різкого подорожчання низки сировинних товарів

продовольчого та енергетичного спектру, а також до розриву деяких товарних ланцюгів. Стало очевидним, що надмірна залежність ГЛДВ від економік авторитарних країн є згубною та ризикованою. Так виникла концепція френдшорінгу, тобто поглиблення торговельних зв'язків високорозвинених країн з державами, що поділяють демократичні цінності. Згадана ідея, принаймні на рівні декларацій, знайшла схвалення з боку урядів США, Канади та низки країн Євросоюзу. Дослідники з Європейського банку реконструкції та розвитку застерігають, що реалізація принципів френдшорінгу може коштувати 4,6% світового ВВП [3]. Проте в умовах, коли існує загроза шантажу чи примусу через економічні важелі з боку диктаторських режимів, потенційні ризики переривання товарних ланцюгів так само, як і у випадку пандемії, можуть переважити вигоди від торговельної співпраці з такими країнами.

Отже, під впливом Глобальної рецесії 2008-2009 рр., а в останні роки – через несподівані зовнішні шоки, а саме пандемію COVID-19 та ускладнення світової політичної обстановки, глобальні ланцюги доданої вартості зіткнулися із серйозними викликами, які, очевидно, не покладуть край існуванню цих ланцюгів, але суттєво видозмінять їхній формат. Епідемічні та особливо військово-політичні ризики починають певною мірою підривати традиційний принцип порівняльних конкурентних переваг. Ймовірно, ланцюги вартості будуть з часом усе більше регіоналізуватися через офшорінг виробництв переважно до «дружніх» і географічно близьких країн, а в глобальному масштабі – віддалятися від власне матеріального виробництва, вибудовуючись переважно навколо сфери послуг, зокрема цифрових. Утім, належний розвиток світогосподарського поділу праці надалі потребує глобальної координації правил та принципів міжнародної торгівлі, стандартів регулювання праці, захисту довілля та охорони інтелектуальної власності, що могло б бути реалізовано через інститути Світової Організації Торгівлі.

Література:

1. Global Value Chain Development Report 2019: Technological Innovation, Supply Chain Trade, and Workers in a Globalized World. Geneva: World Trade Organization, 2019. 183 p. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/384161555079173489/pdf/Global-Value-Chain-Development-Report-2019-Technological-Innovation-Supply-Chain-Trade-and-Workers-in-a-Globalized-World.pdf> (дата звернення: 30.01.2023)
2. Global Value Chain Development Report 2021: Beyond Production. Geneva: World Trade Organization, 2021. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/00_gvc_dev_report_2021_e.pdf (дата звернення: 30.01.2023)
3. Maihold, G. *A new geopolitics of supply chains: the rise of friend-shoring*. (SWP Comment, 45/2022). Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, 2022. URL: <https://doi.org/10.18449/2022C45> (дата звернення: 30.01.2023)
4. Zhao L. *Modern China and International Rules: Reconstruction and Innovation (Modern China and International Economic Law)*. Singapore: Springer, 2023. 138 p.

ЕКОНОМІЧНИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНЕ ВЧЕННЯ

Н. Б. РЕШЕТНЯК, канд. екон. наук, доцент, завідувачка кафедрою загальної економічної теорії

О. В. КУЗЬМЕНКО, канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри права

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

В умовах війни вкрай важливо не допустити хаосу та забезпечити дотримання принципу законності при реалізації механізму державного регулювання економіки. На цьому тлі зростає значення наукового дослідження об'єктивного зв'язку між нормами Основного Закону України та економічною практикою. Вважаємо, що категорія «економічний конституціоналізм» («конституційна економіка», «constitutional economics») може бути назвою міждисциплінарного наукового напрямку (вчення) на межі економіки та конституційного права України. Ми виходимо з того, що економічний конституціоналізм – це особливий аспект конституціоналізму в цілому, що акцентує увагу на економіці, власності, економічній природі прав людини, поєднанні приватно-правових і публічно-правових засад в Конституції України. Також економічний конституціоналізм пов'язано з іншими об'єктами конституційно-правового регулювання, а саме із забезпеченням соціальної рівності та встановленням меж втручання держави в економічну свободу, з фінансовими та бюджетними питаннями, економічними наслідками функціонування України як соціальної держави, соціальними правами людини.

Термін «конституціональна економічна теорія» («конституціональна політична економія») був введений для позначення специфічного напрямку досліджень і пов'язаних з ним політичних дискусій, що відбувалися в 70-ті роки минулого століття. У той час, зокрема, стверджувалося, що у вузькому сенсі конституціональна економічна теорія привносить «політичне» в «економіку», тим самим заперечуючи тезу про незалежний статус «економічної теорії». У подальшому економічний конституціоналізм почали пов'язувати з більш широким контекстом – економічним аналізом права. На нашу думку, економічний конституціоналізм є перспективним міждисциплінарним напрямком, що інтегрує політику, конституційне право та економіку. Важливість подальшого дослідження економічної природи базових суспільних і державних конституційних інститутів не викликає сумніву. Можна виокремити такі основні напрямки для нових досліджень економічного конституціоналізму: розгляд права в цілому і Конституції України, зокрема, як прояви економічного саморегулювання; роль інститутів власності, ринкової економіки, капіталізму для забезпечення економічної свободи; зв'язок демократії та ринкової економіки; розроблення шляхів економічного зростання і подолання бідності. Значну роль в економічному конституціоналізмі відіграє практика офіційного тлумачення Конституції України з боку Конституційного Суду України.

Схарактеризуємо основні наукові напрямки, в межах яких ми вбачаємо доцільність застосування категорії «економічного конституціоналізму». Найяскравішим представником одного з таких напрямків є нобелівський лауреат з економіки Ф. фон Гаек. Важливою його ідеєю вважаємо гарантування правом економічних відносин. На думку згаданого науковця, саме ця обставина була ключовим фактором у перетворенні США на найпотужнішу державу з ринковою економікою, в найбільшого виробника капіталу у світі. Другим дослідницьким напрямом, пов'язаним з економічним конституціоналізмом, ми вважаємо теорію про право власності, ринкову економіку, капіталізм і забезпечення економічної свободи. Один із представників цієї школи – М. Фрідман – стверджує, що економічні процеси неодмінно пов'язані зі свободою. На його думку, між економікою і політикою існує тісний взаємозв'язок, можливі певні комбінації політичного та економічного устрою держав, а закономірності разом з випадковостями зумовлюють специфіку економічних процесів. Третій науковий напрямок, пов'язаний з економічним конституціоналізмом, виходить з ідеї забезпечення суспільної рівності, раціональним вибором, демократією і соціальними правами. Її представляє, зокрема, такий вчений як Дж. Стігліц, який доводить, що політика – це «поле битви за економічний пиріг країни». Зазначений науковець та інші представники згаданої школи активно розробляють ідею так званої поведінкової економіки, пов'язуючи її з економічним конституціоналізмом.

Стисло схарактеризуємо відповідні погляди українських науковців. В. В. Речицький, зокрема, вважає, що «ринковий капіталізм, з одного боку, і органічний конституціоналізм – з іншого, сприймалися українською політичною елітою так само нарізно, як простір і час до Альберта Ейнштейна. Конституційне право та економіка належали у нас ніби до різних ментальних реєстрів». Згаданий науковець послідовно обстоює свою позицію щодо необхідності закріплення засад ринкової економіки в Конституції України. В. В. Речицький пропонує додати до її тексту, приміром, наступні формулювання: «ринкова економіка із втіленням засад економічної свободи», «Конституція гарантує вільний рух осіб, товарів послуг і капіталів», «торгівля є вільною» [3]. Така вітчизняна дослідниця як О.В. Олькіна виокремлює три елементи економічного конституціоналізму. Першим із них є нормативно-правова основа, яку складає насамперед Конституція України, закріплюючи, зокрема, верховенство права (ст. 8), економічну багатоманітність (ст. 15), соціальну спрямованість економіки (ст. 13), рівність усіх суб'єктів права власності перед законом (ст. 13) та інші фундаментальні засади розвитку економіки. Другим елементом структури економічного конституціоналізму, на думку О. В. Олькіної, є економіко-правова свідомість. Третім елементом економічного конституціоналізму вона вважає динаміку його реалізації у певних конкретних правовідносинах. О. В. Олькіна пропонує закріпити на конституційному рівні принципи нормативно-правового регулювання економічних відносин, до яких відносяться раціональність, пропорційність, узгодження приватних та публічних інтересів, соціальна інтеграція [1]. Ще один український дослідник – М. В. Савчин – формулює три важливі тези щодо економічного конституціоналізму. По-перше, останній

відбиває реальний стан економічної свободи та баланс інтересів учасників відносин у конкретному типі суспільства. По-друге, для сучасної України є характерною недостатня ефективність механізму, який би належним чином гарантував економічну свободу. По-третє, економічний конституціоналізм містить алгоритм забезпечення доцільного втручання публічної влади в економічну свободу з метою забезпечення суспільного блага, наслідком чого є баланс інтересів, справедливість розподілу благ та конкурентне середовище [4].

Література:

1. Олькіна О. В. Економічний конституціоналізм: структурна характеристика // Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів у цифрову еру. Мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. У 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : «Гельветика», 2021. С. 268-270.
2. Познер Р. Економічний аналіз права. Харків : Акта, 2003. 862 с.
3. Речицький В.В. Неформальний конституціоналізм – 2-ге доповн. вид. Харків : ТОВ «Видавництво «Права людини», 2021. 440 с.
4. Савчин М. В. Економічний конституціоналізм і Конституційний Суд України. Юридична наука. 2012. № 4. С. 32–43.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНИХ ПЕРЕГОВОРІВ

Ю. В. ФЕДОТОВА, канд. екон. наук, доцент, зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки,
М. В. ГОЛУБНИЧА, студентка 4 курсу,
*Харківський національний університет міського господарства імені
О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

Останніми роками завдяки інтенсифікації процесів взаємозалежності країн у світі стрімко зростає кількість мультинаціональних і міжнародних компаній, а отже, і зростає кількість міжнародних угод. Традиційно можна спостерігати обмін у сфері технологій і нововведень у різних галузях економіки між різними країнами світу.

Будь-який вид міжнародних відносин у сфері бізнесу передбачає міжкультурну комунікацію із представниками різних культур, під час якої можуть виникнути бар'єри у вигляді особливостей менталітету, духовних цінностей, зокрема релігійних, між партнерами різних країн, що ускладнює ефективність переговорного процесу. Отже, розгляд особливостей міжкультурних переговорів набуває більшої актуальності, що обумовило вибір теми дослідження.

Аналізуючи моделі міжнародних переговорів, слід виділити базові з них: переговорний торг та ігрові моделі [1, с. 87–88]. Історично першим був метод торгу, який базується на виділенні трьох стратегій: жорсткої, м'якої та змішаної.

Жорсткий торг має назву конфронтаційного, оскільки він орієнтований на використання силових прийомів з метою маніпулювання поведінкою партнера. Він передбачає застосування засобів тиску та звинувачення, які націлені на отримання поступок від партнера. Мета такого торгу – за мінімальних втрат отримати максимальні вигоди від іншої сторони. Цей вид торгу може

завершитися консенсусом. Проте, як наслідок, кожна із сторін набуває певної репутації, яка у подальшому відіграватиме негативну роль і призведе до порушення балансу між сторонами, що не завжди йде на користь сильного партнера. Така тактика переговорного процесу використовується, коли одна із сторін не демонструє зацікавленості у продовженні відносин, і ставки є максимальними.

На відміну від описаної вище моделі, м'яка лінія спрямована на досягнення взаємної вигоди за умови наявності односторонніх втрат заради укладення спільної угоди. Орієнтація на такий стиль може призвести до посилення позиції опонента, який є прихильником жорсткого торгу і застосовуватиме погрози та наполягання на поступках. Проте у відповідь на жорстку лінію поведінки партнери можуть застосувати аналогічні дії у відповідь, а поступки породжують взаємне бажання дійти згоди. Тому деякі дослідники підкреслюють актуальність компромісної, змішаної, стратегії торгу. У такій стратегії відбувається поєднання як м'якої, так і жорсткої стратегій.

Інший вид стратегій – ігрові моделі. Прикладом таких стратегій є ігри з ненульовою сумою. У цьому типі ігор учасники або виграють, або терплять поразку. У ситуації, що отримала назву «рівновага Неша» (авт. – за ім'ям автора теорії Дж. Неша), обидві сторони застосовують ідеальну стратегію, яка сприяє створенню стійкої рівноваги. Якщо ця рівновага буде порушена, становище гравців буде порушено, а виграш буде досягнутий лише за умови кооперування.

Особливе місце слід приділити крос-культурним переговорам. З метою діагностики моделей крос-культурних цінностей партнерів використовують підхід Р. Гестеленда [2, с. 215], яким було визначено вісім моделей крос-культурної поведінки під час проведення міжнародних переговорів. Зазначена модель включає наступні складові: визначення методів комунікації, стилю проведення переговорів і процесу спілкування, нюанси бізнес-протоколу і етикету, аспекти гендерної політики і навіть взаємозв'язок культурних аспектів і корупції.

Країни згруповані у певні кластери на основі орієнтації культури ведення бізнесу, ставлення до статусу та ієрархії, часова орієнтація та стиль експресивності.

За критерієм культури ведення бізнесу країни об'єднуються у три групи: 1) орієнтовані на взаємовідносини, а саме: піклування та встановлення стійких зв'язків; 2) помірна орієнтація на угоду, коли учасники піклуються про людей.

Згідно ставлення до статусу та ієрархії країни поділяють на: з формальною культурою (культура із суворою ієрархією), помірно-формальною (наявна ієрархія та деяка різниця у статусі та владі), неформальною (організації мають незначні відмінності у владі та статусі).

За критерієм часової орієнтації культури країни класифікують наступним чином: поліхронні (характеризуються гнучким ставленням до часу і можливістю використання вільних графіків), монохронні (жорстке ставлення до часу і його цінування, пунктуальність і використання жорстких графіків), варіативно-монохронні (допускається помірна пунктуальність у дотриманні графіків).

За стилем експресивності країни можна згрупувати країни так: стримана культура, експресивна (емоційна) та варіативно-експресивна (помірно-емоційна).

Отже, існують численні чинники, на які варто звертати увагу перед початком проведення переговорів з представниками іншої культури. Оволодіння та розуміння важливості міжкультурних особливостей дасть змогу підвищити результативність проведення переговорів.

Ділові контакти із партнерами, що є представниками різних культур, потребують уважного ставлення до їх національних особливостей у процесі міжкультурної комунікації.

Література:

1. Шипка Р. Моделі міжнародних переговорів. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 30. С. 87 – 92.
2. Петрашко Л. П., Овчаренко А.О. Кластерні моделі міжнародної ділової переговорної поведінки українських компаній. Вісник Хмельницького національного університету. 2009. Т. 1, № 5. С. 214 – 217.

FORMATION OF STAGES OF MANAGEMENT OF INTELLECTUAL PROPERTY IN AN INDUSTRIAL ENTERPRISE

M. V. MASLAK, doctoral student

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

One of the components of the intellectual capital of the enterprise is intellectual property. An essential condition for increasing the competitiveness of intellectual capital is the commercialization and effective management of intellectual property objects. In recent years, there has been a clearer trend towards a widening gap between the market value of enterprises and the value of their assets. The additional cost of the enterprise is called goodwill.

Under the concept of "intellectual property management", we propose to understand an integrated system of training and provision of various levels of management for effective planning, control and management decision-making regarding intellectual property objects. It is designed to ensure coordination, interaction and consistency of individual controls to achieve the strategic goals of the enterprise and its effective operation. The main goal of intellectual property management is to ensure the possibility of systematic formation and development of unique relationships, knowledge and abilities to produce unique products with their unique properties to fully meet market demand.

Management of intellectual property in an industrial enterprise is carried out according to a certain algorithm, which includes several to a certain extent independent stage.

Step 1. Evaluation of intellectual property objects. The content of this stage includes a comparison of costs and benefits in the operation of intellectual property objects. The feasibility of patenting is determined by the purposes of using intellectual property: the sale of products of its own production or the sale of technology.

Step 2. Protection of intellectual property objects. The development and protection of intellectual property throughout the world is carried out by the World Intellectual Property Organization, founded in 1967, and since 1974 has been a specialized agency of the United Nations on creativity and intellectual property. Protection of intellectual property. Legislation of Ukraine on intellectual property.

Step 3. Assessment of the potential for commercialization of intellectual property objects. Organizations that are engaged in the valuation of intellectual property in Ukraine can be included in such all-Ukrainian public organizations as "All-Ukrainian Association of Valuation Specialists", "Ukrainian Society of Appraisers", "Federation of Business and Intellectual Property Appraisers"

Step 4. Commercialization of intellectual property objects. Forms of commercialization of intellectual property: engineering, industrial cooperation, technology transfer within the framework of joint ventures, technical assistance, franchising, leasing.

Let us highlight the main tasks of enterprise intellectual property management:

- analysis of the use of intellectual property;
- identification of redundant and necessary objects of intellectual property;
- determination of forms and methods of legal protection of intellectual property;
- identification of the key object of intellectual property;
- implementation of procedures for the legal protection of intellectual property;
- commercialization (monetization) of intellectual property;
- suppression of violations of intellectual property rights;
- recovery of compensation and fines for the illegal use of intellectual property.

Thus, to ensure the competitiveness and development of the enterprise, a very important direction is the management of intellectual property, the main purpose of which is to provide an opportunity for the systematic formation and development of unique relationships, knowledge and abilities to produce unique products with their unique properties to fully meet market demand.

Literature:

1. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva, Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
2. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
3. Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Scientific bulletin of Polissia. № 4 (8). P. 27-35.
4. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // *НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 53-63.
5. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТУ «ХПІ» (екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С. 27-32 .
6. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. С.67-74.
7. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.
8. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального

потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 4. С. 11-19.

9. Кравчук А.В., Перерва П.Г. Ефективність як економічна категорія // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ «ХПІ», 2018. № 15 (1291). С. 137-143.

10. Tkachev M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.

11. Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies (2017) / P.G.Pererva [et al.] // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.

12. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // *Економіка розвитку*. 2011. № 4 (60). С. 116-120.

13. Kobieliava T.O, Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Менеджмент і маркетинг інновацій*. №3. С.79-86.

14. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. С.67-74.

ІНВЕСТИЦІЙНЕ БЕЗПЕКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ В УМОВАХ ЛОКАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ І ВОЄН

Н. М. УХНАЛЬ, доктор філософії з економіки,
ДННУ «Академія фінансового управління», м. Київ, Україна

З останніх десятиліть ХХ століття національні соціально-економічні системи перебувають під впливом викликів регіональних інтеграційних альянсів і наслідків глобалізаційних процесів, котрі мають як позитивні, так і негативні ефекти. У сучасних умовах світового розвитку інфляційний тиск, фіскально-монетарна нестабільність, криза банківського сектору та критичний рівень державного боргу порушують стійкість ключових ланок в системі економічної безпеки та запас міцності фінансових інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток. Локальні конфлікти і війни спричиняють вимушену міграцію населення, продовольчу кризу, зубожіння незахищених верств населення, внутрішні економічні проблеми наповнення державного бюджету, дефіцит платіжного балансу, нестабільність функціонування банківської сфери, які можуть вести до внутрішньої напруги в суспільстві та недовіри до політичного керівництва країни [1].

Теоретичні та практичні аспекти управління інвестиційною діяльністю та безпеки інвестиційного простору висвітлені у працях багатьох вітчизняних вчених таких, як О. Амоша, О. Білорус, М. Диба, Т. Затонацька, Ю. Корнеєва, З. Луцишин, О. Михайловська, Л. Федулова, Л. Шинкарук та інші. Значний внесок у дослідження питань формування та забезпечення інвестиційної безпеки, ідентифікації загроз та пошуку напрямів їх мінімізації зробили: Г. Андрусек, Б. Бузан, О. Власюк, Г. Пастернак-Таранущенко, А. Сухоруков, М. Церетелі, В. Шлемко та інші. Незважаючи на значну розробку зазначених проблем, недостатньо дослідженими залишаються питання поліпшення інвестиційного середовища, особливо, в контексті російської агресії та визначення напрямів

повоєнного відновлення. Мета полягає у розробленні практичних пропозицій щодо вдосконалення інвестиційної політики задля економічної резильєнтності.

В Україні попередня оцінка збитків від російської агресії станом на кінець 2022 р. перевищує 700 млрд дол., зокрема, пошкодження / знищення інфраструктури зросло до 138 млрд дол., руйнування житлового фонду склало 54 млрд дол., об'єктів критичної інфраструктури –35,6 млрд дол., втрати промисловості та підприємницької діяльності – 13 млрд дол. [2]. До найбільших підприємств, що зазнали прямих збитків, належать: Азовсталь, Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча, Мотор Січ, Нібулон.

У 35,3 млрд дол. оцінюють збиток українській екосистемі – шкода заподіяна природним заповідникам, лісовому сектору внаслідок забруднення повітря, підземних і поверхневих вод та ґрунту, недоступність лісів через мінування оцінюється в 739 мільйонів доларів США протягом наступних двох років від початку війни) [3; 4]. Прямі збитки від руйнувань внаслідок агресії РФ проти України станом на початок листопада 2022 р. оцінюються у майже 136 млрд дол., найбільшу частку серед яких займає пошкодження житлового фонду, об'єктів інфраструктури та промислових підприємств – 52,5 млрд дол., 35,6 млрд дол., та 13,0 млрд дол. відповідно [5], а також знищено або пошкоджено сотні освітніх та медичних закладів, десятки нафтобаз, торгових центрів, об'єктів культурної спадщини.

Безпечне економічне середовище є важливим чинником для сприяння інвестиційній діяльності та економічного розвитку в країнах, що розвиваються. Поліпшення економічної, у тому числі інвестиційної безпеки обумовлює збільшення приватних інвестицій шляхом зменшення рівня невизначеності щодо отримання прибутку та повернення інвестиційного капіталу [6]. Цілком доцільним є думка Т. Пікетті, який обґрунтовує, що інвестиції в основні засоби є визначальним фактором зміцнення і розвитку національної економіки, зокрема інфраструктури, промисловості, інституційних секторів реальної економіки [7].

У цьому аспекті позитивний вплив чинить диджиталізація державних адміністративних послуг, обумовлюючи посилення динаміки цифрової трансформації економічних відносин держави з бізнесом і суспільством, тим самим зменшуючи рівень корупції та підвищуючи довіру іноземних партнерів та інтерес інвесторів у різних секторах – аграрний, переробна промисловість, малий бізнес, «зелена енергетика», культурна, наукова та освітня діяльність, критична інфраструктура. Інституційним поштовхом у відновленні економіки України та, зокрема, об'єктів інфраструктури, є донорська допомога. У грудні 2022 р. на міжнародній зустрічі було виділено майже 1,5 млрд дол. на відновлення енергетичної інфраструктури та грант від США обсягом 2 млрд дол. на виплату соціального забезпечення пенсіонерів і внутрішньо переміщених осіб та заробітної плати працівникам цивільного захисту. У 2023 р. Велика сімка (G-7) надасть допомогу обсягом у 32 млрд дол., Світовий банк – обсягом 610 млн дол. на вирішення критичних потреб [8]. Окрім міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги, важливим є питання виплати репарацій, у тому числі передання російських активів з країн Європи та Північної Америки.

Разом з тим, необхідне створення інституційного середовища, яке може включати агентство щодо протидії корупції, шахрайству, нецільового використання саме у сфері отримання міжнародної допомоги (військової, макроекономічної, гуманітарної) від країн-партнерів із залученням закордонних незалежних експертів, прийняття відповідних законодавчих ініціатив, створення інформаційної платформи збору, оброблення та аналізу отриманих фінансових та ресурсів військового призначення.

Література:

1. Індекс війни. Моніторинг воєнних конфліктів у світі 2022 року. URL: <https://ussd.org.ua/2023/01/20/indeks-vijny-monitoryng-voyennyh-konfliktiv-u-sviti-2022-roku/> (дата зверення: 31.01.2023).
2. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, зростає до майже \$138 млрд. 2023. 24 січня. URL: <http://bit.ly/40d9oUj>. (дата зверення: 31.01.2023).
3. Reznikov Oleksii / Twitter. 2023. 2 січня. URL: <https://bit.ly/3JqjgUC>. (дата зверення: 31.01.2023).
4. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment / World Bank. URL: <https://bit.ly/3wEVa0P>. (дата зверення: 31.01.2023).
5. На листопад 2022 року загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, складає майже \$136 млрд / Київська школа економіки. URL: <http://bit.ly/3uRGPxe> (дата зверення: 31.01.2023).
6. Poirson H. Economic Security, Private Investment, and Growth in Developing Countries. IMF Working Paper No. 98/4. URL: <https://ssrn.com/abstract=882216>. (дата зверення: 31.01.2023).
7. Piketty T. About capital in the twenty-first century. American Economic Review. 2015. No. 105. P. 48-53.
8. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного стану в Україні / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/> (дата зверення: 31.01.2023).

ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

С. Б. КРАМАРЕНКО докторант кафедри управління та бізнес-адміністрування, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Інститут післядипломної освіти та довузівської підготовки, м. Івано-Франківськ, Україна

Виклики повномасштабної військової агресії до промислового сектору України стали наймасштабніший економічними викликами у Європі з часів Другої світової війни. Із початку повномасштабної військової агресії російської федерації проти України, Україна втратила майже 30% ВВП. Це пов'язано, в першу чергу, із такими факторами:

- руйнування промислової інфраструктури та матеріально-технічної бази промислових підприємств,
- порушення логістичних зв'язків,
- окупація та зупинка роботи підприємств,
- релокація підприємств, які можливо було релокувати в умовах військової агресії,

- міграція – виїзд за кордон та переміщення в межах України понад 10 мільйонів осіб, в тому числі працездатного населення, задіяного у сфері промисловості.

За статистичними даними наслідків повномасштабної військової агресії, що були оцінені Київською школою економіки спільно з Центром економічної стратегії, «Prozorro.Продажі» та іншими партнерами у рамках проекту «Росія заплатить» [1-4] станом на 17 березня розмір збитків становить 1,8 трлн гривень (62,6 млрд доларів).

Отже, актуально дослідити шляхи подолання кризи, та визначити механізми післявоєнного відновлення промисловості з урахуванням необхідності не просто досягнення довоєнного рівня виробництва, а визначити можливості трансформації промислової політики держави відповідно до євроінтеграційного вектору розвитку з метою забезпечення конкуренції українського виробника на провідних ринках світу.

Аналіз перспектив розвитку промислового сектору України визначив наступні заходи, які можуть бути застосовані для забезпечення відновлення та подальшого розвитку промислового сектору України:

- формування умов для відкритого та прозорого ведення бізнесу, зокрема, реалізації проєктів переведення у цифровий формат процесів надання дозвільних документів, звітування та електронну систему відстеження результатів діяльності промислових підприємств, наприклад, шляхом використання порталу «Дія».

- формування промислової політики у системі публічного управління як клієнтоорієнтованої, зокрема, формування промислової політики як системи задоволення потреби сектору, запитів та у форматі «надання адміністративних послуг»,

- автоматизація процесів комунікацій у системі «держава – керівництво промислового підприємства» з метою забезпечення прозорості,

- запровадження державних програм підтримки промислового сектору для залучення інвестицій для післявоєнної відбудови та трансформації виробництва до стандартів ЄС шляхом інноваційного розвитку.

Аналіз викликів та перспектив розвитку промислового сектору України визначає необхідність формування окремих підходів до розвитку приватних підприємств на мікрорівні, приватних підприємств середнього масштабу, великих приватних підприємств та державних підприємств. Кожна група підприємств має розглядатися окремо з урахуванням специфіки та визначенням можливостей до створення ефективної інвестиційно-інноваційної політики для забезпечення не просто відновлення, а розвитку та входження на світові ринки. Роль держави у цих процесах є ключовою, отже, актуальність та практичне значення досліджень розвитку промислової політики як базового елементу післявоєнної відбудови має високий пріоритет.

Література:

1. Офіційний сайт Київської школи економіки. «Росія заплатить» / damaged.in.ua. URL: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay/> (дата звернення: 28.01.2023).

2. Офіційний сайт Центру економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/economy-of-ukraine-during-the-war-december-amndhe-results-of-the-year/> (дата звернення: 28.01.2023).
3. Офіційний сайт Платформи Прозоро. Продажі. "Релокація бізнесу" - що це. URL: https://prozorro.sale/marketplace_landing-page (дата звернення: 28.01.2023).
4. Офіційний сайт проекту «Росія заплатить» / Оцінка збитків. URL: <https://damaged.in.ua/damage-assessment> (дата звернення: 28.01.2023).

STUDY OF THE PREREQUISITES FOR EFFECTIVE COMMERCIALIZATION OF INTELLIGENCE TECHNOLOGIES

A. V. KOBIELIEVA, postgraduate

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

With the practical use of the results of innovation, there can be two fundamentally different approaches to the process of commercialization of intellectual property.

The first approach declares that the need to create an intellectual property object is caused by the real possibility of its successful commercialization and the need of the market. And here the object of intellectual property is developed according to the plan and, usually, according to the terms of reference. It must meet the requirements of the problem and solve the problem, for example, reducing labor intensity, increasing reliability, increasing strength or adding new features to a particular product. Similarly, the object intellectual property is created in research and production or scientific organizations. Planned intellectual property objects can be created both at the expense of the organization's own funds - the developer, and under the contract, state, defense order, etc.

The second approach assumes that the progressive idea of creating an intellectual property object comes to mind of the developer spontaneously and he tries to put it into practice. Unfortunately, as practice shows, only a small part of such ideas live to be actually implemented in a particular product. An even smaller number of such intellectual property objects reach the startup and only a few bring profit in the future. As a rule, The second approach is used by venture innovation enterprises and single inventors.

The theory and practice of innovation has developed a number of prerequisites, the implementation or observance of which can ensure the successful commercialization of the results of intellectual activity.

Premise №1 – an innovative product should, if possible, be new and to a certain extent unique, that is, differ from similar competing products presented in this target market and give the consumer new additional advantages.

Premise №2 - an innovative product should be focused on a specific market niche (effective positioning strategy) and a specific consumer (marketing research results).

Premise №3 - an innovative product must meet the needs of the market. Research on the needs and needs of consumers is recommended to be carried out before the development of innovative products.

Premise №4 - an innovative product must correspond to the functional, production, regional and other capabilities and preferences of the company. The production of goods should not be deficient in the necessary means, raw materials, materials or components.

Premise №5 - an innovative product should exceed the products of competitors in the sum of the main parameters. The total indicator of competitiveness should exceed similar indicators of competing goods and substitute goods.

Premise №6 - the promotion of an innovative product on the market should be accompanied by a full package of post-sale services: warranty service, operating instructions, user training if necessary, etc. Branded service in modern conditions can be a decisive indicator of competitiveness in the target market.

However, even if all the listed conditions for successful commercialization are met, it may turn out that this is not enough. Next, the art of marketing comes into force. Formally, it is believed that successful marketing is 50% of success. In fact, the role of marketing in the commercialization of an innovative product is much more important. Unsuccessful marketing can completely ruin even a successful object of intellectual property and, on the contrary, can impose an inflated price on the consumer of a supposedly innovative product.

Literature:

1. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva., Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
2. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства. *Економіка розвитку*. 2011. № 4 (60). С. 116-120.
3. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 4. С. 11-19.
4. Кравчук А.В., Перерва П.Г. Ефективність як економічна категорія / *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 137-143.
5. Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights / *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8). P. 27-35.
6. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія / *НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 53-63.
7. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові / *Вісник НТУ «ХПІ» (екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С. 27-32 .
8. Kosenko A., Pererva P. (2014) Technological Market Conjuncture: Risk Assessment Commercialization of Intellectual Property / *Club Economics in Miskolc: Theory, Methodology, Practice*. International Advisory Board: University of Miskolc Faculty of Economics. Volume 10. №1. P.55-62.
9. Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies (2017) / P.G.Pererva [et al.]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
10. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation / *Marketing and Management of Innovations*. №4. С.67-74.
11. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] / Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.

12. Kobieliava T.O., Tkachov M.M. , Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation. / *Менеджмент і маркетинг інновацій*. №3. С.79-86.

13. Tkachev M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights / *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.

14. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.

INDICATOR APPROACH TO ASSESSING THE ECONOMIC SECURITY OF A CONSTRUCTION ENTERPRISE

K. A. ZINENKO, postgraduate

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

The economic security of enterprises in the construction industry is a property of the enterprise, which is characterized by its ability to function normally to achieve its goals under existing threats.

The main directions of implementation of foreign economic support for the economic security of enterprises of the construction industry are:

- a) development of economic integration with foreign enterprises;
- b) increasing the competitiveness of domestic building materials, and as a result, independence from a foreign manufacturer;
- c) expansion of economic cooperation.

Despite the importance of scientific research in the field of economic security of enterprise in conditions of uncertainty of the impact of risks and threats, the theory of economic security is difficult to attribute to the formed theoretical systems. And this is largely due to the incompletely developed methodology for studying economic security [1-14].

Unfortunately, very often the heads of enterprises are not ready to fully assess the needs of creating a reliable system of economic security. This is due to the fact that according to social stereotypes, this area is within the competence of the state or special bodies.

In the absence of programs to ensure economic security, it is most difficult to identify certain actions necessary to protect the vital resources of the enterprise. Very often, the managers of the company, organizational, technical and legal means, methods of protection against external and internal threats are excluded from the field of view.

The development of any construction enterprise in modern conditions takes place in the conditions of the existence of various internal and external threats to its economic security. The most significant threats to economic security, which lead to the action of destabilizing factors, include: a reduction in investment in the construction industry; crime in the construction sector; a decline in production and the loss of sales markets; unfair competition (all its manifestations can cause losses to economic entities or damage their business reputation); slow development of scientific and technological progress; the threat of loss of financial resources; an increase in the number of debts of the enterprise.

It should be noted that certain criteria are allocated to assess the economic security of an enterprise. The criterion of economic security is a qualitative characteristic of economic objects of protection. The criteria, in turn, are expressed by indicators (indicators) of economic security. The state of the economy as a whole can be characterized by hundreds of indicators. To make correct and timely decisions, the legislative and executive authorities need objective information.

To date, several approaches to determining and assessing the level of economic security of an enterprise have been formed. For example, there is an indicator approach, respectively, the level of economic security is determined using indicators, which are considered as threshold values of indicators. These indicators characterize the activities of the enterprise in different functional areas, and also correspond to a certain level of economic security. Since there is currently no methodological basis for determining indicators that take into account the characteristics of the enterprise's activities (for example, its industry affiliation, form of ownership, capital structure, organizational and technical level), the level of accuracy of the indicator is a significant problem. It should be noted that the level of economic security may be incorrectly determined if the value of the indicators is not qualitatively determined. As a result, management decisions may be made that do not correspond to the real state of affairs. Basically, this approach is used at the macro level, where the values of indicators are more stable [4].

Literature:

1. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
2. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva, Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
3. Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Scientific bulletin of Polissia. № 4 (8). P. 27-35.
4. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // *НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 53-63.
5. Кравчук А.В., Перерва П.Г. Ефективність як економічна категорія // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 137-143.
6. Tkachev M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Scientific bulletin of Polissia. № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.
7. Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies (2017) / P.G.Pererva [et al.] // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
8. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // *Економіка розвитку*. 2011. № 4 (60). С. 116-120.
9. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Менеджмент і маркетинг інновацій*. №3. С.79-86.
10. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. С.67-74.
11. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТУ «ХПІ» (екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С. 27-32 .

12. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. С.67-74.

13. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

14. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 4. С. 11-19.

ВПЛИВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НА СТАН ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ю.В. ГУРТОВИЙ, аспірант кафедри економічного моделювання, обліку та статистики

Дніпровський національний університет імені О. Гончара, м. Дніпро, Україна

Забезпечення національної безпеки наразі є основою метою існування держави, а також суспільства, консолідованого довкола проблем самооборони у всіх сферах його життя. Економічна безпека є невід'ємною підсистемою національної безпеки України, адже забезпечує розвиток економіки, його стійкість до загроз як зовнішніх, так і внутрішніх, а також збалансоване зростання і конкурентоспроможність на світовому ринку. У свою чергу економічна безпека характеризується низкою систем нижчого рівня – станом виробничої сфери країни; демографічною безпекою; наявними енергетичними ресурсами; зовнішньоекономічною безпекою; розширенням високотехнологічного виробництва завдяки інвестиційно-інноваційним процесам; макроекономічною безпекою; якісним рівнем життя населення та забезпеченням потреб в продуктах харчування допустимої якості; фінансовою безпекою, що в свою чергу включає рівні стійкості фінансових установ, ринків та держави. Отже, поняття економічної безпеки є складним і багатограним, що оцінюється згідно із Методичними рекомендаціями Міністерства економіки України двічі на рік за допомогою понад 130 окремих індикаторів і відповідних їм ваговим коефіцієнтам [1].

Аграрний сектор України та процеси його розвитку мають вплив на більшість складових економічної безпеки через показники, представлені на рис.1. Так, баланс між обсягами виробництва і споживання є принципом продовольчої безпеки, яка на 10,07% визначає загальну економічну безпеку країни, що визначено шляхом експертного оцінювання.

Окрім зазначених показників, стан сільськогосподарської галузі - однієї з лідируючих за часткою експорту у структурі загального експорту, частково впливає на індикатори виробничої безпеки (валова додана вартість сільського господарства), зовнішньоекономічної безпеки (коефіцієнт покриття експортом імпорту), інвестиційно-інноваційної безпеки (частка прямих іноземних інвестицій у сільське господарство), макроекономічної безпеки (рівень безробіття, до якого входить сезонне, що спричинене непостійною зайнятістю у сільському господарстві; індекс споживчих цін), валютну безпеку (зміну офіційного курсу національної грошової одиниці внаслідок насичення ринку

іноземною валютою, що з'являється у вигляді валютної виручки від експорту сільськогосподарської продукції).

Таким чином, розвиток сільського господарства зумовлює істотний вплив на формування економічної безпеки країни. Варто зазначити, що розглянуті складові можуть бути доповнені індикаторами, що описують рівень зайнятості сільського населення, яке реалізує свою продукцію на місцевих ринках. Не менш важливим є вплив сільського господарства на навколишнє середовище, тобто на екологічну безпеку, яка може бути описана індикаторами площ, що удобрені мінеральними та органічними добривами, рівнем розораності угідь тощо [2].

Найменування індикатора, одиниця виміру	Значення вагового коефіцієнта
Виробнича безпека	0,1218
Урожайність основних зернових та зернобобових культур, ц з 1 га площі збирання	0,0680
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	0,0595
Ступінь зносу основних засобів у сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві, відсотків	0,0669
Продовольча безпека	0,1007
Співвідношення обсягів виробництва та споживання м'яса та м'ясних продуктів на одну особу, відсотків	0,1048
Співвідношення обсягів виробництва та споживання молока та молочних продуктів на одну особу, відсотків	0,1071
Співвідношення обсягів виробництва та споживання яєць на одну особу, відсотків	0,0971
Співвідношення обсягів виробництва та споживання олії на одну особу, відсотків	0,0921
Співвідношення обсягів виробництва та споживання цукру на одну особу, відсотків	0,0870
Співвідношення обсягів виробництва та споживання картоплі на одну особу, відсотків	0,0958
Співвідношення обсягів виробництва та споживання овочів та продовольчих баштаних культур на одну особу, відсотків	0,1021
Виробництво зерна на одну особу на рік, тонн	0,0893
Рівень запасів зернових культур на кінець періоду, відсотків до споживання	0,0351

Рис. 1 – Індикатори розвитку сільського господарства та вагові коефіцієнти, які мають безпосередній вплив на забезпечення економічної безпеки України [1]

Також в даній методології при визначенні економічної безпеки враховується показник різниці індексу промислового виробництва України та Росії (у відсоткових пунктах). На мою думку, цей показник має бути виключений внаслідок спотвореного відображення результатів функціонування російської економіки та відсутності контролю за валідністю статистичних даних засобами масової інформації або наукової спільноти.

Отже, враховуючи динамічні перетворення економіки України, що зазнає структурних ринкових змін і протистоїть зовнішнім загрозам, а також перебуває у взаємодії із національними економіками інших країн, економічна захищеність громадян є пріоритетним завданням для уряду, а підтримка стійкого розвитку сільського господарства – одним із способів досягнення економічної безпеки. Зважаючи на вже існуючі зміни середовища господарювання, методологічний підхід щодо розрахунку рівня економічної безпеки слід доповнити індикаторами екологічної безпеки та переглянути вплив вагових коефіцієнтів шляхом повторного експертного оцінювання, як мінімум, внаслідок виключення порівняння індексу промислового виробництва України та Росії.

Література:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Міністерство економіки України: веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=d4c96730-ea46-4ebd-ba92-60631a3e2e69&tag=MetodichniRekomendatsiiMakroekonomika> (дата звернення: 29.01.2023)
2. Костюк Т. О. Економічна безпека сільського господарства України: сучасний стан та прогноз. *Агросвіт*. 2017. № 17. С. 53–62.

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ІМАНЕНТНИЙ КОМПОНЕНТ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Д. В. БОЙКО, магістр кафедри економіки та економічних методів управління
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна

Сьогодні політична ситуація у світі складається таким чином, що національні економіки розвиваються в умовах небаченої невизначеності. Це, в свою чергу, стає причиною бурхливого розвитку тіньового сектору світової економіки в цілому, та національних економік зокрема. Поширення тіньової економіки поряд з макроекономічною розбалансованістю та обмеженістю ресурсів були визнані Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ) основними глобальними ризиками на десятиліття ще у 2011 році [1]. Очевидно, що зараз ця проблема є ще гострішою. Таким чином, знову актуалізуються дослідження тіньового сектору та шляхів його зменшення.

Проте, я хотів би загострити увагу не на тому, якою актуальною є ця проблема на даний момент, а на тому, що вона ніколи не буває не актуальною. Проблема тіньового сектору існує завжди, в тих чи інших масштабах, в кожній країні, в кожній ринковій системі. Очевидно, що повністю позбутися її не можливо, і не потрібно, тому що частина тіньових економічних операцій допомагає суспільству виживати та пом'якшує кризи. Але, з іншого боку, високий рівень тінізації об'єктивно призводить до руйнування важелів управління економікою, подальшого розшарування населення, підриву довіри до влади та гальмування реформ [2]. Це і є основною проблемою нашої країни, та багатьох інших країн, що розвиваються. Також ще однією, не менш важливою проблемою існування тіньової економіки є існування «кроваво-червоної»

економіки, до якої входять кримінальні схеми, торгівля забороненими товарами та інші шкідливі для суспільства форми прояву тіньової економіки.

Ці негативні наслідки існування тіньового сектору безперечно є дуже важливими, і саме на них в першу чергу звертається увага, коли ми говоримо про зменшення його обсягів. Проте сьогодні, я пропоную сфокусуватись на проблемі, яка, на мою думку, є ледь не першопричиною тінізації економічної діяльності, а саме: розподіл та перерозподіл благ в суспільстві.

По-перше, дуже нерівномірний перерозподіл благ є причиною поширення так званої «сірої економіки». Бідній частині суспільства просто не вистачає їх доходів навіть для простого існування, вже не кажучи про рівень комфорту. Через це вони погоджуються працювати повністю або частково неофіційно, також ухиляються від сплати інших податків або займаються незареєстрованою економічною діяльністю. Як правило, чим більш бідним є найнижчий клас, тим більші обсяги тінізації економіки, саме завдяки «сірій економіці».

По-друге, якщо бідні стають ще біднішими, багаті додатково збагачуються, що в свою чергу провокує розростання вже «кровоаво-червоного» сектору внаслідок спроб вищого класу захопити більшу частину ринку, стати більш впливовим, отримати більше влади.

По-третє, через подальше розростання тіньового сектору, економічна нерівність збільшується ще швидше, що тягне за собою, новий виток тінізації. Можна сказати, що економічна нерівність одночасно є як чинником формування сприятливого середовища для тіньового обігу товарів, так і наслідком тінізації міжнародних торговельних потоків [2].

Отже, за даною логікою, чим більшою є нерівність доходів населення в середині економіки, тим більшим є рівень її тінізації. На практиці, звісно, залежність не настільки пряма і чітка, тому що існує велика кількість факторів, які також впливають на рівень тінізації економіки, але в цілому, ця тенденція зберігається. Таким чином, ми підійшли до вельми важливої проблеми, яку має вирішувати кожна економіка, за для того, щоб її тіньовий сектор знаходився у допустимих межах і не створював проблем для всієї системи.

Проте, чи можна сказати, що якщо, врахувавши цей надважливий фактор, а також всі інші, що впливають на тінізацію економіки, провести необхідні заходи та максимально обмежити вплив цих факторів, ми зможемо позбутися тіньової економіки зовсім? Ні, не можна, тіньова економіка є незмінним супутником як ринкової економічної системи, так й усіх інших економічних систем, які на даний момент відомі людству. Щоправда, цей факт зовсім не виключає ймовірності того, що майбутні економічні системи зможуть позбутися цього явища повністю, але в такому випадку, нам треба розуміти, що на початку становлення будь-якої економічної системи недосконалість інститутів буде створювати можливості для утворення тіньового сектору, саме тому на вдосконалення інститутів слід приділяти найбільше уваги.

Таким чином, все що ми маємо робити – поступово створювати так систему, яка не дозволить тіньовому сектору вільно розростатись і заважати всій національній економіці.

Література:

1. Global Risks Report 2011 Sixth Edition. An initiative of the Risk Response Network. January 2011 / World Economic Forum URL: <http://riskreport.weforum.org/global-risks-2011.pdf> (дата звернення: 01.02.2023).

2. Т. А. Тищук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Іванов; за заг. ред. Я. А. Жаліла. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналітична доповідь. НІСД, 2011. С. 3 — 4.

ДОБРОБУТ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ

Т. В. МІЩУК, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, кафедра статистики

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

У період економічних та соціальних перетворень одним з найважливіших завдань державної політики країни є збереження добробуту громадян на належному рівні. Економічна ситуація в Україні станом на початок 2023 року доволі критична. У 2022 рік українська економіка увійшла зі зростанням у 3,2% (після падіння на 4% у ковідному 2020) [1], однак повномасштабне вторгнення росії на територію нашої держави змінило ситуацію.

На добробут населення впливає ряд чинників, про які детально описано у [2]. Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на розвитку зовнішньоекономічної діяльності, оскільки різновидом економічних чинників є зовнішньоекономічні, які є ще одним із потенційних чинників забезпечення більш високого рівня життя населення країни.

Проблематика добробуту населення завжди актуальна і є предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, у [3] рейтингування регіонів України за показниками добробуту населення, а у [4] описано рівень безробіття в Україні.

Основними показниками ЗЕД є експорт та імпорт товарів та послуг, зовнішньоторговельне сальдо та прямі іноземні інвестиції. Аналіз динаміки цих показників протягом останніх років представлено на рис. 1.

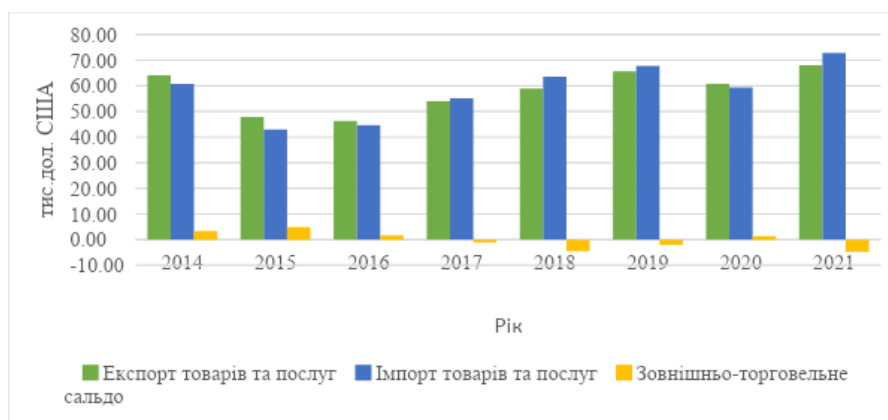

Рис. 1 – Обсяги зовнішньої торгівлі України в 2014-2021 рр.
Джерело: Побудовано авторами за даними [1]

Згідно рис. 1 спостерігається зниження експорту протягом 2014-2016 рр.. Це пояснюється такими чинниками: війна на Сході держави та зміна цінової кон'юнктури на світовому ринку. Так, у 2016 р. експорт товарів та послуг зменшився на 3,4 % проти обсягу 2015р. та на 28% проти обсягу 2014р., імпорт товарів та послуг у 2016 р. збільшився на 3,7% порівняно із 2015 р. та зменшився на 26,6 % у порівнянні із 2014 р.

Слід відмітити, що український експорт та імпорт почали одночасно зростати з 2017 р. Анексія росією Криму та військові дії на Донеччині і Луганщині, а також підписання Україною Угоди про зону вільної торгівлі з ЄС вплинули на зміну зовнішньоторговельних партнерів країни. Україна розпочала активне формування ефективної маркетингової стратегії просування українських товарів на європейські ринки. Співпраця з країнами ЄС посилилась з лютого 2022, коли росія здійснила повномасштабне вторгнення на територію України.

На початку 2020 року, в результаті впливу пандемії COVID-19 на світову економіку, обсяги зовнішньої торгівлі України дещо зменшились. Проте, в другому кварталі 2020 року Україні вдалося досягнути профіциту поточного рахунку платіжного балансу, що сприяло встановленню позитивного зовнішньоторговельного сальдо, а це в свою чергу дозволило зберегти валютну і в цілому макроекономічну стабільність в умовах пандемії COVID-19. Зниження імпортних закупівель було зумовлено скороченням споживчого попиту на внутрішньому ринку взагалі та на товари іноземного походження зокрема в умовах жорстких карантинних обмежень. Це створило шанс для розвитку вітчизняного ринку та реалізації політики імпортозаміщення, та все ж через відсутність виваженої економічної стратегії та стратегії подолання наслідків пандемії COVID-19 зокрема не дозволила скористатися ним. Разом з тим, у 2021 році обсяги експорту та імпорту швидко відновились, більше того, перевищили допандемічний рівень, насамперед завдяки встановленню сприятливої цінової кон'юнктури міжнародних товарних ринків.

Щодо прямих іноземних інвестицій, які сприяють створенню нових робочих місць та підвищенню кваліфікації місцевої робочої сили, розвитку та передачі технологій та підвищенню конкурентоздатності країни загалом, то скорочення обсягу залучень відбулось на 20% ще у 2014 році. Також, тенденція зниження темпів прямих інвестицій простежується практично протягом 2014-2021 рр. Проблеми із залучення інвесторів в економіку України пов'язані із низкою таких факторів: високий рівень корупції в країні, недовіра до судової системи, відносно низька купівельна спроможність внутрішнього ринку, «відтік мізків», нестабільне політичне середовище, застаріла інфраструктура, монополізація окремих галузей, та звичайно ж, зараз в першу чергу війна.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 28.01.2023)
2. Вдовин М., Зомчак Л., Міщук Т. Аналітика сучасного стану добробуту населення України. *Економіка та суспільство*. 2022. №. 39.

3. Вдовин М., Міщук Т. Рейтингування регіонів України за показниками добробуту населення. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2022. № 1 (91). Р. 3-9.
4. Вдовин М. Л., Зомчак Л. М., Коханевич М.П. Безробіття в Україні: економіко-статистичний огляд. *Механізми регулювання економіки*. 2022. № 1-2. С. 95 – 96.

СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ «РОЗУМНИХ» МІСТ

О. А. РЕГУНОВА, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, України*

Розвиток розумних міст є тенденцією останнього десятиліття. Ця тенденція зумовлена загальносвітовими процесами урбанізації, зростанням кількості населення в містах, перетворенням міст на осередок сучасних інновацій та запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах міського життя.

Розумне місто – це єдина система, в якій органічно взаємопов'язані міські комунікації, інформаційні технології передачі даних та пристрої IoT (інтернет речей). Мета створення «розумного міста» – покращення та спрощення управління містом, благоустрій міського середовища, забезпечення безпеки та підвищення якості життя жителів міста [1].

Функціонування системи розумного міста відбувається за рахунок безперервної обробки даних та їх поповнення. Дані можуть бути отримані не тільки від сенсорів, але і від конкретних жителів, які безпосередньо виражають свої побажання і рекомендації щодо поліпшення життя в місті.

У наші дні концепція «розумного міста» стає актуальнішою щодня. У різних формах вона реалізована або реалізовується у 2500 містах світу. Існує два варіанти створення Smart City:

- перший – це створення «розумного міста» із нуля. Тобто будівництво міста з урахування концепції Smart City. Приклади: Масдар (ОАЕ), Сонгдо (Південна Корея);

- другий варіант – поступове впровадження розумних технологій у вже сформовані міські системи. Очікувано – найпоширеніший спосіб [2].

Кожне місто обирає та визначає напрямки smart-розвитку самостійно. Багато уваги та зацікавлення викликає Амстердам, який, до речі, входить у п'ятірку кращих «розумних міст» світу. Він розпочав smart-історію у 2009 році, коли влада зосередилася на проблемах збереження енергії та зменшення викидів CO₂, а з часом кількість напрямків зросла. Завдяки інноваційним підходам у багатьох сферах, Амстердам може похизуватися розвитком технологій, покращенням фінансових показників, рівня послуг і загального рівня культури. Також у Амстердамі розроблено і діє портал Amsterdam Smart City – який надає доступ до різноманітних ініціатив та проектів з покращення життєдіяльності міста, залучення громадян та бізнесу до цих процесів. Потік транспорту регулюється в теперішньому часі, аби не створювати затори, за допомогою GPS навігаторів. В місті створений департамент досліджень, який за допомогою

статистичних даних бачить всі проблеми міста, і одразу ж шукає оптимальні вирішення проблеми [3].

У Сінгапурі також відбувається активний розвиток концепції «розумного міста». У липні 2018 року започатковано програму SMART PUB, спрямовану на цифровізацію всієї водної системи Сінгапуру з метою поліпшення оперативності та якості задоволення потреб у воді. Була розроблена дорожня карта, що дозволяє цифровізувати всю систему водопостачання Сінгапуру, щоб поліпшити операційну досконалість і задовольнити майбутні потреби у воді. Програма «Розумне освітлення» – освітлення, оснащене датчиками та попереджувальним програмним забезпеченням, встановленим у загальних приміщеннях, може допомогти HDB зрозуміти структури руху людей та оптимізувати освітлення; освітлення в загальних приміщеннях з невеликим або зовсім не виявленим рухом людини може бути зменшено і допоможе зменшити споживання енергії. Програма SolarNova передбачає прискорення розгортання сонячних фотоелектричних систем у Сінгапурі. Програма «Пневматична система транспортування відходів» – автоматизована система збору відходів, яка використовує підземні трубопроводи вакуумного типу для збору побутових відходів, які потім транспортуються через підземні труби до герметичного контейнера. Вантажівки потім періодично збирають відходи для утилізації [3].

Заслуговує на особливу увагу підхід до розвитку розумних міст міста Чикаго. Була започаткована спільна програма City Tech – організація, в основу діяльності якої покладено державно-приватне партнерство, яке «використовує Чикаго як випробувальний майданчик для нових, масових, розумних покращень інфраструктури, орієнтованих на дані про місто, які підвищують якість життя жителів та ефективність міста». Для Чикаго розумні міські проекти починалися і завжди були пов'язані з великими даними. Місто має більш ніж 600 наборів даних на своєму відкритому порталі даних. Відкритий портал даних Windy City дозволяє користувачам знаходити дані міста, а також факти про околиці, створювати карти та графіки про місто та завантажувати дані для власних аналізів. Більшість з цих наборів даних оновлюються принаймні раз на день, деякі оновлюються кілька разів на день. У Чикаго концепт «Інтелектуальне місто» розробляє програму «об'єктний об'єкт», призначену для підключення всіх електронних пристроїв у місті, тостера до вуличного освітлення, єдиної мережі та створення дійсно повноцінної віртуальної копії цього мегаполісу. Чикаго - місто «зелених дахів». У 2000 році все почалося з озеленення даху міської адміністрації, і зараз такі «небесні сади» займають понад 500 тисяч квадратних метрів [3].

В світовій практиці є дуже багато вдалих прикладів втілення концепції Smart City, з яких Україні можна брати приклад. Розумні міста сприяють сталому розвитку. Розумна технологія допоможе містам зберегти зростання та підвищити ефективність для забезпечення добробуту громадян та ефективності уряду в містах в найближчі роки.

Література:

1. Горошко М. Поняття «розумне місто» і чи вдасться Україні перейняти світовий досвід? URL: <https://life.pravda.com.ua/columns> (дата звернення: 01.11.2022).
2. Що таке «Smart City» і як виглядає в українських реаліях? URL: <https://www.prostir.ua/?news> (дата звернення: 01.11.2022).
3. Феценко К.С. Кращі зарубіжні практики розвитку розумних міст та можливості їх імплементації в Україні. Київ, 2019. 54 с.

КОНЦЕПЦІЯ ВІДКРИТИХ ІННОВАЦІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

А. Р. САЛТИКОВА, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, України*

Вперше в науковий обіг поняття «відкриті інновації» ввів американський теоретик організації Генрі Чесбро у 2003 р. У своїй праці «Відкриті інновації: новий імператив для створення прибуткових технологій» він розглядає їх як модель, згідно з якою підприємства можуть та повинні використовувати не лише внутрішні ідеї, а і залучати зовнішні, а також застосовувати «внутрішні» та «зовнішні» способи виходу на ринок зі своїми більш досконалими технологіями.

Відкриті інновації передбачають більш гнучку політику щодо НДДКР та інтелектуальної власності і полягають у використанні цілеспрямованих вхідних і вихідних потоків знань для досягнення прискорення інноваційних процесів. У зв'язку зі збільшенням швидкості інноваційних зміни у відкритій макроекономічній системі, господарюючі суб'єкти не можуть покладатися тільки на власні розробки, знання та ідеї. У економічних суб'єктів з'являється потреба забезпечити доступ до об'єктів інтелектуальної власності, що знаходяться у зовнішньому середовищі, використовуючи принципи стратегічної співпраці, що, в кінцевому результаті, підвищить конкурентоспроможність компанії і ефективність її бізнес-моделі.

Згідно з визначенням Г. Чесбро, парадигма відкритих інновацій диктує необхідність і здатність використовувати для економічного суб'єкта одночасно зовнішні та внутрішні джерела знань, розробки та ідеї [1].

Модель відкритих інновацій інтегрує внутрішні та зовнішні ідеї в єдину інформаційну систему. Робота компанії на принципах моделі відкритих інновацій означає, що суб'єкти господарювання використовують як власні ідеї, так і зовнішні, які для них є актуальними. Відповідно, ідеї, технології, продукти, результати маркетингових досліджень, котрі на даному етапі її розвитку менш значущі, фірма може передавати на принципах аутсорсингу іншим учасникам інноваційного процесу. Таким чином, формується бізнес-модель компанії з безперервними двосторонніми потоками вхідних і вихідних знань, ідей, технологій, інформації та інновації. Теорія відкритих інновацій базуються на наступних основних принципах:

- використання поряд з внутрішніми ідеями та розробками зовнішніх знань;

- диверсифікація каналів виходу на ринок нового продукту через власні мережі, а також за допомогою системи збуту зовнішніх партнерів;
- проектування моделі організації, що навчається;
- формування системи краудсорсингу;
- розгляд інновацій як чинника досягнення конкурентних переваг національних чи регіональних економічних систем, а також окремих суб'єктів господарювання;
- забезпечення інноваційного розвитку на базі мережевої співпраці та взаємодії;
- досягнення високої інноваційної активності економічних систем;
- переважання інтегрованих систем технологічного розвитку [2].

У моделі відкритих інновацій економічні системи та господарюючі суб'єкти мають можливість взаємодіяти із зовнішнім оточенням, в якому існує безліч потенційно цінних ідей. Ресурси зовнішнього середовища використовуються як джерело для пошуку ідей та технологій на відкритому ринку. У той же час власні розробки є об'єктом бізнесу на зовнішніх ринках.

Модель відкритих інновацій може бути застосована на мікро-, мезо- та макроекономічних системах. На мікрорівні основними суб'єктами взаємодії є організації, наукові установи, банки, страхові організації та окремі індивіди. При цьому основними інструментами взаємодії виступають контракти, патенти, ліцензії або придбання компаній, що володіють необхідною інтелектуальною власністю. Метою такої взаємодії є підвищення конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта, створення нових продуктів та технологій.

На мезорівні в моделі відкритих інновацій можуть бути представлені різні сектори економіки (промисловість, будівництво, страхування, фінанси, освіта), регіони, а також міжгалузеві та міжрегіональні кластери. Основними інструментами взаємодії є договори про співпрацю, регіональні асоціації, інструменти державного регулювання, взаємні угоди, тощо. Результатом взаємодії на мезорівні виступає формування нових секторів промисловості та інших сфер економіки, нових міжгалузевих технологій, створення міжгалузевого ланцюжка доданої вартості.

На макрорівні суб'єктами взаємодії є національні інноваційні та економічні системи, транскордонні кластери, глобальні інноваційні системи, міжнародні мережі та коридори. Основними інструментами взаємодії виступають міжнародні угоди, міжнародні державні контракти та ліцензії, придбання компаній, що володіють необхідною інтелектуальною власністю.

Моделі відкритих інновацій на макрорівні сприяють формуванню ефективної національної інноваційної системи, нового технологічного укладу. Компанії залучаються до спільних досліджень і розробок із зовнішніми партнерами, а аутсорсинг досліджень стає загальносвітовою практикою ведення бізнесу. Сучасні інноваційні процеси стають більш розподіленими, безперервними в часі, носять мультидисциплінарний, транскордонний та межінституційний характер [2].

Література:

1. Chesbrough H., Vanhaverbeke W., West J. Open Innovation: Researching a New Paradigm. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 1-16.
2. Коверга С. В., Вольська О. М., Гуменна О. В., Храпкін О. М. Стратегії сталого розвитку територій в умовах посткризового відновлення : міжнародна колективна монографія / під заг. ред.: В. В. Храпкіної, В. А. Устименка, Київ : Інтерсервіс, 2021. С. 102-115.

ДОСВІД ЗАПОБИГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

А. О. ЖУК, бакалавр

Ужгородський національний університет, м.Ужгород, Україна

Сьогодні корупція є транснаціональним явищем, що становить загрозу всій світовій спільноті. Протидія корупції в різних країнах здійснюється з різних ефектом і за різними напрямками, але, очевидним є те, що успіх у подоланні цього небезпечного явища можливий тільки за умови формування міжнародної антикорупційної стратегії протидії, що складається з різних профілактичних і репресивних заходів.

Враховуючи вище зазначене, є цілком зрозуміла та пильна увага, що приділяється науковцями та практиками дослідженню як безпосередньо самої корупції [1-5], так й тим явищам та проблемам, що є тісно пов'язаними з нею, як то: тіньова економіка [6], залучення інвестицій [7], ефективність системи фінансового моніторингу [8], тощо.

Метою роботи є аналіз ефективності зарубіжного досвіду протидії корупції та можливості його імплементації в Україні.

Аналізуючи сучасну ситуацію з поширенням корупції в світі, можна прийти до висновку, що проблема корупції є одним зі злободенних питань для більшості країн світу. Сьогодні, оцінюючи рівень корупції в світі, можна говорити про умовну градацію всіх країн на дві великі категорії - ті, які успішно справляються з цією проблемою, та ті, для яких корупція є небезпечною проблемою.

Фахівці зазначають, що чітка й ефективна система боротьби з корупцією, яка спирається на ефективну нормативно-правову базу й підтримку суспільства, діє у Фінляндії. Згідно з положеннями Кримінального кодексу Фінляндії за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як корупція, передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років залежно від ступеня суспільної небезпеки злочину [9].

Іншим прикладом у протидії та боротьбі з корупцією є Нідерланди. Протидія корупції у цій країні відбувається на процедурному та інституціональному рівнях. Поширеними є такі заходи як: гласність та звітність у питаннях корупції, а також відкрите обговорення їх наслідків [10].

У Федеративній Республіці Німеччина в основу боротьби з корупцією покладено завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової бази злочинних угруповань. Це досягається шляхом конфіскації майна і створення належної правової бази для унеможливлення відмивання брудних грошей.

Досить активно намагаються боротися з корупцією уряди й країн Балтії. Одночасно, на думку фахівців, унаслідок нескоординованості дій між правоохоронними органами Латвії (боротьбу з цим негативним явищем у країні здійснюють аж 16 різних структур, у т. ч. правоохоронних), країна залишається найкорумпованішою у Європейському Союзі [11].

Найбільш придатним для України є досвід антикорупційної політики Грузії. Ця країна обрала більш радикальну стратегію протидії корупції – гранично можливе зменшення ролі держави в регулюванні суспільних процесів. Вочевидь, головною метою цих заходів була необхідність докорінно покращити інвестиційний клімат в країні, досягти бурхливого розвитку приватного сектора. Логіка цього підходу передбачала скорочення державного апарату, максимальне роздержавлення власності, реформи податкової та митної систем, створення вільних економічних зон [12].

Отже, зменшення рівня корупції до безпечного, можливе лише за умови вивчення та втілення в життя закордонного досвіду боротьби із цим вкрай негативним соціальним явищем, в першу чергу успішно діючих в інших країнах політичних, правових та організаційних механізмів подолання корупції. Виділення та вивчення закордонних програм, які спрямовані на протидію хабарництву та корупції, що довели на практиці свою ефективність, являє собою величезні перспективи для запозичення позитивного іноземного досвіду [13].

Література:

1. Husted B. Wealth, Culture, and Corruption. *Journal of International Business Studies*. 1999. Vol. 30, №2. P. 339–359.
2. Bergh A., Fink G., Öhrvall R. More politicians, more corruption: evidence from Swedish municipalities. *Public Choice*. 2017. Vol. 172. No. 3-4. P. 483–500.
3. Рябова Т.В., Абрамов Ф.В. Вплив культурних факторів на виникнення корупції. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. Серія: економічна. Випуск 31-3. Донецьк, ДонНТУ, 2007. С.138-142.
4. Сержанов В.В., Дяченко Т. А., Абрамов Ф. В. Корупція, неефективні інститути та європейська інтеграція. *Вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород. 2022. № 44. С. 90–95.
5. Абрамов Ф. В. Трансакційні витрати корупційної угоди. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Темат. вип. “Технічний прогрес і ефективність виробництва”. 2005. № 1. С. 273–282.
6. Мазур О., Сержанов В. Державне регулювання у сфері детінізації економічних відносин. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2015. Випуск 1(45). Т. 3. С. 114–118.
7. Штулер І.Ю., Сержанов В.В. Державна політика залучення інвестицій у стратегії розвитку національних економік. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. № 16(2). С. 162-166.
8. Сержанов В. В., Максименко Я.А., Абрамов Ф. В. Ефективність формальних правил фінансового моніторингу. *Держава та регіони*. 2022. № 3 (126). С. 10–15.
9. Черніков Д.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології як ефективний інструмент протидії корупції. *Молодий вчений*. 2018. № 11(2). С. 948-950.
10. Ільєнок Т.В. Зарубіжний досвід адміністративно-правової протидії корупції. *Юридична наука*. 2012. № 12 С.42-52.
11. Чередниченко О.Ю. Організаційно-економічний аспект використання досвіду створення та діяльності антикорупційних структур країн ЄС в роботі щодо запобігання та

протидії корупції в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. Вип. 58. С. 239-247.

12. Халковський О.М. Досвід протидії корупції у зарубіжних країнах. *Економіка та держава*. 2011. № 3. С. 104-106.

13. Коруля І.В. Зарубіжний досвід у сфері протидії корупції та можливість його використання в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 1. С. 170-173.

GOVERNMENT PERSONNEL POLICY AND ITS IMPLEMENTATION IN PUBLIC ADMINISTRATION INSTITUTIONS

V. FILSHYNA, Student

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

Fundamental changes in all spheres of public life of Ukraine during the years of independence, including personnel policy, lead to increased attention to understanding these changes, analyzing existing problems and identifying ways to solve them. Of particular importance is the analysis of the problems of formation and implementation of the government personnel policy in public institutions, since the success of the implementation of the state policy in general depends on human resources. Such analysis makes it possible to assess the effectiveness of the government personnel policy in government bodies, to determine its new directions and priorities.

Today Ukraine faces new challenges. The answer to them is an important factor of national security and competitiveness of the country. The country cannot do this without the proper level of administrative capacity of public authorities, professionalism of public employees, new standards and procedures of their work, adequate to the requirements of modern life.

Therefore, today, as never before, we need a clear, well-thought-out system of work with personnel aimed at enriching their professional potential to improve the moral and professional qualities of the apparatus of both state authorities and local self-government units. In this regard, the problem of creating an effective system of staffing of government and local self-government institutions aimed at the development of a professional, politically neutral and authoritative public administration is becoming urgent.

Since independence, Ukraine has undergone significant quantitative and qualitative changes in the government. Ukraine is undergoing an administrative reform, an integral part of which is the civil service reform, in particular: improvement of human resources, creation of a renewed, powerful and efficient government apparatus, transformation into a professional, politically neutral and authoritative public administration.

To improve the effectiveness of the human resources policy, it is very important to establish stable, reliable mechanisms and technologies of work with personnel that would ensure the optimization of human resources activities.

Human resources policy should solve personnel problems in a comprehensive, integrated manner, including social, managerial, legal, socio-psychological, moral and other aspects. According to V. Ortynsky, "its main content should be adequate

measures for the development of human resources, mastering modern forms and methods of recruitment, use and evaluation of personnel, measures to motivate labor, formation of a reserve and organization of vocational training, etc." [1].

It is clear that the state personnel policy should be based on a constant analysis of work with personnel and real prospects for the development of this process based on the necessary organizational and financial support.

Work with personnel is organized and conducted in accordance with the human resources policy. It includes the entire arsenal of measures, forms, methods related to providing the executive body with qualified employees. Effective human resources policy should be determined taking into account the socio-political and socio-economic situation in the country [2].

The development of an independent, democratic, legal Ukrainian state, designed to ensure the formation of civil society with all the characteristics of such a society, is impossible without effective management and public administration.

The processes of state-building and social modernization bring to the fore the problem of personnel reforms, implementation of the public human resources policy.

Based on the real situation, the nature of socio-political processes and tasks of state building in Ukraine, the policy of recruitment of public employees, in our opinion, should be based on the principle of systematization and proper scientific support. The main prerequisite for attracting competent highly qualified employees to the relevant positions of public employees is the formation of an effective personnel reserve and work with it.

Literature:

1. Ortynsky V. Management in the executive authorities: study manual / V. Ortynsky, Z. Kisil, M. Kovaliv. Kyiv: Center for Educational Literature, 2018. 295 p.
2. Plan for modernization of public administration: proposals for bringing public administration and civil service of Ukraine in line with the principles and practices of democratic governance. A. Vyshnevsky, V. Afanasyeva, P. Gekamon [and others] ; under the editorship of T. Motrenko. Kyiv: Center for Adaptation of Civil Service to EU Standards, 2010. 396 p.

MAIN DIRECTIONS OF FURTHER DEVELOPMENT OF THE IMAGE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT AUTHORITIES IN THE CONTEXT OF GLOBAL TRENDS

M. LOZOVA, Student

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

Some common values are independent of the political system of the country. These are human rights and freedoms, decent living conditions, the value of every life, the rule of law. These values should be proclaimed as the basis of the political and economic course of the country.

With the support of the European Commission, the European Social Dialogue Committee (SDC / CGA) has implemented a project that analyzed the image characteristics of public authorities in 12 European countries (Belgium, Croatia, Czech

Republic, Finland, France, Greece, Hungary, Italy, Luxembourg, Poland, Romania, Spain) and proposed ways to improve them. The analytical review focused on two key aspects that play a crucial role in determining the image characteristics of public authorities in the countries studied, firstly, the perception of public administration by the citizens of a particular country, and secondly, the perception of their work in public administration.

The key factor that determines the satisfaction of civil servants in European countries with their work is the trust of the population. The majority - 82% of respondents who expressed their job satisfaction - are representatives of countries with a high level of public trust [1]. Respondents expressed the opinion that working in the public administration system requires adherence to certain values, among which the key is serving the interests of society or citizens. In particular, the following theses were expressed: "A sense of pride in working for the state", "Work for the benefit of the state or the welfare of the public" [2].

It is necessary to note that there are differences in the level of work satisfaction of civil servants in different European countries. For example, in continental Europe, job stability and good working conditions were the main reasons for job satisfaction for only 28% of respondents, while in South European countries - 43% of respondents and in Eastern European countries - 59% of respondents.

Thus, it can be concluded that the higher the satisfaction of civil servants with their work, the higher the level of public trust and, accordingly, the more significant achievements in the work of public authorities. The study also found that the main reasons for dissatisfaction with their work among public administration employees are the following: the discrepancy between salaries and living standards, lack of attractive prospects for professional development, low motivation, and ineffective internal communication between different structures. That is, it is an interconnected set of reasons for job dissatisfaction, including both external and internal organizational constraints.

In particular, the reasons for the frustration of civil servants are the lack of resources and tools for the implementation of public policy, rigid hierarchical structure, restrictive rules that hinder the productivity of civil servants.

Improvement of the image largely depends on visible results of activities, on real changes in people's lives and solution of social problems. In almost all cases, such improvement requires structural reforms and organizational changes in the public administration system. When expressing their proposals for improving the effectiveness of public administration, respondents note the need for highly professional growth of public employees, as well as the possibility of attracting specialists from other sectors to the public administration.

Literature:

1. Blischuk K. Tools of state influence on regional economic development. Democratic governance: scientific journal. 2010. Issue 5. URL: <http://www.lvivacademy.com> (Last accessed: 17.01.2023).
2. Bobrovnyk A. Ethics of public employee. 2016. URL: <http://dilegal.ua/etika-derzhanogosluzhbovcya/> (Last accessed: 17.01.2023).

USING SOCIAL STANDARDS IN EDUCATION FINANCING IN THE SYSTEM OF MODERN INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

O. REMEZ, Student

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

Higher education is a social institution that promotes social integration of society. This function is most fully realized in conditions when the difference in the financial situation of representatives of different classes and levels of society is insignificant, when general secondary education is massive and when a mechanism for identifying and state support of talented young people regardless of their social origin and place of residence is created [1].

At the same time, education not only passively reflected the changes in the social class structure of society in the XX century, but also performed an important function in ensuring social mobility of the population, in the formation of the elite of society from representatives of different social groups. The XX century, especially its second half, clearly confirmed the less socio-economic inequality in society and the less inequality in education, the stronger social stability in society. The history of the development of educational systems in civilized countries in the XX century shows that secondary school has become a mass, democratic type of school, and this has become a powerful factor in the formation of public higher education. In Ukrainian society, during the period of economic reform, the social stratification of people intensified, and this gave the secondary school and higher education a class character. That is, the monopoly of those capable of knowledge is replaced by the monopoly of the rich in knowledge [2, p. 164].

The situation in Ukraine shows that as a result of the erroneous course of economic reform, the socialist model of planned and distributive nature was replaced not by the Western model of a social-market mixed economy with a predominance of the middle class, where citizens give priority to education and science, but by a society of primitive capitalism with significant social class stratification. Official statistics on the distribution of the population by the level of average per capita monetary expenditures in Ukraine indicate that in 2021, 63.4% of the country's population had a financial situation below the average, and 83.4% of the population had a financial situation below the subsistence level [3].

Although certain achievements in the national higher education and science have been made, a sufficient number of problems, unresolved issues and inappropriateness inherited from the former system and gained in the current conditions have accumulated, which unjustifiably hinder the integration processes, do not contribute to a significant increase in the competitiveness of the national higher education and science system, level its role in social transformations.

As for improving the quality of higher education, it is necessary to create a nationwide control system, to take measures to strengthen licensing requirements, primarily for the material base of the educational process, the provision of educational literature. The national control system of the Ministry of Education and Science can be

built through the creation of the Department of Certification and Quality Control of Education. It is necessary to establish a clear division of powers of the Ministry of Education and Science, departments of education and science of regional state administrations, councils of rectors (directors) of higher education institutions in matters of current control over the implementation of licensing and accreditation requirements [4, p. 111].

Finally, it is necessary to complete the development of state standards of higher education. The developers of the state standards, scientific and methodological councils with the participation of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine should decide on the content of the programs of higher and secondary educational institutions, their continuity and sequence. Leading universities develop educational standards, that is, on a voluntary free basis do the work for which other countries allocate significant funds. Given that this work will continue, and the standards objectively require updating, it is necessary to resolve the issue of allocation of money and material incentives for such activities.

Literature:

1. Quality Assurance in Higher Education. URL: <http://www.ia-up.org/papers.htm> (Last accessed: 17.01.2023).
2. Kaleniuk I.C. Economics of education. I.C. Kaleniuk. K.: Osvita, 2018. 236 p.
3. Statistical Yearbook of Ukraine for 2021. State Statistics Committee of Ukraine / Edited by O. Osaulenko. K.: Consultant, 2022. 654 p.
4. Basic Principles of Development of Higher Education of Ukraine in the Context of the Bologna Process / edited by V.G. Kremen. Ternopil: Publishing and Printing Center of TDPU, 2014. 147 p.

СЕКЦІЯ 2

ГОЛОВНІ ТРЕНДИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

STUDY OF TRENDS IN DIGITALIZATION OF THE WORLD ECONOMY

T.O. KOBIELIEVA, Doctor of Economic Sciences, Professor

P.G. PERERVA, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Business Economics

A.E. JAKUSHKO, student group BEM-M122B

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

Trends in the economies of industrialized countries indicate that the processes of digitalization are global in nature. The introduction of new generation technologies, called "end-to-end", due to the scale and depth of their distribution, allows us to talk about the development of the digital economy. It includes a variety of economic activities in which the use of digital information and knowledge occupies a leading place in the process of manufacturing a product. The development and implementation of information networks is becoming a key area of activity, and information and communication technologies act as the leading factors in productivity growth and rationalization of the architecture of the economy [1–14].

Summarizing the opinions of experts who are representatives of large international research organizations, it is possible to identify several primary trends that in the long term will have a significant impact on economic growth indicators [1–14]: cloud computing; Internet of Things; artificial intelligence; robotics; blockchain. It is these trends that serve as the basis for the fourth industrial revolution. These areas are related to the digital economy [2, 7, 9], which is based on the use of digital Internet technologies in the production of goods and services and their trade.

The governments of industrially developed countries understand the need to develop a state policy in the field of the digital economy, aimed at using the accumulated technological material for accelerated modernization of the economy.

Enterprises of the future are created with the aim of applying the full range of digital design and modeling technologies, including the development of new generation products and the modernization of industry into a high-tech industry. Obviously, new technologies will radically change the labor market. The transformations will affect both low- and medium-skilled workers, as well as highly qualified specialists. A huge number of workers will need to be trained in new skills, which will lead to additional costs in the implementation of programs.

The result of the implementation of strategies, programs and concepts for the development of digital technologies (their development and implementation) in different countries was the dynamic development of this market and increased competition in it. To further promote the chosen areas of development, world leaders among industrially developed countries are building an appropriate line of behavior, which is expressed in programs of scientific, technical and industrial potential,

updating the technical base, primarily in the processing Industry. Analysis of world experience allows us to conclude about the indispensability of state support in the introduction of digital technologies in all spheres of the economy. In addition, developed countries are increasing investment in scientific research – sources of "breakthrough" technologies.

The main factors of success in digitalization are a properly organized state policy, increased interest from the industrial sector and, of course, their competent interaction, taking into account the specifics of the goals of each of the agents. Improvement of industrial production in Ukraine, taking into account the transition stage of the economy to the digital environment, can be carried out only if the issues of productive involvement of enterprises in the process of using digital technologies, training personnel and assistance in the transition to a new organization of business processes are resolved.

In order to measure the effectiveness of the digital economy, it is necessary to have generally accepted and unambiguous methods, which are not yet available today. Obviously, the results should be evaluated based on the goals and objectives set, should be calculated and understood taking into account the criterion of socio-economic expediency. A strategy for the development of the digital economy cannot be developed solely for the sake of testing a new idea.

Literature:

1. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva., Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
2. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // Економіка розвитку. 2011. № 4 (60). С. 116-120.
3. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 4. С. 11-19.
4. Кравчук А.В., Перерва П.Г. Ефективність як економічна категорія // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 137-143.
5. Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8). P. 27-35.
6. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // *НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 53-63.
7. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТУ «ХПІ» (економ. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С.27-32.
8. Kosenko A., Pererva P. (2014) Technological Market Conjuncture: Risk Assessment Commercialization of Intellectual Property // *Club Economics in Mishkolc: Theory, Methodology, Practice*. International Advisory Board: University of Mishkolc Faculty of Ekonomiks. Volume 10. №1. P.55-62.
9. Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies (2017) / P.G.Pererva [et al.] // [Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice](#) 2(23). 405-413.
10. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. С.67-74.

11. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
12. Kobieliava T.O, Tkachov M.M. , Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation. // *Менеджмент і маркетинг інновацій*. №3. С.79-86.
13. Tkachev M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.
14. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика. К.: *Знання*, 2009. 1070с.

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗОВНІШНЬО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ КОМПАНІЇ

А. Є. АЧКАСОВ, д-р екон. наук, професор, професор кафедри економіки
І. В. МІЛЬКІН, старший викладач кафедри економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

Зовнішньоторговельні компанії різних галузей, починаючи від роздрібною торгівлі, фінансів, охорони здоров'я, до державного сектору, запускають проекти цифрової трансформації для покращення якості обслуговування клієнтів та підвищення операційної ефективності. Компанії, що рухаються цією тенденцією, різноманітні: деякі з них є стартапами, інші – лідерами цифрової економіки, деякі, як і раніше, є традиційними фірмами, які адаптуються до більш цифрового світу, «платформної економіки» та екосистемних стратегій.

Що означає цифрова трансформація для бізнесу сьогодні, коли інвестиції в технології досягнуть 2,3 трлн дол. до 2023 [1]? Оскільки цифрова трансформація буде виглядати по-різному для кожної компанії, може бути важко дати її визначення, яке стосується всіх. Проте у доповіді Всесвітнього економічного форуму та компанії Accenture цифрова трансформація у широкому розумінні визначається як «зміна галузей шляхом руйнування існуючих бізнес-та операційних моделей» [2].

На рівні компанії це означає інтеграцію цифрових рішень у саму суть бізнесу, глибокі зміни через створення нових бізнес-процесів, досвіду клієнтів та організаційної культури. Цифрова трансформація – це не просто зміна технологічних чи операційних рішень для бізнесу, скоріше – перетворення всіх сфер роботи організації, – від того, як вона працює всередині, через цифровий досвід клієнтів до цінності, яку клієнти отримують через послуги зовнішньоторговельної компанії.

Цифрова трансформація має вирішальне значення для зростання бізнесу – вона дає зовнішньоторговельним компаніям можливість розкрити ще більший потенціал, дозволяючи їм ефективно масштабуватись, охоплюючи нових клієнтів із мінімальними операційними накладними витратами, починаючи з фінансів, маркетингу та закінчуючи обслуговуванням клієнтів.

Хоча цифрова трансформація буде широко змінюватись в залежності від конкретних завдань та вимог зовнішньоторговельної організації, існує кілька спільних тем серед існуючих досліджень, які керівники бізнесу повинні враховувати, коли вони приступають до цифрової трансформації.

Наприклад, такі елементи цифрової трансформації, як досвід роботи з клієнтами, оперативна гнучкість, культура та лідерство, стимулювання робочої сили, інтеграція цифрових технологій, згадуються найчастіше.

Зовнішньоторговельні компанії можуть вибирати кілька варіантів під час впровадження цифрової бізнес-моделі. Вибраний шлях, ймовірно, визначатиметься такими факторами:

- наскільки існуюча можливість цифрової трансформації близька до актуальної бізнес-моделі компанії;
- чи можна найняти відповідних цифрових фахівців;
- наскільки швидко змінюється ринок, на якому компанія діє.

Залежно від поєднання цих чинників зовнішньоторговельні компанії обиратимуть різні шляхи впровадження цифрової бізнес-моделі: «побудувати», «купити», «інвестувати». Додатковими підходами є «партнерство» та «акселерація». Наприклад, якщо цифрова бізнес-модель пов'язана з основним бізнесом компанії, можливо найняти цифрових фахівців. До кардинальної зміни ринку ще є час, зовнішньоторговельні компанії йдуть шляхом – «побудувати» свою цифрову бізнес-модель. Коли стратегічно важливо володіти ринком, поточний режим ведення бізнесу мало відповідає можливостям впровадження цифрових технологій, точка зміни ринку близька, а найняти відповідних фахівців неможливо, найбільш сприятливим способом є «купити».

Коли немає стратегічної необхідності «володіти» продуктом, щоб пропонувати його клієнтам, потрібні глибші партнерські відносини, зовнішньоторговельна компанія обирає шлях співпраці з компанією – «цифровим уродженцем».

Стратегії «інвестування» у потрібні навички та можливості дозволяють зовнішньоторговельній компанії ставати швидшою та гнучкішою в цифровому світі, а стратегія «акселерації» дозволяє встановити тісніші стосунки з компанією, що фінансує, використовувати внутрішні можливості для допомоги стартапу, заснованому на цифрових технологіях.

Також зовнішньоторговельні компанії переглядають свої операційні моделі. Це пов'язано з тим, що в цифровій економіці змінюється співвідношення планування та управління. Сьогодні більшість рішень застосовуються на рівні оперативного регулювання в умовах бізнес-середовища, що швидко змінюється, спрямованих на подолання ситуаційних обмежень і підвищення операційної ефективності.

Література:

1. Przybysz-Smęda K. What Is Digital Transformation? Complex Guide for 2022. URL: <https://www.netguru.com/glossary/digital-transformation> (дата звернення: 25.05.2022).
- 2 Digital Transformation Initiative in collaboration with Accenture: Unlocking \$100 Trillion for Business and Society from Digital Transformation. Executive summary. January 2017. P. 16-17.

ТРЕНДИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ

Є. Є. ІОНІН, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

Ні у кого не визиває сумніву, що історія розвитку обліку нерозривно пов'язана з розвитком людства. Крива Бернуллі, як один з трьох символів на Міжнародному гербі бухгалтерів, інтерпретується як символ вічності та сталості: виникнувши одного разу бухгалтерський облік існуватиме вічно. З розвитком людства удосконалюється бухгалтерський облік і зараз він розглядається як потужна інформаційна система для прийняття управлінських рішень.

Процеси глобалізація економіки обумовили необхідність гармонізації та стандартизації обліку на міжнародному рівні. Стандартизація бухгалтерського обліку в Україні з 2000 р. принципово змінило ставлення до цієї інформації: її оприлюднення, відсутності в цій частині комерційної таємниці, дотримання обов'язкових вимог: доречності та правдивості, суттєвості та корисності.

Саме оприлюднення фінансової звітності, розміщення її на відповідних сайтах, інтернет порталах - єдиних інформаційних масивів даних є наочним підтвердженням використання цифрових технологій на основі даних фінансового обліку, який регламентується міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ). За даними BDO (міжнародна аудиторська компанія) нині компанії в більш ніж 120 країнах світу використовують МСФЗ як основу для підготовки своєї фінансової звітності [1]. Вдалим прикладом динамічного розвитку одного з інтернет порталів є Web - сайт: www.smida.gov.ua державної установи Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ) Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), яка перша отримала право надавати інформаційні послуги на вітчизняному фондовому ринку. Відповідно до законодавства України НКЦПФР здійснює контроль за достовірністю, зрозумілістю, узгодженістю та повнотою фінансової звітності учасників фондового ринку, її відповідності, у тому числі за міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) [2].

Удосконалювання системи розкриття інформації і забезпечення прозорості діяльності акціонерних товариств передбачає підвищення регулярності й якості наданої інформації до рівня вимог міжнародних стандартів. Використання Web-сайта Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (www.smida.gov.ua), показує, що аналітична інформація про деяким емітентам цінних паперів надається користувачам з великим запізненням до 2 років.

Цілком очевидно, що ефективність такої інформації надто низька, адже акціонерам і потенційним інвесторам необхідний доступ до регулярної і достовірної інформації, що дасть можливість їм оцінити якість менеджменту і захистити в кінцевому підсумку свої права власників. Це завдання є пріоритетним в управлінні акціонерними товариствами і воно закріплене в міжнародних і національних принципах (стандартах) корпоративного

управління. Основний акцент при цьому зроблено на істотності, повноті, прозорості та своєчасності такої інформації.

В Україні удосконалювання системи розкриття інформації про діяльність суб'єктів господарювання відбувається на підставі запроваджених стандартів: обліку і звітності, аудиту та розкриття нефінансової інформації, яка важлива для учасників ринку. На жаль, напрямок аналітичної складової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес теоретично належним чином не досліджений і, відповідно, для впровадження в практику є методично нерозробленим.

Важливим етапом в розвитку цифровізації обліку є представлення фінансової звітності в єдиному електронному форматі відповідно до вимог МСФЗ в форматі iXBRL (eXtensible Business Reporting Language), який значно підвищує оперативність облікових, аналітичних і контрольних процесів, базується на принципі таксономії - класифікаційної системи яка дає можливість обробляти великі масиви показників з описанням взаємозв'язків між ними відповідно.

Цифровізація суспільства на основі сучасних інформаційних технологій суттєво розширює можливості бухгалтерського обліку, зменшуючи його рутинність і вивільняє час для творчої роботи, орієнтованої на прийняття управлінських рішень. Комп'ютеризація бухгалтерського обліку по суті знімає проблему його обмеження, що класично пов'язано з розбіжністю у часі між фактами господарських операцій та відбиття їх у звітності і дає можливість аналізувати фінансовий стан у реальному часі, тобто оцінювати вплив конкретних подій на коливання низки ключових показників ефективності (КПІ). Це є суттєвою перевагою діджиталізації облікових процесів на всіх рівнях управління, підвищуються вимоги до аналітичності компетенцій.

В системі управлінського обліку цифрова економіка передбачає максимальну автоматизацію бізнес-процесів, їх аналіз на рівень діджиталізації, що дає можливість визначити реальну необхідність підприємства щодо налаштування конкретних процесів на використання електронного формату [3].

Важливу роль в прийнятті цих рішень має ціла низка факторів:

1. значущість конкретних бізнес-процесів в формуванні кінцевих результатів, додаткової вартості, ринкової капіталізації;
2. витрати, що пов'язані з переходом на використання електронного формату;
3. результативність такого переходу, а саме можливість прийняття управлінських рішень на основі цифровізації бізнес процесів.

Література:

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/services-2/consulting/ifrs#> (дата звернення: 31.01.2023).
2. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні». <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 31.01.2023).
3. Іонін Є.Є. Обліково-аналітичне забезпечення управління в умовах цифрової економіки /Трансформація соціально-економічних систем в умовах викликів глобального сталого розвитку : монографія / за заг. ред. Т.В. Орехової. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2021. С.279-306.

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

О. С. ПРОНЕВИЧ, д-р юрид. наук, професор, професор кафедри службового та медичного права

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Т. А. КОЛЯДА, канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри управління та забезпечення якості у фармацевті

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

Одним з висхідних трендів модернізації механізму публічної влади є впровадження електронного урядування як своєрідного «ключа до реформ», модернового високотехнологічного інструменту розбудови людиноцентричної, інклюзивної та раціональної системи публічного адміністрування. Електронне урядування передбачає використання можливостей локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі Інтернет з метою підвищення інституційно-функціональної спроможності суб'єктів публічної адміністрації, сприяння приватним особам в реалізації суб'єктивних прав і законних інтересів, забезпечення доступу до індивідуально та суспільно значущої публічної інформації, надання можливості дистанційного завантаження, заповнення та друку необхідних документів, поширення практики «електронної участі громадян у загальних справах», налагодження партнерської комунікації влади з громадськістю тощо. Очевидно, що стратегічним напрямом імплементації моделі електронного урядування є надання електронних адміністративних послуг.

Згідно з п. 3 ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги» визначено, що адміністративною послугою є «результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону» [1]. Адміністративна послуга надається відповідно до закону, є стандартизованою, уніфікованою та недискримінаційною за змістом і процедурою надання, має ініціативний/заявний характер, передбачає необхідність дотримання суб'єктом звернення легальних вимог, надається уповноваженим суб'єктом надання адміністративної послуги, полягає у забезпеченні юридично значущих умов для реалізації суб'єктивних прав приватних осіб, пов'язана із здійснення легальних публічно-владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг, розгляд заяви суб'єкта звернення призводить до отримання бажаного юридичного результату, юридичним результатом розгляду заяви суб'єкта звернення є рішення індивідуальної дії (адміністративний акт), спрямоване на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків приватної особи. Надання адміністративних послуг регулюється низкою спеціальних законодавчих актів. За формою надання/отримання вони класифікуються на послуги у форматі офлайн внаслідок фізичного звернення особи (пов'язано з необхідністю особистого відвідування

центрів надання адміністративних послуг, що діють за принципом «one-stop-shop»/«єдиного вікна») та «віртуальні» послуги у форматі онлайн внаслідок використання особою електронних сервісів (електронні адміністративні послуги).

Концептуалізація електронних адміністративних послуг відбулася у контексті формування підвалин сервісорієнтованої держави та розбудови інформаційного суспільства. У Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 918-р, вперше було запропоновано визначення категорії «електронна послуга» як адміністративної та іншої публічної послуги, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем. У цьому документі акцентовано наголошувалося на відсутності єдиної скоординованої державної політики у зазначеній сфері та прагненні сформувати ефективну систему електронних послуг «для задоволення інтересів фізичних та юридичних осіб через розвиток і підтримку доступних та прозорих, безпечних та некорупційних, найменш затратних, швидких та зручних електронних послуг». Примітно, що в Концепції було запропоновано досить розлогий Перелік пріоритетних послуг, запровадження надання яких в електронній формі передбачається першочергово [2]. Щоправда, у Плані заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні на 2019-2020 роки, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 січня 2019 року № 37-р, вже йшлося про перспективу оновлення переліку послуг «для першочергового впровадження їх надання в електронній формі відповідно до суспільних потреб», а також про проведення реінжинірингу порядків надання пріоритетних послуг з метою їх спрощення та оптимізації, забезпечення реалізації принципу «єдиного вікна» для надання електронних послуг, інтеграцію веб-порталів суб'єктів владних повноважень, через які надаються електронні послуги (сервіси) з інтегрованою системою електронної ідентифікації та автентифікації, тощо [3]. Як наслідок, початково було діджиталізовано «пріоритетні послуги для бізнесу», «особливо суспільно значущі послуги», «послуги, що мають мінімізувати корупційні ризики».

Електронна адміністративна послуга полягає у наданні суб'єкту звернення адміністративної послуги в електронній формі без особистого відвідування уповноваженого суб'єкта публічної адміністрації за допомогою використання засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем. Електронні адміністративні послуги загалом поділяються на такі, що надаються в автоматичному режимі (доступ до електронного ресурсу необмежений, послуги надаються у «режимі 24/7», результат надання послуги генерується автоматично на підставі введених даних), та такі, що пов'язані з необхідністю дотримання формальної процедури подання документів та їх опрацювання уповноваженим суб'єктом надання послуги (дистанційний доступ до електронного ресурсу необмежений, отримання послуги пов'язано з необхідністю завантаження електронних версій документів і дотримання

встановленої процедури та строків розгляду документів, існує дистанційний доступ до результатів надання послуги).

Надання електронних адміністративних послуг здійснюється відповідно до норм законів України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» та «Про адміністративні послуги». Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» родове поняття «електронна публічна послуга» визначено як послуга, що надається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні, у тому числі адміністративна послуга (у тому числі в автоматичному режимі), яка надається з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем на підставі заяви (звернення, запиту), поданої в електронній формі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем (у тому числі з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг), або без подання такої заяви (звернення, запиту) [4]. Одним із засадничих принципів надання електронних послуг у режимі paperless законодавцем визначена максимальна мінімізація кількості документів та інформації, які має подати приватна особа для отримання послуги. Якщо при отриманні послуги законом передбачено подання документів та/або інформації, що міститься в інформаційно-телекомунікаційних системах, то такі документи та/або інформація не подаються, а в заяві про надання послуги зазначаються відомості, необхідні для надання послуги. Такі документи та/або інформація отримуються суб'єктом надання послуг без участі суб'єкта звернення у контексті інформаційної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, механізм якої визначено згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів» від 10 травня 2018 року № 357 [5].

Відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про адміністративні послуги» прямо передбачено, що «адміністративні послуги в електронній формі надаються з використанням Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, у тому числі через інтегровані з ним інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування». Наголосимо, що Єдиний державний вебпортал електронних послуг є «офіційним джерелом інформації про надання адміністративних послуг в Україні» [1]. Відповідно до п. 5 Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг (Портал Дія) передбачено, що одними з основних завдань Порталу Дія є: надання електронних публічних послуг, зокрема комплексних електронних публічних послуг, надання їх в автоматичному режимі з отриманням та використанням у разі потреби інформації з національних електронних інформаційних ресурсів, інших інформаційно-комунікаційних систем, яка необхідна для надання таких послуг; забезпечення користувачів інформацією про публічні (електронні публічні) послуги, зокрема комплексні електронні публічні послуги, надані в автоматичному режимі, із використанням Порталу Дія; забезпечення офіційного електронного листування під час надання електронних публічних послуг, розгляду звернень та адміністративних справ; сплата адміністративного збору за

надання електронних публічних послуг; забезпечення користувачів інформацією про перебіг та результати надання електронних публічних послуг; отримання користувачами результатів надання електронних публічних послуг; подання скарг за результатами надання електронних публічних послуг тощо [6].

Упродовж останнього часу сегмент електронних адміністративних послуг бурхливо еволюціонує. Центри надання адміністративних послуг як стрижневі суб'єкти публічно-сервісної діяльності вживають системних організаційних заходів з метою поширення практики надання електронних адміністративних послуг, а саме: інформують про зміст та процедуру надання електронних адміністративних послуг; запроваджують сучасні інтегровані електронні сервіси оперативного опрацювання інформації; надають можливість дистанційної оцінки якості надання електронної адміністративної послуги, а також дистанційного подання скарги про порушення процедури надання електронної адміністративної послуги; за необхідності видають результат надання електронної адміністративної послуги у паперовій формі тощо. Особлива увага приділяється забезпеченню захисту персональних даних на усіх етапах надання електронних адміністративних послуг.

Аксіоматично, що електронні адміністративні послуги мінімізують ризики корупції, заощаджують час суб'єктів звернення, сприяють зміні правового статусу приватної особи. Філософія розвитку електронних послуг передбачає перманентне запровадження нових електронних сервісів з урахуванням конкретних життєвих й бізнес-ситуацій, автоматизацію послуг, надання комплексних електронних адміністративних послуг. Так, наприклад, традиційно затребуваною є надавана Міністерством внутрішніх справ України електронна інформаційна послуга «витяг з інформаційно-аналітичної системи «Облік відомостей про притягнення особи до кримінальної відповідальності та наявності судимості», що потребується у багатьох життєвих ситуаціях (при оформленні на роботу, при оформленні візи для виїзду за кордон, для участі у тендері, для усиновлення/встановлення опіки, при оформленні громадянства, при оформленні/поновленні документів тощо). У 2018 році було створено прецедент надання повністю автоматизованої послуги щодо початку будівельних робіт для класу СС1, надаваної без участі посадової/службової особи. А комплексна електронна адміністративна послуга «Е-малятко» інтегрувала 9 самостійних адміністративних послуг.

Резюмуючи, зазначимо, що електронні адміністративні послуги є комплексним соціально-правовим феноменом. Генеза та еволюція електронних адміністративних послуг об'єктивно зумовлена прагненням суспільства до усунення корупційних ризиків, розбудови раціональної моделі електронного урядування, поглиблення публічно-сервісної діяльності суб'єктів владних повноважень. Наразі в Україні триває процес формування нормативно-правової та техніко-технологічної бази для подальшої діджиталізації сфери надання адміністративних послуг. Розширення переліку електронних адміністративних послуг та спрощення процедури їх надання сприятиме суспільному поступу, інтенсифікації господарської діяльності, суверенізації приватних осіб.

Література:

1. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 09.01.2023).
2. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 року № 918-р. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.01.2023).
3. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні на 2019-2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 січня 2019 року № 37-р. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.01.2023).
4. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг: Закон України від 15 липня 2021 року № 1689-IX. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text> (дата звернення: 11.01.2023).
5. Деякі питання організації електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 року № 357. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.01.2023).
6. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 року № 1137. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#n15> (дата звернення: 12.01.2023).

FUTURE-READY UNIVERSITY: КОНЦЕПЦІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Л. С. ШЕВЧЕНКО, д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної теорії

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

Останні дослідження готовності до майбутнього стосуються переважно бізнесу. Так, аналітики «Accenture» спільно з «Oxford Economics» зафіксували появу на ринку компаній нового типу – *Future Ready* [1]. Міжнародна консалтингова компанія «International Data Corporation» виявила компанії *Future Creators* – творців майбутнього [2]. При цьому сутність, критерії, атрибути та перспективи розвитку таких компаній визначаються неоднозначно. Більшість дослідників поєднує технологічний та управлінський підходи.

Готовність до майбутнього стає важливою конкурентною перевагою і сучасних університетів. Головним критерієм *future-ready university* є насамперед *технологічна готовність до майбутнього* [3], в основі якої лежить стратегія перетворення університету на цифровий. Відповідно до «Освіта. Стратегія України 2030» університети мають перейти не тільки до цифрових інструментів у традиційному навчальному процесі, а й до забезпечення конкурентоспроможності освітньої, науково-дослідної та господарської діяльності на національному та світовому рівнях [4].

Чому це потрібно робити? По-перше, «цифрову» грамотність ЄС визнав однією з 8 ключових компетентностей для повноцінного життя та діяльності; по-друге, до цифровізації університети підштовхує швидкий розвиток у світі віртуальних і мережевих університетів, створення міжнародних інноваційних

мереж, наукова кооперація між ЗВО різних країн у сфері досліджень і розробок; по-третє, цифровізація університетів посилює їхні конкурентні переваги на глобальних ринках освітніх послуг. Це особливо актуально зараз, в умовах російсько-української війни і масової освітньої міграції за кордон, коли вітчизняним університетам конкурувати приходиться з університетами Польщі, Чехії, Німеччини та інших країн з освітніми системами нового покоління, у тому числі й здобутками цифрової економіки.

Узагальнення світового досвіду вказує на те, що готовий до майбутнього університет має бути:

«абсолютно відданим цифровій справедливості», тобто готовим забезпечити всім студентам адекватний доступ до можливостей цифрового навчання: допомогу в законному використанні цифрових медіа, підтримку належних відносин у соціальних мережах, навчання правильній оцінці інформації з Інтернету та адекватному реагуванню на прояви кіберзалякування, захист приватних даних [5]. Цифровізація університетів повинна включати: цифровізацію внутрішніх сервісів університету, зокрема процесів управління освітніми та науково-дослідницькими проєктами, оцінювання показників наукової роботи викладачів, аналітичної роботи щодо поточних і перспективних проблем навчання в університеті; створення цифрової бібліотеки та цифрових кампусів (досвід США, європейських країн), системи цифрової комунікації університету зі стейкхолдерами (абітурієнтами, випускниками і роботодавцями) та інші напрями;

орієнтованим на транспрофесіоналізацію освіти. Модель вищої освіти, пов'язана з професіоналізацією, переважає в індустріальному суспільстві. Організація навчального процесу у ЗВО підпорядковується підготовці фахівців із конкретної професії, з певною кваліфікацією відповідно до потреб ринку праці. У постіндустріальному суспільстві на зміну професіоналам приходять транспрофесіонали – фахівці, здатні опанувати нові або суміжні професії. Як свідчать недавні результати досліджень «The Future Laboratory», майбутній фахівець може змінити професію 5-7 разів у житті [6]. До особистих якостей сучасного працівника тому висувують вимоги ініціативності, креативності, відповідальності; здатності приймати рішення в умовах змін, бути суб'єктом змін; готовності вчитися і перенавчатися тощо. Багато дослідників правильно ставлять питання про створення університетів четвертого покоління – *трансуніверситетів*, які дають універсальні знання, підтримують ідею гуманізації та гуманітаризації освіти. Актуальності набувають: персоналізоване навчання, засноване на компетентностях; освіта протягом усього життя; формування навичок адаптації до будь-яких життєвих ситуацій, які дають здобувачам освіти конкурентні переваги на світових ринках праці.

Окрім технологічної готовності університету до майбутнього, важлива також *соціальна готовність і відповідальність* здобувачів освіти, викладачів і керівників університетів за участь у творенні майбутнього за допомогою досліджень, обміну знаннями, інтелектуального волонтерства та партнерства. Основним завданням університетських управлінських команд стає забезпечення постійної готовності організацій до змін.

Література:

1. Fast Track to Future-Ready Performance. Change how work gets done. URL: <https://www.accenture.com/dk-en/insights/operations/future-ready-operations> (дата звернення 24.10.23)
2. Anderson C., Eastwood M., Perry R., Vesset D., Villars R. The Future-Ready Enterprise. URL: https://i.dell.com/sites/csdocuments/Shared-Content_data-Sheets_Documents/en/Dell-Future-Ready-Enterprise-Signature-White-Paper.PDF (дата звернення 24.10.23)
3. The Future-ready University. URL: <https://www.oracle.com/a/ocom/docs/industries/higher-education/he-future-ready-university-ebbok.pdf> (дата звернення 24.10.23)
4. Освіта. Стратегія України 2030. Київ. 2019. URL: <https://www.slideshare.net/UIFuture/2030-148758034?fbclid=IwAR3OwyONfn01N18qksqA1lQZUVIFVHMede9wEfXmdIoT-p994WzjZ8MKnVQ> (дата звернення 24.10.23)
5. Lynch M. What does a future ready university look like? URL: <https://www.thetechedvocate.org/what-does-a-future-ready-university-look-like/> (дата звернення 24.10.23)
6. 5 професій майбутнього, які з'являться найближчим часом. URL: <https://internetua.com/5-profesii-maibutnogo-yaki-z-yavlyatsya-naiblijsim-csasom> (дата звернення 24.10.23)

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ У БІЗНЕСІ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

Г. З. ШЕВЦОВА, д-р екон. наук, доцент, головний науковий співробітник відділу регуляторної політики та розвитку підприємництва

Р. В. ЛИТВИНСЬКИЙ, аспірант відділу регуляторної політики та розвитку підприємництва

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна

Цифровізація вже є поширеною реальністю, а проникнення Інтернету та цифрових інновацій у традиційні галузі стало однією з ключових тенденцій трансформації глобального бізнесу. Формується нова економічна структура – цифрова економіка.

Німеччина має міцну позицію індустріального лідера ЄС з потужним та високотехнологічним промисловим комплексом. Саме у Німеччині десятиліття тому було обґрунтовано один з провідних концептів сучасного промислового розвитку, який відображає перспективи та проблеми масового впровадження кіберфізичних систем і радикального цифрового перетворення глобальних ланцюжків створення вартості, – Індустрія 4.0.

За даними Федерального міністерства економіки та енергетики, яке аналізує стан цифровізації в економіці Німеччини [1], 6,7% компаній є Digital pioneers, тобто піонерами цифрових технологій, 32,4% – Digitally advanced (цифрові передові), 34,2% – Digital midfield (цифрові середньої смуги), 18,9% – Digital beginners (цифрові початківці) та 7,7% – Digital stragglers (цифрові відстаючі). Розподіл компаній за рівнями цифровізації відбувається згідно з індексом DIGITAL, який базується на результатах опитувань щодо цифрового бізнесу, ступеня цифровізації внутрішніх процесів компаній та інтенсивності використання цифрових технологій і послуг. Спостерігаються суттєві

відмінності у рівнях цифровізації за різними секторами економіки. Так, до категорії «цифрові піонери» потрапило 7% сервісних компаній і лише 2% промислових компаній.

Помітними також є розбіжності між рівнями фактичного та очікуваного впровадження німецьким бізнесом окремих цифрових технологій. Лише 15% німецьких компаній використовують або принаймні планують використовувати найближчим часом технологію Big data. Більше половини всіх компаній (55%) розглядали цю технологію, але не вважають за доцільне її використання. Утім, у кластері великих компаній склалася інша ситуація, оскільки для них великі обсяги даних є реальною проблемою. Тож дві третини великих компаній шукають або вже втілили рішення для роботи з великими даними.

Технологія Blockchain ще не знайшла широкого розповсюдження: її використовують лише 8% компаній і ще 2% планують її до впровадження. Активізація попиту тут очікується з боку великих компаній.

Багато німецьких компаній планує використовуватиме IT-інфраструктуру в Інтернеті. Утім, ринок Cloud computing виглядає насиченим, оскільки 87% компаній вже ознайомилися з хмарними обчисленнями та зробили вибір.

10% промислових компаній Німеччини використовують технологію 3D printing у виробництві. Якщо розглядати кластери компаній за розміром, великі компанії знову лідирують із загальним рівнем використання 3D-принтерів 14%. На даному ринку є певні позитивні перспективи зростання.

Термін «Індустрія 4.0» зараз об'єднує інноваційні технології мережевої інтеграції систем або процесів, якими раніше керували окремо. У виробничому секторі 9% компаній стверджують, що використовують програми Industry 4.0, але 60% компаній відмовляються від застосування цих технологій через їхню складність, недостатню розповсюдженість та високі ризики.

Internet of things як об'єднання пристроїв і об'єктів у мережу вже використовується в 39% компаній, ще 7% компаній планують використовувати дану технологію, але ще 39% компаній вже свідомо відмовилися від неї, оскільки не вважають її актуальною для своїх бізнес-процесів.

Значні перспективи німецький бізнес пов'язує зі штучним інтелектом. Хоча зараз рішення та програми Artificial intelligence використовують лише 5% компаній у комерційному секторі, вже у кожній десятій компанії співробітники вивчають можливості його використання або планують конкретні проекти. 16% компаній визначають Artificial intelligence як центральну тему інновацій.

Інноваційні технології Robotics & sensors більш поширені в промисловому секторі: 17% промислових компаній використовують робототехніку, датчики або автоматизований контроль процесів у виробництві; ще 9% планують запровадити ці технології. 29% компаній працюють у сфері Smart services, тому тут ще є значний простір для розвитку, особливо для МБ.

За підсумками 2022 р. Німеччина посідає 13 місце з 27 країн-членів ЄС за Індексом цифрової економіки та суспільства (DESI) [2]. Оцінка індикаторів інтеграції цифрових технологій у бізнес свідчить, що більшість показників Німеччини близькі до середніх по ЄС, включаючи МСП із принаймні базовим

рівнем цифрової інтенсивності та впровадження таких технологій, як Cloud, Big data, Artificial intelligence.

Останнім часом Німеччина запровадила ряд стратегій і ініціатив для підтримки цифрової трансформації компаній, а також розгортання передових технологій. Частина заходів розроблено спеціально для МСП.

Новизна проведеного дослідження полягає у систематизації результатів впровадження німецьким бізнесом цифрових інновацій. Німецька практика свідчить про різний рівень зацікавленості бізнесу у цифрових технологіях залежно від типу інновацій, сфери діяльності та розміру компаній. Результати дослідження можуть бути корисними при визначенні напрямів цифрової трансформації українського бізнесу в умовах післявоєнної відбудови.

Література:

1. Digital Economy Monitoring Report. Federal Ministry for Economic Affairs and Energy. URL: https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Publikationen/monitoring-report-digital-economy-2018.pdf?__blob=publicationFile&v=4 (дата звернення: 22.01.2023).
2. Digital Economy and Society Index (DESI) 2022. Germany. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-economy-and-society-index-desi-2022> (дата звернення: 22.01.2023).

USING SIMULATION MODELING IN THE ANALYSIS OF PROCESSES IN THE INTERNATIONAL ECONOMY

S. V. DYADUN, PhD in Engineering (Mathematics and Computer Sciences), associate professor

V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

The report attempts to use simulation modeling methods not just in the economy, to create simulation models of all kinds of economic processes, but also in the global economy as a whole.

The world economy is much more dependent on politics, on relations between states, than even on the level of development of industry, productive forces, the availability of a raw material base, the development of advanced modern technologies, infrastructure, agriculture, transport networks, etc. factors. For example, we see to which kind of redistribution and change in the balance of economic opportunities leads to an artificial game with a sharp increase and decrease in oil production (which even led to the collapse of the USSR), gas and oil prices, also earthquakes, droughts, crop failures, even coronavirus, etc.

Mankind should listen to global challenges, to a variety of warnings, and try in every possible way not to unleash wars among themselves, but to be ready to meet (if it really comes true) impending global dangers: earthquakes, droughts, melting glaciers, rising sea levels, flooding many islands, coasts of countries, and even whole states, tsunamis, all kinds of diseases and infections, lack of drinking water and food shortages, and as a result, possible famine, inevitable wars for these resources and survival. We are not talking about blind faith in the predictions of Nostradamus, who predicted a surge of these cataclysms already from 2027-28, Edgar Cayce, etc., but

humanity should always be ready for them, and listen to many of their predictions and predictions of the Bible that have already come true. Therefore, humanity should use the means and resources available to it to prepare and prevent all such possible cataclysms, and not to war, destroy each other in various parts of the planet, huge destruction, thereby leading up to the possible destruction of their own such a beautiful planet.

Simulation modeling is the most effective method for studying large technical, economic and social systems, and often the only practically accessible method for obtaining information about their behavior under various disturbances, i.e. even under conditions of risks and super-uncertainty. Simulation modeling reproduces the process of functioning of the system in time, and various phenomena that make up the process are simulated while maintaining their logical structure and sequence of flow in time. This allows to obtain information about the states of the process at certain points in time from the initial data, which makes it possible to evaluate the characteristics of the systems. When the results obtained when reproducing the system functioning process on a simulation model are realizations of random variables and functions, then to find the characteristics of the process, it is required to reproduce it multiple times with subsequent statistical processing of information.

The modeling result largely depends on the adequacy of the initial conceptual (descriptive) model, on the obtained degree of similarity of the description of the real object, the number of model implementations, and many other factors. In some cases, the complexity of the object does not allow not only to build a mathematical model of the object, but also to give a fairly close description, and it is promising here to single out the most difficult mathematical description of the part of the object and include this real part of the physical object in the simulation model. Then the model is implemented, on the one hand, on the basis of computer technology, and on the other hand, it is a real part of the object. This significantly expands the capabilities and increases the reliability of the simulation results.

The simulation system allows you to explore the simulation model, given in the form of a certain set of individual block models and relationships between them in their interaction in space and time during the implementation of any process. Three main groups of blocks can be distinguished: blocks that characterize the process of functioning of the system being modeled; blocks reflecting the external environment and its influence on the process being implemented; blocks that play an auxiliary role, ensuring the interaction of the first two, and also perform additional functions for receiving and processing simulation results. In addition, the simulation system is characterized by a set of variables, through which it is possible to control the process under study and a set of initial conditions, when it is possible to change the conditions for conducting a computer experiment. The simulation system is a means of conducting a computer experiment, and the experiment can be repeated many times, planned in advance, and the conditions for its implementation may be determined. A computer experiment with a simulation model allows you to explore the features of the process of functioning of the system in any conditions. The simulation model has the flexibility of varying the structure, algorithms and parameters of the system being modeled, which is important from the point of view of finding the optimal system variant.

With the help of simulation modeling, knowing even the approximate values of the economic indicators of individual states, it is possible to play on models and calculate the consequences of certain actions both in global politics and when influenced their from outside. It is clear that due to the complete unpredictability of many phenomena and decisions, the continuous dynamics of changes in events on the political map of the world, we cannot talk about achieving a high degree of adequacy of such models, but they can be useful in forecasting and analyzing all kinds of events, when analyzing processes in international economy, for a clearer understanding and prevention of possible negative, sometimes even irreversible, consequences.

METaverse AS A COMPONENT OF THE INNOVATION STRATEGY OF CREATIVE INDUSTRY COMPANIES

V. VLASOVA PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Public Management and Administration, *State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv, Ukraine*

Metaverse is rapidly gaining popularity both among technicians and representatives of creative professions. At the same time, many marketing managers struggle to grasp the scale of this new universe [1]. There is still no single definition of this concept. Business owners who want their companies to be innovative and creative should already use the potential of the metauniverse and integrate it into their business processes. Accordingly, for this, it is necessary to revise the strategies. This especially applies to creative industries that have been actively developing in Ukraine recently. The undisputed leader in creative industries is the IT sector, which increases its export potential every year [2].

There are four main areas that show up in the metaverse (beyond entertainment): meta-life, meta-space, meta-business, and meta-society [1,3]. Let us describe these areas and give examples, Figure 1.

Matthew Bell notes that “a metauniverse is a large-scale and interactive network of real-time 3D virtual worlds that can be synchronously and permanently accessible to an unlimited number of users with an individual awareness of presence and continuity of data such as identity, history, rights, objects, communications, and payments” [1,3].

When implementing an innovative strategy in companies of the creative industry, it is essential to obtain the following:

1. It allows people from different locations to work together in a virtual environment. It is possible to use Microsoft Mesh and Facebook Horizon Workrooms tools.
2. Companies can use the metaverse as a creative catalyst to turn passive consumers into creative agents who create a shared experience in the metaverse or develop it further with their friends.
3. Virtual real estate is considered as a real investment object.

4. There are opportunities for professional training in virtual reality, which helps new employees learn how to perform complex tasks.

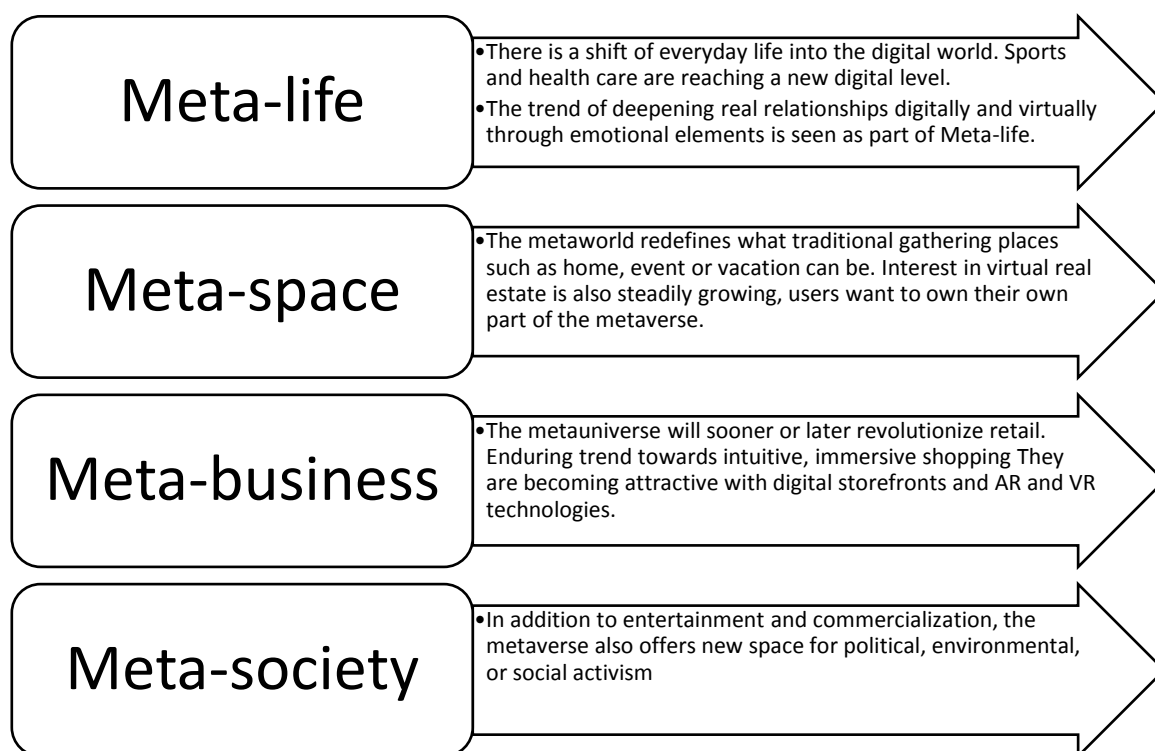

Figure 1. The main areas of the metaverse

5. To prepare for the use of metauniverses, it is necessary to start creating 3D models and immersive content now to keep up with others.

6. There is an unsolved problem of legal protection of avatars with artificial intelligence in the metaverse.

Companies that will use the opportunities of the metauniverse in time will have obvious advantages over others, in particular, the commitment of a young audience. The younger generation can become brand ambassadors in the meta universe. New channels for the promotion of the company's products, methods of communication and staff training are being opened. It is worth noting that with the right creative concept, almost all goods and services can be sold in the metauniverse, the main thing is to understand how they interact with it.

Literature:

1. Metauniverses and other shared immersive environments URL: <https://www.adobe.com/ua/metaverse/metaverses-other-shared-experiences-white-paper.html> (Last accessed: 30.01.2023).
2. Vlasova, V. and Tarnovska, I. 2022. Strategic priorities of entrepreneurship in creative industries. Grail of Science. 14-15 (Jun. 2022), 128–130. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.27.05.2022.018> (Last accessed: 30.01.2023).
3. What is the metauniverse and when will we be able to immerse ourselves in it. URL: <https://suspilne.media/198748-so-take-metavsvesvit-i-koli-mi-vze-zmozemo-v-nogo-zanuritis/> (Last accessed: 30.01.2023).

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ У ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В. В. БЛАГОЙ , канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу

О. В. ЗАГОРУЛЬКО , здобувач вищої освіти

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна.

Сучасні світові і українські реалії привели до швидкого переходу від фізичного до цифрового формату організації різних організаційних процесів. Для цифрової економіки притаманна характерна особливість у максимальному задоволенню потреб усіх її учасників за рахунок використання інформації. Розвиток інформаційно-комунікаційних, фінансових технологій та доступність інфраструктури забезпечують можливість повної взаємодії суб'єктів і об'єктів процесу створення, розподілу, обміну і споживання товарів і послуг. Завдяки сучасним цифровим технологіям спрощуються зв'язки між банками, підприємствами, державою і населенням, зменшується кількість посередників, прискорюється виконання різних платіжних і розрахункових операцій.

Використання інструментарію цифрової економіки у фінансовій діяльності забезпечує розвиток конкуренції на фінансовому ринку, підвищує доступність, якість і асортимент фінансових послуг, знижує витрати і ризики фінансової діяльності, створює умови безпеки та сталості фінансових технологій.

До фінансових технологій, які дозволяють трансформувати традиційний банкінг у цифровий можна віднести фінансові послуги, депозити і кредитування, залучення капіталу, управління активами, платежі та розрахунки, страхування. У цих фінансових технологіях поширене використання роботи консультування, мобільних платежів, однорангового кредитування.

Новітніми інноваційними технологіями, які дозволяють покращити конкурентоздатність фінансових установ, є блокчейн та штучний інтелект.

Блокчейн є цифровим реєстром, що зберігається у вигляді системи блоків, де кожний наступний блок містить в собі зашифровану інформацію про здійсненні транзакції. Це технологія розподілених реєстрів.

Поняття і принципи роботи технології розподілених реєстрів наведені у табл. 1.

Копії цієї бази даних зберігаються в усіх користувачів і записи до неї вносяться одночасно і не підлягають виправленням. Навіть якщо один з комп'ютерів дасть збій, інформація буде збережена. Ця технологія є досить затребуваною в сфері роботи з цифровою валютою. Проте є фактори, що стримують її використання у інших фінансових сферах. Це недостатня розробленість, продуктивність, проблеми з конфіденційністю, невідповідність стандартам для корпоративного користування.

Таблиця 1 - Складові технології розподілених реєстрів

Назва	Сутність
Актив	Будь-які цінності, що існують у реальному і цифровому світі.
Транзакція	Передача активу або права власності на нього однією особою іншій.
Облік транзакцій	Фіксація всіх переходів активу (права власності на нього) від одного учасника до іншого. Технологія блокчейн виключає ризики втрати даних за рахунок розподілених реєстрів.
Розподілені реєстри	Реєстр володарів активів не зберігається на сервері одного підприємства. Його копії постійно оновлюються і зберігаються одночасно у всій мережі комп'ютерів, поєднаних у мережу.
Консенсус	Досягнення згоди для відновлення вірної інформації
Блок	Запис у розподіленому реєстрі декількох транзакцій. У блоці відображають хто, кому, коли і скільки перевів активів.
Ланцюг	Усі блоки поєднані у послідовний безперервний ланцюг, у якому кожний блок має посилання на попередній, що унеможливорює видалення і виправлення інформації блоку.
Майнери	Зберігають копії блокчейну, захищають інформацію від втрати та підробки, підтверджують транзакції, перевіряють транзакції інших майнерів, кількість яких є необмеженою.
Винагорода	Комісія від усіх учасників транзакцій, записаних у блоці та винагорода від мережі (стосується тільки обігу криптовалюти).
Завдання	Їх генерує мережа і винагороду отримує майнер, що перший реєструє блок в вирішенням.
Гаманець	Спеціальний ідентифікатор, у якому зберігаються записи про стан рахунку, на підставі яких можна дізнатися про всю історію транзакцій конкретного учасника.
Шифрування	Спеціальні, унікальні цифрові коди.

Штучний інтелект використовують у різних напрямках фінансової діяльності. Систематизацію цих напрямів і переваги використання штучного інтелекту надано у табл.2.

Таблиця 2 – Використання штучного інтелекту у фінансовій сфері

Сфера застосування	Сутність використання
Кредитні рішення	Забезпечує швидке і точне оцінювання потенційного позичальника при малих витратах. Враховує широке коло факторів. Кредитний скоринг заснований на складних алгоритмах дає змогу кредитору визначити заявників з великим ризиком неповернення коштів або без кредитної історії. Об'єктивність оцінювання.

Трейдинг	Інтелектуальні торговельні системи відслідковують як структуровані так і неструктуровані дані за короткий проміжок часу, що сприяє швидкому здійсненню транзакцій.
Обслуговування клієнтів	Чат-боти та діалогові інтерфейси дають змогу дати відповідь клієнтам на їх запитання
Автоматизація процесів	Зменшення експлуатаційних витрат та підвищення продуктивності. Система інтелектуального розпізнавання символів дозволяє автоматизувати множину повсякденних, трудомістких операцій. Використання автоматизації процесів на засадах штучного інтелекту усуває людські помилки.
Запобігання шахрайству	Розумні алгоритми запобігають шахрайству з кредитними картками за рахунок оцінювання поведінки клієнта, його місцезнаходження, купівельних звичок. Якщо машині здається що є якісь протиріччя, вона запускає механізм безпеки. Банки використовують штучний інтелект для запобігання відмивання коштів. За рахунок складних алгоритмів можна аналізувати взаємодіє при різних умовах і великої кількості змінних і створювати множинні унікальні шаблони, які оновлюються у режимі реального часу.

Для досягнення успіху у фінансовій діяльності доцільне використання інноваційних технологічних продуктів.

Література:

1. Чиж В., Гавриленко В. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством в умовах цифрової економіки / Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету. 2022, №1.С. 88-93.
2. Приклади використання штучного інтелекту у фінансовій сфері URL: <http://www.cfo.com.ua/novosti/100-5-primerov-ispol-zovaniya-iskusstvennogo-intellekta-v-finansovoj-sfere.html> (дата звернення: 29.01.2023).

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ОСВІТИ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

ЗАГОРУЛЬКО О. В., здобувач вищої освіти

БЛАГОЙ В. В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна.

Освіта є найважливішим аспектом розвитку будь-якого суспільства. Він відіграє вирішальну роль у формуванні людського капіталу та розвитку нації. Останніми роками цифровізація стала руйнівною силою, яка змінила спосіб доступу людей до інформації та її використання. Однак, незважаючи на

потенційні переваги цифровізації в освіті, освітня система України стикається з кількома проблемами, які потребують термінового вирішення.

Система освіти в Україні стикається з кількома проблемами, які впливають на якість освіти. Однією із суттєвих проблем є недофінансування. Уряд виділяє недостатні ресурси на освітній сектор, що призводить до відсутності якісної інфраструктури, матеріалів і підготовки вчителів. Як наслідок, школи та університети не мають необхідного обладнання для надання якісної освіти.

Інша проблема – високий рівень корупції в освітній сфері. Зі студентів часто вимагають хабарі, а оцінки можна купити, що підриває якість та доброчесність освіти. Крім того, навчальна програма в Україні застаріла і не відповідає потребам 21 століття. Основна увага зосереджена на заучуванні, яке не розвиває критичне мислення, вирішення проблем і аналітичні навички.

Крім того, системі освіти в Україні бракує інновацій та креативності. Система є жорсткою, і вчителів не заохочують експериментувати з новими методами чи підходами до навчання. Відсутність інновацій і креативності призводить до універсального підходу, який не враховує індивідуальні стилі навчання та потреби.

Ще однією проблемою системи освіти в Україні є нерівний доступ до освіти. Діти з малозабезпечених сімей і ті, хто живе в сільській місцевості, часто перебувають у несприятливому становищі, оскільки не мають доступу до якісної освіти. Ця нерівність увічнює цикл бідності та обмежує можливості соціальної мобільності.

Цифровізація змінила різні аспекти суспільства, і сфера освіти не є винятком. Цифровізація освітніх послуг може надати студентам кращий доступ до ресурсів і більш персоналізований досвід навчання. Україна усвідомила важливість цифровізації та вживає заходів для трансформації своєї системи освіти. Україна досягла значних успіхів у цифровізації сфери освіти. Міністерство освіти і науки започаткувало різні ініціативи для сприяння цифровізації, як-от реформа «Нова українська школа». Реформа спрямована на модернізацію системи освіти, включаючи впровадження цифрових технологій, оновлених навчальних програм і підвищення кваліфікації вчителів.

Крім того, уряд запустив кілька програм для надання студентам доступу до цифрових ресурсів. Програма «Електронна школа», наприклад, надає учням доступ до електронних підручників і навчальних матеріалів. Програма також пропонує онлайн-інструменти тестування та моніторингу для вчителів.

Крім того, кілька університетів в Україні перейшли на цифрові технології, пропонуючи онлайн-курси та платформи електронного навчання. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», наприклад, пропонує онлайн-курси з різних галузей, таких як інформатика, інженерія та бізнес.

Незважаючи на прогрес, досягнутий у цифровізації освітніх послуг в Україні, ще є можливості для вдосконалення. Однією з ключових проблем є відсутність інфраструктури для підтримки цифровізації. Багатьом школам і університетам не вистачає необхідного обладнання, наприклад комп'ютерів і високошвидкісного Інтернету, щоб забезпечити онлайн-навчання. Уряд має

інвестувати в інфраструктуру, щоб забезпечити повну реалізацію потенціалу цифровізації.

Крім того, існує потреба в розробці та впровадженні комплексної політики, яка буде спрямовувати цифровізацію освіти в Україні. Політики мають стосуватися таких питань, як конфіденційність даних, цифрова грамотність і кібербезпека. Важливо забезпечити, щоб цифровізація не створювала нових нерівностей і щоб кожен мав рівний доступ до цифрових освітніх послуг.

Ще одним напрямком потенційного розвитку є використання штучного інтелекту в освіті. Штучний інтелект може допомогти персоналізувати навчальний досвід, надавати зворотний зв'язок у режимі реального часу та визначати слабкі місця, які потребують покращення. Україна може використовувати штучний інтелект для покращення якості освіти та підвищення ефективності методів навчання.

Таким чином, система освіти в Україні стикається з кількома проблемами, які потребують негайного вирішення. Недофінансування, корупція та застарілі навчальні програми є одними з основних проблем. Проте цифровізація дає можливість трансформувати сектор освіти та покращити доступ до якісної освіти. Використовуючи цифрові технології, Україна може створити більш справедливую, ефективну та ефективну систему освіти, яка відповідає потребам ХХІ століття. Вкрай важливо, щоб уряд вжив рішучих кроків для сприяння цифровізації в освіті та вирішення проблем, які постають перед системою освіти.

Цифровізація має потенціал для трансформації освітніх послуг в Україні. Уряд досяг значного прогресу в цифровізації освіти, але попереду ще довгий шлях. Відсутність інфраструктури, комплексної політики та потенційне зловживання технологіями – це деякі з проблем, які необхідно вирішити. Однак за умови правильних інвестицій та політики цифровізація може надати студентам кращий доступ до ресурсів та персоналізованого досвіду навчання, що зрештою покращить якість освіти в Україні.

Література:

1. Ляхоцька Л. Л., Ляхоцький В. П. Цифрова освіта і наука – запорука національної безпеки України/ Ч.ІІ «Гуманітарні проблеми національної безпеки України». ДП «Експрес-об'ява». К., 2019. С. 277-289.

ПРОЦЕС ЦИФРОВІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

ЗАГОРУЛЬКО О.В., здобувач вищої освіти

БЛАГОЙ В.В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна.*

Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання України та підвищення якості життя громадян країни завдяки здатності технологій

позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності.

Дослідженням поняття цифрової трансформації займалися такі вчені, як Д. Стігліца, Б. Ван Арка, Дж. Ліклайдера, серед сучасних дослідників можна виділити О. Вишневський, О. Гудзь, В. Ляшенко.

Цифровізація - насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможлиблює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір.

Процес цифровізації в Україні був пріоритетом для уряду в останні роки. Країна працює над розвитком своєї цифрової інфраструктури та просуванням цифрової трансформації в різних секторах для покращення економіки та соціального розвитку.

Україна зробила значний крок у напрямку цифровізації, зосередившись на розвитку цифрової інфраструктури, сприянні інноваціям і забезпеченні кращого доступу до цифрових послуг для своїх громадян. Уряд запустив кілька ініціатив і програм для підтримки цифрової трансформації країни, включаючи Національну програму цифрової трансформації та Національну стратегію штучного інтелекту.

Одним із ключових напрямків цифровізації в Україні є розвиток інфраструктури ширококутного доступу. Країна досягла значного прогресу в цій сфері: 80% домогосподарств мають доступ до ширококутного Інтернету. Уряд також запустив програму «Цифрова Україна», яка має на меті забезпечити доступ до швидкісного інтернету в усіх регіонах країни.

У сфері охорони здоров'я Україна запустила кілька цифрових проектів у сфері охорони здоров'я. Одним із найуспішніших цифрових проектів у сфері охорони здоров'я в Україні є система eHealth, метою якої є створення централізованої електронної системи медичних карт для всіх громадян України. Система покращила якість надання медичних послуг, надаючи лікарям швидкий доступ до медичних карт пацієнтів.

Ще одним важливим аспектом цифровізації в Україні є просування електронного урядування. Уряд запровадив кілька ініціатив щодо електронного урядування, щоб покращити державні послуги та підвищити прозорість. Наприклад, система електронних закупівель ProZorro успішно зменшує корупцію у державних закупівлях.

Прогрес, досягнутий у цифровізації України, є значним. Одним із найпомітніших досягнень стало зростання ІТ-індустрії в країні. Україна стала центром ІТ-аутсорсингу з висококваліфікованою робочою силою та сприятливим бізнес-середовищем для ІТ-компаній.

Іншою сферою, де було досягнуто прогресу, є впровадження електронної комерції. Ринок електронної комерції в Україні стрімко зростає, де більше людей використовують онлайн-платформи для купівлі та продажу товарів і послуг. Це зростання було підтримано розвитком цифрових платіжних систем та логістичної інфраструктури.

Незважаючи на досягнутий прогрес, у процесі цифровізації України все ще є кілька проблем, які необхідно вирішити. Одним із головних викликів є брак цифрових навичок серед населення. Україні потрібно більше інвестувати в цифрову освіту та навчання, щоб розвивати кваліфіковану робочу силу, яка може підтримувати зростання цифрової економіки.

Ще одна проблема – відсутність інвестицій у цифрову інфраструктуру. Незважаючи на прогрес у розвитку інфраструктури широкосмугового зв'язку, все ще є райони країни, де немає доступу до високошвидкісного Інтернету. Уряд має більше інвестувати в цифрову інфраструктуру, щоб забезпечити всім громадянам доступ до цифрових послуг.

За останні роки процес цифровізації в Україні досяг значного прогресу. Уряд запустив кілька ініціатив для підтримки розвитку цифрової економіки та покращення державних послуг. Проте все ще є кілька проблем, які необхідно вирішити, зокрема брак цифрових навичок та інвестицій у цифрову інфраструктуру. Україні необхідно продовжувати зусилля щодо сприяння цифровій трансформації для забезпечення сталого економічного зростання та соціального розвитку.

Література:

1. Нікітін Ю. О., Кульчицький О. І. Цифрова парадигма як основа визначень: цифровий бізнес, цифрове підприємство, цифрова трансформація. Маркетинг і цифрові технології. 2019. № 4. Том 3.

РОЗВИТОК ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

ЗАГОРУЛЬКО О.В., здобувач вищої освіти

БЛАГОЙ В.В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна.

Технологія блокчейн отримала широке визнання завдяки своєму потенціалу революціонізувати багато галузей, включаючи фінанси, логістику та охорону здоров'я. Технологія пропонує децентралізовану платформу для транзакцій, зберігання даних та інших програм, забезпечуючи підвищену безпеку, прозорість та ефективність.

Технологія блокчейн — це технологія розподіленої книги, яка дозволяє записувати транзакції та дані безпечним, прозорим і незмінним способом. Спочатку ця технологія була розроблена для підтримки криптовалюти Bitcoin, але згодом її застосування поширилося на різні галузі, включаючи фінанси, охорону здоров'я та логістику.

Протягом останніх кількох років Україна активно розвиває свою блокчейн-індустрію. У 2018 році український уряд оголосив про плани створити законодавчу базу для технології блокчейн і криптовалют. Це призвело до

ухвалення нового закону про віртуальні активи у 2020 році, який визначив правовий статус криптовалют і встановив керівні принципи для блокчейн-компаній, що працюють в Україні.

Одним із найуспішніших блокчейн-проектів в Україні є система eAuction, яка використовується для проведення електронних аукціонів з продажу державних активів. Використання технології блокчейн зробило процес аукціону більш прозорим і безпечним.

Український уряд також ініціював кілька проектів для сприяння розвитку технології блокчейн в країні. Наприклад, у 2018 році Міністерство цифрової трансформації запустило проект Blockchain4Ukraine, метою якого є виявлення та просування випадків використання блокчейну в різних галузях, таких як охорона здоров'я, енергетика та фінанси.

Уряд запустив пілотний проект, який використовує технологію блокчейн для безпечного зберігання та обміну медичними документами. Проект спрямований на підвищення якості надання медичних послуг шляхом надання лікарям швидкого доступу до медичних карт пацієнтів.

Застосування технології блокчейн в Україні було різноманітним, різні компанії та організації використовували цю технологію для різних цілей. Деякі з відомих блокчейн-проектів в Україні включають:

Bitfury: у 2017 році глобальна компанія, що займається блокчейн-технологіями, Bitfury відкрила великий дата-центр в Україні, надаючи блокчейн-інфраструктуру для різноманітних програм, зокрема криптовалют, смарт-контрактів і корпоративних рішень.

Distributed Energy: український енергетичний стартап Distributed Energy використовує технологію блокчейн для безпечного та ефективного обміну енергією між домогосподарствами та бізнесом.

Національний банк України: У 2018 році Національний банк України ініціював пілотний проект з тестування використання технології блокчейн для здійснення фінансових операцій. Проект спрямований на підвищення ефективності, швидкості та безпеки фінансових операцій в країні.

REMME: Український стартап у галузі кібербезпеки REMME пропонує рішення на основі блокчейну для безпечної автентифікації та керування доступом без пароля.

Незважаючи на прогрес, досягнутий у розвитку та функціонуванні технології блокчейн в Україні, індустрія все ще стикається з деякими проблемами. Однією із значних проблем є відсутність нормативної чіткості, яка може перешкоджати розвитку компаній, заснованих на блокчейні, у країні. Висока вартість інфраструктури блокчейну та брак кваліфікованого персоналу також створюють проблеми для галузі.

Проте технологія блокчейн відкриває значні можливості для України, зокрема підвищення прозорості, зменшення корупції та підвищення ефективності в різних секторах. Запровадження технології блокчейн також може залучити іноземні інвестиції та підняти економіку країни.

Отже, Україна досягла значних успіхів у розвитку та функціонуванні технології блокчейн, а уряд і приватний сектор активно підтримують її

впровадження. Хоча галузь все ще стикається з деякими проблемами, можливості, які надає технологія блокчейн, значні та можуть мати позитивний вплив на економіку країни та різні сектори.

Література:

1. Когут Ю. Технології блокчейн та криптовалюта. Ризики та кібербезпека. 2022. Вид-во Сідкон.
2. Біткоїн та інші криптовалюти: ризики та перспективи використання в Україні. URL: <https://niss.gov.ua>

ЕТИКА В ЦИФРОВОМУ МАРКЕТИНГУ

Т.М. КУШНІР, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу *Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна*

Існування етики як науки про мораль засноване на філософському вченні. В умовах існування сучасного суспільства етичні питання істотно модифікуються та їх межі розширюються. Розвиток технологій, гіперавтоматизація та швидкий розвиток сфери ІТ істотно змінюють уявлення про етику. Відчутно трансформуються суб'єкти відносин, етичність яких може стояти під прицілом наукового аналізу. Науково-технічний прогрес зазвичай сьогодні сприймається як благо, оскільки простежується суттєвий його вплив на покращення якості надання медичних послуг, якості та доступності зв'язку та інформації, досягається більш безпечно використання технологій та більш ефективно використання ресурсів, та й загалом життя середньостатичної людини стає більш комфортним. Однак, ми також розуміємо, що присутність технологій, а особливо інформаційних технологій в нашому житті має наслідки й іншого типу – сьогодні нескладно визначити місцезнаходження суб'єкта, його споживчі уподобання, контактні дані та навіть стан здоров'я, що навряд чи можна визначити як позитивні наслідки аналізованих процесів.

Значна частина життя звичайної людини сьогодні проходить в цифровому середовищі – соціальні мережі, пошукові сайти, маркетплейси – це неодмінний атрибут дозвілля величезної кількості людей – потенційних споживачів. Використовуючи різні аналітичні інструменти, компанії здійснюють збір інформації про поведінку потенційного покупця в глобальному цифровому середовищі. Зважаючи на те, що таке поняття як «конфіденційність» є ключовим в обговоренні етики питань у сфері цифрового маркетингу, суб'єкт змушений шукати баланс між поняттями «конфіденційність» та «безпека», «конфіденційність» та «зручність». Також мусимо визнати той факт, що абсолютного права на конфіденційність ніколи не існувало. Вважаємо, що за даних обставин кожен суб'єкт змушений робити вибір між захистом персональної інформації та тією вигодою, яку він може отримати, якщо його інформація буде доступна для компанії, яка хоче задовольнити його потребу.

Мусимо визнати, що сьогодні існує значний ризик того, що веб-сайти, соціальні мережі та різні сервіси, якими користується споживач, не здатні

захистити дані, які споживач їм надає. Часто такі компанії несвідомо ставлять під загрозу дані своїх споживачів. Варто зауважити, що компанії щодня оперують значними обсягами даних і фактично не спроможні надавати безпечні та захищені послуги. Як наслідок, трапляються випадки кібератак, зламу систем, крадіжок персональних даних споживачів. Мотиви кіберзлочинців у викраденні персональних даних можуть бути різні – якщо це дані про стан здоров'я, то таку інформацію можна використати для шантажу чи погроз. Якщо ж це інформація комерційного характеру – контактні дані, особливості поведінки споживача на комерційних сайтах, результати аналітики його поведінки, то найбільш прийнятним мотивом є використання цієї інформації для побудови власної маркетингової комунікації з такими споживачами. Але і в такому випадку не варто говорити про етичність поведінки, варто вибудувати логічний ланцюжок наступним чином: компанія, яка викрадає інформацію у інших компаній задля того аби краще задовольняти потреби своїх споживачів, з вищою імовірністю не буде добросовісно взаємодіяти із споживачами, злочин заради блага – є радше винятковою ситуацією, аніж правилом. Більш імовірним є те, що така інформація використовуватиметься задля маніпулятивного впливу на свідомість таких споживачів.

Користувачі соціальних мереж, які регулярно публікують особисту інформацію в своїх профілях, роблять її загальнодоступною для усіх бажаючих навряд чи переймаються питаннями конфіденційності. Такі споживачі часто не думають про наслідки розповсюдження такої інформації. Компанії, які відстежують таким чином поведінку таких користувачів можуть мати доволі точне уявлення про їхні уподобання, стиль життя, оточення, способи задоволення потреб. В кращому випадку компанії використовуватимуть отриману інформацію для того, аби якомога краще взаємодіяти з такими споживачами та апелювати до виявлених незадоволених потреб таких споживачів. Водночас, немає гарантій того, що компанії не скористаються наявністю такої інформації заради маніпулятивного впливу на споживача. Також варто зауважити і про можливі ризики для компаній, які надто очевидно використовуватимуть отриману із соцмереж інформацію про потенційних споживачів, - це може призвести до розчарування споживачів діями компаній і як наслідок зниження їх потенційних прибутків.

Отже, маємо визнати, що «у той час як світ інформаційно-комунікаційних технологій розвивається, з'являється новий світ комунікації та інформації, що породжує потребу в установленні правил для сприяння й оптимізації використання нових технологій і мереж у всіх їхніх формах, і навіть більше.

Усі ці правила базуються на загальних поняттях поваги та хорошого рівня спілкування. Ми розуміємо, що, будучи засобом спілкування не віч-на-віч, ми часто забуваємо, що тон нашого голосу, наші вирази обличчя та наші жести не можуть бути передані точно; і той, хто отримує наші повідомлення, не може об'єктивно судити про наші мотиви та наміри або, можливо, вони можуть їх неправильно витлумачити, якщо ми не висловимо це оптимальним чином» [1].

Вбачаємо за доцільне в подальшому більш активно та наполегливо розробляти концепції етики та етикету в цифровому маркетингу в умовах ведення бізнесу в сьгоднішніх українських реаліях.

Література:

1. Stohmann C. Netiquette (Network Etiquette). Protocol today: Soft Diplomacy Skills. URL: https://protocoltoday.nl/netiquette/#_ftn1 (Last accessed: 31.01.2023).

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ

В.І. МИЦЕНКО, канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов
Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Постановка проблеми. З початку 2000 років фрагментація виробничого процесу набула глобальних масштабів, наслідком чого стало виникнення концепції глобальних ланцюгів створення вартості (ГЛСВ), відповідно до якої у механізм акумулювання доданої вартості включаються різні країни світу. У ГЛСВ беруть участь як розвинені, так і країни, що розвиваються, незалежно від рівня їх технологічного розвитку, але при цьому їх позиція і рівень участі в конкретному ланцюгу, а отже і можливість отримувати максимальну вигоду, значно різняться. В умовах цифрової трансформації світової економіки виникає важливе питання про те, наскільки цей процес вплине на глобальні ланцюги створення вартості.

Мета роботи – дослідження впливу діджиталізації на розвиток глобальних ланцюгів створення вартості.

Основна частина. Цифрові технології вносять зміни у процеси координації у межах ГЛСВ. Вони дозволяють відстежити рух продукту по всьому ланцюгу і одночасно контролювати пов'язані з цим фінансові розрахунки, логістику, взаємодію з постачальниками, хід інформаційних потоків та інші функціональні сфери.

Миттєвий і відносно недорогий цифровий зв'язок сприяв зростанню обсягів світової торгівлі шляхом скорочення операційних витрат. Нове покоління цифрових технологій неоднозначно впливає на ГЛСВ. З одного боку, інтернет речей, цифрові платформи, блокчейн здатні знижувати операційні та логістичні витрати та таким чином підтримувати розширення географії та обсягів торгових потоків. З іншого боку, розвиток електронної торгівлі веде до зростання запитів споживачів: вони стають більш розбірливими, часто орієнтуються як ціни, а й у терміни отримання необхідного блага. Швидкість задоволення споживачів перетворюється на ключове поле суперництва, і компанії починають обмежувати системи поставок для кращої координації, що переорієнтуються на ближчих бізнес-партнерів. Це одна із причин змін у географії ГЛСВ, що призвело до тенденцій поширення повернення до країн виробничих потужностей.

Як зазначається у дослідженні McKinsey, коли засоби автоматизації та передової робототехніки все ширше використовуються у виробництві, близькість до ринків споживчих товарів та якісної інфраструктури надає зростаючий вплив на вибір компаніями місця виробництва товарів [1]. Оскільки автоматизація та роботизація зменшують роль вартості робочої сили, для країн з низьким доходом звужується вікно можливостей використовувати трудомісткий експорт як стратегію розвитку. Особлива ситуація із експортерами сировинних товарів. Зазначається, що вони до певної міри захищені від роботизації [2].

Зі штучним інтелектом (AI) пов'язують перспективи здійснення багатьох сервісних процесів. Компанії в розвинених країнах вже автоматизують деякі послуги підтримки клієнтів замість аутсорсингу цих послуг. Йдеться про скорочення світового ринку аутсорсингу бізнес-процесів на 160 млрд дол. Суттєвий вплив на торгові потоки мають адитивні технології [2]. Вони зроблять свій внесок у стиснення ГЛСВ за протяжністю, кількістю учасників (компаній, країн), зміною постпродажного обслуговування (великі регіональні склади будуть замінюватися невеликими, обладнаними - 3D-принтерами). Проте, за експертними оцінками, найближчим десятиліттям 3D-друк не замінить масового виробництва. Хоча тривимірний друк може суттєво скоротити торгівлю деякими конкретними продуктами, до 2030 року падіння навряд чи становитиме кілька процентних пунктів по всій торгівлі промисловими товарами. У деяких випадках адитивне виробництво може навіть стимулювати торгівлю, надаючи можливість відгуку на індивідуальні запити [1].

Роль витрат на НДДКР та нематеріальні активи зростає у ГЛСВ [3]. Як наслідок, істотні переваги в цих ланцюгах набувають країни, які мають великі науково-дослідні та інноваційні можливості, надійний захист інтелектуальної власності, висококваліфіковану робочу силу. Зростає частка такої робочої сили серед зайнятих в інноваційних ГЛСВ. Деякі автори вважають, що збільшується частка оплати праці висококваліфікованих працівників у загальній вартості продукції, а частка оплати працівників середньої кваліфікації зменшується [4]. Проте за умов роботизації виробництва зростання частки оплати висококваліфікованої праці загальних витратах робочої сили може й за зниження сумарної частки оплати праці загальної вартості продукції.

Висновки. Вплив діджиталізації на глобальні ланцюги створення вартості призводять до виникнення поняття «Ланцюг поставок 4.0». «Ланцюг поставок 4.0» являє собою перетворення моделі управління ланцюгом поставок з лінійної моделі, в якій інструкції передаються від постачальника до виробника до дистриб'ютора до споживача і назад, більш інтегровану модель, в якій інформація передається в декількох напрямках. У той час як провідні фірми все частіше аналізують цю інформацію через «контрольні вежі ланцюгу постачання», кінцевий ефект цього розвитку робить економіку товарів більш чутливою до споживчого попиту.

Література:

1. MIT Supply chain 2020: Special report. Cambridge, MA: MIT Sloan School of Management. 2020. URL: <https://mitsloan.mit.edu/ideas-made-to-matter/special-report-supply-chain-2020> (дата звернення: 31.01.2023).
2. World Bank. World development report 2020: Trading for development in the age of global value chains. Washington, DC. 2020. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2020> (дата звернення: 31.01.2023).
3. Haskel J., Westlake S.. Capitalism without capital: The rise of the intangible economy. Princeton, NJ: Princeton University Press. 2018. pp. 278. URL: <http://www.pse-journal.hr/upload/files/pse/2020/1/mihaljek.pdf> (дата звернення: 31.01.2023).
4. Autor D. H., Dorn D. The growth of low-skill service jobs and the polarization of the US labor market. American Economic Review, Vol. 103, No. 5, 2013. pp. 1553—1597.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

О. А. НІКОЛАЙЧУК, канд. екон. наук, доцент, зав. кафедри технологій в ресторанному господарстві, готельно-ресторанної справи та підприємництва

А. С. БАДЕГА, здобувач

Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна

Кризові явища, які склались в готельній сфері України через пандемію COVID та повномасштабну війну, вимагають пошуку ефективних напрямів вирішення наявних проблем за допомогою дієвих інструментів. Одним з таких інструментів є інформатизація.

У структурі інформаційних технологій готелів значну роль відіграє комплексна автоматизація, що дозволяє бронювати, розраховуватися з гостями та в цілому займатися господарською і управлінською діяльністю. Зарубіжні країни вже досить давно використовують подібні технології, проте вони не дуже актуальні для українського ринку, через: дорогу ціну, складнощі з обслуговування. Через це українські готельєри вимушені займатися розробкою власних систематизованих систем. Але і в цьому напрямку робити це доволі складно, так як підтримка та обслуговування замовлених систем - річ доволі непроста та економічно не вигідна.

Для покращення і спрощення роботи готелей використовують наступні системи:

1. Система автоматизації праці працівників відділу продажів. Дозволяє управляти цією сферою, планувати зустрічі з партнерами та клієнтами, вести календар і розклад роботи менеджерів, а також полегшує виконання різних завдань.

2. Система роботи з клієнтами. Проводять повний аналіз розміщення гостей в готелі і видають повну аналітику по кожному з них. Ця система дозволяє побачити, які посередники і турагентства краще за всіх забезпечують «доставку» клієнтів до готелю, а також допомагає прорахувати статистику клієнтів за віком, статтю, соціальним статусом, прибутковістю тощо.

3. Система управління програмами лояльності для клієнтів. Дозволяє готелю розробляти особливі види заохочення для постійних клієнтів, клубні та дисконтні картки, преміальні сертифікати та ін.

4. Система управління заходами готелю. За допомогою цієї технології можна планувати завантаження різних приміщень готелю - її конференц-залів, ресторанів, банкетних залів. Також ці інновації в готельному бізнесі дозволяють створювати оптимальні графіки заходів, забезпечуючи повне завантаження готелю і даючи йому додаткові можливості для заробітку [1].

Система Amadeus призначена для роботи з авто, авіа та готельними сервісами. Amadeus надає можливості для ознайомлення з актуальною інформацією про наявність вільних місць у різних готелях та комплексах. Тут можна дізнатися ціни, типи номерів, місцерозташування, тарифи, є можливості бронювання номерів з автоматичним підтвердженням, можливості отримання будь-якої додаткової інформації. Також плюсами для агентства є наявність адрес та платіжних реквізитів, документи та візи постійних клієнтів [1].

На ряді із Amadeus стоять такі системи, як: Galileo, Sabre і Worldspan. Їх вважають «золотою четвіркою». Ці комп'ютерні системи мають близько 500 тис. терміналів, що знаходяться по всьому світу. Послуги саме цих систем складають 90% ринку. Кожна GDS, хоча і є глобальною, має свою сферу поширення. Для Amadeus - це, передусім, Європа. Система Galileo використовується в 116 країнах світу, більш ніж 45 тисячами агентств, через які можливий доступ до інформації про ресурси. Вона має поширення в США і таких європейських країнах, як Великобританія, Італія, Греція, країни Бенілюкса, Швейцарія, Португалія [2].

Аналіз наявних систем автоматизованого управління готелем на українському ринку показав, що найбільш поширеними є: Fidelio, OPERA, Epitome PMS, «B52 Отель», Servio HMS, ProHotel, SimpleHotel та інші. На сьогодні в Україні з'явилося багато спеціалізованих програм щодо управління готельним бізнесом: програма ULTRA Готель - призначена для таких закладів, як готелі, хостели та готельно-ресторанні комплекси; jSolutions - система управління готелем, хостелом, санаторієм, базою відпочинку та іншими закладами готельного бізнесу, що дозволяє вести комплексний контроль всіх бізнес-процесів закладу; HMS (Hospitality Management System) від компанії LOGUS є основною програмною системою у працюючому готелі, без інтеграції з якою неможливі комплексна автоматизація готелю, управління доходами та аналітика. Саме за допомогою цієї системи здійснюється відображення «життя» гостя в готелі на всіх стадіях: бронювання номера, поселення, виселення. До того ж у ній прописані тарифна політика готелю, робота з контрагентами, групами, грошовий взаєморозрахунок гість – послуга – готель тощо [3].

Отже, узагальнивши все вищеперераховане, можна зробити доволі очевидний висновок: наразі робота готельної сфери без використання інформаційних технологій неможлива. Це пов'язано не тільки з полегшенням і поліпшенням роботи співробітників готелів, а також із залученням якомога більшої кількості клієнтів, організувавши всі необхідні умови і зробивши клієнта постійним гостем.

Література:

1. Інформаційні технології в готельному бізнесі. URL: https://studwood.net/1124828/turizm/informatsiyni_tehnologiyi_gotelnomu_biznesi (дата звернення: 29.01.2023).
2. Застосування новітніх інформаційних систем управління готелем. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/ryabenka.htm (дата звернення: 29.01.2023).
3. Ніколайчук О. А., Приймак Н. С., Сімакова О. О., Слащева А. В. Інформаційне обслуговування на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу: сучасний стан та перспективи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 37–42. DOI: [10.32702/2306-6814.2020.23.37](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.23.37)

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЗАКЛАДАХ ГОТЕЛЬНОГО ТА РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

О. А. НІКОЛАЙЧУК, канд. екон. наук, доцент, зав. кафедри технологій в ресторанному господарстві, готельно-ресторанної справи та підприємництва
О. С. КОШЕЛЕНКО, здобувач,
Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна

Цифровізація є одним із основних способів, за допомогою яких готельно-ресторанна галузь прагне оптимізувати свої товари та послуги. Опитування керівників глобальної індустрії подорожей і гостинності щодо основних бізнес-пріоритетів компаній у сфері туризму та гостинності у 2020 році засвідчило пріоритетність цифровізації: приблизно 50% респондентів заявили, що «нові технології для кращого обслуговування клієнтів і/або постачальників» були пріоритетом бізнесу. За результатами опитування керівників щодо наявності у персоналі компанії окремої особи або команди, яка безпосередньо відповідальна за цифрову трансформацію, встановлено, що у 84% опитаних закладів у 2020 році в штаті був відповідальний за цифрову трансформацію [1].

Сучасні технічні та інформаційні засоби створюють безліч можливостей для впровадження інновацій як у діяльність готельно-ресторанних закладів, так і в систему їх управління. Наявність у готельно-ресторанних комплексах wi-fi, а також власного сайту вже не є новизною. Широкого поширення набувають технології просування сайту в мережі Інтернет, зокрема в популярних соціальних мережах. Facebook, You Tube та Instagram займають лідерські позиції у використанні для просування реклами. Одним з безкоштовних методів залучення потенційних клієнтів є хештеги. З їх допомогою людина швидше знаходить те, що потрібно. Саме це нововведення 21 століття поширило серед людей звичку «їсти очима» привабливу рекламу ресторанів та готельних комплексів. За допомогою реклами, акцій, розіграшів створюється широке коло потенційних клієнтів. Запроваджуються QR-коди і безготівковий розрахунок. Поширюється мережа закладів з використанням QR-кодів, за допомогою якого

клієнти можуть переглянути on-line меню, зробити замовлення страв, обрати номер, оплатити послуги.

Окрім нововведень в системі реклами та оплати, запроваджуються інновації саме в інтер'єрі. Технологічно оновлений інтер'єр привертає увагу відвідувачів, популярними стають дисплеї, вбудовані у стіни, шафи, столи [2].

На початку 2021 року власників готелів в Азії, Європі та Північній Америці було опитано щодо основних причин, чому вони використовують нові технології. Більшість респондентів (24%) заявили, що покращення досвіду гостей було основною причиною використання технологій. Водночас лише 5% респондентів назвали економію часу основною причиною використання технологій [3].

Впровадження технологічних інновацій у готельно-ресторанній сфері є поширеним і пов'язується саме з технічним оснащенням, в яку вкладається керівництво готелів. В сучасний час відзначають наявність певних високотехнологічних новинок, які запроваджуються у готельно-ресторанних комплексах і спрямовані на поліпшення обслуговування. Виділяють наступні технічні інновації:

1. Interactive TV Systems – сьогодні існує великий спектр моделей на будь-який, навіть самий вибагливий смак.

2. WiFi [Швидкісний бездротовий доступ в Інтернет].

3. Energy Management System. За допомогою даної системи готель може знизити витрати електроенергії приблизно на 30%. Через центральний комп'ютер контролюється й змінюється температура у кожній кімнаті готелю, що дає можливість готельєрам скоротити витрати й зробити внесок у зміни навколишнього середовища в кращий бік.

4. Connectivity Panel. Дуже зручний пристрій, що дозволяє гостю підключати своє обладнання.

5. RFID. Дверний замок з радіочастотною ідентифікацією, при наявності якого гість попадає в номер й інші приміщення готелю без ключа. Такий інноваційний механізм стає усе більш популярним у готелях всього світу завдяки тому, що для його відчинення не потрібен ключ. Для доступу в номер гість може використати мобільний телефон будь-якої марки й не витратити час на пошуки ключа, що загубився.

6. Back-office. Вона спрощує й підвищує ефективність роботи персоналу готелю, скорочує кількість помилок і дозволяє поліпшити якість обслуговування постояльців. Координація ПК кожного співробітника, від покоївки до інженера, налагоджена на бездротову систему передачі інформації із центрального комп'ютера, що дозволяє персоналу мати доступ до даних: скільки товарів є на складі, які номери вимагають прибирання, які мають потребу в ремонті, а також враховувати особливі побажання гостей [4].

Отже, впровадження інноваційних технологічних рішень в сучасному готельно-ресторанному бізнесі є обов'язковою умовою його успішного функціонування. Діджиталізація – це показник певної якості обслуговування, фактор залучення клієнтів і можливість знаходження їх лояльності в майбутньому.

Література:

1. Digitalization of hospitality worldwide- statistics & facts. URL: <https://www.statista.com/topics/8339/digitalization-of-the-hospitality-industry/#editorsPicks> (дата звернення 29.01.2023).
2. Архілюк М. Д. Сучасні інноваційні технології в ресторанній індустрії. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ. 2018. С.8-10.
3. Main reasons for hoteliers to use technology worldwide as of February 2021. URL: <https://www.statista.com/statistics/1250334/key-reasons-hotels-use-technology-worldwide/> (дата звернення 29.01.2023).
4. Барабаш Є. В. Інноваційні технології в готельному бізнесі. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/barabash.htm (дата звернення 29.01.2023).

ТЕНДЕНЦІ ГЕНЕЗИ МОДЕЛЕЙ СПОЖИВАННЯ ЕРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Г.І. РИБАК, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

С. НЕПОМНЯЦА, студентка

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

Сучасний етап розвитку людства відзначається поєднанням фундаментальних змін у соціально-економічних відносинах із ускладненням суспільно-політичної організації діяльності соціумів, найвиразнішими серед яких є явища глобалізації, демократизації, децентралізації, сцієнтизму, прагматизму, цифрової трансформації (діджиталізації), що є наслідками демографічного, енергетичного, екологічного, інформаційного й багатьох інших «вибухів». Квінтесенцією пошуку соціальної, економічної та науково-технічної платформи виживання і забезпечення потреб людини ХХІ століття є визнання необхідності гнучкого реагування на зміни споживчої поведінки, розробки та впровадження інноваційних моделей.

Однією з нових моделей є споживання на основі етичності та сталості (Ethical and Sustainable Consumption Model). Ця модель підкреслює значення етики та сталості в споживанні та закликає споживачів обирати товари й послуги, які не шкодять довкіллю та не порушують права людини. Вона з'явилася відповідно до зростаючого інтересу до проблем екології, соціальної відповідальності та етики.

Модель споживання на основі персоналізації (Personalized Consumption Model) передбачає індивідуальний підхід до кожного споживача, орієнтований на його особисті потреби та бажання. За допомогою нових технологій, таких як машинне навчання та аналіз даних, підприємства можуть створювати товари й послуги, які оптимально задовольняють індивідуальні потреби кожного споживача.

Модель збалансованої споживчої поведінки (Balanced Consumer Behavior Model) враховує різні аспекти життя споживачів, такі як соціальні, економічні,

культурні та екологічні. Вона підкреслює необхідність збалансованого підходу до споживання, який здатний враховувати не тільки власні потреби, але й вплив на довкілля та суспільство загалом. Основним принципом цієї моделі є розуміння, що споживча поведінка не обмежується простим вибором товару або послуги, а являє комплексний процес, який передбачає множини різних факторів. Згідно з цією моделлю, споживачі здійснюють свій вибір на основі таких трьох провідних критеріїв: 1. Раціональність (споживачі оцінюють свій вибір, враховуючи такі фактори, як якість, ціна та доступність товару або послуги); 2. Емоційність (критерій, який відображає наскільки сильним є емоційний зв'язок між споживачем і товаром або послугою); 3. Соціальна відповідальність (критерій, що свідчить наскільки важливим є етичний та соціальний аспект споживчої поведінки).

Модель споживання на основі цінностей (Value-Based Consumption Model) зосереджується на важливості цінностей споживачів і їхньому впливі на поведінку людини [3]. Споживачі можуть обирати товари та послуги, які відповідають їхнім цінностям, наприклад, етичному способу виробництва, сталим відносинам з постачальниками, або підтримці соціально відповідальних брендів.

Модель споживання на основі емоцій (Emotion-Based Consumption Model) акцентована на важливості емоцій в процесі прийняття рішень щодо споживання. Споживачі можуть обирати товари та послуги, які викликають у них позитивні емоції, наприклад, задоволення, комфорт, ексклюзивність [1].

Модель "Креативного класу" (Creative Class Model) базується на ідеї того, що споживачі у всьому світі звертають увагу на дизайн та індивідуальність товарів і послуг. У поведінці споживача креативний клас проявляється як група, яка цінує неповторність, оригінальність та якість продукту, шукає відмінність та інновації в ньому. Також ця група споживачів активно користується технологіями, зокрема, онлайн-ресурсами та соціальними мережами, з метою знайти бажані продукти та послуги.

Модель споживання на основі досвіду (Experience-Based Consumption Model) є новою, що швидко набуває популярності. Вона підкреслює значення досвіду, який отримують споживачі в процесі користування товарами та послугами [2].

Основними принципами моделі споживання на основі досвіду є: 1. Досвід є ключовим чинником прийняття рішень про споживання. Споживачі шукають товари та послуги, які допоможуть їм отримати новий досвід, відчуття щось нове і цікаве; 2. Досвід може бути більш важливим, ніж сам продукт; 3. Досвід може бути створений різними способами, включаючи фізичний, емоційний, соціальний досвід та інший; 4. Досвід може бути індивідуальним. Споживачі мають різні потреби та бажання, тому їхні досвіди можуть відрізнятися, навіть якщо вони споживають один і той же товар або послугу; 5. Досвід може бути створений не тільки самим товаром або послугою, але й всією процедурою їх отримання, від вибору до оплати й отримання товару.

Ця модель відкриває нові можливості для підприємств і брендів, які можуть створювати продукти та послуги з наданням різного роду досвіду, що виділяють їх серед конкурентів і збільшують лояльність споживачів.

Підбиваючи підсумок, можна сказати, що всі ці моделі споживчої поведінки відображають потребу сучасного споживача у вибірковості, індивідуальності та соціальній відповідальності. Вони допомагають споживачам зрозуміти важливість збереження ресурсів та навколишнього середовища.

Слід зазначити, що цифровий та інтернет-маркетинг [4], які передбачають використання онлайн каналів і цифрових інструментів та технологій надають змогу компаніям використовувати персоналізовані підходи в комунікаціях із кінцевими споживачами та організувати свої кампанії щодо поширення споживчих моделей інтерактивно та в режимі реального часу, що позитивно позначається на їхньої популяризації, масштабуванні аудиторії споживачів, отриманні максимальних економічних ефектів і бажаних переваг.

Отже, нові моделі споживчої поведінки допомагають краще зрозуміти та визначити фактори, які впливають на цей процес, а також враховувати нові соціально-економічні та соціокультурні зміни. Ці моделі можуть бути корисними для підприємств, які хочуть привернути й утримати споживачів, враховуючи їхні потреби та вимоги. Розуміння та використання нових моделей може допомогти підприємствам бути конкурентоспроможними та успішними на сучасному ринку. Актуальними та перспективними напрямками подальших досліджень безумовно є також уточнення змісту інструментів інтернет та цифрових технологій, виявлення їхніх відмінних переваг та недоліків у використанні для формування оптимальних маркетингових стратегій підприємства.

Література:

1. Болотна О. В. Емоційний маркетинг як технологія управління поведінкою споживачів. Ефективна економіка. 2013. № 8. URL: <https://bit.ly/2Kn1RSJ>
2. Damien Chaney, Renaud Lunardo, Rémi Mencarelli. Consumption experience: past, present and future. Qualitative Market Research: An International Journal. 2018. Vol. 21. Issue: 4, pp.402-420, URL: https://www.researchgate.net/publication/327476591_Consumption_experience_past_present_and_future
3. Зозульов О.В., Царьова Т.О., Гавриш Ю.О. Маркетинг: навчально-методичний комплекс: навч. посіб. для студентів спеціальності 073 «Менеджмент», освітні програми «Логістика», «Менеджмент міжнародного бізнесу», «Менеджмент і бізнесадміністрування» КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. І. Сікорського, 2022. 298 с.
4. Центр Разумкова. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Аналітичне дослідження. Кер. проекту О. Пищуліна. Київ: Центр Разумкова, Заповіт. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf

ЕКОНОМІКА ПОСЛУГ У РАМКАХ ЧЕТВЕРТОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Г. І. РИБАК, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

А. О. КУЛЬБАЧНА, студентка

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

У процесі розвитку четвертої промислової революції з'явилися продукти та послуги, які практично безоплатно покращують якість життя світового суспільства. Люди як споживачі отримують більш якісний кінцевий продукт споживання. Більшість товарів стають непідвладними користуванню без певних послуг.

Розвинутою стає та економіка, яка вміє продавати саме послуги, а не лише товари, і, тим паче, сировину для виготовлення товарів. Це зумовлено тим, що якісні послуги може надавати та країна, економіка якої є більш орієнтованою на технологічність та діджиталізацію, законодавча база якої придатна до виготовлення і експорту послуг, та яку характеризує високий показник ВВП у невиробничій сфері.

Гіпотези автора книги «Четверта промислова революція» К. Шваба стосовно можливого розвитку ринку послуг у майбутньому співзвучні із теорією технологічного розриву[1]. Дана теорія ґрунтується на тому, що кожна розвинена країна може зробити прорив у певному напрямі науки, техніки, результати якого будуть втілені у виробництво (товарів, послуг). Оскільки подібні процеси не збігаються за часом у різних країнах, країни можуть отримувати тимчасові конкурентні переваги і монопольну ренту на світовому ринку.

Нові бізнеси відкриваються у невиробничій сфері тому, що вона є більш маржинальною. Основу витрат на собівартість складають не ресурси і матеріали, а людський капітал, інтелектуальні здатності та технології.

Порівнюючи ринок послуг та ринок товарів в Україні, за 2021 рік, можна зробити висновок, що спостерігається позитивна динаміка зростання обсягів імпорту послуг на 429,8% та експорту послуг на 376,9%, порівняно зі зростанням обсягів експорту та імпорту товарів (відповідно зросли на 38,4% та 34,1%) [3, 4]. Відповідно до цих статистичних даних (дані Державної служби статистики України), можна зробити висновок про більш швидкий розвиток ринку послуг в Україні. Як показав світовий досвід, навіть в розпал кризи компанії купували сервісні послуги, необхідні для їх функціонування. Відповідно, навіть на тлі подій, що відбуваються залишається помітна стійкість сервісної торгівлі. Лідуючими за обсягом продажів сервісами є дистрибуція і фінанси, в сукупності вони складають 40 відсотків від всього ринку послуг[5].

Ринок послуг є більш адаптивним до попиту, аніж ринок товарів. Саме тому він і розвивається швидшими темпами. Послуги підлаштовуються під потребу споживача завдяки технологічним платформам. Це забезпечує ефективне використання мало застосовуваних раніше активів, тобто тих, які

належать людям, які ніколи не вважали себе постачальниками (наприклад, вільне місце в автомобілі, незайнята спальня у квартирі, комерційні взаємини між роздрібним продавцем та виробником, час та професійні навички з надання послуг з доставки, ремонту або виконання адміністративних завдань). Завдяки своєму флексибельному життєвому циклу, та нематеріальним складникам, що їх формують, послуги можуть легше змінювати свою ідею, кінцеву мету, принцип втілення та надання відповідно до запиту споживача, і робиться це із меншими економічними внесками. Порівняємо життєвий цикл товару і послуги (рис 1, рис. 2):

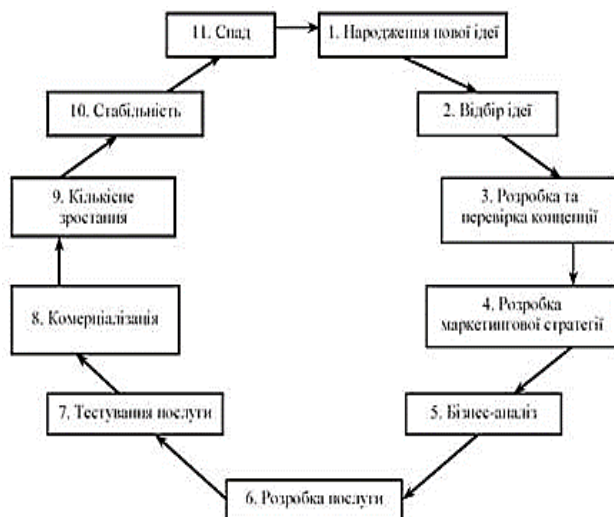

Рис. 1 – життєвий цикл послуги [2]

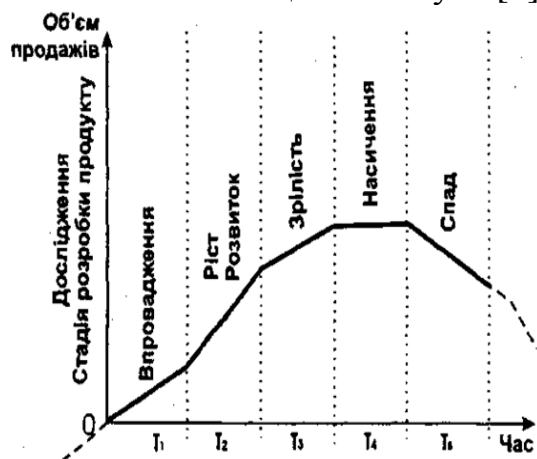

Рис. 2 – життєвий цикл продукту

На основі порівняння можна дійти висновку, що вносити корективи до розробки послуги простіше, аніж до виробництва товару. Що робить ринок послуг більш адаптивним сучасним, цифровізованим. В рамках четвертої промислової революції, яка спирається на третю - з середини минулого століття триває цифрова революція в усіх сферах життя. Стійке зростання цифрових пристроїв у наше повсякдення та перехід спілкування, роботи, навчання у цифровий простір здійснює все більше нових проривів у створенні штучного інтелекту: виникають програми, які розробляють нові алгоритми, що проорокують нові напрями розвитку в нашій культурі, а розвиток технологій

породжує продукти і послуги, що полегшують і покращують нашу якість життя, яке пронизане послугами на основі цифрових технологій [6].

Четверта промислова революція забезпечує можливість інтегрувати незадоволені потреби двох мільярдів людей у глобальну економіку, що стимулює додатковий попит на існуючі послуги, та ті, на які з'явилася лише ідея, шляхом надання нових можливостей окремим людям та спільнотам і об'єднанню цих людей та спільнот між собою в усіх країнах світу.

Література:

1. Шваб К. Четверта промислова революція. Формуючи четверту промислову революцію. Книжковий клуб “Клуб Сімейного дозвілля”, Харків. 2019. URL: <https://nashformat.ua/products/chetverta-promyslova-revoljutsiya.-formuyuchy-chetvertu-promyslovu-revoljutsiyu-916180>(дата звернення 02.02.2023)
2. О. Б. Моргулець. Закономірності розвитку сфери послуг в процесі становлення інформаційного суспільства та суспільства знань. *Ефективна економіка*. 2014. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3233> (дата звернення 27.01.2023)
3. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2021 році. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1221_ue.xls (дата звернення 29.01.2023)
4. Географічна структура зовнішньої торгівлі послугами у 2021 році. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/gsztp/gsztp_u/gsztp_2021_ue.xls (дата звернення 29.01.2023)
5. Рибак Г. І., Островський І. А. Міжнародний ринок послуг: сучасний стан та структура. *Ефективна економіка*. 2020. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7984> (дата звернення: 15.01.2023).
6. Шваб К. Четверта промислова революція: як до неї готуватися/ пер. з англ. НУБіП України. 2023. URL: <https://nubip.edu.ua/node/23076> (дата звернення 29.01.2023).

БІОЕКОНОМІКА: НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ НОВІТНІХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

О.Ю. БУДЯКОВА, канд. екон. наук, доцент кафедри смарт-економіки
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна

Біоекономіка – це частина економіки, що базується на продуктах, послугах і процесах, які походять від біологічних ресурсів (наприклад, рослин і мікроорганізмів). Ключовим елементом біоекономіки сьогодні вважається використання біотехнологій. Біоекономіка процвітає завдяки досвіду та співпраці у багатьох галузях. Біоекономіка охоплює кілька секторів, повністю або частково (наприклад, сільське господарство, енергетику, харчову промисловість, біофармацевтику та ін.). Прогнозується, що біоекономіка стане ключовим компонентом майбутньої технологічної політики економіки. Зокрема, багато хто розглядає розвиток й перехід до біоекономіки як засіб вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату, продовольча безпека, енергетична незалежність та екологічна стійкість. Розвиток біоекономіки також розглядається як можливість створення нових робочих місць і виробництв,

покращення здоров'я людей через розробку нових фармацевтичних продуктів, а також сприяє соціальному розвитку села. В умовах новітніх глобальних викликів прогнозує таке майбутнє: економіка буде переважно біоекономікою.

Експерти оцінюють прямий економічний вплив біопродуктів, послуг і процесів на суму до 4 трильйонів доларів США на рік у всьому світі протягом наступних 10 років. За даними McKinsey Global Institute (MGI), «майже 60 відсотків фізичних ресурсів для глобальної економіки, в принципі, можна виробити біологічно» [1]. Такі прогнози частково базуються на прогресі знань з біоекономіки та розуміння біологічних наук. Так, люди здавна розводять рослини і тварин за бажаними властивостями (наприклад, з більшою врожайністю, стійкістю до шкідників); однак тепер ми розуміємо генетичну основу деяких із цих ознак і те, як інформація може передаватися в клітинах між поколіннями. Дослідники можуть не тільки читати генетичний код організму, але й редагувати його з високою точністю та створювати організми з синтетичними геномами.

Потенційні переваги переходу до біоекономіки:

- заміна викопного палива відновлюваною біомасою або біосировиною у виробництві енергії, хімікатів і матеріалів;
- збільшення виробництва рослинництва та тваринництва;
- підвищення ефективності використання біомаси та зменшення відходів;
- нові продукти фармацевтики для покращення здоров'я людини;
- створення нових робочих місць і виробництв;
- прискорення розвитку села.

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), потенційні вигоди «не стануть реальністю без уважної та активної підтримки з боку урядів і громадськості в цілому [2]. Потенційні виклики, пов'язані з переходом до біоекономіки та успішний розвиток і комерціалізація продуктів і послуг, пов'язаних з біоекономікою включають:

- забезпечення узгодженості політики та узгодженості між різними залученими секторами;
- подолання «замкненості» або жорсткості існуючих виробничих систем;
- забезпечення рівного доступу до продуктів і послуг, пов'язаних з біоекономікою;
- сприяння прийняттю та попиту споживачів.

Стандартного визначення біоекономіки не існує. Сфера застосування, стратегії, визначення біоекономіки країни залежать від технологічного потенціалу країни, бази природних ресурсів, економічної та торговельної політики. Проте всі країни, які мають визначення біоекономіки, розглядають її як наскрізну програму дій, що охоплює кілька секторів, повністю або частково.

Країни розділяють біоекономіку на три категорії або бачення: (1) бачення біотехнології, (2) бачення біоресурсів, і (3) біоекологічне бачення.

Відповідно до бачення біотехнології діяльність у біоекономіці зосереджена навколо генерації наукових знань завдяки роботі з ДНК і процесами, що діють на молекулярному рівні, комерціалізації таких процесів і розробки нових комерційних продуктів шляхом біовиробництва.

Бачення біоресурсів передбачає перетворення біомаси та біологічних матеріалів (наприклад, сільськогосподарських культур, дерев, тощо) у джерела енергії та (або) нові продукти, такі як біопластик або біопаливо.

Біоекологічне бачення підкреслює важливість екологічних процесів, які оптимізують використання енергії та поживних речовин, сприяють біорізноманіттю та уникають вирощуванню монокультур та деградації ґрунту.

Однак ці категорії або бачення не виключають одне одного.

У широкому сенсі біоекономіку можна розглядати як мегатренд. Таке розуміння передбачає не тільки виробництво товарів чи надання послуг на основі біотехнологій та використання поновлюваної біологічної сировини. Біоекономіка в цьому сенсі може виступати як інструмент досягнення цілей сталого розвитку, і як державно-політична концепція, що сприяє вирішенню завдань міждержавної інтеграції. Це й нове принципове бачення економіки, основу якої лежать біотехнології майбутнього, наприклад, такі як біорефайнінг, біофабрикація і биопринтинг.

Отже, в умовах новітніх глобальних викликів розгляд економіки через призму біоекономіки відкриває широкі можливості для використання біологічних знань, знань наук про життя та навколишнє середовище, причому не лише у технологічному утилітарному плані. При такому підході важливо враховувати і біологічні ризики, які можуть завдати істотних збитків економіці та суспільству.

Література:

1. Michael Chui, Matthias Evers, and James Manyika, et al., *The Bio Revolution: Innovations Transforming Economies, Societies, and Our Lives*, McKinsey Global Institute, May 2020, p. vi.
2. Organization for Economic Cooperation and Development, *The Bioeconomy to 2030: Designing a Policy Agenda*, OECD Publishing, Paris, 2009, p. 3.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ЦИФРОВОЇ ДИСТРИБУЦІЇ

М.В. ДУБЕЛЬ, доктор філософії з міжнародних економічних відносин, асистент кафедри політології та державного управління

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

Постановка проблеми. Глобальна діджиталізація має всеохоплюючий вплив на всі сфери організації сучасних бізнес-процесів, в тому числі бізнес-процес дистрибуції, результатом трансформації якого стала поява її нової форми – цифрової дистрибуції. Цифрова дистрибуція є специфічним напрямком електронної комерції, сутність якої полягає у доведенні цифрових товарів та послуг від виробника до споживача шляхом використання цифрових каналів збуту.

Мета роботи – дослідити тенденції глобального ринку цифрової дистрибуції.

Основна частина. Систематизуючи складові системи глобального ринку цифрової дистрибуції можна винести такі основні шість напрямків цифрову дистрибуцію відеоконтенту, цифрову дистрибуцію аудіоконтенту, цифрову дистрибуцію мобільних додатків, цифрову дистрибуцію програмного забезпечення, цифрову дистрибуцію відеоігор та цифрову дистрибуцію публікацій [1].

На рисунку 1 наведено динаміку обсягів реалізації за різними напрямками цифрової дистрибуції у період 2018-2020 рр., млрд дол.

Рис. 1 – Динаміка обсягів реалізації за різними напрямками цифрової дистрибуції у період 2018-2020 рр., млрд дол. [2-7]

З рисунку вище можна зробити наступні висновки:

- найбільшими за обсягами були продажі у сегменті цифрової дистрибуції програмного забезпечення, друге і третє місця, відповідно, у сегментів цифрової дистрибуції відеоігор та відеоконтенту. Пояснити перше місце саме сегменту цифрової дистрибуції програмного забезпечення можна тим, що більшість угод напрямку була здійснена у форматі B2B шляхом автоматизації діяльності підприємств;
- найбільший темп зростання у сегменті відеоконтенту, друге і третє місця, відповідно, у сегментів цифрової дистрибуції мобільних додатків та цифрової дистрибуції програмного забезпечення. Слід зазначити, що пандемія COVID-19 вплинула на збільшення витрат серед звичайних користувачів на розваги та засоби дистанційного зв'язку;
- сегменти цифрової дистрибуції публікацій та цифрової дистрибуції аудіоконтенту значно менші за обсягами, але, якщо у напрямку цифрової дистрибуції публікацій спостерігаються незначні зміни

показників, то цифрова дистрибуція аудіоконтенту доволі швидко зростає;

- сегмент цифрової дистрибуції відеоігор входить до категорії найбільших за обсягами, проте темпи зростання доволі нестабільні.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що більшість основних напрямків глобального ринку цифрової дистрибуції розвиваються доволі швидкими темпами, що було спричинено світовою пандемією COVID-19. Детермінантами процесу формування глобального ринку цифрової дистрибуції є такі: переважання сегменту цифрової дистрибуції програмного забезпечення за обсягами продажів, наявність найбільш прискорених темпів зростання сегменту цифрової дистрибуції відеоконтенту, роль цифрової дистрибуції як каталізатору обсягів продажів товарів та послуг традиційних галузей, стале зростання глобальних показників рівня проникнення всіх сегментів ринку цифрової дистрибуції.

Література:

1. Dubel M. Transformation of the distribution field under the digitalization process. Business Management. 2020. Т. 32. № 1. Р. 86–100. URL: <https://bm.univishtov.bg/title.asp?title=1484#> (дата звернення: 31.01.2023).
2. IFPI issues Global Music Report 2021. URL: <https://www.ifpi.org/ifpi-issues-annual-global-music-report-2021/> (дата звернення: 31.01.2023).
3. 2020 year in review digital games and interactive media. URL: <https://www.digitalmusicnews.com/wp-content/uploads/2021/01/SuperData2020YearinReview.pdf> (дата звернення: 31.01.2023).
4. App Revenue Data (2022). URL: <https://www.businessofapps.com/data/app-revenues/> (дата звернення: 31.01.2023).
5. SVOD, AVOD and Pay TV market trajectories: the latest analyst figures. URL: <https://www.v-net.tv/2021/04/23/svod-avod-and-pay-tv-market-trajectories-the-latest-analyst-figures/> (дата звернення: 31.01.2023).
6. Global ePublishing revenues to grow by 9% YoY to \$27B in 2021. URL: <https://indianprinterpublisher.com/blog/2021/01/global-epublishing/> (дата звернення: 31.01.2023).
7. Gartner Forecasts Worldwide Public Cloud End-User Spending to Grow 23% in 2021. URL: <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2021-04-21-gartner-forecasts-worldwide-public-cloud-end-user-spending-to-grow-23-percent-in-2021> (дата звернення: 31.01.2023).

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ФІНАНСІВ

О. О. КОРОГОДОВА, канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародної економіки
Я. А. ПЕТРОВСЬКИЙ, студент ФММ, група УС-91,
Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського, м. Київ, Україна

Одним з напрямів цифровізації світової економіки є розвиток технології блокчейн у фінансовому секторі. Технологія блокчейн, яка лежить в основі таких криптовалют, як біткойн, може революціонізувати спосіб проведення фінансових транзакцій.

Одним із найважливіших напрямів застосування технології блокчейн у фінансовому секторі є транзакції. Використовуючи системи на основі блокчейну, транзакції можуть проводитися швидше, безпечніше та прозоріше. Це може значно зменшити потребу в посередниках, таких як банки, для полегшення транзакцій, що може знизити витрати та підвищити ефективність.

Ще одним ключовим способом використання технології блокчейн у фінансовому секторі є облік і реєстрація. Системи, засновані на блокчейні, можуть забезпечити незмінний і захищений від підробки запис усіх транзакцій, що значно ускладнює шахрайство або помилки. Це може значно підвищити рівень загальної безпеки фінансових систем.

Розвиток децентралізованих фінансів (DeFi) стрімко набирає обертів у процесах цифровізації світової економіки. Децентралізовані фінанси — це фінансова система, яка працює на блокчейні чи іншій децентралізованій мережі, а не контролюється центральним органом. Це дозволяє одноранговому кредитуванню, торгівлі та іншій фінансовій діяльності функціонувати без потреби в посередниках, таких як банки [1].

Однією з головних переваг децентралізованих фінансів є їх доступність. Децентралізоване фінансування дозволяє окремим особам отримувати доступ до фінансових послуг, навіть якщо у них немає доступу до банківських послуг через відмову у їх наданні зі сторони банку. Це пояснюється тим, що децентралізоване фінансування не покладається на традиційну банківську інфраструктуру та не потребує кредитної оцінки чи інших форм ідентифікації.

Децентралізовані фінанси також характеризуються більшою прозорістю, безпекою та незмінністю, ніж традиційні фінансові системи. Транзакції реєструються в публічному блокчейні, що полегшує відстеження та перевірку транзакцій. Крім того, використання смарт-контрактів дозволяє автоматизувати фінансові процеси, зменшуючи ймовірність помилок і шахрайства [2].

Крім того, децентралізовані фінансові платформи дозволяють надавати широкий спектр фінансових послуг, таких як кредитування, запозичення, торгівля та страхування, які можна налаштувати відповідно до потреб різних користувачів. Використання токенизації та смарт-контрактів дозволяє створювати нові фінансові інструменти, такі як синтетичні активи та yield farming, які можуть запропонувати вищі прибутки для інвесторів.

Прибутковий фарм (yield farming) – це спосіб заробітку криптовалюти за допомогою вже наявної у користувача криптовалюти. Користувач надає свої кошти у позику іншим користувачам за допомогою спеціальних комп'ютерних програм - смарт-контрактів [3].

Існує ряд проблем і перешкод на шляху розвитку децентралізованих фінансів. Однією з головних проблем є відсутність регулювання та нагляду. Децентралізовані фінанси діють поза традиційними фінансовими системами, що означає, що вони не підпадають під стандартні ж правила та нагляд. Це може ускладнити захист споживачів урядами та іншим регуляторними органами від шахрайства та інших фінансових злочинів.

Ще одна проблема – масштабованість. Децентралізовані фінансові системи побудовані на технології блокчейн, яка на даний момент може опрацьовувати

обмежену кількість транзакцій. Це може ускладнити роботу децентралізованих фінансових систем із великою кількістю користувачів і транзакцій, що може обмежити загальний потенціал для зростання.

Крім того, децентралізовані фінансові продукти та послуги є відносно новими та складними, тому пересічним громадянам важко зрозуміти, довіритись та використовувати нову систему, що обмежує їх активне впровадження та лобіювання необхідних законів та змін у відповідних контролюючих органах.

Безпека є ще однією важливою проблемою, оскільки децентралізовані фінансові системи можуть бути вразливими до хакерських атак та інших форм кіберзлочинності. Розумні контракти, які використовуються для автоматизації фінансових процесів, також можуть бути вразливими до помилок та збоїв в системі, які можуть призвести до фінансових втрат.

Децентралізовані фінанси працюють на дуже волатильному ринку, що може ускладнити управління ризиками та прийняття обґрунтованих фінансових рішень.

Отже, децентралізовані фінанси (DeFi) — це нова тенденція в цифрових фінансах, яка використовує технологію блокчейн для фінансових послуг. Вони мають ряд переваг, серед яких підвищення прозорості та доступності, але також чимало проблем: відсутність регулювання та проблеми масштабованості тощо. Загалом DeFi має потенціал для революції у фінансах, але для його успішного зростання та впровадження важливо розв'язати ці проблеми.

Література:

1. Волкова, В.; Дмитренко, Т. Децентралізовані фінанси: їх розвиток у сучасній фінансовій системі та ризики, які вони спричиняють. *Grail of Science*, 2022, 12-13: 71-80. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/11> (дата звернення: 29.01.2023)
2. Цибуляк В.С. Децентралізовані фінанси: новітня альтернатива традиційним фінансам. 2022. URL: <https://cutt.ly/w9E7SS0> (дата звернення: 29.01.2023)
3. Binance Academy URL: <https://academy.binance.com/uk/articles/what-is-yield-farming-in-decentralized-finance-defi> (дата звернення: 27.01.2023)

DIGITAL TRANSFORMATION IN THE HOSPITALITY INDUSTRY

A.M. HUMENIUK, postgraduate student of International Tourism and Hospitality Department
West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

Accelerated technological innovation, globalization, and digitalization have become one of the most defining features of human development. In such circumstances the hospitality industry, which usually responds quickly to radical changes in all spheres of social, economic and cultural life, was one of the first that felt the impact of the fundamental changes caused by the fourth industrial revolution, or Industry 4.0. The hospitality industry, for which digitalization processes have become particularly relevant, have the opportunity to expand the target audience, improve the

quality of service, and thus develop at an accelerated pace, using an increasing number of high-quality digital platforms. There are dozens of tech startups in the hospitality industry that seek to digitalize the operations of hotels and restaurants by bringing innovative ideas into the industry.

No doubt, digitalization in the hospitality industry is an irregular process across the world. Therefore, the analysis of key modifications and trends will provide insight into the challenges facing the hospitality industry.

Today, the hospitality industry is not just a powerful service industry, but a global computerized business involving hotel and restaurant complexes, major airlines and travel agencies around the world. Due to information technology, the hospitality product is becoming more individual, accessible and flexible for each consumer. For example, virtual reality technologies allow you to travel without leaving your home. Many tour operators offer to visit digital landmarks. In virtual tours, the user is accompanied by a personal guide who tells about the sights.

In addition to virtual, augmented and mixed reality technologies, other applications, services and technologies are used in the hospitality industry. Thus, in many European cities, hostels with automated check-ins/check-outs have appeared recently.

There are services for tourists that help them plan their trips. Applications, based on artificial intelligence, such as “Travel Genome” and others, are becoming personal pocket travel agents. They accumulate information from various search systems with photos, videos, reviews, guides, offers from airlines, hotel and restaurant chains. The user enters queries according to interests, and the program generates a personalized offer. The neural network remembers the user’s preferences, takes into account financial aspects, and offers an individualized travel, food, and accommodation plan. In such services, you can compare fares for flights, rent accommodation, pay for excursions, and view lists of entertainment or current events.

The Internet of Things is closely related to personalized service. The Internet of Things makes it possible to collect data on customer preferences and optimize environmental conditions for these parameters (temperature, noise level, lighting, water temperature).

Chatbots are also becoming popular among travellers. Chatbots help to select and book a tour. Chatbots are based on artificial intelligence technologies and are able to conduct a relatively simple dialog with customers. For example, “Hyatt Hotels” has been using the Facebook Messenger chatbot since October 2015 [1, p. 237].

It’s worth mentioning such important and widespread information systems in the hospitality industry as computer reservation and booking systems. The most popular in the international tourism market are “Sabre”, “Amadeus”, “Worldspan”, and “Galileo”. Travellers buy airline tickets using the “SkyScanner” service and book hotels on “Booking.com”.

Thus, hospitality management software makes it possible to solve various tasks. They can be divided into six type, depending on the functions they perform: customer service, tour management, directory support, payment processing, preparation of outgoing documents, and service modes.

New solutions for supplying the hospitality companies with multimedia content are provided, in particular, through the NDC – New Distribution Capability. It is a technology standard, which is already being implemented by airlines, hotels, restaurants and other travel service around the world. The main expectation of modern tourists is maximum choice with minimum effort. At the same time, high requirements for the result remain. The personalization and reliability of the source play a crucial role.

It should be mentioned, that the factors hindering the development of digital technologies in the hospitality industry include [2, p. 110]:

- financial and economic (it is quite difficult for small and medium-sized businesses in the hospitality sector to invest in digitalization. There are no benefits and programs to support and stimulate them in this area);
- regulatory and legal (lack of clear regulatory and legal legislation to regulate the interaction of entities during the transition to the digital space);
- general instability (differences in the financial and political capabilities of regions to integrate into the country's digital space).

In general, the use of digital technologies in the hospitality industry allows to strengthen customer relationships (inform and manage customers), sell more services and increase their price; improve the quality of services (smartphone as a room key, hotel check-in via the app, exchange of notifications with hotel staff via the app), improve emotional perception (marking where you have been and sorting photos by visited places, reminders, directions and instructions at the airport, train station, port and on board the ship); create new opportunities to find customers (messages, advertising, reviews).

It follows that the introduction of digital technologies can be effective if they take into account the specifics of the hospitality industry. The experience of developed countries that have achieved positive results in the digitalization of the hospitality sector shows that in order to realize the country's tourism potential, it is necessary to develop a comprehensive strategy for the digitalization of the industry.

Literature:

1. Tuomi, A., Tussyadiah, I. P., & Stienmetz, J. (2021). Applications and Implications of Service Robots in Hospitality. *Cornell Hospitality Quarterly*, no. 62(2), pp. 232-247.
2. Kansakar, P., Munir, A., & Shabani, N. (2019). Technology in the Hospitality Industry: Prospects and Challenges. *IEEE Consumer Electronics Magazine*, no. 8, pp. 101-118.

THE IMPACT OF AI ON THE COMPETITION IN THE DIGITAL ECONOMY

D. A. RIABOVOL, PhD student,
Department of Economic Theory and Economic Management Methods
V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

The year 2023 has already characterized itself as another stage in the formation of global hyper-shifts associated with the accelerated accumulation of contradictions

and risks in global development. Numerous economic gaps and imbalances have led to a forced state of searching for new opportunities by many developing countries. However, social and humanitarian development usually does not keep up with economic changes. Against this background, the institutional and political order cannot transform effectively and in a timely manner, which leads and has already led to geopolitical erosion and turbulence.

In this context, it is important to assess the true causes and factors affecting the changes in the nature of competition and the character of competitive relations in the digital economy, to ensure the effective implementation of institutional arrangements, including legal regulation. The problem of competitive struggle is relevant and requires the formation of new mechanisms of legal regulation.

To understand the nature of such processes, it is worth considering a characteristic example of changing competitive conditions in the latest stage of the development of the digital economy.

At the beginning of 2023, a product using a new type of artificial intelligence that is capable of generating the most interesting information for users from the whole Internet gained unprecedented popularity. The innovation was introduced by the platform ChatGPT, developed by OpenAI, which is based on a new model of artificial intelligence functioning, capable of generating more understandable and high-quality texts [1]. Unlike Google, where the general principle of generating search results has remained practically unchanged for the past 20 years, ChatGPT can generate unique and personalized responses to user queries without the need to go through multiple links [2].

The first extensive audience of ChatGPT users appeared just a week after the release, and in just two months their number exceeded 100 million, making this AI tool the first digital product to reach such a massive user base in so a short time. This indicates that ChatGPT is not just another "supporting" innovation, but something more. Based on current user interactions with ChatGPT, it is already clear that this tool can help with many tasks, and sometimes even completely replace a human. Examples include writing essays, taking tests for doctors and programmers, and optimizing software code [3].

However, the final conclusions about the real scenarios for using ChatGPT should be made only after its implementation into a ready-made product, as the capabilities of this tool in such a case will be scaled to a wider audience than now, and this may have a significant impact on the search engine market in general [4].

For example, recently ChatGPT was integrated into the Bing search engine and Edge browser from Microsoft, and it can already be tested by applying for early access. Such innovations, in our opinion, are shaping a new stage in the development of the search engine market, when it becomes possible to generate synthesized results based on the analysis of millions of pages. Eventually, this can lead to the creation of such scalable innovations that the market has not seen in decades [5].

Based on this specific example, it becomes possible to state that in the conditions of the modern dynamically developing world, when the development of digital technologies generates new non-standard forms of interaction in society, it is extremely important to timely research and develop effective methods for their regulation, based

on which it will be possible to anticipate the emergence of new contradictions and support the process of creating innovations in general.

Such new research within the framework of studying and regulating competitive relations can optimize many processes and prevent the formation of imbalances in the market power of giant companies now capable of extracting disproportionate benefits from analyzing large volumes of user data. It will also contribute to the creation of a market environment with healthy competition rules, and with even greater expansion of prospects for the development of small startups, and therefore, the volume of venture investments, and jobs in the digital economy.

Literature:

1. Browne R. All you need to know about ChatGPT, the A.I. chatbot that's got the world talking and tech giants clashing. URL: <https://www.cnbc.com/2023/02/08/what-is-chatgpt-viral-ai-chatbot-at-heart-of-microsoft-google-fight.html> (Last accessed: 17.02.2023).
2. Sundar S. If you still aren't sure what ChatGPT is, this is your guide to the viral chatbot that everyone is talking about. Insider. URL: <https://www.businessinsider.com/everything-you-need-to-know-about-chat-gpt-2023-1> (Last accessed: 17.02.2023).
3. Introducing ChatGPT. Open AI. URL: <https://openai.com/blog/chatgpt> (Last accessed: 17.02.2023).
4. Fares O. ChatGPT could be a game-changer for marketers, but it won't replace humans any time soon. URL: <https://theconversation.com/chatgpt-could-be-a-game-changer-for-marketers-but-it-wont-replace-humans-any-time-soon-198053> (Last accessed: 17.02.2023).
5. Kleinman Z. 'Google killer' ChatGPT sparks AI chatbot race. URL: <https://www.bbc.com/news/technology-64538604> (Last accessed: 17.02.2023).

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ІНДУСТРІЮ ГОСТИННОСТІ

В. М. ЗІНЧЕНКО, старший викладач кафедри
індустрії гостинності та сталого розвитку

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ, Україна

Готельєри всього світу почали виявляти інтерес до технологій штучного інтелекту (далі ШІ). Можливості використання штучного інтелекту вже вийшли за межі розумного будинку та безпілотного водіння і сьогодні відкривають нову сторінку в історії індустрії гостинності. Інновації штучного інтелекту плавно виходять на плато продуктивності. Користувачі зацікавлені в чат-ботах та різних технологіях з вбудованим штучним інтелектом. Крім того, підвищується попит на платформи штучного інтелекту, що надаються як сервіси та пов'язані з ними хмарні сховища.

Сфери застосування штучного інтелекту включають інтерактивний ШІ, чому сприяє успіх віртуальних помічників, таких як Amazon Alexa, Google Assistant. Існує інтерес до нових технологій, таких як розширений інтелект, ШІ «на межі», автоматична розмітка даних та «роз'яснений» ШІ (системні рішення, які люди можуть пояснити). До систем розширеного інтелекту аналітики відносять засоби автоматизації, що сприяють підвищенню продуктивності

розумової праці людини. Вони сприяють утворенню ефективного «партнерства» між людиною та ШІ, в якій люди відіграють головну роль.

Використання штучного інтелекту в цій якості дозволяє скоротити обсяг рутинної роботи та, відповідно, кількість помилок при його використанні. Але участь людини знизить ризик, пов'язаний з автоматичним рішенням – у зв'язку з тим, що людський мозок здатний вирішити проблеми, які ШІ ще не в змозі вирішити самостійно. Чат-боти, з якими ми стикаємося майже щодня, змінюють процеси, пов'язані із взаємодією з клієнтами.

Наприклад, у Kia щотижня допомагають вирішувати проблеми 115 000 автовласників [1]. Існує кілька різновидів чат-ботів, вони можуть бути текстовими та голосовими, на стандартні питання вони відповідають за складеним сценарієм, створеним заздалегідь на основі досвіду, отриманого з живими операторами. Їх можна використовувати для вирішення завдань відділу кадрів або служби техпідтримки, щоб допомогти співробітникам адаптуватися на новому місці. Змінилося й обслуговування клієнтів, тепер чат-бот «вчить» користувача «вгадувати» його наміри та пропонувати подальші дії замість того, щоб сам клієнт вивчав інтерфейс. Машинне навчання виконує такі функції, як персоналізація, обслуговування клієнтів, динамічне ціноутворення, діагностика та багато іншого. Він також виявляє закономірності, присутні у даних за допомогою математичної моделі. Машинне навчання широко використовується, що сприяє швидкому зростанню обсягів даних в організаціях та розвитку обчислювальної інфраструктури. Наприклад, алгоритми машинного навчання American Express та аналітика виявляють спроби шахрайства в реальному часі, що економить компанії мільйони, запобігаючи збиткам [2].

Експерти вважають, що нехтувати створенням системи управління ШІ на підприємствах неможливо. Необхідно розуміти та контролювати потенційні ризики, пов'язані з регулюванням та можливим збитком репутації. Сучасні проблеми управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності системи управління ґрунтуються на спеціально розробленій політиці, яка запобігає системним помилкам. При розробці системи управління ШІ дуже важливо звертати увагу на три області: довіру, прозорість та принципи різноманітності. Достовірні джерела даних та результати роботи системи штучного інтелекту є одними з ключових факторів їх успішного впровадження та розробки вимог прозорості до джерел даних та алгоритмів зниження ризиків. Все це сприяє етичності та точності результатів рішень на основі ШІ. Декілька років тому єдиним способом реалізації методів штучного інтелекту була самостійна розробка відповідних систем. Однак сьогодні більшість організацій вважають за краще не приймати таких рішень і навіть не купувати «автономну» ШІ-систему, а отримувати засоби штучного інтелекту в корпоративних додатках.

Штучний інтелект цілком реально використовувати у всіх сферах бізнесу. Якщо даних не так багато, можна навіть обробити їх на потужному комп'ютері, якщо час обробки не такий важливий. Крім того, існує безліч платформ, що функціонують і знаходяться у вільному доступі, які надають свої можливості, зокрема, інструменти машинного навчання. Ми вже живемо разом із штучним інтелектом, це не просто наше майбутнє, це вже сьогодні. Люди одержують

спеціальні персоніфіковані пропозиції від магазинів, банків, шукають інформацію в пошукових системах з урахуванням своїх інтересів, можуть зв'язатися з онлайн-лікарем та дочекатися появи на вулицях безпілотних таксі. Бізнес, технології, послуги неможливі без використання технологій штучного інтелекту. Але штучний інтелект довго не може працювати без людини. Штучний інтелект може багато, іноді майже все. Проте людський чинник ніхто не скасовував. Тому незалежно від переважання функцій, які взяв на себе ШІ в готелі, оснащеному за останнім словом техніки, завдання полягає в тому, щоб особисто переконатися, що гість отримав позитивні враження та залишився задоволеним.

Література:

1. A. Burgess, The Executive Guide to Artificial Intelligence: How to identify and implement applications for AI in your organization, London, Springer Nature, 2017, p. 181.
2. A. Zhou and M. Jia, Applied Artificial Intelligence: A Handbook For Business Leaders, USA, TORBOTS, 2018, p. 246.

СВІТОВІ ТРЕНДИ РИНКУ ПРАЦІ В 2023 РОЦІ

*А.О. СИРОТЕНКО, викладач фахових дисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ "Ірпінський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і природокористування України", м.
Ірпінь, Україна*

Вивчивши тенденції 2023 року, Світовий економічний форум радить підготуватися до ще одного року великих можливостей, пов'язаних з роботою. Постійна нестача талантів, дедалі більший акцент на сталому розвитку, потреба в нових лідерських вміннях та навичках, та інші фактори гарантують, що для процвітання компаній їх керівники повинні бути більш гнучкими, проактивними та цілеспрямованими, ніж будь-коли.

Отже, ключові тренди, які визначатимуть світ праці в 2023 році зазначені нижче:

Зростання дефіциту талантів і підвищення кваліфікації.

Цей тренд очолив перше місце у списку, оскільки це убер-тренд, з яким стикаються всі компанії. Дефіцит умінь та навичок, який почався з переходом до цифровізації та озеленення, та посилюється пандемією COVID-19, не сповільниться перед економічними труднощами. За даними ОЕСР, ринки праці залишаються напруженими та значно нижчими до пандемічного рівня, а низькооплачувані сектори все ще відстають.

Триваюча жорсткість ринку праці означає, що для компаній вкрай важливо добре керувати своїми талантами. Наявність стратегії розвитку кадрів для прогнозування майбутніх потреб у кадрах, а також підвищення кваліфікації та перекваліфікації працівників є ключовим для компаній, щоб залишатися стійкими перед економічними проблемами і «захищатися» від несподіванок,

таких як нестабільність ринку, інфляція, зелений перехід і майбутні кризи ланцюга постачання.

Наявність у керівників умінь і навичок, які запобігатимуть звільненню робітників. Коли ми говоримо про еволюцію наявності вмінь та навичок, ми часто маємо на увазі підвищення або перекваліфікацію працівників з технічними вміннями та навичками. Проте, керівники всіх рівнів — від менеджерів до керівників компаній — потребують вдосконалення своїх лідерських умінь та навичок задля процвітання бізнесу.

Зважаючи на цінність талантів, стає зрозуміло, що в 2023 році утримання талановитої робочої сили матиме вирішальне значення, допомагаючи найрозумнішим компаніям створити конкурентну перевагу. У процесі створення культури зростання конкурентоспроможності велике значення матимуть процеси перекваліфікації та підвищення кваліфікації працівників, а також загалом надання можливостей кар'єрної мобільності. У 2023 році керівники HR повинні запропонувати нову ціннісну пропозицію для працівників, адаптовану до мінливих часів; зростання, розвиток і внутрішня мобільність будуть ключовими компонентами цієї пропозиції.

Відомо, що працівники відділу кадрів відіграють вирішальну роль в управлінні талантами. Ця тенденція, яка почалася ще в 2020 році, коли пандемія COVID-19 привернула увагу до відділу кадрів, у 2023 році пошириться як сніжний ком, оскільки і керівники, і ради директорів переконалися, що вміння та навички, необхідні для професійного керівника відділу кадрів, також сприяють професійному розвитку вищого керівництва.

Стабільна зайнятість – або, коли стійкість бере верх над стратегією робочої сили. У той час, коли стратегія Соціального управління навколишнім середовищем (ESG) конкурує з витратами на енергію та перебоями в ланцюжках постачання, для сталого розвитку стає критично важливим пошук стратегій для перехоплення робочої сили. Привабливість талантів, фізичне, психічне та фінансове здоров'я працівників, а також довгострокова здатність до працевлаштування більше не можуть бути відокремлені від здатності компанії створювати довгострокову вартість, продуктивність сталого розвитку і стійкість. Роботодавці стикаються з гострою конкуренцією щодо пошуку талантів на ринку праці через його прозорість завдяки коментарям у соціальних мережах, які можуть змінити або зруйнувати бренди роботодавців.

Зміна політики ринку праці для захисту працівників.

Для багатьох людей пошук роботи через агентство слугує засобом досягнення стабільної зайнятості та працевлаштування. Агенції, якщо вони належним чином керовані та регульовані, забезпечують безліч засобів захисту та прав працівників. Робота через агентства є не лише стабільною зайнятістю, але й призводить до прогресу в напрямку інших стабільних варіантів зайнятості. Ось чому відповідні правила є такими важливими для авторитетних установ, працівників і суспільства в цілому.

Нові сформовані фактори: Web 3, DAO і метавсесвіт. Зовсім недавно світ праці сколихнувся від розвитку децентралізованих автономних організацій (DAO), і Метавсесвіту, які матимуть значний вплив у 2023 році.

Дослідження «Глобальна робоча сила майбутнього», проведене в 2022 рік показало, що майже половина (46%) працівників покоління Z вважають, що Метавсесвіт стане частиною їхньої роботи в майбутньому, і, що найважливіше, що вони хочуть працювати в Метавсесвіті. Не зважаючи на те, що DAO вважається менш популярною концепцією, 67% працівників покоління Z вже працювали в такій організації або розглядають таку можливість.

Література:

1. What trends will define the world of work in 2023? URL: https://www.weforum.org/agenda/2023/01/trends-world-of-work-in-2023leaders/?fbclid=IwAR1nf0svKnedEAYiRWhiOYfXVOvJPWm6ih2DqjdXOsMqhSHBJvMfn8Dom_E. (дата звернення: 31.01.2023).

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ ЯК СУЧАСНИЙ СВІТОВИЙ ТРЕНД

Л. С. ФРАНКО, старший викладач кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин

Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава, Україна

Одним з основних трендів сучасного розвитку світової економіки є діджиталізація, яка має досить різний ступінь впливу на економічне та соціальне середовище країн світу і тим самим визначає їх місце на світовій арені. Адже конкурентоспроможність країн на глобальному ринку залежить від інтенсивності впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери економічної діяльності держави, від розвитку сфери послуг та підтримки промислового сектору шляхом впровадження інновацій.

Діджиталізація визнана фундаментальним чинником економічного зростання та створення робочих місць у світі в сучасних умовах. Її розвиток займає провідне місце в Стратегії «Європа-2020». Так, цифрові платформи (наприклад, соціальні мережі, ринки електронної комерції тощо) надають значні можливості для оптимізації певних операцій з дуже низькою вартістю (наприклад, послуги бізнес-аналітики та аналітики даних) [4].

Термін діджиталізація (англ. digitalization – «оцифрування») вживається для позначення цифрової трансформації суспільства та економіки, що відбувається через інтеграцію цифрових технологій у повсякденне життя. Він описує перехід від індустріальної епохи й аналогових технологій до епохи знань і творчості, для якої є характерним застосування цифрових технологій та інновацій цифрового бізнесу [3]. В умовах цифрової трансформації розвитку, компанії реорганізують свої методи роботи та стратегії розвитку, щоб отримати більші переваги завдяки впровадженню нових, передових технологій, використовуючи динаміку цифрових мереж та гігантський цифровий потік інформації.

Наприклад, транснаціональні корпорації через свої міжнародні виробничі мережі довгий час слугували «внутрішніми» транскордонними каналами передачі інформації, товарів і послуг, фінансових потоків та інтелектуальної власності. Вони все частіше служать механізмом поширення цифрових

технологій у всьому світі. Підтвердженням цьому є той факт, що рівень присутності цифровізованих компаній у рейтингу 100 найбільших світових транснаціональних корпорацій за рівнем капіталізації продовжує зростати. Станом на червень 2022 року, перші десять місць даного рейтингу очолили структури транснаціонального типу підприємництва, які здійснюють діяльність у технологічній сфері та спеціалізуються на наданні інформаційних, телекомунікаційних та фінансових послуг, виробництві медичного обладнання: Apple inc., Microsoft, Saudi Aramco, Alphabet Inc., Amazon Inc., Tesla, Inc., Berkshire Hathaway Inc., Johnson & Johnson, Meta Platforms Inc., Taiwan Semiconductor Manufacturing Company [2].

Діджиталізація бізнесу – рушійна сила, що сприяє його просуванню. Її основними перевагами є :

- економія часу і підвищення продуктивності
- автоматизація виробництва та інших внутрішніх процесів компанії;
- оптимізація та покращення комунікацій – як внутрішніх, так і зовнішніх;
- можливості крос-продажів / upsell-продажів – вихід на новий рівень обслуговування клієнтів і заохочення їх до придбання більшої кількості продуктів;

- конкурентні можливості за рахунок поліпшення клієнтського досвіду і загальної оптимізації робочого процесу.

Цифрова трансформація також відіграє значну роль у підвищенні стійкості бізнесу. Цифрові технології приносять можливості для реструктуризації галузей та зміни ландшафту ділової конкуренції. Запровадивши цифрові технології, нові учасники впроваджують нові бізнес-моделі та створюють ціннісні пропозиції. Поєднання організаційних змін та впровадження цифрових технологій дає організаціям можливість підвищити продуктивність у багатьох сферах, таких як підвищення ефективності та зниження витрат, збільшення доходів, більш ефективний збір знань, швидші та успішніші інновації, підвищення залучення та обслуговування клієнтів, обмін та використання [1].

Література:

1. Міжнародний досвід державної підтримки діджиталізації малого та середнього підприємництва : монографія / Педченко Н. С., Стрілець В. Ю., Франко Л. С. Полтава : ПУЕТ, 2022. 141 с.
2. ТОП – 10 найбільших компаній світу за рівнем капіталізації. URL: <https://internationalwealth.info/offshore-company-formation/top-10-samyh-dorogih-kompanij-mira/> (дата зверення: 26.01.2023)
3. Якименко З. Діджиталізація як інструмент усунення ризику людської помилки. URL: <https://ohoronapraci.kiev.ua/article/bezpeka-praci/didzitalizacia-ak-instrument-usunennariziku-ludskoi-pomilki> (дата звернення 26.01.2023)
4. The Digital Europe Programme URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme> (дата зверення: 26.01.2023)

ЦИФРОВІ ТРЕНДИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

А. Д. МАМІЧЕВА, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

Останні роки Україна інвестує значні кошти в розвиток нових технологій, що призвело до низки захоплюючих цифрових тенденцій та інновацій за останні роки. Активна спрямованість держави на технологічність та діджиталізацію знаходить своє відображення в впровадженні інноваційних цифрових продуктів в усі сфери діяльності та соціальні програми [1].

Одним із найбільших цифрових трендів в Україні є розвиток фінансових технологій. В останні роки в країні спостерігається бурхлива кількість нових фінансових технологічних компаній, багато з яких зосереджені на покращенні доступу до фінансових послуг для споживачів і підприємств. Це призвело до створення нових платіжних систем, цифрових гаманців та інших фінансових послуг, які полегшують людям управління своїми грошима.

Ще одна тенденція в Україні – зростання електронної комерції. Країна має великий і зростаючий ринок роздрібної торгівлі в Інтернеті, що полегшує для споживачів покупки товарів і послуг, не виходячи з дому. Це призвело до створення нових онлайн-ринків і платформ електронної комерції, які полегшують підприємствам охоплення клієнтів у всій країні та всьому світі [2].

Окрім цих тенденцій, Україна також відома своїм сильним ІТ-сектором. Країна має велику кількість висококваліфікованих розробників програмного забезпечення та інженерів, що залучило багато міжнародних технологічних компаній до відкриття операцій в Україні. Це призвело до створення процвітаючої технологічної екосистеми, яка допомагає стимулювати інновації та зростання в країні.

Одним із найцікавіших нововведень в Україні є розвиток технології блокчейн. В країні розвивається низка блокчейн-стартапів, які використовують цю технологію для створення нових та інноваційних рішень у низці галузей, включаючи фінанси, охорону здоров'я та логістику. Наприклад, блокчейн використовується для створення децентралізованих платформ для безпечних і прозорих систем голосування, які можуть допомогти підвищити чесність виборів і зменшити ризик шахрайства.

Ще одна сфера, де Україна робить великий вплив, – це сфера штучного інтелекту (ШІ). У країні зростає спільнота дослідників і розробників штучного інтелекту, які працюють над новими та інноваційними застосуваннями технології. Це включає в себе розробку систем ШІ для розпізнавання зображень і мовлення, обробки природної мови та прогнозу аналітики, які використовуються в ряді галузей, включаючи охорону здоров'я, фінанси та роздрібну торгівлю [3].

Окрім цих технологічних інновацій, Україна також робить великий вплив у світі ігор. У країні розвивається ігрова індустрія, яка створює низку захоплюючих нових ігор і мобільних додатків. Це включає в себе розробку ігор

віртуальної та доповненої реальності, які надають людям нові та захоплюючі способи взаємодії з технологіями.

Ще один цифровий тренд в Україні – зростання соціальних медіа. У країні є велика та зростаюча спільнота користувачів соціальних мереж, які використовують такі платформи, як Facebook, Instagram і TikTok, щоб спілкуватися з друзями та родиною, обмінюватися інформацією та бути в курсі останніх новин і тенденцій. Це призвело до створення нових впливових людей у соціальних мережах і творців контенту, які використовують ці платформи, щоб охопити мільйони людей у всьому світі [4,5].

Нарешті, Україна також відома своїм інноваційним підходом до освіти. У країні процвітає індустрія електронного навчання, яка надає людям нові та інноваційні способи навчання та набуття нових навичок. Це включає в себе розробку онлайн-курсів і навчальних ігор, які допомагають зробити освіту більш доступною та цікавою для людей будь-якого віку [5].

Підсумовуючи, Україна є країною, яка знаходиться в авангарді багатьох захоплюючих цифрових тенденцій та інновацій. В країні процвітаюча технологічна екосистема, яка сприяє зростанню та інноваціям у низці галузей, включаючи фінтех, електронну комерцію, ІТ, блокчейн, штучний інтелект, ігри, соціальні мережі та освіту.

Література:

1. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. (2022). Report on the Development of E-Commerce in Ukraine. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=1aa3589c-d1a5-430a-bf49-4deba3b57301&tag=ElektronnaKomertsiiia2> (дата звернення: 31.01.2023).
2. Startup Ukraine. (2021). The Rise of Artificial Intelligence in Ukraine. URL: https://www.startupbridge.eu/wp-content/uploads/2022/01/PUSB_REPORT_UKRAINIAN_STARTUP_ECOSYSTEM_2022.pdf (дата звернення: 31.01.2023).
3. TechUkraine. (2021). The Growing Interest in Blockchain Technology in Ukraine. URL: <https://techukraine.org/discover-ukraine/> (дата звернення: 31.01.2023).
4. Ukrainian Telecommunications Industry Association. (2021). The Introduction of 5G Technology in Ukraine. URL: <https://www.commsupdate.com/lists/country/ukraine/> (дата звернення: 31.01.2023).
5. IT Ukraine. (2021). The Impact of Digitalization on the Ukrainian Economy. URL: <https://www.csis.org/analysis/digital-will-drive-ukraines-modernization> (дата звернення: 31.01.2023).

ELECTRONIC TECHNOLOGIES IN THE MANAGEMENT OF THE ADMINISTRATIVE SERVICE DELIVERY SYSTEM AT THE LOCAL LEVEL

I. MALICHENKO, Student

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

One of the most characteristic features of any modern harmoniously developing state is e-government. The practice of using the term e-governance does not distinguish

between the concepts of the subject of management, that is, the three branches of government, with the forms, processes and technologies of management [1], which seems to be incorrect, since the use of ICT in the activities of the government is not the primary goal.

On the other hand, the e-state cannot be considered separately from the automated processes of public administration, since the government is not a complement or analogue of the traditional state, as it is designed to interact with the help of e-government technologies to improve the efficiency of the entire public administration system, in particular the management of the administrative services system. The introduction of electronic technologies for managing the system of administrative services will allow to transform it into an electronic form, as well as to provide administrative services remotely to all subjects of application.

When transforming the system of administrative services provision at the local level into electronic form, Ukraine has taken as a basis the model of centralized administrative services provision, in which the processes and procedures of their provision are simplified as much as possible and in which the government is an integral subject of provision.

Despite international trends and dynamic processes of electronic technologies development, which allow public authorities to implement new effective approaches to the organization of internal and interdepartmental document flow and interaction, work with documents and information, mainly in paper form, continues, which greatly complicates the prompt exchange of information in the process of providing administrative services, making public administration decisions, informing citizens, etc. In this context, exemplary examples of electronic document management are the Parliament of Scotland and the Senate of the Netherlands, which have completely abandoned paper carriers, and all document management is carried out electronically. The electronic interaction of the issuing entities provides for both the exchange of electronic documents and the possibility of obtaining electronic data from the registers and databases of other issuing entities in an automated mode in accordance with the requests and powers of these systems [2].

In practical sense, the introduction of electronic interaction of the subjects of provision provides for the possibility of: transfer and receipt of organizational and administrative documents in electronic form by public administration bodies; automated exchange of electronic data and information between the information systems of public administration bodies; automated access of the public administration body to the information systems of other public administration bodies in accordance with the powers. Thus, a set of processes related to the creation, processing, sending, transmission, receipt, storage, use and destruction of electronic documents and information should be transferred into electronic form with the provision of such processes of legal significance and legal force.

In view of the above, the following main problems of integration of electronic interaction of administrative service providers can be identified:

- the presence of a large number of heterogeneous inherited and implemented information systems of the subjects of provision, which are not designed for electronic interaction. In the process of decentralization,

the subjects of provision, without coordinating their actions and without following the general rules, have formed internal information systems that are not at all consistent either technically or normatively;

- low quality of information systems of service providers, as the vast majority of services were put into operation in violation of the requirements of the current legislation on the design, development and operation of such services, as well as the requirements for information protection;
- lack of unified identifiers that link the same type of information in different information systems, which leads to significant difficulties at the stage of achieving organizational, legal and semantic interoperability of information systems;
- absence of minimum requirements for interoperability of information systems of service providers at the stage of design and development does not allow to take into account further electronic interaction of their services with external services;
- uncertainty of unified requirements for electronic interaction of electronic services (formats, standards, procedure) of the providers, the absence of which allows to create separate departmental and sometimes regional systems of electronic interaction, which are problematic in compatibility with each other;
- absence of a unified functioning system of electronic interaction, the functioning of which will ensure automated exchange of information from electronic services of providers according to standardized rules;
- lack of basic state electronic registers, such as the demographic register and the address register.

Literature:

1. Britchenko I. G., Saenko V. G. Business in Ukraine: Socio-economic processes oriented to foreign economic relations. Scientific Bulletin of UzhNU. Series: International economic relations and world economy. Uzhhorod: UzhNU, 2016. № 10. P.1. p. 64-70.

2. Lipentsev A. V., Zhuk Y. M. Administrative services in Ukraine: concept and essence. Efficiency of public administration: collection of scientific articles of LRIDU NADU. Lviv: LRIDU NAPA. 2015. Issue 42. p. 140-149.

ORGANIZATIONAL ASPECT OF ADMINISTRATIVE SERVICES MANAGEMENT IN THE SYSTEM OF MODERN INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Y. TARASENKO, Student

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

Implementation of the concept of e-services development in Ukraine requires improvement of the management of the system of administrative services aimed at interaction between public administration and civil society, namely, ensuring not only

the conditions for the integrated use of all types of state information, free access to it by citizens, improving the efficiency of public administration, but also creating conditions in which citizens can participate in public administration processes aimed at improving the quality of public services.

The policy of decentralization of powers in the process of administrative services provision to the local level of government, in particular through the instruments of delegation, was adopted as a systemic solution to the problems. Despite the need to coordinate such actions with the reform of local self-government and administrative-territorial structure, attempts were made to transfer some basic administrative services to the local level, since decentralization was identified as an effective mechanism for increasing the influence of society on the subjects of administrative service provision.

In order to justify the necessity of the declared policy, the following provisions were attributed to the advantages of decentralization: increasing the influence of civil society on the quality of service delivery; effective organization of service delivery (appropriate powers of the head, responsibility); efficient use of public resources (personnel, premises, equipment, etc.).

However, until now, some cities of Ukraine do not have enough technical, financial or human resources to assume delegated powers. The result of such unpreparedness is the appointment of one responsible person from the staff of the local self-government body to perform the functions of the entire 'integrated office' [1].

Thus, the subject of the appeal does not participate in the development of the result of the decision, the implementation of which is entrusted to the activities of civil servants and officials of public administration bodies, which is coordinated by the administrator. Therefore, the administrator acts as a state "intermediary", which makes it impossible for the subject of the appeal to have direct contact with the subject of the administrative service and thus eliminates the corruption component, as well as simplifies access and conditions for obtaining services and significantly reduces the time for registration of such services.

In the context of reforming the management of the system of administrative services, the introduction of electronic management technologies, namely, informing the subjects of the appeal on the procedure and possible outcome of the process through information terminals, call centers of public administration and the creation of the Portal of administrative services allows us to talk about the harbingers of the third model of management of the system of administrative services - "electronic office".

The "E-model" of administrative service delivery system management is an automated process of administrative service provision from the usual informing to financial transaction and other operations, with the help of electronic resources services that provide remote interaction [2]. Such a model of system management will allow to carry out the process of providing administrative services through a single access point - the Portal, integrating into it the electronic resources of "departmental offices", the information system of interdepartmental electronic interaction of public administration bodies and the formed electronic registers, directly in 24/7 mode, by using the program on the personal device of the subject of the application.

In addition, most citizens prefer the process of obtaining administrative services through ICT, and every year this number will grow, as the younger generation of

potential subjects of appeal increasingly impregnate their lives with information technology. Undoubtedly, to some extent, the functioning of "integrated offices" minimized the conditions of systemic corruption, which slightly increased the satisfaction of service users.

Literature:

1. Electronic democracy. Draft for discussion. Version 1.0 / edited by S. Pantsyr. Kyiv: State Agency for e-Governance of Ukraine, 2015. 43 p.
2. World Globalisation Index. KOF Swiss Economic Institute. URL: http://globalization.kof.ethz.ch/media/filer_public/2020/04/19/rankings_2020.pdf (Last accessed: 17.01.2023).

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ РОЗВИТКУ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Д. В. КЛИМЕНКО , студентка групи МіЕк 2019-1
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

Стрімкі темпи цифровізації за останні роки значною мірою вплинули на національну економіку кожної країни. Україну, як молоду державу, що знаходиться в процесі розвитку, не могла обійти цифровізації діяльності суб'єктів господарювання. Більш того, за оцінкою статистичних даних 2017-2021 року спостерігається збільшення кількості підприємств , що мають доступ до мережі Інтернет [1, с. 3]. Це вказує на позитивну тенденцію та значну перспективу виходу українських виробників на міжнародні ринки. Але не слід забувати про існуючі прогалини в даній галузі, що все ще стримують розвиток інформаційного суспільства.

Один зі значних переворотів як у соціальному житті кожного, так і в цілому всіх галузей світової економіки став COVID-19. Його поява повністю змінила хід дій та змусила запровадити величезну кількість обмежень. Здавалося б, що нас чекає занепад значної кількості галузей економіки та нова реальність стала великим поштовхом для розвитку цифрового бізнесу та стимулом до трансформації національної економіки. У 2019 році створено Міністерство цифрової трансформації України. Його поява вела за собою збільшення кількості онлайн-послуг, та зростання ІТ-індустрії в Україні.

Навіть за складних умов у країні та світі через пандемію, зростання експорту українських товарів і послуг на початку 2021 року вказує на відновлення національної економіки. Експорт до Китаю зріс на 55 %, до Великої Британії – на 38 %, а до країн Європейського Союзу – на 17 % [2, с. 23]. Хоча такі показники вказують на незначне уповільнення процесів глобалізації, але дарують надію на відновлення їх темпів.

Рівень конкурентоспроможності залежить від багатьох відомих нам факторів: якості товару, ціни, якості сервісу та багато іншого. Але за нинішніх умов однією з необхідних складових високої конкурентоспроможності

підприємства чи країни в цілому стає саме диджиталізація. Визначальними факторами Світового рейтингу конкурентоспроможності на 2021 рік було визначено: інновації, цифровізацію, підтримуючу політику та соціальну згуртованість [2, с. 23]. За словами експертів, це описує економічні наслідки пандемії у світі. У таблиці ми можемо спостерігати позиції України у рейтингу цифрової конкурентоспроможності за версією IMD.

За результатами досліджень Україна посіла 54-те місце з 64-х у Рейтингу цифрової конкурентоспроможності, піднявшись на чотири позиції у рейтингу та значно поступаються країнам Європи та Євразії [2, с. 24].

Таблиця 1. – Показники України в Рейтингу цифрової конкурентоспроможності

Роки	2017	2018	2019	2020	2021
Місце України в рейтингу	60	58	60	58	54
Індекс рейтингу	44,005	51,292	55,255	48,807	50,073
Знання	45	39	40	38	37
Талант	57	55	57	52	46
Навчання та освіта	26	22	21	19	18
Наукова концентрація	45	40	49	50	55
Технології	62	61	61	59	58
Нормативно-правова база	56	54	54	54	46
Капіталізація	62	61	62	59	44
Технологічна база	60	57	60	58	57
Майбутня спрямованість	61	61	62	61	58
Адаптивність ставлення	58	53	59	56	56
Гнучкість бізнесу	56	53	45	51	45
Інтеграція ІТ	60	61	61	62	61

Джерело: [2, с. 24]

Коли всі вже налаштовувались на відновлення ситуації та зменшення пандемійних обмежень, 24 лютого 2022 року почалось повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Це вкотре вказало всім нам, яке значення має цифровізація. Уперше війна проходить не лише на фронті, а й в цифровому просторі. Як зазначив Міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров, «останні два з половиною роки ми створювали цифрову країну», «і виявилося, що її продукти та підходи можна легко адаптувати до сучасних реалій» [4].

До найважливіших подій 2022 року, які визначають розвиток у сфері цифровізації можна віднести наступне[3]:

- відкриття фінансування відновлення цифрової інфраструктури України з боку ЄС;
- доступ українських суб'єктів господарювання до конкурсів Програми Європейського Союзу «Цифрова Європа» до 2027 року;

- упровадження в Україні Фондом «Східна Європа» та Фондом «Innovabridge» Програми «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади»;
- надання можливості купувати військові облигації у застосунку «Дія», що забезпечило підтримку економіки України;
- зближення вітчизняного та європейського законодавства у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг.

Запровадження таких заходів стимулюватиме цифрову трансформацію економіки для забезпечення стійкості та гнучкості нашої держави й інтеграції України до міжнародного цифрового простору. Активізація відповідних процесів має потенціал залучення коштів у межах програми ЄС «Цифрова Європа» та програми фінансування під'єднання вітчизняної магістралі до цифрових глобальних шлюзів і підвищення цифрового потенціалу українських компаній, їх структурної модернізації та, як наслідок, посилення їхньої стійкості в післявоєнний період.

Підсумовуючи, цифровізація економіки України є вирішальним фактором розвитку країни в сучасних умовах. Це надає можливості для підвищення конкурентоспроможності, підключення та інновацій, але також вимагає постійних інвестицій у цифрову інфраструктуру та сприятливого правового та регуляторного середовища.

Література:

1. Котелевець Д. О. Тенденції розвитку цифрової економіки в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління.* 2022. № 5. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-5-03-01/2022-5-03-01> (дата звернення: 31.01.2023)
2. Дернова І. А., Боровик Т. М. Цифровізація економіки України в умовах пандемії: тенденції та напрями розвитку. *Економіка: реалії часу.* 2022. № 1. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2022/No1/22.pdf> (дата звернення: 31.01.2023)
3. Огляд цифрової трансформації економіки України в умовах війни (жовтень 2022). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-tsyfrovoyi-transformatsiyi-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viynu> (дата звернення: 31.01.2023)
4. Федоров М. Цифровізація України: до, під час та після повномасштабної війни. *Українська правда.* 2022. 27 травня. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/27/7348844/> (дата звернення: 31.01.2023)

СТРАТЕГІЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ

Д. М. КРИВЕНКО, *студент*

Черкаський державний бізнес-коледж, м. Черкаси, Україна

Цифрова трансформація бізнесу передбачає реструктуризацію системи управління бізнес-організацією та низку таких управлінських рішень:

- вибір методу цифрового перетворення. Дослідники з Boston Consulting Group вважають, що компанії обирають один із двох шляхів. Перший – покроковий шлях трансформації, який вважається неефективним, оскільки цифрова трансформація відбувається занадто швидко. Другий – мінливий і

ризикований, оскільки компанії вдосконалюють свої власні технологічні можливості якомога швидше;

- розробка цифрової стратегії компанії та повна зміна поточної бізнес-моделі [2, с. 56].

Слід розрізняти онлайн-стратегію та цифрову стратегію компанії. Онлайн-стратегія – це стратегія використання цифрових активів компанії для максимізації бізнес-результатів. Завдання менеджера полягає в: діагностиці проблем в компанії, які можна вирішити за допомогою онлайн-активів компанії; розробка способів використання онлайн-ресурсів для задоволення потреб і досягнення цілей компанії та зацікавлених сторін; визначення пріоритетних онлайн-ініціатив компанії. Головне – визначити здатність замовника реалізовувати цифрові стратегії шляхом визначення джерел загроз і бізнес-можливостей і на цій основі обґрунтувати розподіл ресурсів та інвестицій у традиційні та цифрові стратегії.

Цифрова стратегія – це стратегія перетворення бізнесу в цифрове підприємство, в якій цифрові комунікації забезпечують взаємодію бізнес-організації з її клієнтами, індивідуальні та персоналізовані пропозиції продуктів та послуг, прийняття рішень на основі даних під впливом зовнішніх змін і внутрішнього середовища компанії. Цифрові стратегії також включають стратегії цифрових операцій, хмарних обчислень і управління додатками. Цифрова стратегія буде ділові відносини на цифрових мережах, які підтримуються технологічними платформами корпоративного класу, які використовуються бізнес-організацією для підтримки критичних бізнес-функцій і послуг [2, с. 57].

Діджитал-компанія фокусується на цифровій підтримці бізнес-процесів і послуг з використанням сучасних технологій та інформаційних систем. Це дає можливість цифровим компаніям децентралізувати свою роботу, підвищити зрілість ринку та швидкість реагування, а також покращити залучення клієнтів. Метою цифрової компанії є економія витрат, досягнення конкурентних переваг, безперервності та ефективності бізнесу.

Слід звернути увагу керівників на використання цифровою компанією технологічних платформ, зокрема CRM – Customer Relationship Management; SCM – Supply Chain Management; ERP – планування ресурсів; KMS – система управління знаннями; ECM – Company Content Management і так далі.

Метою цих технологічних платформ є забезпечення цифрової інтеграції та обміну інформацією всередині організації з працівниками та поза організацією з клієнтами, постачальниками та іншими діловими партнерами [1]. Отже, серцевиною цифрового бізнесу та більш ефективним інструментом управління ним є інформаційні технології.

Під впливом цифрової стратегії змінюються всі сфери бізнесу: по-перше, маркетингові стратегії, взаємодія зі споживачами (замовниками). Це насамперед цифровий маркетинг, щоб залучити та утримати клієнтів через цифрові канали. Цифровий маркетинг включає:

а) Інтернет-маркетинг (SEO просування сайту, контекст, вебінари тощо, тобто всі канали, доступні лише користувачеві в Інтернеті);

б) Просування товарів/послуг/діяльності на будь-якому цифровому носії, цифрові методи та цифрові канали з використанням ІКТ поза мережею (мобільні пристрої, локальні мережі, цифрове телебачення, інтерактивні екрани, POS-термінали). Тобто цифровий маркетинг дозволяє охопити як онлайн, так і офлайн споживачів, мати чіткі та детальні дані про продукти та клієнтів, зафіксовані аналітичними системами [3].

Однак багато цифрових стратегій зазнають невдачі. Це пов'язано зі ступенем руйнівної економічної сили цифрових комунікацій і невідповідністю цифрових стратегій традиційним економічним, стратегічним і операційним моделям [1].

Отже, найважливішою рисою сучасної економічної глобалізації є перехід до цифрової економіки та цифрова трансформація бізнес-процесів і процесів управління. Остання включає розробку та впровадження цифрових стратегій і бізнес-моделей для розвитку корпоративних організацій. Проникнення цифрового стратегування в управління сучасними корпоративними організаціями призводить до перегляду всієї стратегічної піраміди: корпоративної, конкурентної (бізнес) та функціональної (насамперед маркетингова, кадрова, інноваційна стратегії), цифрова стратегія компанії вимагає цифрової трансформації її бізнес-моделі, тобто того, як компанія створює цінність для клієнтів.

Література:

1. Бізнес-модель підприємства, її ключові елементи і завдання. URL: https://studopedia.su/12_21454_biznes-model-pidpriiemstva-ii-klyuchovi-elementi-i-zavdannya.html (дата звернення: 30.01.2023).
2. Воскобоева О.В., Ромащенко О.С. Індекс цифровізації як основний фактор розвитку цифрових технологій. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 4 (26). С. 56-61.
3. Digital firm. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_firm (дата звернення: 30.01.2023).

СЕКЦІЯ 3

ПРІОРИТЕТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

FOREIGN EXPERIENCE OF REGIONAL DEVELOPMENT MANAGEMENT AND ASSESSMENT OF THE EFFECTIVENESS OF STRATEGIC CHANGES IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

КН. KALASHNIKOVA, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences), Associate Professor of the Department of Management and Public Administration *O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine*

Ukraine's inclusion in the world processes of global integration and geopolitical competition cannot but affect the life of the country's cities and the prospects for their development. Globalization processes force cities to develop civilized market relations, to focus on European quality standards in the field of social services, to use new information and innovative technologies that can change the functional orientation of cities, to strengthen the requirements for environmental safety, etc. In the context of European integration, which the country is facing today, the search for internal development resources that would facilitate the country's transition to promising forms of production that could provide the country with the necessary products, regardless of imports and prices for natural resources in the world market, begins. Thus, in the context of European integration, the main functions of the state are ensuring the security and competitiveness of the country and a sustainable increase in the level and quality of life of the population.

For this reason, there is an urgent need to revitalize the socio-economic potential of Ukrainian cities. Effective development of cities will allow correcting the existing social inequality between different types of territorial settlements, as well as to preserve the integrity of the state and build public confidence in political institutions. According to the researchers, the city itself is "the primary center where the foundations of the success of the entire nation are established through its social environment, economy and population actively involved in this process" [1].

The governmental level should promote the establishment of an effective system of rules and regulations that would define the basic principles of effective interaction between the center, the region and the local level of government, to which a large city belongs. First, the center should monitor the state and prospects of urban development. Another important aspect of the state's role in the development of large cities is to provide direct state support. It is about the need to develop programs at the governmental level to support border cities. In the absence of real state support, such cities will not cope with the functions assigned to them, which are determined by their territorial location and geopolitical factor. The main challenges facing border cities are irregular migration, smuggling, penetration of radical groups, which is especially

important in the context of military operations. That is why I consider it expedient to consider the foreign experience of regional development management and evaluation of the effectiveness of strategic changes.

The growth of attention to the problem of developing systems of socio-economic indicators for monitoring the conditions of social development was noted in the 70s of the XX century. At that time, a large number of methodological works devoted to this topic appeared [2, 3]. Later, systems of indicators began to appear, which are updated on a regular basis. They provided the results of statistical analysis of the relationship between different socio-economic indicators.

The Organization for European Cooperation and Development has started the development of socio-economic indicators designed to assess the quality of governance within urban areas. However, the developed indicators have not been applied in practice. At the same time, studies of the quality of life have become particularly popular. Considerable attention was paid to the development of the very concept of human quality of life in settlements, and especially in cities as the most rapidly developing systems. Various international and National City rankings have been compiled taking into account various indicators of the urban environment [3, 4].

Since the mid-1970s, urban researchers in developed countries, and later local government officials, have understood the importance of indicators as a key factor in improving the effectiveness of urban governance. This understanding was because the indicators allow, with the help of certain numerical values, to identify and formalize the problem, to give, ultimately, a comprehensive view of the research subject. As one of the first scientific works to introduce a universal system of indicators of socio-economic development of cities as a planning tool at the local level, we can note the work of Professor of Boston State University Rutgers D. Hughes [2], which provides an analysis of the dynamics of urban development with the help of a specially developed system of indicators.

At the Second United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II) a unified set of programmatic actions of the Habitat Agenda (agreements, posts, action plans, etc.) was developed, aimed at providing people with adequate housing and solving the problems of sustainable development of human settlements in temporary conditions, taking into account the peculiarities of urbanization processes in different regions of the world.

The purpose of the Urban Indicators Programme, as one of the three-core programme of the Global Urban Observatory and Statistics project, is to monitor the implementation of these policy actions. In addition, the Global Urban Observatory and Statistics programme package includes the establishment of the Global Urban Observatory (GUO) network of research institutions and civil society organizations, operating at regional and local levels under the auspices of the Habitat Centre.

Network, on Urban Research in the European Union (NUREC), which brings together experts from EU countries in order to consolidate efforts to create a common database of indicators for the analysis of modern urban development in the European Union and other regions of the world.

It should be noted that in developed countries the systems of urban development indicators have a more humanitarian orientation, which is, they are developed with a

significant emphasis on the coverage of the quality of the urban environment and to a lesser extent focused on the indication of economic progress. This is not to say that economic development is not adequately valued in either the European or American indicator systems. Economic progress in them is measured with the help of more integrated statistics - indicators of urban product, for the calculation of which in the cities of developed countries there is a complete information base, employment statistics, competitiveness index, etc.

Literature:

3. On State Forecasting and Elaboration of Programs of Economic and Social Development of Ukraine: Law of Ukraine of 23.03.2000 No. 1602-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-14> (Last accessed: 17.01.2023).

4. Kalashnikova Kh. Using foreign experience of urban infrastructure management in the cities of Ukraine / Kh. Kalashnikova. Actual problems of economy: scientific economic journal. Kyiv, 2012. № 6 (132). P. 180-185. URL: <http://eco-science.net/archive2012/214--6132.html> (Last accessed: 20.01.2023).

5. Storonyanska I.Z. Strategic priorities of economic development of regions of Ukraine / I.Z. Storonyanska. Regional economy. 2010. № 4. P. 202-204.

6. Kalashnikova Kh. Concept of personnel management of construction enterprises under the conditions of innovative activity based on the awareness of specific features of the industry / Kh Kalashnikova, V. Shcevchenko. New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries: monograph / edited by authors. 2nd ed. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2019. 528 p. (135-155 pp.)
URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2020/New_stages_2019-mon.pdf
(Last accessed: 18.01.2023).

ФОРМУВАННЯ НОВОЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

З.Д. КАЛІНІЧЕНКО, канд. екон. наук., доцент, доцент кафедри аналітичної економіки та менеджменту
*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро,
Україна*

Сьогодні українська держава, як і переважна більшість країн світу, зіштовхнулася з рядом нових викликів соціального, економічного та політичного характеру, які суттєво вплинули на функціонування всіх сфер суспільного життя. Сформовані суспільно-економічні реалії функціонування господарських систем в умовах нарощення різних за природою загроз і ризиків, норми «нової реальності» дають підстави зробити висновок про неспроможність усталених управлінських механізмів забезпечити відповідне до нових умов господарювання.

Велика частка державного сектору в економіці, недосконалість і фрагментарність законодавства щодо розвитку сучасних галузей виробництва, стримують економічне зростання та залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Замість існуючої практики державної підтримки бюджетоформуючих та експортоорієнтованих галузей, а саме вони визначають сировинний характер української економіки, уряд має стимулювати розвиток малого бізнесу, одночасно заохочуючи самозайнятих осіб і підприємців інвестувати у стартапи та реалізацію інноваційних проєктів. Зокрема експерти відзначають, що після закінчення війни можливостей для будь-якого бізнесу буде багато. Важливо, щоб держава орієнтувалась на розвиток шляхом підтримки малого бізнесу.

Повоєнний економічний бум в Україні можливий лише в тому разі, якщо заходи економічної політики держави реалізовуватимуться на основі послідовної стратегії, спрямованої на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату. Основним пріоритетом такої стратегії має стати зміна бюджетних орієнтирів держави. Тобто, замість переобтяження державного бюджету різного роду соціальними програмами, основний акцент має бути зроблений на фінансуванні оборонних програм та розбудові військово-промислового комплексу[1].

Крім того, бюджетне фінансування слід спрямовувати на гарантування населенню базових медичних (соціальна медицина) та освітніх послуг, а також на підтримку закладів культури.

Натомість вирішення переважної більшості соціальних проблем громадян України має відбуватися в основному за рахунок стимулювання їх самозайнятості, включаючи зменшення податкового навантаження на працю, та впровадження дієвого механізму громадських робіт. Це створить передумови для зростання доходів громадян, зменшення рівня їх безробіття та працевлаштування в легальному секторі економіки, який дає змогу отримати значно вищий рівень соціальних гарантій ніж у тіньовому секторі.

Розбудова ефективної національної політики розглядається як гарантія незалежності держави і виходить із всебічного осмислення шляхів економічного розвитку, які десятиліттями нав'язувалися Україні у вигляді жорстко централізованої системи господарювання колишнього Союзу.

Поставлене першочергове завдання – зробити структурну перебудову ринкового типу, тобто фактично створити власну економічну систему, яка б синтезувала власні історичні здобутки і враховувала досвід розвинутих країн Заходу.

Структурна перебудова може проходити важко, без належного впливу та інвестиційної підтримки виробництв, які б забезпечили нормальний відтворювальний процес у межах національної економіки, спрямованих на забезпечення, зміцнення економічної незалежності держави. Відхід від такої спрямованості може мати досить негативні наслідки, аж до перетворення нашої держави у справжній придаток країн Заходу.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС визначає необхідність наближення вітчизняних підходів щодо формування інноваційної політики до європейських. Зокрема, Комісія ЄС багато уваги приділяє інноваційному розвитку регіонів, що втілено у стратегіях смарт-спеціалізації[2]. Вони ґрунтуються на підтримці розвитку унікальних галузей або видів економічної діяльності, що становитимуть спеціалізацію тих чи інших регіонів в рамках

національної економічної системи. Більше того, наявність таких стратегій є однією з умов отримання коштів на фінансування проєктів зі структурних фондів ЄС.

Крім внутрішніх загроз економічній безпеці, слід враховувати наявність політичних, воєнних та економічних зовнішніх загроз і викликів. Стратегічний курс держави на співпрацю з Організацією Північноатлантичного договору потребує забезпечення імплементації та подальшої адаптації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, інтеграції національної економіки до європейського економічного простору й досягнення Україною відповідності Копенгагенським критеріям членства в ЄС. Україна має розвивати взаємовигідне економічне співробітництво з провідними державами Європи, Азії, Близького Сходу, Африки та Південної Америки.

Соціалізація економіки також має свої особливості, коли система соціальних гарантій, створена за часів панування командно-адміністративної системи, фактично зруйнована, тоді як нова, що впливає з процесу соціалізації капіталу, перебуває в стадії формування, що призвело до соціальної незахищеності широких верств населення. Це в поєднанні з стрімким зниженням життєвого рівня, зростанням рівня безробіття створює величезну соціальну напругу в суспільстві, підриває віру в доцільність і соціальну спрямованість самих перетворень ринкового типу. Важлива регулююча, координуюча та цілеспрямована роль у цих умовах належить державі.

Для України міжнародний трансфер технологій – один із векторів інноваційного розвитку національної економіки, що і викликає активний практичний інтерес до вивчення аспектів міжнародного трансферу технологій, його особливостей та тенденцій розвитку, зокрема у військово-технічній сфері. Так, вітчизняні підприємства оборонно-промислового комплексу володіють значним науково-технічним потенціалом і технологічною базою, що дозволяє розробляти та виробляти сучасні системи озброєння, військову та спеціальну техніку тощо. Проте, для успішного експорту військових технологій підприємств ОПК в Україні необхідно суттєво підвищити якість системи охорони інтелектуальної власності як важливого інструменту міжнародних економічних відносин. Водночас переважна більшість вітчизняних військових технологій не запатентована навіть в Україні. Немає і прикладів отримання іноземних патентів на вітчизняні військові технології, що свідчить про недостатню увагу органів державної влади, керівництва підприємств ОПК та безпосередньо авторів-розробників технологій до патентування та збільшення обсягів експорту військових технологій[3].

Таким чином, однією з головних умов сталого зростання національної економіки та забезпечення ефективної економічної безпеки України є формування й запровадження трансферу технологій. Особливо це стосується військово-технічної сфери, оскільки виробництво зброї та військової техніки в Україні має важливе значення не тільки для сектору безпеки країни, а й для посилення міжнародного іміджу держави. Вищезазначене має стати одним із

пріоритетних напрямів України, оскільки формування системи є запорукою зростання економіки в довгостроковій перспективі та забезпечення суспільного добробуту країни.

Грунтовний аналіз поточної зовнішньополітичної й економічної ситуації у світі і навколо України характеризується постійними ускладненням та засвідчує поступове нарощування конфліктогенних проблем. Все очевиднішим стає той факт, що більшість зовнішньополітичних проблем для України має штучне походження та використовується як внутрішніми, так і зовнішніми політичними гравцями для стимулювання й активізації тиску.

За результатами реалізації управління структурою та стійкістю національної системи підтверджено, що системи не лише зберігають головні параметри в процесі адаптації до зовнішніх умов функціонування і критичних зрушень, а й забезпечують стабілізацію; стабілізаційні параметри розвитку залежать від набутих на попередніх етапах еволюційних і структурних ознак системи. Для національної системи процес забезпечення безпеки визначається станом стабілізаційних параметрів та зміни цих параметрів у часі.

Література:

1. Стратегія економічної безпеки до 2025 року. Економічна правда. 10.03.2021р. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/03/10/671791/t> (дата звернення: 21.01.2023)
2. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. Економічний аналіз. 2021. Т.20(2). С.266-272
3. Незалежна Україна в координатах сталого розвитку: Монографія / [В. В. Корнєєв, В. В. Микитенко, та ін.]. Чернігів: ЧНТУ, 2019. 770 с.

ЕКОНОМІКА ЗАМКНУТОГО ЦИКЛУ: ПЕРЕШКОДИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ВИБОРУ

Н. А. КЛЄВЦЄВИЧ, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Наразі Україна знаходиться у перехідному етапі від лінійної до циркулярної економіки. Аналізуючи цей транзитивний стан можна зробити висновок, що темпи такого переходу є дуже повільними особливо в умовах наших євроінтеграційних устремлінь. З огляду на це розгляд проблематики впровадження циркулярної економіки, з якою стикаються українські підприємництва є дуже важливим. Перехід до циркулярної економіки несе за собою низку позитивних ефектів. Проте, не дивлячись на потенційні можливості, існують перешкоди, які стають на заваді впровадженню циркулярних механізмів до української економіки.

Аналіз таких перешкод має важливе значення для розвитку циркулярної економіки в нашій країні. З погляду органів публічного управління оцінка значимості таких перешкод необхідна як для формування ресурсоефективної державної політики, так і для виявлення важелів підвищення зацікавленості використання вторинних ресурсів. Для компаній, що концентрують або

переробляють відходи, така оцінка буде корисною при розгляді питання про імплементацію кругових технологічних циклів. Для підприємств, що використовують у своїй діяльності вторинну сировину та відходи, подолання бар'єрів є дуже важливим для їхнього подальшого розвитку. Для споживачів, які використовують продукцію із вторинної сировини це також є дуже важливим, оскільки формування попиту споживачів на екологічні товари сприяє формуванню економіки, дбайливої по відношенню до природи а повсякденний вибір мільйонів споживачів значно впливає на довкілля.

Виявленню чинників, що перешкоджають розвитку циркулярної економіки, присвячено велику кількість досліджень [1-5], систематизація яких дозволяє виділити п'ять основних груп таких перешкод: соціально-культурні, законодавчі, інформаційні, технологічні та економічні.

Соціально-культурні перешкоди стримують розвиток циркулярної економіки в контексті екологічної відповідальності суспільства та існуючих суспільних цінностей. Культурні перешкоди, які в деяких дослідженнях ще розділяють на соціальні та поведінкові, містять низьку корпоративну культуру, що не направлена на розвиток економіки циркулярного типу, заскорілість ланцюжків поставок, що склалися (оскільки філософію циркулярної економіки повинно прийняти не тільки підприємство, але і весь його ланцюг поставок), впадіння споживачів (які купують нові товари, не віддаючи переваги відновленим або переробленим).

Законодавчі перешкоди проявляються у вигляді обмежень, що накладаються чинним нормативно-правовим полем. Державне регулювання процесу ініціації циркулярної економіки передбачає розробку системи законодавчих актів, зокрема йдеться про: державні стратегії; довгострокові та середньострокові програми, галузеві регламенти, що мають створювати умови для повторного використання ресурсів та продуктів.

Слабка поінформованість споживачів та виробників щодо сутності та принципів, кращих практик та передового досвіду впровадження циркулярної економіки формує *інформаційні перешкоди*.

Економічні перешкоди виникають в наслідок багатьох чинників. В першу чергу мова йде про ціну циркулярних нововведень та технологічних рішень. Великі початкові капіталовкладення та досить тривалий період відшкодування здійснених інвестицій негативно сприймаються представниками малого та середнього бізнесу, які більш чутливі до додаткових фінансових витрат, порівняно з великими компаніями [6]. До економічних перешкод, в експертному співтоваристві, також відносять невелику ціну вихідних сировини та матеріалів та нерозвиненість стандартизації у галузі технологій замкнутого циклу.

Технологічні перешкоди впровадження циркулярної економіки характеризуються відсутністю чіткої логістичної інфраструктури системи збору, вилучення та переробки вторинних ресурсів; відсутністю демонстраційних проєктів роботи з новими технологіями і, як наслідок, стурбованістю проблемою якості продуктів, вироблених із вторинної сировини та відходів [7]. В Україні майже відсутні вітчизняні прогресивні технології в області переробки сировини, недостатньо розвинений екологічний дизайн продукції.

Однак, не дивлячись на вище зазначене, вичерпного опису перешкод можливого переходу до циркулярних моделей виробництва та споживання, способів прояву, а тим більше універсальної класифікації таких бар'єрів поки не розроблено.

Література:

1. Дикий О.В. Особливості екологізації українського бізнесу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Випуск 101 (Частина II). С. 66-70
2. Бистряков І.К. Становлення зеленої економіки в Україні: методологічні аспекти. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 4. С. 50-57
3. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. Київ. Видавництво «Заповіт». 2019. 316 с.
4. Потапенко В.Г., Корнатовський Р.Б., Шилкіна О.Л. «Зелена» модернізація економіки України: соціально-економічне дослідження. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. № 2. С. 344-356
5. Харічков С. «Зелені інвестиції» як каталізатор переходу до нового курсу розвитку економіки: міжнародні орієнтири і перспективи впровадження. *Економіст*. 2010. № 12. С. 16–21
6. Решетілов Г. О. Фінансування циркулярної економіки: європейський погляд. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2022. №32. С. 84-91
7. Мусіна Л.А. Ресурсоефективна економіка: європейські тенденції та уроки для України. *Економічний аналіз*. 2014. Том 18. № 1. С. 51–62

МОДЕЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ВЕКТОРНОЇ АВТОРЕГРЕСІЙНОЇ МОДЕЛІ

М.І. КОМАР, канд.екон.наук, доцент кафедри економічної кібернетики

Л. М. ЗОМЧАК, канд.екон.наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики

І. Ю. КАРПА, магістр

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Регіональний сталий розвиток визначає процес зміни станів динамічної рівноваги між регіональним розвитком у соціальному, економічному та екологічному аспектах. Реалізація заходів у відповідності до концепції сталого розвитку дає змогу регіонам створити основу для ефективної реалізації такого розвитку. Проекти, які базуються на засадах концепції сталого розвитку, повинні поєднуватися зі стратегічною ефективністю, довговічністю капіталу розвитку, а також внеском ефективності розподілу.

Нині значення регіонів у світовій економіці зростає. Так само зростає інтерес до регіонального розвитку серед дослідників. На регіональному рівні застосовують різні математичні методи та моделі: просторове моделювання [1], рейтингування [2], логістичну регресію [3], кластеризацію [4], симульативне моделювання [5] тощо.

Побудуємо векторну авторегресійну модель сталого розвитку для Львівської області. Для її побудови обрали валовий регіональний продукт,

наявний дохід на одну особу та витрати на охорону природного середовища, дані за 2000-2020 роки по обраних показниках із сайту Головного управління статистики у Львівській області [6].

Першим кроком для побудови моделі є нормалізація та перевірка часових рядів на стаціонарність. Усі значення критерію ADF є меншими за критичне значення із рівнем значущості 1% якраз для других різниць часових рядів, тому саме на їхній основі будемо здійснювати побудову моделі.

Далі нам потрібно визначити рівень лагу, за трьома із п'яти критеріїв оптимальним є лаг, що рівний 1.

Далі побудуємо графіки функцій імпульсних відгуків (рис. 1). Як бачимо із графіку, у другому періоді система не є стабільною, тому було коректно обрано лаг, що рівний 1.

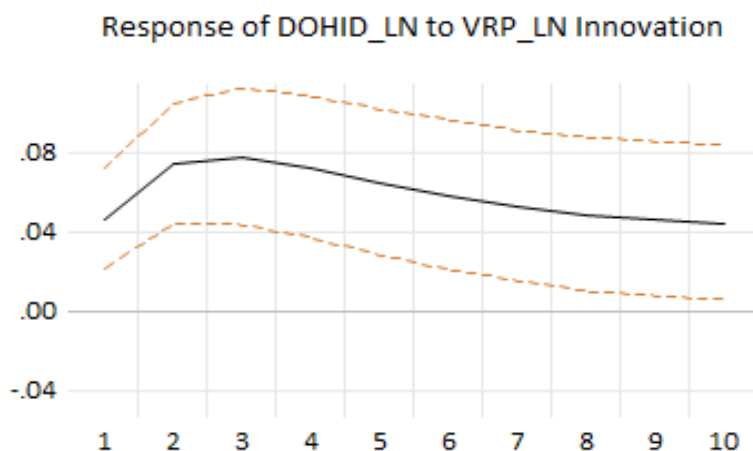

Рис. 1 – Функції імпульсних відгуків (вплив зміни наявного доходу на одну особу на зміну ВРП)

Джерело: побудовано авторами

Також побудуємо графіки декомпозицій дисперсії помилок (рис. 2). Із рисунку 2 видно, що у другому періоді відбуваються найбільш різкі реакції.

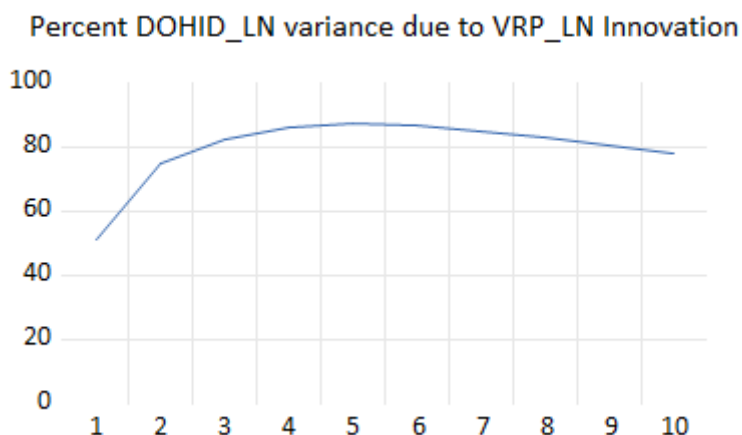

Рис. 2 – Декомпозиції дисперсії помилок (вплив зміни наявного доходу на одну особу на зміну ВРП)

Джерело: побудовано авторами

Результати оцінювання параметрів VAR-моделі першого порядку та коефіцієнти регресії наведені на рисунку 3 та рівняння моделі на рисунку 4.

Отримали графіки з фактичними та прогнозними значеннями результуючих змінних, а також довірчі інтервали (рис. 5).

	VRP_LN	DOHID_LN	SEREDOV_...
VRP_LN(-1)	1.110279 (0.28373) [3.91321]	1.061684 (0.26439) [4.01553]	-0.299590 (0.41238) [-0.72650]
DOHID_LN(-1)	-0.171752 (0.24310) [-0.70651]	0.053769 (0.22654) [0.23735]	0.328061 (0.35333) [0.92848]
SEREDOV_LN(-1)	0.061182 (0.10897) [0.56147]	-0.224752 (0.10154) [-2.21336]	0.965926 (0.15838) [6.09890]
C	-0.088818 (0.50975) [-0.17424]	0.636263 (0.47502) [1.33945]	0.586767 (0.74089) [0.79198]
R-squared	0.996340	0.996745	0.983304
Adj. R-squared	0.995654	0.996135	0.980173
Sum sq. resids	0.079148	0.068730	0.167198
S.E. equation	0.070333	0.065541	0.102225
F-statistic	1452.049	1633.330	314.1030
Log likelihood	26.94285	28.35418	19.46430
Akaike AIC	-2.294285	-2.435418	-1.546430
Schwarz SC	-2.095138	-2.236272	-1.347284
Mean dependent	10.71681	9.624581	12.14134
S.D. dependent	1.066920	1.054249	0.725992

Рис. 3 – Результати оцінювання VAR-моделі першого порядку
Джерело: побудовано авторами

$$\begin{aligned} \text{VRP\_LN} &= 1.11027928814 * \text{VRP\_LN}(-1) - 0.17175191621 * \text{DOHID\_LN}(-1) + 0.0611820395669 * \text{SEREDOV\_LN}(-1) - 0.0888178904582 \\ \text{DOHID\_LN} &= 1.06168377096 * \text{VRP\_LN}(-1) + 0.0537686890278 * \text{DOHID\_LN}(-1) - 0.224752162055 * \text{SEREDOV\_LN}(-1) + 0.636263479364 \\ \text{SEREDOV\_LN} &= -0.299589556505 * \text{VRP\_LN}(-1) + 0.328060739868 * \text{DOHID\_LN}(-1) + 0.965925957786 * \text{SEREDOV\_LN}(-1) + 0.586766879651 \end{aligned}$$

Рис. 4 – VAR-модель сталого розвитку Львівської області
Джерело: побудовано авторами

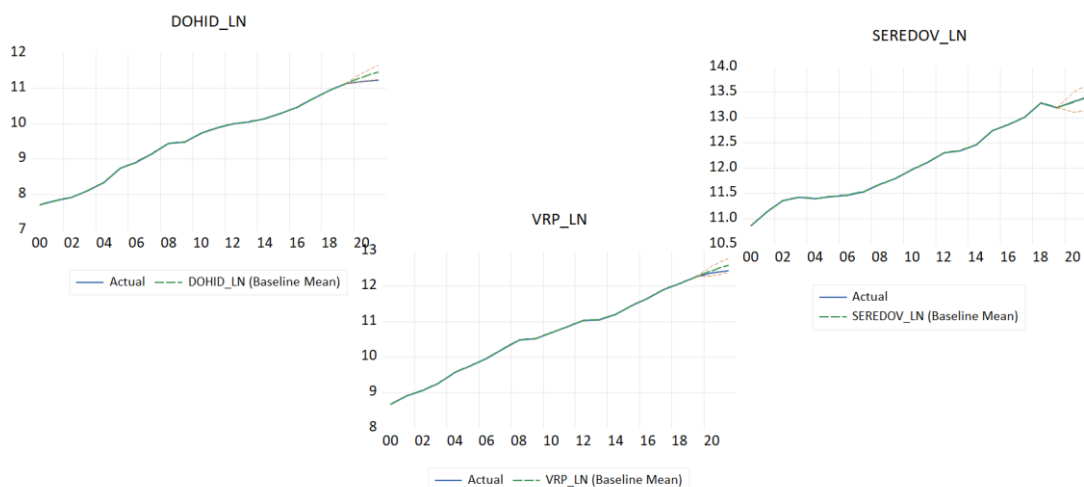

Рис. 5 – Фактичні та прогнозні значення ВРП, наявного доходу на одну особу, витрат на природоохоронну діяльність
Джерело: побудовано авторами

Variable	Inc. obs.	RMSE	MAE	MAPE	Theil
DOHID_LN	2	0.178248	0.166266	1.482060	0.007889
SEREDOV_LN	2	0.009867	0.009778	0.073140	0.000369
VRP_LN	2	0.116640	0.108177	0.870943	0.004680

RMSE: Root Mean Square Error
MAE: Mean Absolute Error
MAPE: Mean Absolute Percentage Error
Theil: Theil inequality coefficient

Рис. 6 – Оцінки якості прогнозу

Джерело: побудовано авторами

Як бачимо із графіків на рисунку 5, побудова модель дає більш оптимістичний прогноз динаміки розвитку ВРП та наявного доходу на одну особу у 2020 та 2021 роках, а от динаміка витрат на охорону природного середовище практично співпадає, але теж є більш оптимістична динаміка. Тобто прогноз на основі симультаивної моделі та VAR- щодо динаміки ВРП та середнього доходу на одну особу збігаються.

Література:

1. Зомчак Л., Коваль Л. Сталий розвиток регіонів України: просторово-панельний підхід. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 65. С. 211–215.
2. Вдовин М. Л., Міщук Т. Рейтингування регіонів України за показниками добробуту населення. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2022. 1 (91). 3-9.
3. Zomchak L., Starchevska I. Macroeconomic Determinants of Economic Development and Growth in Ukraine: Logistic Regression Analysis. *Advances in Intelligent Systems, Computer Science and Digital Economics IV*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2023. pp. 358-368
4. Вдовин М. Я., Зомчак Л., Боднар О. Кластеризація країн ЦСЄ за показниками ЗЕД. *Економіка та суспільство*. 2021. (26).
5. Зомчак Л. М., Волошин І. Б. Симультаивна модель інноваційного розвитку регіону. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2016. С. 854-858.
6. Головне управління статистики у Львівській області: веб-сайт. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 3.01.2023).

ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ І СТІЙКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ

М. І. МЕДВЕДСЬВА, канд. физ-мат. наук, доцент, доцент кафедри маркетингу та бізнес-аналітики

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

В останні роки одним з основних завдань, які стоять перед країнами, є завдання побудови сильної та сталої економіки, а також підвищення її конкурентоспроможності. На думку Фагерберга [1], конкурентоспроможність – це можливість країни виробляти товари та послуги, які відповідають вимогам міжнародних ринків у вільних та справедливих ринкових умовах, при цьому зберігаючи та збільшуючи реальні доходи населення у довгостроковій перспективі. Отже, кожна економіка має особливу увагу приділяти тим напрямам, які забезпечують зростання показників стійкості та конкурентоспроможності

країни. Експерти Всесвітнього економічного форуму у «Доповіді про глобальну конкурентоспроможність» у 2000 р. визначили економіку знань, а також використання конкурентних переваг, які засновані на інноваціях, як «основні чинники зростання конкурентоспроможності будь-якої країни» [2]. Це призводить до необхідності переходу від аграрної та індустріальної економіки до економіки знань або економіки, яка ґрунтується на знаннях. При цьому зауважимо, що наукомістка економіка може бути визначена як спосіб досягнення сталого економічного зростання та вирішення проблем, пов'язаних із недостатністю ресурсів [3]. Сьогодні питання сталого розвитку, конкурентоспроможності та економіки знань можна розглядати як пов'язані між собою напрями розвитку, на які спрямована увага більшості країн світу.

Світовий банк вказує наступні структурні елементи (стовпи), які є чотирма ключовими умовами для того, щоб країна могла повноцінно брати участь в економіці знань:

освіта та навчання – саме освічене та кваліфіковане населення дозволяє продукувати, поширювати та використовувати нові знання;

сучасна інформаційна інфраструктура, яка використовує інформаційні та комунікаційні технології для сприяння ефективній комунікації, розповсюдженню та обробці інформації. Вважається, що використання ІКТ ведуть до економічного розвитку;

економічні стимули та інституційний режим – регуляторне та економічне середовище, яке дозволяє забезпечити вільний потік знань, підтримує інвестиції в ІКТ, є центральним для економіки знань;

інноваційні системи до яких відносяться дослідницькі центри, університети, аналітичні центри, приватні підприємства і громадські групи, які створюють нові знання та використовують зростаючий запас глобальних знань, адаптуючи їх до місцевих потреб [4].

Останні дослідження показують зв'язок між економікою знань та конкурентоспроможністю країни, підкреслюючи вплив окремих її показників. Країни, які орієнтовані на науку, технологію та інновації, найчастіше показують стійку конкурентоспроможність та довгострокове економічне зростання. Успішність формування економіки знань, її рівень можна застосовувати як один із найважливіших показників для порівняння окремих економік. Пов'язуючи економіку знань із конкурентоспроможністю країни можна назвати вирішальний вплив деяких показників економіки знань (загальні витрати на дослідження та розробки, рівень вищої освіти, навчання протягом усього життя, число патентів та ін.) на конкурентоспроможність країни. Зокрема відзначається позитивний вплив освіти, НДДКР та інновацій на конкурентоспроможність країн ЄС, а саме на глобальний індекс конкурентоспроможності – GCI [5].

Рівень конкурентоспроможності країни багато в чому залежить від вибору інноваційної моделі розвитку економіки, яка базується на нових знаннях, нових технологіях, нових методах управління. Тому можна вважати, що основою конкурентоспроможності є інноваційні процеси та здатність країни формувати економіку знань [6].

Отже, якщо країна хоче бути економічно успішною та конкурентоспроможною, вона повинна приділяти велику увагу створенню, розвитку та передачі знань. Країнам з низьким рівнем конкурентоспроможності потрібно вирішувати питання поступового збільшення ваги нематеріального капіталу, тобто переходу до нового сприйняття економіки з використанням інноваційного потенціалу, людського капіталу, нових технологій та менеджменту. Це зі свого боку потребує чіткого та ефективного підходу до розробки нової політики управління, яка відповідає країні та її ресурсам.

Література:

1. Fagerberg, J. (1988). International competitiveness. *The Economic Journal*, 98 (391), 355–374
2. Global Competitiveness Report-2000. URL: https://www.researchgate.net/publication/265578425_The_Global_Competitiveness_Report_2000 (дата звернення: 29.01.2023)
3. Režný, L.; Buchanan White, J.; Marešová, P. The knowledge economy: Key to sustainable development? *Struct. Chang. Econ. Dyn.* 2019, 51, 291–300
4. The Four Pillars of The Knowledge Economy. URL: https://web.worldbank.org/archive/website01503/WEB/0_CO-10.HTM (дата звернення: 28.01.2023)
5. Dima, A.M., Begu, L., Vasilescu, M.D., Maassen, M.A.: The relationship between the knowledge economy and global competitiveness in the European Union. *Sustainability* 10(6), 1706 (2018). URL: <https://doi.org/10.3390/su10061706> (дата звернення: 28.01.2023)
6. Подлужна Н.О. Економіка знань: проблеми та перспективи формування в регіонах України [монографія]. Харків: ФОП Панов А.М., 2018. 416 с.

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК БАЗОВОГО ЕЛЕМЕНТУ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН СВІТУ

П. П. НЕСЕНЕНКО канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики
Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Національні інтереси держави на довгострокову перспективу полягають у підвищенні конкурентоспроможності національної економіки, перетворенні України у світову державу, діяльність якої спрямована на підтримку стратегічної стабільності і взаємовигідних партнерських відносин з іншими державами світу. Однак, на сьогодні в Україні аграрний сектор не є самодостатньою галуззю економіки та не здатний до розвитку на принципах самофінансування і самоокупності, а тому, зрозуміло, аграрії потребують участі держави в регулюванні розвитку сільських територій. Виходячи з вище наведеного, стає зрозумілим, що актуальність теми даного дослідження не викликає сумнівів.

Для вивчення позитивного світового досвіду та можливостей його подальшого використання у вітчизняній практиці господарювання, розглянемо досвід аграрної політики деяких розвинених країнах світу щодо управління розвитком сільських територій та державної підтримки аграріїв.

У першу чергу заслуговує розгляду досвід організації сільської місцевості в США, де «домінують принципи невтручання (більш коректно – непрямого втручання) держави в регулювання розвитку сільських територій (як і в інших сферах політики розвитку). В цій країні ситуація, коли сільські жителі самі та переважно власними ресурсами розвивають свою територію за контролю і переважно консультативно-інформаційної допомоги держави» [1, с. 91].

Саме така модель розвитку в Україні може бути найбільш дієвою, адже відомо, що великі фінансові вкладення держави до сільської місцевості без адекватної організаційної діяльності із залученням ініціативи сільських мешканців свого часу не дали очікуваного результату. Головним механізмом стимулювання розвитку та поширення інновацій в сільських територіях США є спеціалізована консалтингова структура «Екстеншен» («Дорадча служба»). Оскільки такий підхід в США показав позитивні результати, то запозичення цього досвіду через створення в Україні загальнонаціональної та дієвої мережі дорадчих служб в сільських територіях є одним з пріоритетних завдань, що стоять перед суспільством у сфері розвитку сільських територій.

Слід зауважити, що сільське господарство в США мало ключову роль ще з моменту заснування країни. Для мігрантів, які переселялися на нову землю, в основному з Європи, фермерство здебільшого було гарантією успішного розвитку, адже продукти харчування були товаром гарантованого продажу, а земля у власності закріплювала майбутні перспективи. Але згодом ця перевага перетворилося на недолік – проблему перевиробництва [2].

З метою підтримки аграрної галузі американський уряд запроваджував різні види допомоги, які, головним чином, зводилися до прямого субсидування фермерів. У 2014 р. пряма бюджетна допомога була замінена на законодавчому рівні страхуванням аграрних ризиків. Американський Конгрес затвердив виділення \$956,4 млрд. доларів (майже трильйон) впродовж кількох років на запуск цілого ряду програм. Головним орієнтиром стало страхування врожаю і концепція страхування була розширена на інші сфери, наприклад, виробництво молока. Загалом американські фермери можуть обирати схему підтримки збуту продукції з-поміж двох основних програм. Перша програма – це страхування від падіння цін (PLC), яка передбачає компенсації, якщо ціни на продукцію рослинництва падають нижче заздалегідь визначених рівнів. Друга програма – страхування сільськогосподарських ризиків (ARC). Вона забезпечує виплати фермерам в разі зменшення доходів нижче середнього по країні показника. Для розрахунків потенційних виплат фермери під час реєстрації надають дані про площу та урожайність на фермах [2].

Крім того, в США існує ще кілька варіантів страхування врожаю або прибутків. При цьому, федеральний уряд може субсидувати страхові премії за ставками від 38% до 80%, в залежності від рівня покриття і варіантів, обраних виробниками. Такий високий рівень субсидій необхідний для того, щоб зробити продукцію доступною за ціною. Американські фінансові аналітики вважають, що фермери дедалі будуть більш зацікавленими в управлінні ризиками, зокрема, через вплив глобальних змін клімату. Водночас, програми, запропоновані законодавством США можуть мати інший ефект, наприклад схильність фермерів

використовувати більш ризиковані в плані врожайності регіони. Тим не менше, розвинуті економіки, такі як американська, цілком можуть підтримувати високий рівень субсидування сільського господарства, що сприяє розвитку сільських територій, в той час як у менш розвинутих країнах така схема може здаватися надто витратною [2].

Основними напрямками підтримки розвитку сільських територій у США є:

- стимулювання розвитку сільських територій через дорадчі служби,
- впровадження сучасних інноваційних технологій в сільській місцевості у виробництві сільськогосподарських продукції;
- страхування від: 1) PLC (зниження цін); 2) сільськогосподарських ризиків; 3) врожаю або прибутків;
- стимулювання розвитку бізнесу та розвиток інфраструктури (житлові програми, водопостачання, електроенергія, широкопasmові мережі);
- підтримка людського капіталу, включаючи розвиток системи освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства.

Досвід європейських країн, у свою чергу, свідчить, що основними принципами політики розвитку сільських територій з початку ХХ століття була підтримка виробництва та бізнесу загалом. Відтак основна увага приділялась розвитку диверсифікації виробництва та інфраструктури села, в чому, як відомо, і досягли значних успіхів країни ЄС. Наразі ці країни переглянули свої цілі, і основну увагу зосереджено на підвищенні якості життя населення в цілому [3, с. 400].

В країнах ЄС, сьогодні, спостерігається економічний розвиток сільських територій, що визначається терміном «нова економіка», яка включає послуги ІТ-промисловості та біотехнологічні фірми. Так звана «нова економіка» може поєднувати традиційне виробництво і туризм, маркетингові проекти через мережу Інтернет для специфічної сільськогосподарської продукції з доданою вартістю (наприклад, органічна сільськогосподарська продукція, яка є дуже актуальною).

В ЄС основні напрями для розвитку сільських територій зосереджені в рамках САП (Спільна аграрна політика) і полягають у : формування справедливого суспільства; демократизація управління; розвиток сільських громад; науково-технологічний розвиток; екологічна безпека; забезпечення здоров'я нації [4, с. 156].

Незважаючи на жорсткі вимоги щодо надання державами преференцій національним виробникам для створення якомога більш конкурентного вільного ринку, в сільському господарстві Європейського Союзу досить широко застосовуються механізми фінансово-економічної підтримки виробників. Аграрний сектор ЄС визнаний пріоритетним сектором економіки, який користується першочерговою фінансовою підтримкою для захисту від зовнішньої та внутрішньої конкуренції [5, с. 100].

Нідерланди є другим після США експортером сільськогосподарської продукції у світі. Найбільше голландських сільгосптоварів відправляється у Німеччину. Основними пріоритетами у сільському господарстві Нідерландів є

сталий розвиток, інновації, покращання умов утримання тварин, використання відновлюваних джерел енергетики, екологічна безпека.

Так, серед субсидій, які можуть отримати фермери, існує програма гарантування частини позики, яку готова взяти на себе держава. Претендувати на цю програму можуть малі або середні підприємці або молоді фермери віком до 39 років. Додаткові кошти позики, які фермер отримає під гарантії, мають бути витрачені на чітко визначені цілі, такі як, оптимізація виробництва; покращення якості продукції або умови утримання тварин. Крім того, на додаткову допомогу можуть претендувати молоді фермери – до 41 року. За статистикою голландського агентства з питань підприємництва RVO, лише 5% нідерландських фермерів молодші 35 років. Тому мета цієї програми – залучити більше молодих підприємців до аграрної сфери. Отримані кошти можуть бути інвестовані у будівництво, техніку або мобільне обладнання [2].

Крім того, у Нідерландах держава підтримує ферми, де відмовилися від використання хімікатів і пестицидів. Для забезпечення конкурентоздатності екологічної продукції, уряд, зокрема, підписав договори із супермаркетами та Федерацією агропромисловості та тепличного виробництва про розширення дистрибуції цієї продукції. Ще однією метою у сільському господарстві даної країни є розширення використання біомаси як палива на фермерських господарствах. Так, до 2030 року планується замінити 30% нафтопродуктів на «зелену енергетику».

Отже, у Нідерландах основними пріоритетами державного регулювання аграрного сектору є екологічність та енергозбереження виробництва продукції.

У Франції сільське господарство є найбільш опікувана державою галузь, хоча основа його – приватне землеволодіння. Кількість фермерських та приватних сільськогосподарських підприємств країни сягає майже 1 млн. На підтримку аграріїв держава витрачає в середньому до 40 млрд. євро на рік.

Механізм дії пільгових кредитів у Франції для сільського господарства заснований на принципі державного погашення банком різниці між договірною процентною ставкою і ставкою пільгової позики, наданої фермеру. Крім того, у французьких фермерів є пільги на кредити. На закупівлю нової сільгосптехніки вони можуть залучати кошти під 3-4% річних, на придбання землі – приблизно під 7% річних. Крім уряду французьких фермерів також підтримує й Євросоюз.

В Австралії виробниками сільськогосподарської продукції, в основному, є фермерські господарства. Фінансова підтримка уряду надається фермерам, як правило, для компенсації збитків спричинених природними або техногенними факторами – це тривалі періоди посухи (на всій території країни поєднується зрошення і сухе землеробство), повені, пожежі або деякі інші стихійні лиха. При цьому урядові дотації надаються у різних формах: гранти, короткострокові кредити за низькими відсотковими ставками. Також держава надає податкові пільги фермерам для компенсації амортизації сільськогосподарського обладнання. Для захисту агросектору уряд застосовує систему спеціальних платежів та імпорتنих мит.

Сільське господарство Канади отримує значну державну підтримку (щороку варіюється у межах 6-8 млрд. дол.), хоча вона в рази менша, ніж у

країнах ЄС. Спеціально створені державні компанії регулюють пропозицію цих товарів на ринку, контролюючи внутрішнє виробництво та обмежуючи імпорт за допомогою високих мит. Щорічно держава інвестує сотні млн. доларів у різноманітні дослідження в галузі сільського господарства.

У Польщі держава намагається всіляко підтримувати дрібні аграрні підприємства, які демонструють поступову динаміку зростання виробництва, особливо у світлі європейських доплат за орні землі чи окремі види продукції. Кілька банків країни спеціалізуються на кредитуванні сільського господарства, зокрема BGZ. По довгострокових кредитах (до 10-ти років) держава може компенсувати половину відсоткової ставки. У Польщі популярним є також пільгове кредитування аграрного сектора, коли підприємець може сплатити лише 3%, а решту суми по відсотковій ставці банку повертає держава.

У Польщі ключовими ідеями концепції регіонального розвитку були децентралізація влади та надання ширших повноважень регіональним органам влади згідно з принципом субсидіарності, на якому саме і базується регіональна політика США [4, с. 157].

Характерним для сільськогосподарської обслуговуючої кооперації тут є постійний прогресуючий розвиток. Сьогодні, у Канаді з'явилися кооперативи нового покоління, основою яких є те, що члени кооперативу повинні укласти обов'язкові угоди про постачання, відповідно до яких вони мають право й зобов'язані поставити для кооперативу чітко визначену кількість сільськогосподарської продукції. Також від них вимагається інвестування в кооператив пропорційно до кількості продукції, яку вони постачатимуть кооперативу. Цікавим фактом є те, що крім членів, у кооператив можуть входити й інші інвестори [6].

У Європі кооперативи забезпечують основні канали збуту продукції, а саме: у Скандинавії – 70 %, у Нідерландах – 65 %, у Німеччині, Франції – 55 %. Держави-члени ЄС, США, Канада та деякі інші країни розв'язали, насамперед, проблему збуту продукції, яка вирощена фермерами, шляхом підтримки створеної прозорої постачальницької, заготівельно-збутової інфраструктури на засадах кооперації та її інтеграції з торгівлею, підприємствами харчової та переробної промисловості [6].

У розвитку сільських територій країн ЄС обслуговуючі кооперативи відіграють важливу роль, адже забезпечують зростання продуктивності праці, сприяють розвитку сфери послуг у сільській місцевості, забезпечують оптимальне використання виробничих потужностей, поліпшують процес реструктуризації сільськогосподарського сектору, забезпечують зайнятість населення, сприяють поліпшенню екології

Підводячи підсумки, слід зауважити, що на сьогодні розвиток сільських територій України неможливий без чітко сформованої довгострокової стратегії розвитку. Враховуючи світовий досвід, на нашу думку, слід активно застосовувати у вітчизняній практиці господарювання такі напрямки управління розвитком сільських територій, як:

– створення загальнонаціональної мережі дорадчих служб в сільських територіях, виходячи з досвіду США;

- надання дотацій підприємствам, які відмовились від використання хімікатів і пестицидів та стимулювання у вигляді додаткових коштів позик за екологічність виробництва сільськогосподарської продукції, як у Нідерландах;
- надання податкових пільг фермерам для компенсації амортизації сільськогосподарського обладнання (Австралія).

Література:

1. Недбалюк О. П. Міжнародний досвід організації розвитку сільських територій та можливості його застосування в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 89–94.
2. Світові моделі підтримки сільського господарства / Укрінформ : сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html> (дата звернення: 25.01.23)
3. Куліш І. М. Державна політика розвитку сільських територій : світовий досвід для України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України* : зб. наук. праць. 2014. Вип. 3 (107). С. 395–400.
4. Готра В., Ковач А. Зарубіжний досвід розвитку сільських територій. *Геополітика України: історія та сучасність* : зб. наук. праць. 2021. Вип. 2 (27). С. 154–160.
5. Несененко П. П., Тоня К. П. Аналіз єдиної аграрної політики Європейського Союзу. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету* : зб. наук. праць. 2021. № 9-10 (286-287). С. 99–105.
6. Торосян Г. А. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація як стратегічний напрям у контексті соціально економічного розвитку сільських територій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 19. С. 45–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_19_11 (дата звернення: 25.01.23)

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

С. М. ПЕТЬКО канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри міжнародного менеджменту

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

У сучасному глобальному менеджменті мало таких словосполучень, які б так часто повторювалися та мали таке сакральне значення для багатьох із топ-менеджерів, директорів, стейкхолдерів, акціонерів та власників, – як цифрова трансформація, яка торкається не лише великого бізнесу, а й усіх інших суб'єктів господарювання: від державних організацій та підприємств різної форми власності до представників малого і середнього бізнесу. В одних суб'єктів господарювання виходить краще та швидше трансформуватися у цифровому напрямі, в інших – гірше. Все залежить від розміру, мотивованості та компетентності топ-менеджерів, готовності їх до цифрових викликів, які розуміють необхідність цифрової трансформації для подальшої конкурентоздатності та виживаності в глобальному середовищі. Тим паче, глобальна пандемія COVID-19 підштовхнула суб'єктів господарювання шукати та пришвидшувати реалізацію своїх цифрових ініціатив в дуже короткі строки – деякі з них реалізували їх за лічені місяці, а інші до цих пір не можуть перейти на цифровий рівень розвитку.

Тема цифрової трансформації бізнесу вперше з'явилась у діловому дискурсі 10 років тому через заздрість та жагу до надприбутків представників традиційного бізнесу, які були шоковані визначними фінансовими результатами динамічно зростаючих цифрових компаній інноваційних індустрій. Якщо поглянути на фондовий ринок США у 2018 р. за показниками ринкової капіталізації та чистого прибутку, то переважали представники традиційного бізнесу. А зараз, у 2023 р. ми бачимо, що саме цифрові компанії почали тіснити лідерські позиції компаній традиційного бізнесу: «Amazon», «Alibaba», «Facebook» (Meta), «Baidu», «Alphabet», «Microsoft», «Oracle», «Netflix» та ін.

Дивлячись на такий цифровий тренд у глобальному бізнесі, топ-менеджери, акціонери, власники традиційного бізнесу почали все більше звертати увагу на концепт цифрової трансформації бізнесу, розуміючи її переваги та корисність для своїх компаній у цілому. За цих обставин топ-менеджери традиційного бізнесу ставлять задачі своїм підлеглим аби вони з'ясували чому саме за такий короткий термін ринкова капіталізація цифрових компаній почала перевищувати трильйони доларів США на фондових майданчиках, та що саме потрібно зробити, щоб стати більш прибутковими і водночас бути більш схожими на представників класичного цифрового бізнесу.

Хвиля цифровізації накрила усі суб'єкти господарювання незалежно від їх розміру, фінансового стану та форм власності. Не лише бізнес-структури, а й державні організації мають використовувати цифрові технології, бо саме цифрова трансформація є імперативом для їхнього майбутнього конкурентного розвитку, що забезпечить економічне зростання для країни. Цифрова трансформація державного апарату та його найбюрократичніших структур (суди, митниці, міністерства, тендерні комітети, місцеві органи влади та інші державні структури) є ключовим фактором для майбутнього процвітання України, бо повністю знищує корупційну складову.

З викликами сучасного світу без використання цифрових технологій неможливо управляти сучасним бізнесом та бути конкурентним на ринку. Якщо брати за приклад Україну, то основними індустріями, які першими готові прийняти цифрові трансформації є такі, де присутня висока конкуренція, швидше приймаються управлінські рішення та присутні жорсткі умови виходу на ринок: рітейл, фінанси, телеком, страхування, логістика та ін. Саме компанії зазначених індустрій мають більшу мотивацію та готовність трансформувати свої бізнес-процеси, використовуючи цифрові технології. До аутсайдерів цифрових трансформацій можна віднести промисловість, будівництво та туризм.

На відміну від класичних цифрових гравців (компанії, які зародились у цифрі, «Amazon», «Alibaba», «Courang») традиційному бізнесу важко змінити існуючу бізнес-модель, яка більш-менш зарекомендувала себе, а також впроваджувати цифрові технології в існуючі бізнес-процеси. Не всім суб'єктам господарювання вдається успішно трансформувати свою діяльність і перейти на цифру, бо це рішення має бути виваженим, погодженим і професійно керованим спеціалістами-практиками з цифрової трансформації.

Тож, виникає питання: чому традиційний бізнес так прагне трансформувати себе у цифровому векторі? Традиційний бізнес має на меті заробляти більші

прибутки та підвищувати свою ринкову капіталізацію будучи більш схожим на цифровий. Прагнення до надприбутків – це основа бізнесу та сучасного капіталізму. Якщо порівняти бізнес-моделі класичних цифрових компаній та традиційних, вони є кардинально різними. В них суттєво відрізняється корпоративна культура, бізнес-модель (продукт), спосіб взаємодії з ринком, внутрішні активи та організація праці. Тому, як побудована ієрархія, сформульована місія, цінності та на скільки глибоко вони проникають на всі рівні управління є ознаками, що радикально відрізняють традиційні компанії від цифрових.

Крім того, коли традиційний бізнес прагне стати схожим на цифровий, він повинен пройти стадію цифрової зрілості компанії, яка полягає в: 1) оцифруванні; 2) цифровізації; 3) цифровій трансформації.

Оцифрування – це базові речі, які необхідні компанії або організації при переході з паперової на цифрову форму ведення господарської діяльності. Сюди відносяться: перенесення усіх паперових даних на переносні засоби накопичення, використання хмарних сервісів для зберігання інформації, створення внутрішньо-корпоративної CRM або BPM системи.

Цифровізація – впровадження сучасних цифрових технологій в існуючі автоматизовані системи для оптимізації бізнес-процесів, підвищення результативності суб'єкта господарювання, покращення внутрішньої та зовнішньої комунікації, удосконалення продукту (послуги). Завдяки використанню цифрових технологій можна не тільки автоматизувати бізнес-процеси як було раніше, а й покращити їх, що в певній мірі формує логіку ведення цифрового бізнесу. Впровадження чат-ботів, корпоративних месенджерів, таск-трекерів у систему управління та постановки завдань – все це відноситься до елементів цифровізації будь якого суб'єкта господарювання.

Цифрова трансформація – це своєрідна бізнес-реформа, яка має бути свідомо погодженою між власником, топ-менеджментом та ключовими стейкхолдерами суб'єкта господарювання для його повного оновлення та переходу на цифровий рівень розвитку завдяки використанню цифрових технологій, які кардинально впливатимуть на гнучкість та результативність бізнес-процесів.

Цифрова трансформація фокусується на чотирьох ключових напрямках: бізнес-модель (цифровий продукт), цифровий спосіб взаємодії з ринком, цифрові активи (цифрові бізнес-процеси, великі дані), корпоративна культура. При цифровій трансформації, суб'єкт господарювання перетворюється в мережеву платформу, яка забезпечує її управління та комунікацію між персоналом, партнерами, клієнтами, постачальниками, виробничими ланцюгами на всіх її рівнях, використовуючи при цьому інноваційні технології Індустрії 4:0.

Постає питання, а чи необхідно взагалі займатися цифровою трансформацією? Відповідаючи на нього, для початку цифрової трансформації будь якого суб'єкта господарювання, топ-менеджерам потрібно розуміти: 1) наскільки конкурентною є галузь; 2) які умови (поріг) виходу на ринок; 3) чи можна замінити існуючий продукт/послугу на цифрову; 4) які ринкові преференції зараз є у суб'єкта господарювання. Але так чи інакше – потрібно провести оцінку наскільки суб'єкт господарювання відповідає цифровій зрілості та яким є конкурентне середовище.

Зрозуміло, для того щоб провести успішну цифрову трансформацію, у суб'єкта господарювання мають бути лідери, які повинні впоратись з такими викликами та повести усіх за собою до чогось нового, невідомого. Першою чергою, цифровий лідер – це коучер, який розуміє бізнес-модель та стратегію розвитку суб'єкта господарювання, володіє технічними компетентностями (як та чи інша цифрова технологія впроваджуватиметься та впливатиме на бізнес-процеси), має політичну вагу у внутрішньо-корпоративному середовищі.

Так чи інакше, але майбутнє за цифрою.

Література:

1. Лук'яненко Д. Г., Мозгаллі О. П., Лук'яненко О. Д., Дворник І. В., Орехов М. О. Цифровий імператив трансформації діяльності університетів. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2020. № 4 (35). С. 449–458.

4. Петько С. М. Електронна комерція в цифровій екосистемі Республіки Кореї. *Економічний вісник Національного технічного ун-ту України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 23. С. 61–67. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.23.2022.264630> (дата звернення 28.01.2023).

5. Петько С. М. Механізми реалізації інвестиційних проектів в Південній Кореї та досвід для України. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 2 (113). С. 32–38. URL: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-2-5> (дата звернення 28.01.2023).

6. Петько С. М. Роль освіти, інновацій та ІКТ у побудові цифрової економіки Республіки Корея. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 2 (02). С. 161–167. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.2-27> (дата звернення 28.01.2023).

7. Петько С. М. Цифровий прорив Республіки Корея у сфері державного урядування. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-47> (дата звернення 28.01.2023).

8. Петько С. М. Технології індустрії 4:0 у цифровій парадигмі розвитку глобальної економіки. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2022. № 24.

9. Шуршина О. В., Петько С. М. Цифрові платформи в системі глобальної торгівлі. *Theoretical aspects of education development: proceedings of the III International Scientific and Practical Conference*. (Warsaw, January 24–27), Poland. International Science Group, 2023. Pp. 115–118.

10. Guk O., Zavorodnia Y., Ryzhykov V., Snitko Y., Ternopilska V., Chernukha N. Variants of the educational paradigm in training of managers. *Espacios*, 40(29), 2019, P. 9.

ЦИФРОВІ ТРЕНДИ СУЧАСНОСТІ

Т. А. ПУШКАР, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу

Т. С. ЯЩЕНКО, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

У сучасному світі цифрові технології розвиваються швидкими темпами, уможливаючи швидші зміни та прогрес. Однак розвиваються не лише технологічні тенденції та нові технології, багато чого змінилося у цифровому світі через спалах COVID-19, докорінно змінилася роль інтернету та цифрових

технологій у житті людей, які змушені всю роботу здійснювати дистанційно максимально використовуючи цифрові технології, їх засоби та інструменти.

Штучний інтелект стане ще більш поширеним у найближчі роки завдяки обробці природної мови та вдосконаленню машинного навчання. Штучний інтелект може краще розуміти людей і виконувати більш складні завдання. ШІ вже відомий своєю перевагою в розпізнаванні зображень і мови, навігаційних програмах, особистих помічниках для смартфонів, програмах для спільного використання поїздок і багато іншого. Прогнозують, що у 2025 року ринок штучного інтелекту досягне 190 мільярдів доларів, а у 2023 році розмір глобальних витрат на когнітивні системи та системи штучного інтелекту становитимуть понад 57 мільярдів доларів [2].

Крім того, штучний інтелект використовуватиметься для подальшого аналізу взаємодій, щоб визначити базові зв'язки та ідеї, щоб допомогти передбачити попит на послуги, такі як лікарні, дозволяючи органам влади приймати кращі рішення щодо використання ресурсів, а компаніям у режимі реального часу відстежувати економічну ситуацію, збільшуючи доходи та покращуючи персоналізований досвід.

Обчислювальна потужність вже зайняла своє місце в цифровій епосі, коли майже кожен пристрій і пристрій комп'ютеризовано. Обчислювальна техніка необхідна від науки про дані до робототехніки та управління ІТ. Експерти з науки про дані передбачили, що обчислювальна інфраструктура, яка зараз створюється, у найближчі роки розвиватиметься ще стрімкіше.

Також зберігається тенденція до створення розумніших пристроїв, які є ще одним доповненням до ІТ-індустрії, яка має високі вимоги та попит, оскільки все більше компаній перетворюються на цифровий простір.

Ще один тренд – це датафікація, що перетворює все в нашому житті на пристрої чи програмне забезпечення, що працюють на даних. Отже, коротко, Datafication це модифікація людських справ і завдань у технологію, керовану даними [3]. Від смартфонів, промислових машин і офісних додатків до пристроїв на основі штучного інтелекту та всього іншого – дані тут залишаться довше, ніж людина може пам'ятати. Датафікація призводить до зростання потреби в ІТ-фахівцях, науковцях з обробки даних, інженерах, техніках, менеджерах і багатьох інших.

Наступні виняткові технологічні тренди – доповнена реальність (AR) та віртуальна реальність (VR), а також розширена реальність (ER). Завдяки віртуальній реальності користувач занурюється в певне середовище, а доповнена реальність удосконалює це середовище. Донині цю технологічну тенденцію використовували переважно в іграх. AR і VR мають величезний потенціал використання у навчанні, розвагах, освіті, маркетингу та навіть реабілітації після травм. І те, і інше можна використовувати для навчання лікарів робити операції, запропонувати відвідувачам музеїв ефектніші враження, покращити тематичні парки та навіть покращити маркетинг.

Оскільки люди пристосовані до роботи з пристроями та технологіями, з'явилася довіра до цифрових технологій. Ця звична цифрова довіра є ще однією важливою тенденцією, що веде до нових інновацій. З цифровою впевненістю

люди вірять, що технології можуть створити захищений, безпечний і надійний цифровий світ і допомогти компаніям винаходити та впроваджувати інновації, не турбуючись про те, щоб забезпечити довіру громадськості.

У контексті цифрової довіри стає актуальною кібербезпека, яка також активно розвивається. Частково це тому, що загрози постійно з'являються нові. Зловмисники, які намагаються незаконно отримати доступ до даних, не збираються здаватися найближчим часом і продовжуватимуть знаходити способи подолати навіть найсуворіші заходи безпеки [1].

Ще одна багатообіцяюча нова технологічна тенденція – інтернет речей (IoT). Зараз багато «речей» будуються з підключенням WiFi, тобто їх можна підключити до Інтернету – і один до одного. Інтернет речей – це майбутнє, яке вже дає змогу підключати пристрої, побутову техніку, автомобілі та багато іншого та обмінюватися даними через Інтернет. IoT може забезпечувати кращу безпеку, ефективність і прийняття рішень для компаній, оскільки дані збираються та аналізуються. Це може забезпечити прогнозоване технічне обслуговування, пришвидшити медичне обслуговування, покращити обслуговування клієнтів і запропонувати значні переваги.

Наступний технологічний тренд, який слідує за IoT, м – 5G. Там, де технології 3G і 4G дозволяють переглядати Інтернет, використовувати послуги, що керуються даними, збільшити пропускну здатність для потокової передачі на Spotify або YouTube і багато іншого, очікується, що послуги 5G революціонізують життя, забезпечуючи сервіси, які покладаються на передові технології, такі як AR і VR, а також хмарні ігрові сервіси, такі як Google Stadia, NVidia GeForce Now і багато інших. Очікується, що він буде використовуватися на заводах, HD-камерах, які допоможуть покращити безпеку та управління дорожнім рухом, розумному управлінні електромережею та розумній роздрібній торгівлі. За оцінками, 5G революціонізує спосіб життя та роботи в майбутньому.

Ключовою тенденцією в інноваціях і технологіях є 3D-друк, який використовується для розробки прототипів. Ця технологія має вплив у біомедичному та промисловому секторах. 3D-друк – ще одна інновація, яка буде лише розвиватися. Особливо актуально це для компаній у секторі обробки даних та охорони здоров'я.

Технологія, яка здійснила фурор, – це геноміка – технологія, яка може вивчати ДНК, структуру генів, кількісно визначати гени, виявляти захворювання або будь-які можливі проблеми і використовувати ці дані для покращення здоров'я.

Отже, всесвітня пандемія лише прискорила розвиток цифровізації глобального простору, який орієнтований на максимальну комфортність та зручність людської життєдіяльності. Спеціалістам, що пов'язані з цифровими інформаційними технологіями потрібно бути в курсі нових технологій і останніх технологічних тенденцій, щоб не втратити зв'язок зі швидкозмінним середовищем та бути актуальним, оскільки це означає дивитися в майбутнє і знати, які навички знадобляться, щоб ефективно функціонувати у цифровому середовищі.

Література:

1. Головні цифрові тренди 2020 року: цифровий маркетинг, цифрова трансформація та інновації. URL: <https://www.management.com.ua/tend/tend1201.html> (дата звернення: 31.01.2023).
2. Top 18 New Technology Trends for 2023. Nikita Duggal. Simple Learn. URL: <https://www.simplilearn.com/top-technology-trends-and-jobs-article> (дата звернення: 31.01.2023).
3. The top 10 digital trends 2022. Mike Gattereder. Digitalwerk. URL: <https://www.digitalwerk.agency/en-blog/the-top-10-digital-trends-2022> (дата звернення: 31.01.2023).

СВІТОВИЙ ДОСВІД СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТРЕНДІВ СТРАТЕГІЯХ РОЗУМНИХ МІСТ

Т. А. ПУШКАР, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

Процеси цифровізації, які активно розвиваються в сучасному суспільстві, сприяють змінами сприйняття міського середовища, яке на сучасному етапі становлення інформаційного суспільства формується із врахуванням новітніх цифрових трендів. Сучасне місто – це високоцифровізоване місто, в якому технологічні аспекти впровадження цифрових технологій поєднуються із міським середовищем, традиційним підходом до міста як соціо-економіко-культурним середовищем і рівнем цифрових компетенцій його мешканців. Важливим моментом розвинених міст є саме не технології, а те, як вони забезпечують зручне і комфортне середовище життєдіяльності. Саме тому, обґрунтована стратегія розвитку «розумних» міст передбачає не тільки те, які новітні цифрові технології забезпечують потреби міст, але і сприйняття їх мешканцями з точки зору підвищення рівня їх життя. Спрямованість на життя конкретної людини на даному етапі впровадження стратегій «розумного» міста стає панівним підходом в формуванні стратегій міського розвитку в усьому світі, що знаходить своє відображення в найкращих світових практиках.

В проголошеному Європейською комісією Цифрове десятиліття Європи основною метою визначено забезпечення роботи всіх аспектів технологій та інновацій для людей. Як підхід до реалізації Європейська комісія зазначає дотримання сталого бачення цифрового суспільства, яке орієнтовано на людину [1]. Цифрове десятиліття, яке проголошено Єврокомісією, передбачає чотири напрямки:

1. цифрове суспільство (кібербезпека, цифрове включення, цифрові публічні послуги та середовище, зелений цифровий простір, мовні технології, медіа та цифрова культура, Інтернет наступного покоління, конфіденційність і безпека і Інтернеті);
2. передові цифрові технології (розширені обчислення, інноваційні технології, штучний інтелект, дані та хмарні обчислення, Інтернет речей);

3. міжнародна співпраця в цифровій сфері (міжнародні зв'язки, цифровізація в Раді торгівлі та технологій);

4. цифрова економіка (цифрові навички, допоміжна промисловість, підключення, он-лайн платформи та електронна комерція) [1].

В визначених напрямках в розрізі досвіду реалізації стратегій розвитку міст актуальним є напрям «Цифрове суспільство: публічні послуги та середовище», в якому визначено підтримку з боку Єврокомісії формування розумних міст, шляхом впровадження «розумних» громадських служб, за допомогою використання датчиків для збору даних і застосування цих даних для покращення життєдіяльності міста [2].

Досвід застосування технологій Інтернет-речей для переосмислення міських просторів активно вивчається і подається у вигляді конкретних проектів Всесвітнім економічним форумом. Значний акцент також робить на тому, що новітні цифрові моделі державного та приватного співробітництва, надання громадських послуг розмивають межі між місцевим самоврядування, мешканцями міста і бізнесом, роблячи співпрацю більш рухливою та динамічною.

Діяльність створеного G20 Smart Cities Alliance on Technology Management об'єднав органи міського управління, регіональні та національні уряди щодо реалізації стратегій розумних міст, спрямовуючи свої зусилля на підвищення відкритості та прозорості процесів життєдіяльності міста, зростання рівня довіри та кібербезпеки [3]. Поєднуючи представників розвинених країн світу, які виступають не тільки потужними економіками світу, але і основними технологічними лідерами, зокрема в сфері цифрових технологій, Smart Cities Alliance on Technology Management є платформою обміну інноваційними технологіями для впровадження в стратегії розумних міст, а також платформою обміну досвідом з найкращих практик [4]. Вагомим підґрунтям впровадження новітніх цифрових трендів в стратегії розвитку розумних міст стає співпраця Всесвітнього економічного форуму мережею Центрив четвертої промислової революції ВЕФ, які представляють собою глобальну платформу інклюзивного управління технологіями.

Цікавим досвідом є запропонована IMD та Сінгапурський університет технологій та дизайну методика рейтингового оцінювання рівня розвитку розумних міст та складання на її основі рейтингу розумних міст. Особливістю даної оцінки є її спрямованість саме на те, як конкретний мешканець міста сприймає його технологічний розвиток за конкретними сферами життєдіяльності міста. Як зазначають розробники, застосування такого підходу забезпечує формування міжнародної бази досвіду розвитку розумних міст з метою підвищення реалістичності та відповідності моделі їх функціонування [5].

Отже, розумне місто в сучасному цифровізованому світі є об'єктивною реальністю їх існування. Активна увага до формування стратегій розумних міст в світі є відбиттям процесів формування цифрового суспільства, що потребує орієнтування їх людиноцентровані принципи реалізації. Наявність потужних міжнародних платформ сприяння, формування баз даних успішних практик та міських проектів може стати джерелом пошуку ідей і співпраці в сфері створення розумного міського середовища для міст України в подальшому.

Література:

1. Digital decade of Europe. Shaping the digital future of Europe: European Commission. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/europes-digital-decade> (дата звернення: 31.01.2023).
2. Digital public services and environments: European Commission. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-public-services> (дата звернення: 31.01.2023).
3. Shaping the Future of Urban Transformation: World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/platforms/shaping-the-future-of-urban-transformation> (дата звернення: 31.01.2023).
4. The World Economic Forum will lead the G20 Smart Cities Alliance on Technology Management: World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/press/2019/06/world-economic-forum-to-lead-g20-smart-cities-alliance-on-technology-governance/> (дата звернення: 31.01.2023).
5. IDM: Smart City Observatory. URL: <https://www.imd.org/smart-city-observatory/home/> (дата звернення: 31.01.2023).

РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ МІСТ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

О. М. РАДІОНОВА, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельного господарства

В. С. РАДІОНОВ магістрант

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

В межах урбаністичної традиції першої половини ХХ століття склався підхід до вивчення економічного життя міста й перспектив його розвитку, оснований на спробах визначення тих галузях міст, продукція яких спроможна залучати до міста грошові потоки, відповідні товарному потоку цієї продукції, прямує з підприємств міста в інші міста. Особливо яскраво такий підхід проявляється у рамках політики нових міст, що створювались для реалізації деякої домінуючої функції. Ці ідеї функціоналізму 20-30-х років надали великого впливу на загальні принципи формування системи міст Радянського Союзу. У рамках радянської системи планування вже у довоєнний період виникли досить багато нових міст, більшість з яких було спроектовано під одну єдину галузь.

Підприємства такої провідної галузі забезпечують робочі міста для основної частини активного населення міста. Повсякденні потреби робітників цих підприємств формують попит на потребуючі товари і звичайні послуги для приватних осіб. Паралельно підприємства провідної галузі створюють попит на деякі послуги виробничого характеру і на матеріальні чинники виробництва. Суттєва частина цих видів попиту задовольняється підприємствами, виникаючими на території міста. Зокрема, це стосується підприємств міської інфраструктури, роздрібною торгівлі, хлібопекарської промисловості та ін. Галузі, до яких належать всі ці підприємства, у рамках поданої концепції прийнято називати містообслуговуючими.

В епоху становлення цього підходу, в якості провідних, зазвичай розглядались галузі промисловості, хоча навіть в той період індустріального суспільства були окремі міста, спеціалізовані на виконанні адміністративних

функцій, міста, орієнтовані на туризм тощо. Відповідно, один з важливих напрямів критики даної концепції пов'язано з ігноруванням нею містоутворюючої ролі деяких видів послуг.

У сучасних умовах саме послуги четвертинного сектору виявляються найважливішими для розвитку мегаполісів. В свою чергу привабливість міста для розвитку в ньому вищих управлінських видів діяльності багато у чому залежить від ринку висококваліфікованої робочої сили. Її достатня пропозиція пов'язана з привабливістю міста для проживання відповідних верств населення. Серед важливих аспектів цієї привабливості виділяють такі види діяльності, як освіта, культура, індустрія дозвілля. Їх розвиток, таким чином, у багатьох випадках випереджає подальше становлення міста як четвертинного центру. Досить важлива роль цих видів послуг ставить питання про включення їх в список містоутворюючих галузей.

Використання даної концепції для функціонального аналізу міст концентрує увагу дослідників виключно на містоутворюючих галузях, які у рамках такого підходу й визначають типологічні особливості міста.

Становлення функціоналізму породило захопленість ідеєю функціональної спеціалізації міст, яка розглядалась як інструмент просторової оптимізації. Передбачалось, що така спеціалізація дозволить забезпечити найкращий вибір місця прикладання інвестицій. Найбільший простір для подібних «оптимізованих» проектів розвитку системи міст відкривався у соціалістичних країнах, де всі інвестиційні рішення визначалися плановими органами. Однак саме ця свобода експериментування відкривала широкий простір для надто жорсткого впровадження «оптимальних» рішень, одержуваних у рамках спрощених схем.

У підсумку, саме досвід соціалістичних країн дає найбільш яскраві приклади нереалістичності спрощеного функціонального підходу, загрози зайвого акценту на містоутворюючі функції і на мінімізацію лише прямих підприємницьких витрат відповідних галузей. У результаті виникли монофункціональні міста-заводи. Доведений до деякого абсурду в галузевому принципі керування економікою подібний функціоналізм призвів до ізоляції таких міст від регіональних підсистем. Тим самим була заблокована можливість формування повноцінних регіональних мереж міст, що забезпечують їх можливість взаємної додатковості. Саме зусилля подібних мереж синергії є магістральним напрямком сучасного розвитку мереж міст, воно створює передумови для визначення і використання реальних переваг, пов'язаних зі спеціалізацією міст.

Література:

1. Радіонова Л. О., Стадник Г. В. Модель управління малим містом України: виклики сучасності. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 28. С. 23-29. URL: <http://www.market-infr.od.ua/28-2019> (дата звернення: 28.01.2023).

2. Радіонова Л. О. Теоретико-методологічні аспекти управління адаптивним розвитком малих міст України. *Проблеми адаптації соціально-економічних систем до екзогенних змін / За заг. ред. д-ра екон. наук, професор Л. Л. Калініченко. Х. : ФОП Панов А. М., 2019. С. 370-380.*

СУЧАСНА РЕГІОНАЛІСТИКА І КОНЦЕПТ «РЕГІОН»

Л. О. РАДІОНОВА канд. філософ. наук, доцент, доцент кафедри філософії і політології

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

У кінці 1960–х рр. географом Р. Міншаллом були сформульовані два ключові питання у дослідженні регіону, обговорення яких продовжує бути актуальним й до теперішнього часу: Чи може регіон слугувати методом аналізу просторової організації? Чи є регіони реально існуючими спільностями? Протягом тривалого проміжку часу, дослідники були спантеличені проблемою визначення регіонів, й питання дефініції були практично завжди первинними в проблемах позначення ліній округів регіонів.

Більшою мірою, складність вирішення цього питання пояснювалась постійним ускладненням самих регіонів, спаданням одних і стрімким зростанням інших. Достатньо вказати, що крах радянської імперії позначив, починаючи з 1990–х рр. стрімкий ріст регіонального самовизначення як ситуацію «розшивання» колишньої системи рамок і контекстів. У країнах Західної Європи регіональний протест проти режимів і політичних центрів набрав сили ще раніше – 1960–70–ті рр. Наприклад, у Франції цей рух за відновлення і збереження переваг регіонів прийняв вигляд політичної форми регіоналізму. Регіони склали опозицію державному централізму, вимоги регіоналістичних рухів прийняло форму більш-менш вираженого автономізму, у гіршому випадку – політичного сепаратизму. У Німеччині сильна федеративна державність зумовила провідну роль федеральних земель (регіонів). Іншим аналогічним представленням є ідея прав штатів, яка завзято зберіглася протягом всієї історії США

Прагнення осмислити ріст регіонів призвело до того, що поняття «регіон» стало надзвичайно затребуване в академічному дискурсі і обумовило появу в зарубіжних дослідженнях актуального напрямку – «новий регіоналізм», який обговорює майбутнє європейських країн. Згідно з оцінкою фінського географа А. Пассаї, «новий регіоналізм» – достатньо цікава концепція, бо вона об'єднує разом як регіони, які мають тривалу історію існування в європейському просторі і й в сприйнятті людей, так і регіонів, які були сформовані відносно нещодавно, у результаті посилення європейської бюрократії перед загрозою глобалізації. Якщо «традиційний» регіоналізм орієнтувався на вирішення функціональних задач в сфері економіки і безпеки, то «новий регіоналізм» включає в себе економічний, політичний, соціальний й культурний аспекти. За словами М. Фезерстоуна, у сучасній епосі є своєрідна ностальгія, запит на відновлення або винаходження регіональних культур, які можуть бути розцінені як засіб посилення втрачаємого «почуття локальності» в умовах глобалізації світової економіки, поширення медійної спільноти й культури споживання. Німецький дослідник К. Рот поряд з політичним регіоналізмом використовує термін

«символічний регіоналізм», який пов'язується ним з прагненням сучасних міських жителів повернутися до місць походження їхніх родичів й зі своєю ностальгією за «сільським» образом життя в умовах зростаючої урбанізації і глобалізації світу. У нових умовах периферійні регіони, згідно з Ротом, отримують друге народження, стаючи об'єктом ностальгії містян й одночасно предметом наукового вивчення. Поняття «регіоналізм» у такому контексті набуває, крім того, суб'єктивного виміру.

Згідно з думкою А. Харелла, сьогодні регіоналізм представляє собою «нестабільний і недетермінований процес співіснування багатьох логік», у якому відсутні кінцеві цілі. Регіони існують в умовах мобільного, глобалізуючого світу, який Кастельс більше двадцяти років назад визначив як «світ потоків», поступово заміщуючих собою більш статичний й менш амбіційний «світ локальностей». Сьогодні відмічають зростаючий потік людей (іммігрантів, робітничих, біженців, туристів), технологій, фінансів, медійних образів, інформації, ідеологій й світоглядів. У цих умовах стає цікавим по-новому теоретизувати про те, що таке регіони, враховуючи їхню неймовірне різноманіття і життєву силу.

Інтерес, який зростає у науці до дослідженням регіону, зумовив той факт, що в теперішньому часі тематика досліджень, які торкаються регіона, широко варіюється від економічних питань до політичних проблем, від аспектів регіональної культури й ідентичності до ролі нових інституцій у регіональному розвитку.

Література:

1. Французские тетради: диалоги и переводы / Отв. ред. и перевод с франц. Е. И. Филипповой. М. : ФГНУ «Росинформагротех», 2008. 244 с.
2. Hurrison J. Re-reading the new regionalism: a sympathetic critique // *Space & Polity*. 2006. № 10. P. 21. 46.
3. Lombaerde P. de, Soderbaum F., etc. The problems of comparison in comparative regionalism / *Review of International Studies*. 2010, № 36. P. 731 – 753.
4. Roth K. What's in Region? Southern European regions between globalization, EU-integration and marginalization // *Ethnologia Balcanica*. 2007. Vol. 11. P. 17. 42.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ

І.З. САВЧИН, канд. екон. наук, доцент., доцент кафедри теорії економіки і управління

О.С. ЦАРЕВА, асистент кафедри прикладного програмування та обчислення
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ, Україна

Розвиток світової економіки відбувається в межах другого етапу модернізації, що характеризується переходом від індустріального суспільства до інформаційного. В процесі євроінтеграції важливим є перехід від індустріальної

економіки до економіки, заснованої на знаннях, яка супроводжується процесами інтенсифікації знань, інформатизації, глобалізації й екологізації[1].

Тому перспективність змін у регіональному економічному процесі залежить від стану науки, впровадження інновацій та інформатизації (рівня застосування інформаційних технологій). Загалом, модернізація економіки регіону є сукупністю взаємопов'язаних проектів інформатизації в багатьох галузях і секторах економічної діяльності, які, в кінцевому результаті, дозволять забезпечити зростання валового регіонального продукту та підвищення рівня якості життя населення регіону[1].

До пріоритетних напрямків застосування інформаційних технологій в розвитку економіки регіонів відносять:

- безпаперовий обіг документації у виробництві;
- комп'ютерне моделювання маркетингової діяльності підприємств регіону;
- безпека фінансових операцій в електронних системах;
- забезпечення цифровізації підприємств на всіх рівнях;
- розвиток Інтернет-економіки.

Реформа децентралізації за сьогоденних обставин вимагає нових підходів щодо формування регіональної економічної політики. Наприклад, сьогодні активно використовуються цифрові технології для роботи з населенням. Однак місце і роль України в світових рейтингах в розвитку ІКТ ще в довоєнний період були нижче середнього[2].

Післявоєнне економічне відновлення потребуватиме вдосконалення розвитку України в сфері ІТ-економіки. Зокрема, для підвищення рівня застосування інформаційних технологій в процесі модернізації економіки регіону необхідно збільшити обсяги фінансування регіональних програм інформатизації, сприяти підвищенню суспільної цінності інформаційного та інтелектуального продукту, забезпечити остаточне врегулювання правових відносин серед учасників Інтернет-ринку.

Сьогодні особливо гостро постає питання економічної безпеки країни, і його потрібно вирішувати, найперше, на регіональному рівні, що автоматично посилить розвиток економічної безпеки на загальнонаціональному рівні. Для цього також необхідно більш активно задіювати сучасні інформаційні технології. Адже низький рівень інформаційної безпеки призводить до великих збитків та падіння економічного розвитку і конкурентоспроможності [3]. Для покращення ситуації необхідні не тільки реформи у інформаційній політиці, а й створення сучасного інформаційного регіонального та міжрегіонального простору і системи його захисту.

Отже, застосування інформаційних технологій має ключове значення для регіонального зростання та модернізації регіональної економіки. Тому ІТ-технології на сьогодні є найбільш перспективним інструментом покращення економічної політики регіонів.

Література:

1. Шевчук І. Б. Домінанти впливу інформатизації на модернізацію економіки регіону. URL: <https://cutt.ly/59HuZjb> (дата звернення : 30.01.2023).

2. Кудінов О. Вплив інформаційних технологій на соціально-економічний розвиток територіальних громад. *Економіка і регіон*. 2022. № 1(84). С. 82-88.

3. Неустроев Ю. Г. Роль інформаційних технологій у забезпеченні економічної безпеки країни. *Інвестиція: практика та досвід*. 2021. №8. С. 40-44.

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ ОДЕСЬКОГО РАЙОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

О. М. СОЛОВ'ЙОВА, канд. екон. наук

Інститут соціально-економічної трансформації, м. Київ, Україна

М.І. БАШИНСЬКА, канд. екон. наук, доцент,

Міжнародний європейський університет, м.Київ, Україна

Туризм є складовою економічного розвитку регіонів України, утворює окрему галузь економіки держави, а також здійснює прямий вплив на якісну та кількісну складові соціального розквіту суспільного життя населення. Завдяки географічному положенню, сукупності виняткових пам'яток культури, своєму історичному розвитку, Україна має великий потенціал щодо позиціонування галузі туризму на конкурентному рівні серед багатьох провідних країн світу.

Одеська область посідає третє місце за розвитком туристичної галузі в Україні. В 2021 році, в порівнянні з 2020 роком розміри туристичного збору в до державного бюджету підвищились на 86,8% та на 20%, в порівнянні з 2019 роком [1]. Останні два роки характеризуються стриманістю в розвитку туристичного бізнесу: під заборонаю опинились ряд послуг, які раніше надавались. Це призупинило процес розвитку туристичної галузі та втрати економічних очікувань відносно неї.

Зміст перспектив модернізації туристичного бізнесу Одеської області вимагає зусиль в напрямку його відновлення з причини відсутності поступовості. Утримання його на конкурентоспроможному міжнародному рівні зобов'язує проведення аналізу досвіду роботи туристичної галузі передових країн у відповідному напрямку за останні роки та адаптації відповідних послуг в Одеському регіоні. Модернізація туристичної сфери вимагає капіталовкладень, які стандартно використовувались з попереднього туристичного сезону. Відсутність в більшій мірі останнього в 2022 році вимагає допомоги з боку держави.

При плануванні розвитку туризму Одеського району на наступні роки необхідно враховувати наявність протягом певного періоду деяких обмежуючих факторів, які раніше були об'єктом уваги туристів, таких як - можливість використання морських пляжів, купання в морі тощо. Це, звичайно, стримує розвиток туристичної галузі, але й провокує до розвитку – пошуку нових напрямків пропозиції послуг та залучення уваги туристів, розширення туристичних послуг від баз відпочинку, що мають закриті території з наявністю власних басейнів, часткова робота (з причини введення комендантського часу) нічних клубів.

Актуальними можливостями піднесення туристичної галузі Одеського регіону є розвиток лікувально-оздоровчих послуг [2]. Наявність лікувальних властивостей ресурсів досліджуваного регіону, краєвиди та свіже повітря – складають комплекс лікувальних послуг для багатьох вітчизняних та зарубіжних туристів, потребуючих спокою, відновлення та оздоровлення в нелегкі часи для України та адаптації в динамічному світі [3-4].

З нашої точки зору, напрями модернізації туризму Одеського регіону повинні вміщувати в собі відновлення санаторно-курортних закладів; розробку програм щодо реабілітації хворих, організації культурних та ознайомчих програм, демонстраційно – інформаційних проектів, розвиток онлайн туризму тощо. Має місце кооперація галузей виробництва та послуг з туристичною як на вітчизняному, так і міжнародному рівнях, з метою утворення нових видів інформаційно-оздоровчого обслуговування. Туризм Одеського регіону може бути частиною загального туристичного міжнародного маршруту із зупинкою для оздоровлення, наприклад грязелікуванням, екскурсійною прогулянкою, комбінованих програм, які включають, наприклад, суміщення навчання з оздоровленням тощо.

Література:

1. Минулого року Одещина заробила на туристах понад 28 мільйонів. URL: <https://izbirkom.org.ua/news/ekonomika-9/2022/minulogo-roku-odeshina-zarobila-na-turistah-ponad-28-miljoniv/> (дата звернення: 26.01.2022).
2. Ісаченко І. Мінус сезон. Шукаємо плюси для майбутнього міст Одеської області. URL: <https://pragmatika.media/ru/minus-sezon-shukaiemo-pljusi-dlja-majbutnogo-mist-odeskoi-oblasti/> (дата звернення: 27.01.2022).
3. Popova, O., Koval, V., Mikhno, I., Tarasov, I., Asaulenko, N., Filipishyna, L. Assessments of national tourism development in terms of sustainability and inclusiveness. *Journal of Geology, Geography and Geocology*. 2020. №29 (2). С. 377-386. <https://doi.org/10.15421/112033> (дата звернення: 27.01.2022).
4. Коваль В.В., Замлинська О.В., Коломієць О.Г. Маркетингова діяльність в управлінні конкурентною поведінкою суб'єктів ринку туристичних послуг. *Інфраструктура ринку* 2017. Вип. 9. С. 59-65.

ПРІОРИТЕТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ

А.В. ТАРАНИЧ, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри маркетингу та бізнес-аналітики,

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

В ХХІ столітті в світовому господарстві численні кризи внутрішнього розвитку країн визначили дисбаланс світогосподарського розвитку. Набула наголосу теза загальної кризи капіталізму як нестійкої економічної моделі для провідних країн світу, які розвиваються у постіндустріальному вимірі. Це визначило необхідність доробки та вдосконалення існуючої моделі розвитку, яка в широкому розумінні отримала трактування як нова економіка. Однією з її рис є збільшення рівня безробіття в постіндустріальних економіках при зростанні

автоматизації та роботизації існуючих виробництв, а також брак самих виробництв.

Нові теорії та напрямки дослідження нової економіки відкривають шлях до подальшого стійкого розвитку постіндустріальних економік, з урахуванням мінімізації кризових коливань у світовому господарстві. Одним з напрямків є політика реіндустріалізації промислового сектору національних економік як засобу зміцнення їх виробничого базису на якісно новій основі, яка буде продовженням довгих хвиль технологічних укладів та поєднувати різні галузі виробництв в єдину інформаційну мережу «індустрії 4.0» [1].

В контексті технологічної модернізації регіонів України слід зауважити, що промисловість країни зосереджена на другому і третьому технологічних укладах, з яких складається її експортний потенціал. Протягом 2022 року, при широкомасштабних воєнних діях, які охопили низку регіонів, блокуванні морських портів Чорного моря, численних ракетних атаках і враженню промислових й енергетичних підприємств, відбувався експорт промислової продукції. За даними Міністерства економіки України, протягом 2022 року, обсяг експорту становив 44,1 млрд доларів США (99,8 млн тонн в абсолютному вимірі) [2], що на 35 % (38,4%) менше за 2021 рік.

До основних експортних товарів можна віднести продукти харчування першого переділу (кукурудза – 5,94 млрд доларів США; соняшникова олія – 5,46 млрд доларів; пшениця – 2,6 млрд доларів; ріпак – 1,54 млрд доларів; насіння соняшнику – 1,26 млрд доларів; соя – 862 млн доларів; м'ясо птиці – 852 млн доларів), які становлять 35,6% від загальної суми експорту.

Другу експортну визначила металопродукція першого-третього переділу (залізна руда – 2,9 млрд доларів США, напівфабрикати зі сталі – 1,1 млрд доларів і гарячекатаний прокат – 1 млрд доларів); 11,3% від загальної суми.

Третю групу становив експорт електричних машин і обладнання, деревини та виробів із неї, реакторів, котлів, обладнання, меблів, матраців, світильників, постільної білизни. Отже, в структурі виробництва домінує первісний переділ, замість перероблення і виготовлення кінцевої продукції, з вищою доданою вартістю. Відповідно, першим пріоритетом модернізації регіонів України слід розвивати виробництва, які будуть завершувати технологічні ланцюжки з перероблення регіональної продукції. Якщо перероблення деревини та кондитерська промисловість мають завершений технологічний і маркетинговий цикл, із підвищенням міжнародної конкурентоспроможності цієї продукції на світовому ринку, то більшість підприємств знаходяться на початкових етапах.

Другим пріоритетом слід визначити розвиток машинобудування, приборів і обладнання, які можуть бути інтегровані в єдину інформаційну мережу «індустрії 4.0».

Література:

1. Таранич А. В. Стратегії економічного зростання країн в контексті глобальних викликів розвитку світового господарства. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1 (38). С. 52-57. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).52-57](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).52-57) (дата звернення: 29.01.2023).

2. Гамалій І. У 2022 році експорт товарів з України скоротився на 35%. URL: https://ib.ua/economics/2023/01/04/541409_2022_rotsi_eksport_tovariv_z_ukraini.html (дата звернення: 27.01.2023)

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF CONSTRUCTION ENTERPRISES IN MODERN CONDITIONS

V.I. TROIAN, PhD, senior lecturer at the department of management and public administration

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

Domestic construction enterprises in modern market conditions operate in a regime of fierce competition and limited resources. Therefore, there is an urgent need to quickly respond to changes in the external political and economic environment in order to improve business activities by adopting the most effective decisions in the field of production management [1]. Controlled development becomes a guarantee of success for any construction enterprise, regardless of the form of ownership and field of activity. And this process requires investment. Investments play an important role in the implementation of the reproduction process, in the organization of structural transformations, in achieving maximum profit, and therefore contribute to the solution of many socio-economic problems.

It should be recognized that the world economic crisis has significantly reduced the amount of available investment resources, and the need for them from domestic enterprises in the construction sector of the economy is quite high [2]. As a result, potential investors have significantly increased the requirements for the main indicators of enterprises that claim to attract investors' funds. The study of economic literature allows us to conclude that specialists have not developed a single approach to the interpretation of the essence of the concept of "investment attractiveness". In our opinion, investment attractiveness should be understood as a multidimensional, multifactorial economic quantity, characterized by a set of indicators that are not reducible to each other, evaluated only indirectly through the subjective generalization of integral indicators by a specific analyst [3]. If we summarize the existing approaches, they can be combined into the following groups: investment attractiveness as the efficiency of the enterprise; as a potential opportunity for an investor; as an indicator of choice by comparison; as a set of external and/or internal factors [4]. Investment attractiveness can be considered as a completely independent category, characterized as the stability of the financial situation. At the same time, it is important to assess the level of competitiveness of products and the level of the company's orientation to the maximum satisfaction of consumer expectations, as well as the company's innovative potential. In the conditions of economic globalization, the investment attractiveness of an enterprise cannot be considered separately from such an important component as the investment climate of the country near which the enterprise operates [2]. The nature of the investment climate depends on the action of a complex of interrelated factors: the stability of legislation, the effectiveness of the state's investment policy in relation

to the development of the national economy of the country, regions and business entities.

To regulate investment attractiveness, it is possible to use a model for forecasting the volume of investments in the enterprise's production activity. This model allows you to predict the level of investment attractiveness depending on the various values of the indicators that determine the investment attractiveness of the enterprise. For example, a reduction in the refinancing rate will reduce the risk component, which will increase the indicator of investment attractiveness if the economic component remains unchanged. Using the forecasting model by establishing the estimated value of the enterprise's investment attractiveness indicator makes it possible to determine the expected capital inflow in the event of a change in the refinancing rate. Comparison of the obtained value with the enterprise's need for capital investments shows the need for further changes. If the expected volume of investment is less than necessary, the enterprise needs further changes aimed at improving investment attractiveness. If the expected volume of investment is greater than necessary, it is recommended to limit investment activity in order to prevent oversaturation of the enterprise with investment resources.

A differentiated approach to increasing investment attractiveness is interesting and viable, which involves the use of a qualitative method of evaluating companies to classify them according to the level of attractiveness for investors [3]. In order to remain attractive to potential investors, it is not enough for a company to simply identify factors that can be influenced by adopting management policies. It is necessary to develop a general strategy for managing investment reputation [1]. Such a strategy should include the following elements:

- diagnosis of the state of the enterprise and determination of the most active investment advantages of the enterprise;
- analysis of features and requirements of the investor (even in the case when the investor is the owner of the enterprise);
- definition of integral indicators for assessment of investment attractiveness;
- formation of methods of active monitoring of investment attractiveness;
- determination of methods of visualization and presentation of indicators of the investment attractiveness of the enterprise.

The conducted research allows us to conclude that the main method of increasing investment attractiveness in the field of entrepreneurial activity is the formation of an enterprise's investment strategy, which can be interpreted as a single integrated system consisting of many organizational aspects. Purposefulness and high professionalism of the management staff within the framework of this strategy will contribute to the attraction of external investments to the enterprise, even under the conditions of an unfavorable investment climate in the country.

Literature:

1. Hirna, O., Karpyak, I. (2019). Otsynuvannya tin'ovoyi ekonomiky ta yiyi vplyvu na sotsial'no-ekonomichnyy rozvytok. Socio-Economic Relations in the Digital Society, (2 (35-36), P.128–134.

2. Tymoshchuk, M., Shyshkovs'kyu, S., Yavors'ka, N. (2019). Finansovi indykatory sotsial'no-ekonomichnoyi vzayemodiyi steykkholderiv. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, (34), p.107–114.

3. N. O. Bat'kovets', L. O. Marusyak. (2022). Marketynhovi ta pravovi aspekty motyvatsiyi spozhyvachiv do pryynyattya rishennya pro kupivlyu. *Visnyk LTEU. Ekonomichni nauky*. № 66. P.51-56.

4. Zhakupov, Y. K., Berzhanova, A. M., Mukhanova, G. K., Baimbetova, A. B., Mamutova, K. K. (2022). The impact of entrepreneurship on the socio-economic development of regions. *Business Strategy & Development*, P.1–7.

5. Kondratenko, N., Papp, V., Romaniuk, M., Ivanova, O., & Petrashko, L. (2022). The role of digitalization in the development of regions and the use of their potential in terms of sustainable development. *Amazonia Investiga*, 11(51), P.103-112.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КРИТИЧНОЮ ІНФРАСТРУКТУРОЮ В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЙ РЕКОМЕНДАЦІЙ ОЕСР

К.В. КЛИМЕНКО, канд. екон. наук, завідувач відділу бюджетної системи

М.В. САВОСТЬЯНЕНКО, с.н.с. відділу бюджетної системи

НДФІ ДННУ «Академія фінансового управління», м. Київ Україна

У сучасних реаліях одним із найактуальніших завдань для української держави є вирішення проблемних питань щодо реалізації реформи системи забезпечення національної безпеки. Це пов'язано з динамікою соціальних, економічних, політичних і навіть технологічних процесів, що відбуваються у світі. Глобальні тенденції до посилення загроз природного та техногенного характеру, підвищення рівня терористичних загроз, збільшення кількості й ускладнення кібератак, а також пошкодження інфраструктурних об'єктів в Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації актуалізували питання захисту систем, об'єктів і ресурсів, які є критично важливими для функціонування суспільства, соціально-економічного розвитку держави і забезпечення національної безпеки. З урахуванням потреб національної безпеки на загальнодержавному рівні необхідно створити систему захисту критичної інфраструктури, яка має ефективно взаємодіяти з різними загальнодержавними і національними системами захисту інформації, безпеки і захисту об'єктів тощо [1]. Утім, ця проблематика потребує подальшого дослідження з урахуванням викликів і загроз, що виникають наразі внаслідок повномасштабної російської агресії.

На міжнародному рівні в цій сфері реалізуються важливі ініціативи в рамках ОЕСР. Так, імплементувати Рекомендації щодо управління інфраструктурою було прийнято Радою ОЕСР 17 липня 2020 року на пропозицію Комітету з державного управління (КДУ) спільно з Комітетом з політики регіонального розвитку (КПРР).

Ця Рекомендація спрямована на подальший розвиток та уточнення документа «Рамкова концепція управління інфраструктурою ОЕСР: належний розвиток інфраструктури» (OECD Framework for Governance of Infrastructure: Getting Infrastructure Right) («Рамкова концепція»), в ній пропонується

інструмент, покликаний допомогти урядам інвестувати в інфраструктурні проекти, досягаючи при цьому економічної ефективності, прийняттого рівня витрат та довіри з боку інвесторів, громадян та інших основних заінтересованих сторін [2]. Зокрема: забезпечити довгострокове стратегічне бачення інфраструктури; зберігати бюджетну стійкість, цінову доступність та ефективне витрачання коштів; прагнути ефективних та дієвих закупівель щодо інфраструктурних проектів; забезпечувати прозоре, систематичне та ефективне залучення зацікавлених сторін; сприяти розвитку узгоджених, передбачуваних та ефективних основ регулювання; впроваджувати загальнодержавний підхід для протидії загрозам доброчесності; сприяти ухваленню рішень на основі фактичних даних; забезпечення функціонування об'єкта протягом його життєвого циклу; координувати інфраструктурну політику міжуправлінських рівнів державного управління; зміцнювати стійкість критично важливих об'єктів інфраструктури до зовнішніх впливів:

а) створення міжгалузевої та багаторівневої структури управління для забезпечення стійкості критично важливої інфраструктури до зовнішніх впливів, відстежуючи реалізацію та прогрес у досягненні цілей стійкості та встановлення основ підзвітності для операторів критично важливих об'єктів інфраструктури;

б) впровадження методологій та показників для розуміння складних взаємозалежностей та вразливих місць в інфраструктурних системах та вибудовування пріоритетності зусиль щодо забезпечення стійкості;

в) встановлення довіри між державними органами влади та операторами, забезпечуючи обмін інформацією про ризики;

г) створення партнерських відносин для узгодження загального бачення та досяжних цілей у галузі стійкості;

д) визначення набору заходів політики задля встановлення пріоритетності економічно ефективних заходів забезпечення стійкості протягом життєвого циклу проекту;

е) вирішення проблеми транскордонної залежності у системах критично важливих об'єктів інфраструктури шляхом узгодження політики з сусідніми та іншими державами;

ж) розробка вимог та специфікацій з метою сприяння стійкості інфраструктури до всіх небезпек, включаючи ризики, пов'язані з кліматом [2].

Захист критичної інфраструктури розглядається в країнах ЄС як необхідна передумова розвитку масштабних інфраструктурних проектів, залучення інвестицій для їх здійснення. І хоча зазвичай одні органи державної влади реалізують економічну політику, а інші – відповідають за забезпечення безпеки і стійкості інфраструктури, на рівні національних планів розвитку інфраструктури питання безпеки враховуються [3].

У захисті критичної інфраструктури представники урядів багатьох країн вбачають інструмент, за допомогою якого можна істотно впливати на стан національної безпеки, у розрізі таких її сегментів, як кібербезпека, фінансова, енергетична безпека, наголошуючи на важливому прикладному значенні захисту критичної інфраструктури, яка дає змогу операціоналізувати національні інтереси, тобто відстежувати вплив зміни стану такої інфраструктури на ступінь

досягнення цілей, що визначаються національними інтересами, а також створювати необхідні резерви фінансових та матеріальних ресурсів для реагування на кризові ситуації та ліквідації їх наслідків у державі.

Література:

1. Клименко К. В., Савостьяненко М.В. Посилення захисту критичної інфраструктури: вітчизняні реалії та міжнародне співробітництво. Наукові праці НДФІ. 2021. № 2. С. 44-68.
2. Рекомендація Ради ОЕСР щодо управління інфраструктурою. URL: <https://www.oecd.org/gov/infrastructure-governance/RU-OECD-Recommendation-Governance-Infrastructure.pdf> (дата звернення: 30.01.2023).
3. Клименко К. В., Савостьяненко М.В. Світова практика фінансування захисту критичної інфраструктури. Наукові праці НДФІ. 2021. № 3. С. 58-82.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

К. В. ПАСТУХ канд. н. держ.упр.,
м. Харків, Україна

В умовах євроінтеграції набуває актуальності модернізація публічного управління в соціально-економічній сфері в Україні. Це вимагає вивчення теорії та практики здійснення такого управління, визначення основних викликів у сфері європейської інтеграції.

Сучасні глобальні проблеми вказують на важливість приділення уваги економічному розвитку країн. Реалізації необхідних для економічного розвитку країни змін має сприяти модернізація публічного управління в економічній сфері. Особливо важливим постає визначення пріоритетних напрямів удосконалення державної регіональної політики в економічній сфері; удосконалення прогнозних та програмних документів щодо економічного розвитку. Це вимагає змін у підходах до стратегічного розвитку регіонів та територіальних громад. [4]. На забезпечення соціального розвитку мають бути спрямовані основні завдання органів публічного управління, має бути приділено особисту увагу впровадженню новітніх технологій публічного управління в соціально-економічній сфері в умовах євроінтеграції.

Як відомо, публічним управлінням є діяльність органів державного управління, місцевого самоврядування, приватного сектору, громадянського суспільства в межах повноважень і функціональних обов'язків щодо формування, реалізації управлінських рішень суспільного значення, політики розвитку держави, її адміністративно-територіальних одиниць [3].

Державною регіональною політикою у чинному законодавстві України визначено певну систему цілей, заходів, засобів та узгоджених дій органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя населення в Україні з урахуванням особливостей регіонів (природних, історичних, екологічних, економічних,

географічних, демографічних тощо), їх етнічної, а також культурної самобутності [2].

Аналіз нормативно-правової бази, організаційного забезпечення державної регіональної політики вказує на необхідність визначення додаткових шляхів удосконалення формування та реалізації зазначеної політики в умовах євроінтеграції.

Євроінтеграцію визначають як процес інтеграції у спільний політичний, правовий, економічний європейський простір шляхом систематичної гармонізації правил між європейськими національними державами і схвалення єдиного набору первинних законів та інститутів [3].

До основних викликів у сфері європейської інтеграції слід віднести:

- повномасштабну війну в Україні, її ведення та наслідки призводять до значних втрат часового, фінансового, людського ресурсу, унеможливають та уповільнюють темпи проведення реформ;
- зменшення обсягів торгівлі з Європейським Союзом через війну і порушення логістичних і виробничих ланцюжків з Європейським Союзом;
- подальша протидія Російської Федерації євроінтеграційним прагненням України;
- ризик поступового зменшення зацікавленості Європейського Союзу у підтримці європейської інтеграції України;
- необхідність продовження та досягнення прогресу у реформуванні у таких сферах, як державне управління, верховенство права (судочинство, правоохоронні органи), боротьба з корупцією тощо;
- необхідність збереження фахівців у сфері європейської інтеграції, що працюють у публічному секторі, поступове збільшення кількості зазначених фахівців та підвищення ефективності їх роботи у процесі зростання кількості завдань, пов'язаних з набуттям Україною членства в Європейському Союзі;
- недостатня залученість органів місцевого самоврядування до планування загальнонаціональних реформ, державних програм, у тому числі спрямованих на європейську інтеграцію;
- низька обізнаність щодо політики згуртованості Європейського Союзу [1].

В умовах євроінтеграції слід приділяти значну увагу плануванню та програмуванню соціально-економічному розвитку територій та громад, упровадженню нових підходів до державної регіональної політики.

Значимість модернізації публічного управління в соціально-економічній сфері в Україні не викликає сумнівів, необхідним постає формування інноваційних підходів до такого управління.

Під час реалізації управлінських важливих рішень суспільного значення в умовах євроінтеграції необхідним є забезпечення на всіх етапах коригування та контролю для вирішення тих чи інших нагальних соціально-економічних проблем розвитку територій та громад.

Потребує подальших досліджень вивчення досвіду формування механізмів публічного управління в соціально-економічній сфері та функціонування таких механізмів в країнах Європейського Союзу.

Література:

1. Проект Плану відновлення України: матеріали робочої групи «Європейська інтеграція». URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi> (дата звернення: 30.01.2023).
2. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 156-VIII / Офіц. вісн. України. № 18. 2015.
3. Публічне управління : термінол. слов. / за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ. НАДУ, 2018. 224 с.
4. Public administration in the economic sphere in Ukraine: strategic approach / Mykola A. Latynin, Kateryna V. Pastukh, Denys L. Tarasenko, Serhii O. Shevchenko, Anna Yu. Munko / *Estudios de Economía Aplicada*, 2021, University of Almeria, Spain, Vol. 39, № 5.

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Н. В. ПРОЦЬ к.е.н., доцент кафедри фінансів

А. ПЛОСКІНА здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

Військова агресія на території України є суттєвою небезпекою для економічної безпеки України, окремих її регіонів та територіальних громад (далі ТГ). Відомо, що Україна рухається в напрямку євроінтеграційного процесу, відповідно до якого відбуваються реформи щодо децентралізації влади місцевого самоврядування. Такі зміни в певній мірі зменшили негативний вплив сучасного стану економічного стану на територіальні одиниці держави, бізнес освіту через сформовані зв'язки дистанційної роботи. Сучасні зміни у системі місцевих бюджетів зумовлюють необхідність постійного дослідження першочергових завдань, які мають виконуватися органами місцевого самоврядування.

Базовими нормативно-правовими документами, що регламентують діяльність ТГ в умовах воєнного стану є Бюджетний кодекс України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про правовий режим воєнного стану». В період воєнного стану саме уряд України має повноваження для того, щоб вносити зміни у формування та виконання місцевих бюджетів.

Слід зазначити, що в умовах воєнного стану фінансово-економічне становище ТГ суттєво змінилося. Однією з проблем, з якою стикнулися органи місцевого самоврядування є релокація бізнесу та внутрішнє переміщення громадян із східної частини України у західні та центральні регіони. Для покращення даної ситуації Всеукраїнська Асоціація ОТГ зробила звернення до органів державної влади з проською виділити додаткові дотації з державного бюджету для місцевих бюджетів з метою покриття втрати доходів бюджетів ТГ через надання пільг, що встановила держава.

До запровадження воєнного стану в Україні територіальні громади повинні були затвердити місцевий бюджет на наступний рік разом із депутатами місцевої ради. Однак, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня

2022 року № 252 такий документ затверджується рішеннями виконавчих комітетів відповідних місцевих рад або розпорядженнями місцевих державних або військових адміністрацій [1]. Такі рішення про місцеві бюджети мають бути затверджені до 25 грудня 2022 року. Дані зміни запроваджені для того, щоб оперативно та ефективно приймати управлінські рішення щодо безперервної діяльності різноманітних закладів та установ, які є життєво необхідні для жителів ТГ. Також, відповідно до бюджетної програми «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо підтримки територій, що зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту на сході України» та регіональної програми «Надання підтримки внутрішньо переміщеним та/або евакуйованим особам у зв'язку із введенням воєнного стану на 2022 рік» здійснюються виділення субвенцій з державного бюджету до місцевих задля всебічної підтримки внутрішньо переміщених громадян. Такі бюджетні субвенції можуть виділятися на реконструкцію, капітальний ремонт об'єктів житлового фонду комунальної власності для надання в тимчасове користування внутрішньо переміщеним особам; придбання у комунальну власність житла для надання в тимчасове користування внутрішньо переміщеним особам, а також для фінансової підтримки внутрішньо переміщених громадян через кошти резервного фонду місцевих бюджетів.

9 липня Верховна Рада України прийняла законопроект № 7426, що вдосконалює порядок та спосіб виконання повноважень органами місцевого самоврядування. Тобто це можливість перенаправити кошти із спеціального фонду до загального для того, щоб забезпечити територіальну оборону ТГ та підтримати місцеву інфраструктуру.

Також, успішно запроваджено механізм, що дозволяє автоматично зараховувати акцизний податок від реалізації роздрібною торгівлю тютюнових виробів, тютюну та промислових замінників тютюну, рідин, що використовуються в електронних сигаретах до бюджетів органів місцевого самоврядування з 1 травня 2022 року. Так, Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» від 30 листопада 2021 року № 1914-IX передбачено, що наразі обов'язок сплачувати акцизний податок з продажу тютюнових виробів переноситься із суб'єктів роздрібною торгівлю на виробників та імпортерів. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку зарахування частини акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального до загального фонду відповідних бюджетів місцевого самоврядування» від 9 березня 2022 р. № 246 встановлено частки, відповідно до яких акцизний податок з пального (13,44 %) буде автоматично надходити до місцевих бюджетів.

Скасовано вимогу щодо обов'язкового публікування звіту місцевих бюджетів у відповідних газетах, скасовано всі норми щодо складання та схвалення прогнозів місцевих бюджетів, до надходжень бюджетів місцевого самоврядування віднесено 70 % адміністративного збору за державну реєстрацію у сфері містобудівної діяльності [2].

10 березня 2022 року Уряд Постановою №240 ухвалив зміни до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590.

Внесеними змінами доповнено перелік видатків загального та спеціального фондів державного та місцевих бюджетів, що можуть здійснюватись в умовах воєнного стану, а саме із місцевих бюджетів дозволяється здійснювати видатки:

- на придбання пального, запчастин та ремонт автомобільного транспорту;
- пов'язані з наданням підтримки внутрішньо переміщеним та/або евакуйованим особам;
- забезпечення продуктами харчування, видатки, пов'язані з наданням підтримки внутрішньо переміщеним та/або евакуйованим особам, придбаннямиючих та дезінфікуючих засобів (зокрема для закладів соціального захисту) [3].

Варто відзначити, що на період воєнного стану перерахування реверсної дотації до державного бюджету з бюджетів ОТГ Казначейство не здійснює.

До 1 січня 2023 року відтерміновано реалізацію положення про нарахування штрафу обсягом 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян та пені у розмірі 0,1 % від суми простроченого платежу акцизного податку з роздрібного продажу тютюнових виробів, що зараховуються до місцевих бюджетів.

Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 року № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» визначає пріоритетні напрямки видатків Казначейства. Основними з них є:

- 1) видатки на національну оборону, безпеку і заходи правового режиму воєнного стану;
- 2) оплата праці працівників бюджетних установ:
  - обслуговування боргу, здійснення гарантійних зобов'язань;
  - виплата пенсій, надбавок до пенсій;
  - забезпечення соціальних виплат, купівля медикаментів, води тощо
- 3) інші видатки.

Отже, в умовах воєнного стану ТГ стикаються з багатьма проблемами та ризиками. Зараз надзвичайно важливим завданням є забезпечення оперативного та безперебійного виконання місцевих бюджетів, що забезпечує ефективне економічне зростання ТГ. Територіальні громади повинні мобілізувати весь свій потенціал для забезпечення гідного рівня життя населення громад, керуючись нормами та законодавчими актами державного регулювання.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 року № 252. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.12.2022).

2. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654> (дата звернення: 14.12.2022).

3. Уряд доповнив перелік пріоритетних видатків, що можуть здійснюватися з місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. Місцеві фінанси. URL: <https://auc.org.ua/novyna/uryad-dopovnyv-perelik-priorytetnyh-vydatkiv-shcho-mozhut-zdiysnyuvatysya-z-miscevyh> (дата звернення: 14.12.2022).

ІНСТИТУЦІЙНА ЕКОНОМІКА В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

С. ДВОРКІН, викладач

Deutsche Angestellten – Akademie, Мюнхен, Німеччина

На жаль, численні проекти, що стосуються реформування української економіки, практично не приділяють уваги основним концепціям, що забезпечують успіх цього процесу або взагалі роблять його можливим. Ці концепції в першу чергу стосуються проблеми забезпечення довгострокової інституційної ефективності.

У контексті регіональної проблематики, на нашу думку, постають три фундаментальні економічні питання:

1. Яким чином можна провести оцінку інституційної ефективності;
2. Які методи чи концептуальні інструменти можна використати;
3. Яке місце займають регіональні питання в проблематиці інституційної економіки.

Можливі відповіді на ці питання можна сформулювати таким чином:

1. Раніше ми пропонували концепцію інституційного моніторингу. На основі аналізу структури та динаміки так званого трансакційного сектору [1,2] можна визначити орієнтири та можливі ризики реформування, в разі необхідності скоригувати цілі. Головною метою будь-якого напрямку реформування має бути зниження трансакційних витрат.

2. Робота, яка називається інституційним дизайном, повинна виконуватися експертними групами, що спеціалізуються на різних сферах трансакційного сектору (наприклад, законодавча практика, міжнародні відносини, фінанси тощо), з використанням емпіричних методів та порівняння існуючих інституційних структур. Такі проекти повинні знову ж таки зосереджуватися на зниженні трансакційних витрат. Практичне використання цієї концепції має також базуватися на оцінці складності розроблених інституційних структур.

3. Якщо ми маємо справу з регіональними питаннями в українських реаліях, то пропонуємо розглядати регіон як інституцію. При цьому акценти сучасного регіонального розвитку мають бути зміщені на суто інституційні показники, у тому числі й показники інституційного моніторингу, про які йшлося вище. Для того, щоб застосувати інституційний дизайн, необхідно також дуже точно визначити, насамперед, на рівні правових норм:

що таке регіон;

у чому полягає різниця між регіоном і адміністративною одиницею, наприклад областю;

які фундаментальні критерії (географічні, економічні або, наприклад, етнічно-мовні тощо) мають лежати в основі формування регіону (уявні чи реальні).

Література:

1. Wallis J.J., North D.C. Measuring the Transactional Sector in the American Economy, 1870-1970. In Long-Term Factors in American Economic Growth / Stanley L. E. and Robert E. G. eds.: Chicago: The University of Chicago Press, 1986. - 678 p. – P.21
2. Коропецький І.-С. Економічні праці. – К.: Смолоскип, 1998. – 416 с.

POTENTIAL OF RURAL DEVELOPMENT FROM THE PERSPECTIVE OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

O. BAKLANOV, Graduate student

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

The potential for the development of rural areas is the available and accessible resources, the use of which can lead to an increase in quantitative and qualitative indicators that will reflect the socio-economic growth in these areas.

The foreign economic vector plays an important role in the development of the country and the realization of its potential, peculiarities of foreign policy, international trade partners and active interaction with them. The modern global economic space promotes integration between countries in both economic and political terms, strengthening trade ties, cooperation and cooperation between countries. Those countries that stay away from these processes cannot remain competitive in the long term, especially in the case of unformed domestic economic potential or its inefficient use. Economic integration with such an association of countries as the European Union has much more positive potential than negative.

Fear of European integration is unfounded in relation to domestic rural areas. The existing potential is able to ensure their development, intensify the formation of new, including non-agricultural, types of economic activity; increase in agricultural production and improve both its quality and production processes. The main problem that slows down these processes at present is the quality of state, regional and local governance.

In the context of European integration, approaches to governance, the way of their actual implementation, public control over these processes must be reformed in accordance with European standards of transparency, responsibility, efficiency, maximization of social effect. This will make it possible to use the available opportunities to the fullest, to reform the rural economy and improve the social conditions of the rural population, and not just to declare assistance to these processes.

Ukraine has significant development potential and this applies to rural areas. At the same time, the presence of significant problems in many spheres of life does not allow its full and even sufficiently high use. As a result, there is not only a reduction in the production of certain types of products, lack of development of many activities,

but also a gradual decline in the available potential, both resource (depletion, erosion, afforestation of agricultural land, uncontrolled deforestation, pollution of water basins), labor (reduction of the share of working-age population, reduction of life expectancy, intensification of international migration) and scientific and innovative (aging of existing developments and reduction of the number of new technologies introduced).

In practice, many mistakes have been made that lead to its reduction and reduction of potential opportunities. All the blame for this can be safely placed on public administration, because the lost opportunities that could have led to the improvement of rural areas, the establishment of effective mechanisms for their sustainable and multifunctional development are obvious. We must finally admit that the reason for the ineffective development of rural areas is not impersonal, but lies both in the functioning system of public administration and personally on state officials.

In addition, the reason for this in most cases was the absence of formed value orientations, with the help of which effective management would be carried out. Such characteristic features of modern domestic civil servants as the predominance of personal interests over public interests, violation of legislative norms for the purpose of obtaining benefits, etc. testify to this. Returning to the issue of the existing potential for the development of rural areas of Ukraine from the point of view of European integration, it should be emphasized that economic science mainly focuses on identifying, assessing and finding ways to realize economic potential.

Ukraine is among the top ten exporters of wheat, ranks first in the world market for barley exports [1]. At the same time, Ukraine already exports grain to almost all countries that import it: the CIS countries, the EU, the Middle East, the countries of the Pacific Ocean (78 countries are importers of Ukrainian grain) [2]. The functioning of national grain markets in most countries of the world is under strong control of public authorities and special state programs, which through administrative and partially market regulators create artificial stability of supply and demand equilibrium at high domestic prices and reduced level of external, world prices. Such mechanisms of grain market regulation were introduced in the USA, Brazil, Mexico, European Community (EC), India, etc. In general, they contribute to the reduction of the world market price, which contributes to the full satisfaction of the needs of the domestic market through profitable grain imports. As a rule, part of the produced grain is consumed by the producing countries themselves, the rest - goes to the world market and goes into stock.

International grain trade also affects the size of domestic grain consumption. It determines the composition of the main wheat consuming countries, which is significantly different from the composition of the countries that produce it. Thus, Ukraine will remain one of the leading suppliers of wheat, corn and oilseeds, as well as the world leader in the export of sunflower oil. For example, today every second ton of sunflower oil sold on the world market is produced in Ukraine.

In the context of European integration, approaches to governance, the way of their actual implementation, public control over these processes must be reformed in accordance with European standards of transparency, responsibility, efficiency, maximization of social effect. This will make it possible to use the available

opportunities to the fullest, to reform the rural economy and improve the social conditions of the rural population, and not just to declare the promotion of these processes.

Literature:

1. Public management and administration: study manual / A.A. Degtyar, O.A. Degtyar, Kh.I. Kalashnikova, M.K. Gnatenko. - Kharkiv: NAU "HAI", 2021. -128 p. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/10953/1/%D0%9F%D1%83%D0%90%20%D0%B%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%2006.09.2021%20128%20%D1%81.pdf> (Last accessed: 17.01.2023).
2. Administrative management of territorial communities: study manual / V. M. Babaev and co-author; Kharkiv National University of Urban Economy named after A. M. Beketov. Kharkiv: KhNUMGim. A. M. Beketov, 2022. 292 p.
3. The impacts of the LFA measure and seeks to make recommendations for the future development of LFA policy within the frame of the forthcoming Rural Development Regulation (1698/2005), post 2010. URL: <http://ec.europa.eu> (Last accessed: 17.01.2023).

THE SYSTEM OF PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF CIVIL PROTECTION IN MODERN CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION IN UKRAINE

Y. NALYVAIKO, Graduate student

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

The governmental influence levers on the process of training the population to act in emergencies have not been studied enough and there are many questions regarding the directions of improving the effectiveness of the public administration system and administration of the process training of the population in the sphere of civil protection in modern conditions remain insufficiently researched.

Informing the population about actions in an emergency is one of the main tasks of the unified state system of civil protection and is regulated by means of public administration in the sphere of civil protection [1].

At the governmental level, educational institutions that conduct functional training in the field of civil protection have been identified, a list of positions for which this type of training is mandatory has been compiled, and the frequency of its completion has been determined. If the Training and Methodological Centers of Civil Protection and Life Safety provide free services to business units for the practical training of management and specialists, then functional training is carried out under a contract, that is, at the expense of funds of individuals and legal persons.

Currently, there are several types of emergency training programs for working citizens, depending on the functional responsibilities they perform.

First, general training programs provide for the study of information on the probability of occurrence and appropriate actions during emergencies. In parallel, within the framework of these programs, students must acquire skills in the use of individual and collective protection means and the provision of first aid to victims of armed aggression.

Secondly, special training programs are developed for specialists who are part of specialized services and civil protection units. During the training, such employees are acquainted with the duties entrusted to them, acquire skills in the use of equipment, devices, protective equipment and study the procedure and features of rescue and other emergency work.

Thirdly, these are additional training programs on technogenic safety intended for employees working at high-risk facilities in order to acquire in-depth knowledge about the sources of danger at the facility where they work, about hazardous substances used in the production process, which under certain circumstances can cause an emergency.

Fourthly, these fire and technical minimum programs are designed to train employees involved in work with increased fire hazard in order to increase the level of general fire and technical knowledge, study fire safety rules at work and practice actions in case of fire with the use of primary fire extinguishing equipment.

Fifth, these are programs of accelerated training of employees for actions in a special period are developed to teach ways to protect against the consequences of emergencies of employees who will continue to work at enterprises in wartime. Such programs are taught in the following cases introduction of civil protection plans for a special period [2].

Consequently, the analysis of the current level of civil protection of the population and territories from emergencies (in particular, the number of man-made, natural and social emergencies and their consequences) in Ukraine shows the presence of negative trends and incomplete compliance with the priorities of sustainable development of the country, which are declared by all strategic documents adopted at the state level in Ukraine in the current conditions of European integration, which requires a study of the issue of assessing the effectiveness and efficiency of public management and administration and the system of training and professional development of personnel in the field of civil protection in Ukraine.

Literature:

1. Кодекс цивільного захисту України : Закон України № 5403-VI від 02.10.2012 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (Last accessed: 17.01.2023).
2. Кropyvnytskyi V. S. Public management and administration in the sphere of civil protection in Ukraine: theory, methodology, practice: monograph. Kharkiv: "Disa plus", 2022. - 332 p. URL : <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15497/1/Kropivnytskyi.pdf> (Last accessed: 17.01.2023).

РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Л.В. ВОЗНЕНКО, аспірант кафедри політичних теорій
Національний університет «Одеська юридична академія», м. Одеса, Україна

Для України євроінтеграція – це можливість модернізувати економіку, подолати технологічне відставання, залучити іноземні інвестиції та новітні технології, створити нові робочі місця, підвищити конкурентоспроможність

вітчизняних виробників та закріпитися на світових ринках, особливо на ринку ЄС. Як невід'ємна частина Європи, Україна наслідує модель соціально-економічного розвитку, що панує в провідних країнах Європи. Політичні переваги інтеграції України до ЄС пов'язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Наближення до ЄС – це гарантія, а виконання його вимог – інструмент розвитку демократичних інституцій в Україні.

В історичній ретроспективі місцеве самоврядування як специфічне суспільно-правове явище в усьому світі і особливо в Україні служило своїй появі та було перевірено на практиці в селах і містах, але сьогодні повноваження місцевого самоврядування ще не відповідають достатнім розвитком на інших рівнях.

Основним вектором розвитку України у XXI столітті є віха закладання основ правового громадянського суспільства. Відомо, що найкращим середовищем для повноцінного життя і розвитку особистості, в якому всі члени суспільства є вільними і рівноправними, є громадянське суспільство, оскільки в ньому навіть одна людина є вищою цінністю. Таке суспільство і держава, яка здійснює свій вплив через право, повинні враховувати пріоритет інтересів кожної особи [3].

Найважливішим елементом системи підтримки є суб'єкти, які є носіями традицій та інших важливих соціальних цінностей і приводять у рух всю систему. Усіх суб'єктів, які беруть участь у реалізації та захисті прав людини і громадянина, можна поділити на тих, на яких покладено охоронну функцію від імені держави, та тих, які виконують цю функцію як інститути громадянського суспільства.

На нашу думку, роль органів місцевого самоврядування в реалізації конституційних прав людини полягає у створенні таких умов, за яких людина може максимально реалізувати свої конституційні права.

Місцеве самоврядування може забезпечити додаткові внутрішні стимули для саморозвитку, підвищення активності населення у вирішенні життєво важливих питань розвитку суспільства. Визначення методів та умов ефективної організації місцевого самоврядування в інтересах подолання системної економічної кризи, стабілізації та підвищення якості життя всіх верств населення потребує ґрунтовного аналізу організаційно-правових засад управління в системі самоврядних структур [2, с. 125].

Якщо громади є територіальною основою місцевого самоврядування, то регіональні адміністративно-територіальні одиниці (області та райони) мають стати територіальними одиницями, які фактично збалансують загальнодержавні та місцеві інтереси. А це стане запорукою формування справжнього європейського місцевого та регіонального самоврядування та ефективної державної влади в Україні.

Цілком очевидно, що держава і самоврядування разом виконують одне головне спільне завдання – реалізують суспільний інтерес. Але якщо самоврядування забезпечує реалізацію інтересів територіальних громад в широкому масштабі, то влада повинна враховувати потреби всіх територіальних

одиниць. При цьому сутність самоврядування визначається як держава парламентського типу, в якій відсутня централізована система підпорядкування нижчих представницьких органів вищим. Крім того, немає поняття «вище і нижче» як таке. Отже, основним принципом є самостійність територіальних одиниць та їх владних структур, які обмежені не вищим органом, а лише законом.

Демократизація влади – це не данина моді, не політична констеляція, а потреба підвищення її ефективності, що веде, в тому числі, до децентралізації [1]. Демократизація влади має відбуватися насамперед через перерозподіл повноважень і ресурсів між центром і місцевою владою на користь територіальних громад. Місцева влада на разі має можливість продемонструвати свою здатність брати на себе додаткові повноваження і, звісно, додаткові навантаження та відповідальність. Це реальний потенціал для ініціативи місцевої влади та її керівників, один із найважливіших шляхів розвитку нашої країни та підвищення добробуту всіх людей. При такій організації влади місцеве самоврядування не є конкурентом державних органів, а їх найважливішим і рівноправним партнером, який також забезпечує громадянам права і свободи, честь і гідність місцевого самоврядування є справді важливими для держави, особливо в умовах європейської інтеграції.

Література:

1. Голенко В. Потрібні зміни, а не імітація. *Народний депутат України*. 2007. № 2(26). С. 64-65.
2. Лукашова В. Європейські принципи управління в системі місцевого самоврядування: організаційно-правовий аспект. *Право України*. 2006. № 8. С. 123-126.
3. Темченко В. Функції держави із забезпечення прав людини у ринковій економіці. URL: <http://pravoznavec.com.ua> (дата звернення: 25.01.2023)

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ІНВЕСТИЦІЙ В ТРАНСПОРТНУ ІНФРАСТРУКТУРУ УКРАЇНИ

А. С. ЧУМАК, здобувач третього (аспірантського) рівня вищої освіти
Державний університет інфраструктури та технологій, м. Київ, Україна

Країна в центрі Європи з величезним транспортним потенціалом зазнала колосальних збитків через війну [1]. Транспортна інфраструктура України попри всі удари по ній залишається життєздатною.

Підприємства транспортної інфраструктури визначають три основні виклики, а саме:

- зміна логістики через блокаду портів;
- зменшення попиту на товари та послуги;
- проблеми з енергопостачанням.

Останні десять років підприємства транспортної інфраструктури нарощували інвестиційну привабливість. Проводилася послідовна робота як практиків, так і науковців, розроблялися методики визначення інвестиційної

привабливості [2, 3]. На сьогодні, ми можемо говорити, що інвестиційна привабливість суттєво зменшилася, але після перемоги інвестиції в транспортну інфраструктуру зростуть. Очевидно, що деякі інвестиційні проекти залишаться не реалізованими, а деякі, навпаки швидше реалізуються. Крім того, є проекти які пов'язані з критичною транспортною інфраструктурою яку будуть розвивати та відновлювати. В даному дослідженні з метою безпеки не будемо розголошувати в які саме інфраструктурні проекти першочергово будуть зроблені інвестиції. Метою цього дослідження є окреслення основних напрямків інвестування в транспортну інфраструктуру.

Останні дослідження [4], стверджують, що є три основні стратегічні напрямки інвестицій в транспортній інфраструктурі, зазначимо їх:

- розвиток автомобільних шляхопроводів з Європою;
- будівництво в Україні універсальних транспортних хабів;
- розбудова євроколії (1435 ММ) на території України.

Цікавим моментом є те, що інвестиції в транспортну інфраструктуру потрібні не лише нашій країні, а й сусіднім. Розвиток транспортної інфраструктури країн-сусідів можливий і коштом українських інвесторів. Однак, є різні думки щодо цього, частина представників українського бізнесу вважає, що після повного відновлення роботи морських портів така інфраструктура стане зайвою та не окупною. Інші вважають, що варто інвестувати, аби забезпечити диверсифікацію експортно-імпоротної логістики. Тут важливо визначити на скільки будуть інвестиційно привабливі проекти з урахуванням інвестиційної привабливості регіону взагалі та за логістичною привабливістю зокрема.

При інвестуванні в транспортну інфраструктуру обов'язково необхідно враховувати геополітичні чинники. Вплив на інвестиційну діяльність таких чинників варто окремо досліджувати. Вагомість геополітичних чинників визначається методом експертних оцінок, відповідно, важливо відповідально підійти до визначення експертів.

Компанії транспортного сектору поступово відновляють роботу, оцінили виклики та ризики, принаймні у короткостроковій перспективі. Нагадаємо, що понад 66% підприємств транспортної галузі зазнали прямих збитків внаслідок бойових дій. З них 55% оцінюють рівень завданої шкоди як значний, 42% — як незначний, і 3% вважають відновлення неможливим або недоцільним [4].

Процес відбудови та модернізації транспортної інфраструктури буде тривалим та нелегким. Тому вже сьогодні важливо розпочати стратегічне планування, розвивати партнерські відносини вишукуючи фінансування для першочергових інвестиційних проектів. Довоєнні напрацювання практиків та науковців, а також нові наукові дослідження в напрямку визначення інвестиційної привабливості транспортних підприємств та підприємств транспортної інфраструктури стають потрібними. Подальші наукові дослідження автора будуть здійснюватися в цьому напрямку.

Література:

1. Власова В., Чумак А. Інвестиційна привабливість транспортних підприємств в умовах війни. Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам

національній безпеці: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 листопада 2022 року). К.: ДУІТ. 2022 С.51-53. URL: https://files.duit.edu.ua/uploads/%D0%A1%D0%B0%D0%B9%D1%82/3_%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%90/conferences/international-scientific-and-practical-conferences/warn-2022.pdf (дата звернення 16.01.2023).

2. Карпенко О. О., Власова В. П. Аналіз європейського досвіду впровадження концесійної форми державно-приватного партнерства у морських портах. Бізнес Інформ 2015. №6 С. 43–47. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-6_0-pages-43_47.pdf. (дата звернення 12.01.2023).

3. Karpenko Oksana, Palyvoda Olena, Vlasova Valentyna, Bondar Nataliia and Mishulina Olga. Evaluation of seaports' investment attractiveness. Investment Management and Financial Innovations, 17(3), 160-174. doi:10.21511/imfi.17(3).2020.13

4. Інвестувати в транспортну інфраструктуру варто навіть попри війну. URL: <https://eba.com.ua/investuvaty-v-transportnu-infrastrukturu-varto-navit-popry-vijnu/> (дата звернення 16.01.2023).

СЕКЦІЯ 4

СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ І БІЗНЕС-СИСТЕМ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

THE ESSENCE OF ENTREPRENEURIAL RISKS IN THE ECONOMY

K. A. MEKHOVICH, economist

E. A. MEKHOVICH, economist

P. G. PERERVA, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Business Economics

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

The organization of entrepreneurial activity is associated with a variety of economic risks that are associated with certain socio-economic dangers. These should, first of all, include the danger of losing profits or the danger of not getting something. The word risk is of Spanish-Portuguese origin and means danger, "underwater rock". It should be noted that the organization of sustainable development of entrepreneurial activity is mainly based on professional knowledge, skills and abilities to work in conditions of increased economic risk. That is why knowledge in the field of risk management becomes the basic basis for the organization of any business.

There are a huge number of types of risks in business activities associated with the diversity of socio-economic relations where there is a risk of loss. To date, economic theory has not yet developed a generally accepted and at the same time exhaustive classification of entrepreneurial risks. This is due to the fact that in practice there are a very large number of different manifestations of risks, new types of risks arise, and the same type of risk. Risk can be denoted by various terms. In addition, it is often very difficult to distinguish between individual types of risk.

Let us consider in more detail the essence and causes of the emergence of the most common entrepreneurial risks of enterprises today. The risk of reducing entrepreneurial stability is due to the irrational structure of the enterprise's capital, an inflated share of borrowed funds, which, in the conditions of falling demand for products and a decrease in the profitability of activities, can lead to a financial crisis and even bankruptcy. This risk is the most dangerous from the point of view of the point of view of possible devastating consequences for the owners of capital and business.

The risk of insolvency is the probability that the enterprise, through an insufficient amount of liquid assets, will not be able to pay its creditors on time. This risk is no less dangerous, because in the case when the technical insolvency is not episodic, but permanent, the enterprise can quickly lose its financial stability. Inflation risk is the risk of a decrease in the real value of capital in the form of cash assets, as well as the depreciation of income and profits due to an increase in the level of inflation. Interest rate risk is the probability of losses due to changes in the interest rate (credit and deposit) in the financial market.

Investment risk is the probability of an increase in expenses, a decrease in income and income from investment activities, as well as the possibility of losing all invested capital. Depending on the forms of investment, the risks of real and financial investment are distinguished. Risks of financial investment associated with: unsuccessful choice of financial instruments for investment; financial difficulties or bankruptcy of issuers; changes in investment conditions, direct deception of investors, etc.

Deposit risk is one of the varieties of financial investment risk and is the probability of non-return of deposits in case of unsuccessful choice of a commercial bank for deposit operations. Credit risk arises for the enterprise in the event of providing buyers with a commercial (commodity) loan and the existence of a threat of its full or partial non-repayment. Currency risk is characteristic of the foreign economic activity of enterprises and has two main forms: the risk of choosing a currency and changing its exchange rate.

The risk of choosing a currency arises when the real value of the hard currency chosen for calculation begins to decrease due to inflation in the country of its circulation. The risk of currency fluctuations is due to the constant change in the situation in the foreign exchange market and means the likelihood of financial losses of exporters with a decrease in the exchange rate and, conversely, the probability of financial losses for importers - with its increase.

Thus, entrepreneurial risk in economic activity is an objective factor due to the action of stochastic causes and factors, in particular, the conflict of the decision-making situation, insufficient uncertainty of goals, lack of complete and objective information regarding the processes that occur or will occur in the future.

Literature:

1. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // *НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 53-63.
2. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С. 27-32 .
3. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // *Економіка розвитку.* 2011. № 4 (60). С. 116-120.
4. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Менеджмент і маркетинг інновацій.* №3. С.79-86.
5. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.
6. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій.* 2015. № 4. С. 11-19.
7. Кравчук А.В., Перерва П.Г. Ефективність як економічна категорія // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 137-143.
8. Tkachev M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia.* № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.
9. Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies (2017) / P.G.Pererva [et al.] // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
10. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva., Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.

11. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. C.67-74.

12. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.

13. Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8). P. 27-35.

14. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. C.67-74.

CLASSIFICATION OF FINANCIAL RISKS OF BUSINESS ACTIVITIES

P. G.PERERVA, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Business Economics

V. S. SHAPOVAL, student group BEM-M122B

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

Entrepreneurial activity is always associated with risk. As a rule, the greatest profit is brought by operations with an increased level of risk. But, at the same time, with an increase in the level of risk, the threat of loss of financial stability and bankruptcy of the enterprise increases.

As an economic category, risk means the probability of unforeseen losses (decrease or complete loss of profits, loss of planned income, occurrence of unforeseen expenses, loss of part of income or all of equity) in a situation of uncertainty in the conditions of financial and economic activity. It is possible to better understand the economic essence of risk by classifying it according to certain characteristics.

Depending on the level of decision-making, two types of risks can be distinguished: global and local. Global risks are risks at the level of the national economy caused by changes in the political situation in the country and the macroeconomic parameters of its development. Such risks include political risks, as well as risks associated with changes in legislation (tax, currency, investment, etc.), the development of domestic and foreign markets, the financial market, etc. Local risks are risks arising at the enterprise level. They can be associated both with the solution of issues in everyday financial and economic activities (development of management tactics), and with decisions in the field of long-term economic development (development of strategy and individual financial policies). The risks of current activities include: the risk of erroneous actions on the part of financial managers (the risk of lost profits, an increase in current expenses, a decrease in solvency, etc.); the risk of exposure to natural forces (the occurrence of force majeure circumstances). The long-term (strategic) development of the enterprise is associated with those types of risks that affect the formation of financial policy in certain aspects of financial and economic activities. Such risks include inflation risk, investment, emission, interest, tax, the risk of loss of financial stability, etc. Depending on the cause, the risks are systematic and unsystematic. Systematic risks are risks that do not depend on the

financial and economic activities of the enterprise, but exist objectively at the national level (inflation risk, interest, currency, tax, investment risk when macroeconomic investment conditions change). Non-systematic (specific) risks directly depend on the financial and economic activities of the enterprise and arise, as a rule, when mistakes are made by management entities. Unlike systematic risks, which cannot be managed at the micro level, unsystematic risks can be prevented by developing a special mechanism for their neutralization at the enterprise. According to the types of entrepreneurial activity, industrial, commercial and financial risks are distinguished. Production risk arises in the process of production activities in the event of interruptions and a decrease in production volumes, an increase in the material intensity and labor intensity of products. Commercial risk is associated with the sale of products (services), the purchase of raw materials, materials, etc. and may occur in the event of a decrease in the planned sales volumes, an increase in purchase prices, an increase in circulation costs, loss of products in the process of circulation.

Financial risk arises when enterprises enter into relations with various financial institutions (banks, investment, insurance, leasing companies, exchanges, etc.). The reasons for this risk are inflationary factors, an increase in the average level of bank and deposit interest, a decrease in the value of securities, etc. The scale of financial risk in those enterprises that are professional participants in the financial market, as a rule, is much larger.

Literature:

1. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
2. Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Scientific bulletin of Polissia. № 4 (8). P. 27-35.
3. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // *НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 53-63.
4. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТУ «ХПІ» (екон. науки) : зб. наук. пр.* Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С. 27-32 .
5. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // *Економіка розвитку.* 2011. № 4 (60). С. 116-120.
6. Kobieliava T.O, Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Менеджмент і маркетинг інновацій.* №3. С.79-86.
7. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva, Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
8. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations.* №4. С.67-74.
9. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations.* №4. С.67-74.
10. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: *Знання*, 2009. 1070 с.
11. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій.* 2015. № 4. С. 11-19.

12. Кравчук А.В., Перерва П.Г. Ефективність як економічна категорія // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 137-143.
13. Tkachev M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.
14. Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies (2017) / P.G.Pererva [et al.] // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.

BUSINESS FORECAST OF LEVELS OF BUSINESS MANAGEMENT IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY

P. G. PERERVA, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Business Economics

M. M. TKACHOV, PhD, associate Professor

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

The traditional view of the future in business is based on forecasts. The development plan necessarily takes into account metrics and indicators. For example, the company decides that in a year it plans to increase revenue by 3 times. For forecasting, data from the past is used - for example, a metric for the same period last year. This approach in planning helps to choose the direction in the strategy. For example, counting on revenue growth, you need to make a commensurate effort - invest in the development of a new product or open new sites for the sale of goods.

Running a business in an uncertain environment is not easy, especially when you are faced with unforeseen situations such as trade disruptions, a pandemic and inflation.

However, there is a solution that is created in order to help deal with cause-and-effect relationships and internal rules for the operation of systems. This solution is modeling. With it, you can make a business forecast in case of unforeseen events, for example, large-scale failures in supply chains due to a pandemic or geopolitical shifts.

However, no one knows with absolute certainty what will happen at the end of the year - at the moment when, according to the forecast, the company expects revenue growth. Last year's data cannot take into account or predict events that have not yet occurred. Therefore, planning should include an adjustment for the uncertainty factor - for example, the risk of a pandemic.

Gathering information helps reduce uncertainty. The more risks you take into account in the strategy, the more likely you are to prepare for major changes. It is convenient to collect and analyze factors in the PEST analysis format

Level 1. A fairly clear future. At this level, the environment is stable and slowly changing, so a simple forecast of the future will be accurate enough to develop a strategy.

Level 2. An alternative future. The future is one of several alternative discrete scenarios, but you're not sure which one will eventually happen. With this level of uncertainty, companies that are facing major regulatory or legislative changes are operating. With the simulation model, managers can run a variety of what-if scenarios. Thus, they check and analyze how the simulated system will work, and assess possible risks.

Level 3. The range of future events. To determine the range of scenarios, you need a limited number of key variables, and the possible outcome may be somewhere within that range.

For example, the owner of a café knows from his observations that the first visitors usually come at any time from 8:30 to 10 am. At the same time, any number of customers from 1 to 5 can enter the cafe. When modeling a café, the engineer will have to consider these ranges of variable values.

Level 4. Real uncertainty. At this level, the key factors that influence the development of the future are unknown or there are too many of them, and the relationships are too unpredictable. Unlike the Scenarios of Level 3, it is impossible to determine either the range of potential outcomes or the scenarios within the range.

Situations falling into this category are rare, but they do exist. McKinsey gives the example of market developments in Russia after 1992. Companies that were considering investing in Russia at the time faced level four uncertainty. They could not predict which laws or regulations would govern property rights and transactions. Nor could they assess the viability of supply chains and demand for goods and services that had not previously been in the market. In addition, other political or economic factors could change the entire system in unforeseen ways.

Most real-world scenarios, which are dynamic in nature, are level 2 or 3 and can be worked with using simulation modeling.

Taking into account the proposed levels of uncertainty in the preparation of business forecasts in business activities will help enterprises to more effectively carry out the management process and achieve more stable results.

Literature:

1. Tkachev M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Scientific bulletin of Polissia. № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.
2. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer / P.G.Pererva, Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
3. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
4. Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Scientific bulletin of Polissia. № 4 (8). P. 27-35.
5. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2018. № 15 (1291). С. 53-63.
6. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // Вісник НТУ «ХПІ» (екон. науки) : зб. наук. пр. Х.: НТУ „ХПІ”. 2018. № 37(1313). С. 27-32 .
7. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. С.67-74.
8. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.
9. Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies (2017) / P.G.Pererva [et al.] // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
10. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану

конкурентних переваг підприємства // Економіка розвитку. 2011. № 4 (60). С. 116-120.

11. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Менеджмент і маркетинг інновацій*. №3. С.79-86.

12. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. С.67-74.

13. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 4. С. 11-19.

BIG DATA В СИСТЕМІ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО МАРКЕТИНГУ

В. П. ДУБІЩЕВ, д-р екон. наук, професор, професор кафедри економіки, підприємництва та маркетингу

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

В умовах жорсткої конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках пріоритетним завданням будь-якої компанії є забезпечення конкурентоспроможності. Задоволеність споживачів продуктами, послугами, сервісами компанії сприяє збільшенню та утриманню частки ринку, підтримці лояльності серед клієнтів, залученню потенційних споживачів. Тут надзвичайно важливим є клієнтоорієнтований підхід, що дозволяє максимально задовольнити конкретні запити не лише вузького цільового сегменту, а й окремого споживача. Для того, щоб у найкоротші терміни зрозуміти та реалізувати потреби цільової аудиторії, створити в продуктах та послугах додаткову клієнтську цінність (superior customer value), забезпечувати політику проходження за покупцем (customer-led), потрібне використання нових технологій та інструментів вивчення споживача [1].

Дослідження споживачів нині тісно пов'язані з використанням великих масивів даних. Великі дані (Big Data) - досить поширене поняття в ІТ та інтернет-маркетингу. По суті, визначення терміну лежить на поверхні: "великі дані" означають наявність величезного масиву інформації про певний об'єкт, аналіз якої дозволяє здійснити моделювання та прогнозування його поведінки. Якщо говорити про методи обробки Big Data, то через великі обсяги стандартні методи обробки тут не застосовуються.

Потенціал та реальні переваги використання Big Data добре видно у маркетингу. Розглянемо сфери застосування Big Data при реалізації маркетингової концепції та заходів організації.

1. Прогнозування реакції споживача на певні маркетингові заходи, пов'язані з просуванням продукту, і навіть створення та використання точніших метрик оцінки їм товарів та послуг.

2. Створення докладного точного портрета споживача з великого набору аналізованих характеристик.

3. Можливість оптимізації та побудови ефективної стратегії поширення продукту, яка базується на персоналізованих пропозиціях за рахунок обробки величезної кількості запитів, що надходять від клієнта.

Таким чином, стає зрозуміло, що великі дані для маркетологів мають численні переваги і дають можливість отримання, обробки та використання інформації про споживача, його дії, реакції з набагато більшої кількості джерел, ніж будь-коли раніше.

Використання великих даних має значення для кожного аспекту маркетингу. Якщо говорити про систему 4P маркетингу, то кожний із складників (ціна, товар, місце, просування) може бути оптимізований за допомогою обробки Big Data.

З точки зору технологій, що використовуються в даній галузі, необхідно перерахувати наступні переваги Big Data:

- практично необмежені обсяги інформації, що зберігається;
- відсутність необхідності купувати «фізичне» обладнання;
- швидкість та дешевизна налаштування та масштабування хмарних сховищ даних;
- можливість виконання складних аналітичних запитів за рахунок швидкої паралельної масової обробки інформації.

Наприклад, компанія Procter & Gamble за допомогою таких технологій проектує нові продукти та створює глобальні маркетингові кампанії, відкриває спеціалізовані офіси Business Spheres, де можна переглядати інформацію в реальному часі, таким чином забезпечуючи можливість миттєвої перевірки.

Наступним актуальним питанням у розвитку та застосуванні інструментів дослідження споживачів є практика використання методів, суміжних між маркетингом та ІКТ:

- штучний інтелект;
- комп'ютерна імітація.
- нейромаркетинг.

Експерти передбачають, що сучасні інструменти вивчення споживчого сегменту відіграватимуть все більш центральну роль у маркетингу. Чим більше компаній збирають великі набори даних, тим більше зростатиме державне регулювання, особливо в областях, що потребують конфіденційності та безпеки персональних даних.

Підсумовуючи вищезазначене, можна відзначити, що сучасні інструменти інтернет-маркетингу дозволяють максимально точно забезпечити персоналізований підхід до потреб кожного клієнта. Слід звернути особливу увагу, що тут необхідне комплексне використання таких технологій та інструментів, оскільки саме це дасть змогу оптимізувати маркетингові заходи щодо просування та популяризації товарів та послуг, а також їх розробки та модернізації.

Література:

1. Big Data в маркетинге. URL: <https://lpgenerator.ru/blog/2015/11/17/что-takoe-big-data-bolshie-dannye-v-marketinge-problemy-algoritmy-metody-analiza/> (дата звернення: 31.01.2023)
2. Definition of CRM. URL: <https://searchcustomerexperience.techtarget.com/definition/CRM-customer-relationship-management> (дата звернення: 31.01.2023).
3. Smart insights: Digital Marketing. URL: <https://www.smartinsights.com/> (дата звернення: 31.01.2023).

ВИМОГИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТА НЕВИЗНАЧЕНОСТІ СЕРЕДОВИЩА

С. О. ТУЛЬЧИНСЬКА, д-р екон. наук, професор, професор кафедри економіки та підприємництва

О. С. СОЛОСІЧ, аспірант 1 курсу, спеціальності 051 «Економіка»

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

Сучасні умови функціонування підприємницьких структур характеризуються високим рівнем невизначеності та ризикованості провадження господарської діяльності, що в першу чергу обумовлене широким спектром проблем, які слугують прямими наслідками повномасштабного військового вторгнення, починаючи від катастрофічного падіння базових макроекономічних індикаторів, кризовим станом ринку праці, колапсом наявної мережі промислової логістики та кооперації, закінчуючи первинними проблемами забезпечення фізичної збереженості кадрового та виробничого потенціалу господарських утворень. Окреслені умови інтенсифікують наявні кон'юнктурні параметри невизначеності економічного середовища, виступаючи першочерговим фактором обмеження господарського потенціалу національного підприємницького сектору у короткостроковому та довгостроковому часових вимірах. Саме тому, однією з найбільш актуальних проблематик сучасних економічних досліджень є питання економічної безпеки підприємницьких структур та можливостей до її ефективної організаційної імплементації в турбулентних соціо-економічних умовах.

Разом з тим, слід зауважити, що магістральним трендом розвитку прогресивних економічних систем сучасності є реалізація засад постіндустріальної парадигми, заснованої на використанні інтелектуального потенціалу як універсального, невичерпного та високоефективного ресурсу розвитку будь якого системного утворення. Виходячи з цього, враховуючи складність актуальних викликів та загроз вітчизняному сектору підприємництва, саме процеси інтелектуалізації та відповідний їм управлінський інструментарій потребує активної інтеграції у наявні підходи до побудови системи економічної безпеки підприємницьких утворень задля забезпечення дієвої превенції та елімінації поточних та перспективних загроз. Більш того, варто додати, що наявний спектр загроз також має динамічний характер і еволюціонує на основі сучасних цифрових, інформаційних та інтелектуальних можливостей, що лише підсилює важливість залучення процесів інтелектуалізації до систем безпекового управління господарського утворення.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна сформулювати наступний перелік ключових вимог до побудови системи економічної безпеки підприємницької структури в умовах інтелектуалізації економічних процесів та високого рівня невизначеності середовища: (1) забезпечення поліфункціональної цифровізації бізнес-процесів підприємства (цифрова фіксація показників продуктивності, відслідковування рухів інформаційних потоків та дотримання

режимності використання інформації, усунення низькоефективних операцій бюрократичного характеру, що слугують джерелом непродуктивних витрат); (2) використання інтелектуально-орієнтованих підходів до організації аналітичної діяльності на підприємстві з використанням профільного програмного забезпечення та сценарного підходу у планувальній діяльності; (3) налагодження ефективної системи внутрішнього нормативного забезпечення та загального юридичного захисту інтелектуальної власності підприємства; (4) формування комплексної системи превентивного, поточного та перспективного контролю ендогенних ризиків підприємницької структури, що передбачає формування системи моніторингу, виявлення, оцінки та належних планів протидії відповідного роду ризикам [1, с. 7]; (5) забезпечення фізичної та віртуальної захищеності цифрової інфраструктури підприємства від протиправного втручання у інформаційну систему організації [2, с. 57]; (6) конструювання мотиваційної політики підприємства на засадах гуманізації, креативізації та інклюзивності як базових складових у формуванні сприятливого середовища праці та найбільш повної реалізації інтелектуального потенціалу персоналу; (7) проведення перманентного та компетентного моніторингу зовнішнього інформаційного поля на предмет здійснення інформаційних атак на підприємство у публічному цифровому просторі; (8) періодичний скринінг та підтримка належного рівня цифрової грамотності персоналу підприємства, організація відповідних заходів освітнього спрямування.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що реалізація ефективної інтелектуально-орієнтованої безпекової політики підприємницького утворення в умовах високого рівня невизначеності потребує комплексної модернізації наявних підходів до безпекового управління підприємством у розрізі інформаційної, кадрової, цифрової, та інтелектуальної безпекових компонент.

Література:

1. Левковська Л. В., Добрянський О. І. Аналіз ендогенних факторів економічної безпеки в сучасному вимірі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2022. № 26 (54). С. 4-8.
2. Тульчинська С. О., Солосіч О. С., Чорній В. В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 9. С. 54–58.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

А. Ю. ШАХНО, д-р екон. наук, доцент, зав. кафедри економіки, організації та управління підприємствами,
Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, Україна

В епоху нових викликів та змін в глобалізованому світі з'явилась нова парадигма розвитку, в основі якої креативність, знання, доступ до інформації, яка виступає потужним двигуном економічного зростання. Ефективний розвиток креативної економіки залежить від створення відповідного бізнес-середовища в

країні як головного чинника підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Креативну економіку можна охарактеризувати як симбіоз бізнес-процесів та діяльності людського капіталу, здатного до творчості, нестандартного мислення, результатом чого є виникнення нових інноваційних продуктів, ексклюзивних товарів і послуг [1].

Бізнес-середовище представляє собою складну багатофункціональну систему, на діяльність якої впливають сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів функціонування суб'єктів господарювання. Розвиток великого, середнього і малого бізнесу створює сприятливі умови для впровадження сучасних технологій в різних сферах діяльності та формує конкурентні переваги серед інших країн світу. Ефективна діяльність підприємницьких структур наповнює державні та місцеві бюджети, створює додаткові робочі місця, насичує ринок конкурентоздатними товарами та послугами. Враховуючи сучасні процеси глобалізації та діджиталізації, підтримка розвитку бізнес-структур повинна здійснюватись з боку державних структур, які забезпечують формування відповідного інституціонального середовища.

В сучасному світі запроваджено різні методики оцінювання активності та сприятливості ведення бізнес-процесів. Всесвітній банк здійснює оцінку ведення бізнесу серед 190 країн світу. Індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business Index) складається з 10 субіндексів (табл. 1). Останній звіт «Doing Business 2020», представлений Світовим банком, висвітлює результати досліджень щодо свободи ведення бізнесу. Рейтинг України серед інших країн світу за індексом Doing Business представлено на рис. 1.

Рис. 1 – Рейтинг України серед 190 країн світу за індексом легкості ведення бізнесу [2].

Як видно з рис. 1, серед 190 країн світу в 2020 р. Україна покращила свої позиції й піднялась з 124 місця (2006 р.) в рейтингу до 64 місця. Найнижчий показник Україна продемонструвала в 2012 р., де займала тільки 152 місце.

За підсумками 2022 р. за версією Heritage Foundation Україна покращила свої позиції у рейтингу визначення Індексу економічної свободи (табл. 1), який дає можливість оцінити рівень лібералізації взаємозв'язків держави і бізнесу.

За період 2016-2022 рр. загальна оцінка економічної свободи зростає з 46,8 до 54,1 бала. Найвищий показник Україна продемонструвала в 2021 р. (56,2 бала). Важливим індикатором Індексу економічної свободи виступає показник свободи бізнесу, який за досліджуваний період збільшився з 56,8 до 61,1 бала.

Таблиця 1 – Основні показники економічної свободи України за 2016-2022 рр., бали

Роки	Місце у рейтингу (серед 180 країн)	Загальна оцінка	Податковий тягар	Свобода бізнесу	Трудова свобода	Монетарна свобода	Свобода торгівлі	Інвестиційна свобода	Фінансова свобода
2022	130	54,1	89,1	61,1	60,7	71,2	78,6	35,0	30,0
2021	127	56,2	88,7	63,5	48,7	65,8	79,2	35,0	30,0
2020	127	54,9	81,1	61,3	48,3	63,0	81,2	35,0	30,0
2019	134	52,3	81,8	66,1	46,7	58,6	75,0	35,0	30,0
2018	147	51,9	80,2	62,7	52,8	60,1	81,1	35,0	30,0
2017	166	48,1	78,6	62,1	48,8	47,4	85,9	25,0	30,0
2016	162	46,8	78,6	56,8	46,9	66,9	85,8	20,0	30,0

Джерело: розроблено автором на основі [3].

Незважаючи на поступове покращення бізнес-середовища до 2022 р., зараз під час військових дій бізнес опинився в складних умовах функціонування. Війна принесла нові виклики, під час яких ускладнюється діяльність всіх типів бізнес-структур. Основними проблемами формування бізнес-середовища та функціонування великих, середніх та малих підприємств є:

- податкове навантаження (зокрема адміністративне);
- корумпованість державних інституцій;
- судова система та слабкий захист прав власності;
- брак кваліфікованого людського капіталу;
- нестача оборотного капіталу та проблеми логістичних зв'язків тощо.

Зазначені проблеми стримують готовність іноземних інвесторів працювати в Україні, що пов'язано з великими ризиками, та уповільнюють приплив іноземного капіталу в національну економіку.

Таким чином, формування та розвиток бізнес-середовища значно впливає на розбудову інноваційно-інвестиційної моделі економіки, де головним напрямом виступає розвиток саме креативної економіки, в основі якої діяльність бізнес-структур та людського капіталу, здатного до креативного мислення, творчості, розумової праці й продукування інноваційного продукту. Для ефективного формування сприятливого бізнес-середовища та розвитку креативних індустрій з боку держави необхідно запровадження певних заходів, а саме: удосконалення інститут права в сфері підприємницької діяльності в напрямку здешевлення ведення бізнесу, розробка ефективного механізму надання дешевого кредиту та податкових пільг для ведення бізнесу, створення відповідного інституціонального середовища для покращення інвестиційної діяльності в країні тощо. Впровадження запропонованих заходів сприятиме поліпшенню бізнес-клімату в Україні та підвищенню конкурентних переваг національної економіки в глобалізованому світі, де прискорюється розвиток цифрових технологій та креативних галузей.

Література:

1. Veres O, Matseliukh Yu., Batiuk T., Teslia S., Shakhno A., Kopach T., Romanova Ye. and Pihulechko I. 2022. Cluster Analysis of Exclamations and Comments on E-Commerce Products.

COLINS-2022: 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems, May 12–13, 2022 (Gliwice, Silesian University of Technology, Poland). URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3171/paper100.pdf> (дата звернення: 25.01.2023).

2. The World Bank. Doing Business. *Ease of Doing Business in Ukraine*. URL: <https://archive.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/ukraine> (дата звернення: 20.01.2023).

3. 2022 INDEX OF ECONOMIC OF FREEDOM. Ukraine. URL: <https://www.heritage.org/index/country/ukraine> (дата звернення: 25.01.2023).

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ ЕКСПОРТНО-ОРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В. В. ІВАНІЄНКО, канд. екон. наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин

*Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця,
м. Харків, Україна*

Конкурентний статус суб'єкта бізнесу залежить від його вміння штучно подовжувати кожну стадію життєвого циклу бізнес-системи на якомога довший період часу. Загальноприйнятим є поділ життєвого циклу товару на чотири стадії: створення та виведення на ринок, розвиток, зрілість і занепад [1, с. 45]. Безумовно для цього потрібні кваліфіковані кадри маркетингової діяльності. За допомогою ІТ глобалізація відкрила багатьом підприємствам доступ до міжнародного досвіду. З'явилися численні програми дистанційного навчання працівників як на рівні держави (E-skill, Великобританія), так і на рівні окремих великих підприємств (MVA, Microsoft Virtual Academy; HP LIFE. Learning initiative for entrepreneurs). На базі веб-платформ (таких як Novoed.com і Coursera.org) відкрили свої освітні програми імениті ВНЗ (наприклад, Стенфорд). Інші проекти (наприклад, trendhunter.com) намагаються вловити ще тільки намічені тренди (від динаміки розмірів смартфонів до змін в кольорах упаковки шоколаду) на регіональних ринках, які в подальшому можуть перерости в революційні зміни по всьому світу [2, с. 133]. Конкурентоспроможними виявляться тільки ті підприємства, які прислухаються до таких сигналів змін середовища на окремих етапах життєвого циклу бізнес-системи та надають своїм співробітникам новітні знання в різних сферах, в тому числі, в сфері інформаційних технологій.

У якості наступного кроку для максимально можливого терміну збереження необхідного рівня міжнародної конкурентоспроможності експортно-орієнтованого підприємства на світовому ринку доцільним є визначення цілісної системи ключових інструментів її забезпечення на підприємстві, впровадження ІТ-технологій та підтримання інновацій, за допомогою яких можна проаналізувати потенціал, позицію підприємства у конкурентному середовищі з урахуванням змін на окремих етапах життєвого циклу бізнес-системи, що представлені на рис. 1.

Рис. 1 – Інструменти забезпечення міжнародної конкурентоспроможності підприємства. Джерело: розроблено автором.

Сучасний етап розвитку економіки характеризується поєднанням складних і суперечливих процесів глобалізації бізнесу, обмеженості ресурсів, прискорення технологічних нововведень, внаслідок чого відзначається посилення конкуренції. Конкуренція виступає рушійною силою розвитку ринкових відносин. Системний погляд на актуальні питання забезпечення міжнародної конкурентоспроможності експортно-орієнтованих підприємств дозволяє подолати складнощі ринкових умов бізнесу та дає можливість подальшого розвитку бізнесу.

Література:

1. Якименко-Терещенко Н. В. Інновації як основа забезпечення конкурентоспроможності: теорія і практика діяльності підприємств : монографія. Н. В.

Якименко-Терещенко, Л. І. Пронкіна, О. М. Гавриш; за заг. ред. Л. М. Савчук, Л. М. Бандоріної. Дніпро : Пороги, 2017. С. 40-51.

2. Трушин І. С. Інноваційні та інформаційні технології у розвитку національної економіки: теорія і практика: монографія. І. С. Трушин; за заг. ред. Т. С. Клебанової, В. П. Небезина, Є.І. Шохіна. Київ : Наукові технології, 2013. С. 127-136.

АНАЛІЗ УМОВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В. В. ІВАНІЄНКО, канд. екон. наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин

*Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця,
м. Харків, Україна*

Окремим етапом дослідження умов забезпечення міжнародної конкурентоспроможності підприємств є застосування моделі «5 сил» М. Портера, яка характеризується присвоєнням кількісних показників детермінантам п'яти сил методом експертної оцінки, наведених у табл. 1 [1, с. 120].

Таблиця 1 – Аналіз міжнародної конкурентоспроможності підприємства за моделлю «5 сил» М. Портера на основі експертного методу

№	Детермінанта	Оцінка (0-6)
1. Детермінанти ринкової влади постачальників		4,1
1	Диференціація ресурсів	6,0
2	Наявність ресурсів-субститутів	4,0
3	Витрати зміни постачальників у підприємств у галузі	3,0
4	Рівень концентрації постачальників	4,0
5	Значення замовлень для постачальників	4,0
6	Вартість закупівлі у співвідношенні із сукупними витратами	4,5
7	Загроза прямої та зворотної інтеграції підприємств у галузі	4,0
8	Вплив ціни ресурсу на вартість товару або його диференціювання	3,0
2. Детермінанти рівня загрози товарів-субститутів		3,8
1	Відносна ціна субститутів	3,5
2	Витрати перемикання	3,5
3	Схильність покупців до субститутів	4,0
4	Можливість задовольняти потреби й бажання клієнтів іншим способом	4,0
3. Детермінанти ринкової влади покупців		4,2
1	Концентрація покупців у порівнянні з концентрацією підприємств	5,0
2	Обсяг закупівель покупцями (у підприємства)	4,5
3	Витрати перемикання покупців у порівнянні з витратами перемикання постачальника	3,0
4	Інформованість покупця	5,5
5	Здатність до інтеграції вниз за технологічним ланцюжком	3,5
6	Товари – замітники	4,0
7	Співвідношення «ціна / загальний обсяг закупівель»	4,5
8	Відмінності товарів / визнання серед споживачів	3,0
9	Вплив на якість / зовнішній вигляд товару	3,5

4. Детермінанти суперництва (відносини з конкурентами)		3,7
1	Зростання галузі	4,5
2	Постійні (або складські) витрати / додана вартість	5,0
3	Відмінності в продукції	4,5
4	Визнання серед споживачів	3
5	Витрати перемикавання споживача	3,5
6	Концентрація й збалансованість ринкової влади	4
7	Інформаційна складність	3
8	Корпоративні частки	3
9	Бар'єри на виході	4
5.	Детермінанти бар'єрів входу	4,1
1	Економія, пов'язана з масштабом виробництва	4,5
2	Визнання серед споживачів	3,5
3	Витрати перемикавання	3,5
4	Вимоги до обсягу капіталу	5
5	Доступ до каналів розподілу	5
6	Абсолютні переваги за витратами	5,5
7	Доступ до необхідних ресурсів	5
8	Власна модель, що відрізняється низькими витратами	4,5
9	Політика уряду	3,5

Для проведення ґрунтовного аналізу необхідно продемонструвати приклад виставлених експертних оцінок (табл. 1) у фокус-групах для виведення інтегрального показника. У показаному прикладі загальний індекс дорівнює 4,0 (середнє арифметичне значень усіх сил). Це свідчить про суттєвий вплив чинників на конкурентоспроможність галузі. Для кожної сили розраховується числове значення як середнє арифметичне значень її детермінант (0-1 — дуже погано; 1-2,5 — погано; 2,5-3,5 — середньо; 3,5-5 — добре; 5-6 — відмінно).

Експертне визначення середовища міжнародної конкурентоспроможності підприємства за моделлю «5 сил» М. Портера на основі виділення п'яти детермінант дозволило побудувати графічне представлення отриманих результатів на рис. 1.

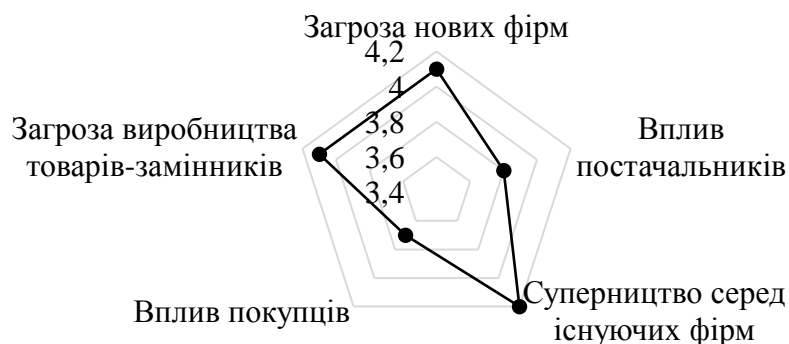

Рис. 1 – Діаграма 5-ти сил середовища формування міжнародної конкурентоспроможності підприємства за М. Портером. Джерело: розроблено автором.

Література:

1. Халімон Т.М. Стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство, №10 (2), 2016. С. 117–120.

MODERN SOURCES OF COMPETITIVE ADVANTAGES FOR ENTERPRISES IN INTERNATIONAL ECONOMIC ACTIVITIES

S. D. DEMIROVA, PhD, Associate Professor,
Head of the Department of Industrial Management
Technical University of Varna, Varna, Bulgaria

A. O. MOSKVINA, PhD in Economics, Docent, Associate Professor of the
Department of Economic Theory and International Economics

I. V. STETSENKO, student

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

The development of the global economy, characterized by globalization and increased competition, has led to the necessity of seeking sources for enhancing the international competitiveness of enterprises. Competition among businesses operating in international markets can lead to both their development and crisis situations; therefore, the search for competitive advantages of enterprises, which are the foundation of their international competitiveness, is a relevant issue of today

Competitive advantages are a set of key success factors that distinguish a company from its competitors and contribute to the company's ability to maintain a strong leading competitive position in the market for a certain period of time.

Competitive advantages can be categorized into external, which characterize the market advantage of the company in satisfying consumer needs, and internal, which are based on the functional areas of the company's activities.

Ensuring competitive advantages depends on factors such as access to capital and resources, product quality and cost, key competencies, product range and customer base, new products and technologies, government regulation, innovation creation and implementation, improving and changing competitive advantages, efficient production and resource utilization, and the ability to attract and retain talented personnel, etc. Additionally, large companies have the ability to maximize their competitive advantages in the international market due to their financial resources. They can make strategic investments and expand their global reach. Their ability to use economies of scale can help them become more cost-effective and efficient, gain access to new markets and customers.

In the rapidly changing and evolving modern world, innovative and intellectual competitive advantages are more reliable and effective, especially for companies operating in the international market and seeking to take leading positions on it.

The factors that contribute to the formation of a company's competitive advantages are access to the resources necessary for success, as well as the ability and willingness to constantly make innovative decisions. Innovation plays an important role in creating competitive advantages for 21st-century enterprises. Innovative

competitive advantages that can propel a company to a leading position in the global market may include things such as identifying and utilizing new technologies, creating new products or services, better access to resources, forming strategic partnerships, offering superior customer service, leveraging the digital advantages of the present era, and so on.

Intellectual competitive advantages may include investment in innovative technologies, development of creative business models, creation of effective and flexible processes, and a strong team of talented and dedicated employees, as well as accumulation of the company's intellectual capital. These advantages can help the enterprise stay ahead of competitors and position itself as a leader in the global economic system.

"Intellectual capital" is a term used to describe the intangible assets of an organization, such as knowledge, experience, information, and other skills that can be used to create value and assist the organization in achieving a competitive advantage. This is an important factor in international competitive struggle, which all enterprises can use for their success regardless of their size.

The components of a company's intellectual capital include human, structural (organizational), customer (interface), and social capital, which operate at the personal, micro (enterprise-level), and macroeconomic (national economy) levels. The use of intellectual capital for the development and implementation of innovations is a method for building an organization's competitiveness, which enables it to obtain high-ranking competitive advantages.

In order to create competitive advantages in international economic activity, companies should focus on research to identify new international markets and customers, create effective distribution channels, invest in personnel and new technologies, develop cultural business relations, and develop a global development strategy. The development and implementation of a program aimed at innovative development should become the basis of a new strategic course, as there is no country today where economic competition for leadership in world markets is not associated with innovation. Creating and especially maintaining national competitive advantages and implementing them in the global market economy can only be achieved through innovative development and accumulation of intellectual capital. The implementation of an innovative type of development will allow national enterprises to achieve the necessary level of competitiveness in world markets. This is influenced by the knowledge, skills, competencies, and abilities of the people involved in this process. This also includes attitude, motivation, creativity, that is, the formed and developed human capital of the enterprise, which is a component of intellectual capital. Human capital is a key factor in the growth, development, and provision of competitive advantages of the enterprise, especially in international competitive struggle.

Literature:

1. Kovalenko N. V., Mizyuk S. G. International Competitiveness of the Enterprise: Essence, Main Components, and Sources of Forming Competitive Advantages. *Classic Private University*. 2019. № 2(13). P. 26–30. URL : http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/2_13_uk/6.pdf (Last accessed: 10.02.2023).

2. Porter, Michael E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. The Free Press. Printed in the USA. 1998. URL : [https://www.albany.edu/~gs149266/Porter%20\(1985\)%20-%20chapter%201.pdf](https://www.albany.edu/~gs149266/Porter%20(1985)%20-%20chapter%201.pdf) (Last accessed: 10.02.2023).

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СИСТЕМ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

І. Б. ГАЛЮК, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та адміністрування
*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Ринкові умови господарювання за стабільної економічної та політичної ситуації завжди є мінливими, та характеризуються відносним рівнем невизначеності.

В умовах війни рівень невизначеності зростає і з'являється потреба застосування більш ретельних способів та методів організації роботи, часові проміжки планування діяльності скорочуються, прогнозні дані характеризуються невеликими часовими горизонтами, комунікаційна політика в межах підприємства потребує змін і набирає ще важливішого значення, робота з колективом вимагає більш частого і тіснішого контакту з працівниками тощо.

Робота бізнес-систем за таких умов переслідує цілі: як мінімум – вижити і не втратити напрацьовані позиції, як максимум – забезпечити певний рівень розвитку. Досягнення і мінімального, і максимально бажаного результату за таких умов є завданням надскладним і потребує застосування виваженої управлінської політики.

На сьогодні бізнес-структури по різному реагують на ситуацію в країні [1]:

- працюють у незмінному режимі - 13 %;
- працюють частково - 28 %;
- майже не працюють - 20 %;
- не працюють, перебувають в очікуванні кращих часів - 35 %;
- бізнес зупинено і не очікується його відновлення – 3 %.

Основними причинами, які не дозволяють відновити бізнес, його власники вбачають у наступному [2]:

- зменшення кількості платоспроможної клієнтури на внутрішньому ринку - 62 %;
- не прогнозованість політичної та економічної ситуації в Україні – 48 %;
- відсутність достатнього капіталу – 43 %;
- дії уряду держави, які можуть призвести до погіршення стану бізнесу – 29 %;
- складність отримання кредитних коштів – 28 %;
- руйнація логістичних ланцюгів постачання – 26 %;
- неефективна до дорога логістика – 23 %

Як бачимо, працює менша половина бізнесу. Ситуація невизначеності породжує природні страхи і переживання, внаслідок яких діяльність тимчасово призупиняється чи бізнес звертається повністю.

Велика частка підприємств (43,6%) які працюють, вбачають свій шанс у роботі на експорт. Відповідь на це криється у першій причині складності відновлення бізнесу, що представлена вище.

Зрозуміло, що війна внесла свої корективи у діяльність бізнес-систем. Однак, є безліч прикладів успіху релокованих підприємств. І це доводить, що кожна бізнес-одиночка має можливість продовження функціонування і навіть розвитку.

Результати опитування власників працюючого бізнесу показують наступні результати:

- 33,4% - вже адаптувались до ситуації і розробили власну стратегію дій;
- 50,5% - управління здійснюють інтуїтивно, перебуваючи в процесі обдумування подальшої стратегії;
- 11,1 % - не вбачають потреби у зміні чи пошуку нової бізнес-стратегії чи розробці нових бізнес-планів.

Таким чином, третина підприємств вже перейшла на рейки роботи у новому форматі, половина – перебуває на шляху до цього. А це свідчить про готовність управлінського складу до забезпечення адекватної до ситуації поведінки керівництва та підтримки свого колективу. У цьому і полягає особливість діяльності в умовах невизначеності.

Тішить те, що є частка бізнес-одиноць, які адаптуються до умов і продовжують діяльність, роблять прогнози і рухаються вперед. Водночас, ще більше закріплюється розуміння, що готовність до змін – це процес, який слід «виховувати» в організації на постійній основі, а не використовувати як «швидку допомогу» у критичній ситуації – це не завжди спрацьовує.

Нові реалії вносять свої корективи у забезпечення управлінських процесів сьогодні і, особливо, на майбутнє.

Література:

1. Аналіз бізнесу України в умовах воєнного стану. URL: <https://kiev-chamber.org.ua/uk/17/2777.html> (дата звернення 20.01.2023)
2. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. URL: <https://cid.center/the-state-and-needs-of-business-in-wartime-survey-results/> (дата звернення 22.01.2023)

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ, ЯК ВАЖЛИВА СКЛADOVA БІЗНЕС-СТРАТЕГІЇ КОМПАНІЇ НОВОЇ ЕРИ

Н.І. КОЗЬМУК, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри соціального забезпечення та управління персоналом, керівник відділу дистанційної та дуальної освіти Центру забезпечення якості освіти

Д.Б. КОЗЬМУК, студентка юридичного факультету

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Важливість соціальної відповідальності бізнесу у житті бізнес-компанії важко недооцінити. Соціальна відповідальність бізнесу (з англ. corporate social responsibility) – це відповідальне ставлення компанії до свого продукту або послуги,

до споживачів, працівників, партнерів; активна соціальна позиція компанії, що проявляється у гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством [1]. Завданням стратегії бізнес-компаній нової ери є ефективне використання наявних ресурсів для досягнення їх основної мети, а саме – досягнення успіху на ринку. У сьогоденні досягнення такого успіху є неможливим без такого важливого елемента, як соціальна відповідальність бізнесу.

Загалом поняття “соціально відповідальний бізнес” визначає відповідальну поведінку суб’єктів господарської діяльності за вплив їх рішень і дій на суспільство, навколишнє природне середовище, яка сприяє сталому розвитку суспільства, зокрема забезпеченню добробуту населення; враховує очікування суб’єктів господарської діяльності та суспільства; відповідає законодавству і міжнародним нормам поведінки; інтегрована у діяльність суб’єкта господарської діяльності. Таким чином, розвиток соціально відповідального бізнесу є добровільною діяльністю суб’єктів господарської діяльності, спрямованою на дотримання високих стандартів операційної та виробничої діяльності, соціальних стандартів та якості роботи з персоналом, мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє природне середовище; створення довіри між бізнесом, суспільством і державою; покращення результативності бізнесу та показників прибутковості у довгостроковому періоді[2].

Серед найчастіше згадуваних у літературі та наукових дослідженнях переваг впровадження програм соціальної відповідальності бізнесу для іміджу бізнес-компанії нової ери, називають, зокрема, такі як: поліпшення ефективності процесів виробництва, зумовлене необхідністю знаходити, наприклад, приховані важелі винайдення способів зменшення викидів в атмосферу або пристосування виробництва до технологічних, санітарних, екологічних стандартів. Не менш важливим є також показник підвищення мотивації та продуктивності працівників, оскільки всі працівники компанії водночас є громадянами, споживачами та мешканцями певного міста, турбота про громаду, про суспільство транслюватиметься в турботу про працівників. Варто додати, що психологічні фактори мотивації, турбота про працівників обертаються формуванням стабільного соціально-психологічного клімату в організації, що сприяє ефективності праці. Загалом, суть такого явища, як соціальна відповідальність бізнесу, саме у контексті відносин роботодавців та працівників полягає, насамперед, у дотриманні трудових і соціально-економічних прав працівників та врахування їхніх інтересів, встановлення додаткових соціальних пільг та гарантій [3].

Варто зауважити, що для ефективності змін у сфері соціальної відповідальності існує необхідність сприяння держави у згаданій сфері. Процес розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні та світі потребує активної участі держави, яка визначає розвиток соціально відповідального бізнесу одним із пріоритетів державної політики. Згадуючи про державну політику у сфері соціальної відповідальності бізнесу, важливим буде пригадати, що У 2017 році Україна приєдналася до Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства. Невід’ємною частиною Декларації ОЕСР є Керівні принципи щодо відповідального ведення бізнесу. Керівні принципи ОЕСР визначають принципи добровільної дії та стандарти відповідальної ділової поведінки відповідно до

законодавства і є визнаними у світі. Отже, Україна, як і кожна країна, що приєдналася до Декларації ОЕСР, запроваджує політику соціально відповідального бізнесу. Основними принципами Декларації ОЕСР є забезпечення захисту прав людини, зайнятості населення, охорони навколишнього природного середовища, розкриття інформації щодо діяльності суб'єктів господарської діяльності, боротьби з доходами, одержаними злочинним шляхом, захисту інтересів споживача, розвитку науки і техніки, захисту конкуренції та прозорості оподаткування. Зазначені принципи застосовуються в усіх сферах діяльності та схвалюються урядами держав, які приєдналися до Декларації ОЕСР[2,3].

Отже, якщо розглядати соціальну відповідальність бізнесу як складову бізнес-компанії нової ери – з впевненістю можна стверджувати, що без цього компоненту сучасній бізнес-компанії не вдасться забезпечити покупців якісною продукцією, працівників гідним місцем роботи, а отже – не вдасться втриматися на ринку. Загалом, соціальна відповідальність бізнесу виникає як об'єктивна потреба не лише для суспільства, а й, насамперед, для самих підприємств, які прагнуть знайти своє місце в конкурентному середовищі, свого споживача, зацікавити до співпраці національних і зарубіжних партнерів, висококваліфікованих спеціалістів.

Література:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року. 24.01.2020. № 66-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.01.2023).
2. Комарницький І.Ф., Галушка З.І. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент управління сучасним підприємством. *Електронний ресурс*. 2010. С. 4-5.
3. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. *Навчальний посібник*. 2015. С. 40-47.

УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Н. І. КОЗЬМУК , канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри соціального забезпечення та управління персоналом

Я. І. КРАК, студентка економічного факультету

Львівський національний університет імені Івана Франка , м. Львів, Україна

На сучасному етапі управління організацією в умовах невизначеності особливої ваги набуває питання вдосконалення контролю. Будь-який вид управління неможливий без чітко організованої системи контролю, тому що не можна ефективно управляти, не перевіряючи виконання поставлених вимог та не виявляючи фактичного стану на управлінських об'єктах.

Контроль - одна з головних функцій управління, без якої не можуть бути повною мірою реалізовані всі інші функції. Крім цього, за допомогою контролю забезпечується правильна оцінка реальної ситуації і створюються передумови нормальної діяльності організації.

Залежно від ступеня невідомості майбутнього поведінки вихідних параметрів прийняття рішень розрізняють умови ризику, в яких ймовірність настання окремих подій, що впливають на кінцевий результат, може бути встановлена з тим або іншим ступенем точності, і умови невизначеності, в яких через відсутність необхідної інформації така ймовірність не може бути встановлена. Теорія прийняття рішень в умовах ризику і невизначеності ґрунтується на такому положенні: об'єкт ухвалення рішення чітко детермінований і по ньому відомі основні з можливих факторів ризику. У фінансовому менеджменті такими об'єктами виступають окрема фінансова операція, конкретний вид цінних паперів, група взаємовиключних реальних інвестиційних проектів тощо.

У сучасних умовах вдосконалення управлінського контролю та його місця в системі управління є надзвичайно важливим та актуальним питанням підприємницької діяльності в умовах невизначеності.

Контроль потрібний для того, щоб бути впевненим в ефективності діяльності підприємства, це одна із чотирьох головних функцій менеджменту. [1]

Основні критерії, які використовуються в процесі прийняття рішень в умовах невизначеності: критерій Вальда, Гурвіца (критерій «оптимізму-песимізму» або «альфа-критерій»); критерій Севіджа (критерій втрат від «мінімакса»).

Щоб обрати найоптимальніший проект для аналізованого підприємства, треба врахувати можливі ризики, пов'язані з цими проектами. Для цього необхідно обрати оптимальний критерій, який обумовлює вибір управлінського рішення в умовах невизначеності.

Особливу увагу керівництво звертає на рівень виробництва та розвиток технологій, а також на загальне управління, що включає в себе управління всіма ланками організаційної структури та координації їх діяльності. [2]

Контроль, який є самостійною функцією управління, виступає засобом встановлення зворотних зв'язків, завдяки чому керівний орган може простежити хід виконання прийнятих рішень. Це дає можливість своєчасно реагувати на відхилення в роботі підконтрольного об'єкта від заданої програми та вносити відповідні корективи в його діяльність. [3]

У процедурі контролю можна виділити три головні етапи: вироблення стандартів і критеріїв, зіставлення з ними реальних результатів і прийняття необхідних коригувальних дій в умовах невизначеності.

Основними видами контролю можна виділити: попередній, поточний та кінцевий.

У сучасних ринкових умовах головним чинником підвищення ефективності діяльності підприємств України є зміна системи управління шляхом широкого використання економічних методів на базі удосконалення обліку й контролю. У процесі контролю збирається й аналізується вся інформація про діяльність підприємства та встановлюється правильність і законність господарських операцій. Особлива роль його в тому, що він спрямований на виявлення резервів підвищення ефективності виробництва та встановлення фактів порушень.

Метою внутрішньогосподарського контролю на підприємстві є створення ефективного середовища, яке допомагає працівникам компанії у виконанні їх службових обов'язків, запобігає порушенням і зловживанням та уможливорює своєчасне виявлення та виправлення відхилень, що виникають у процесі діяльності підприємства.

В умовах ринкової економіки успішна діяльність підприємства залежить від досягнення поставлених перед ним цілей. Для досягнення поставлених цілей необхідно здійснювати управління. [4]

Ефективність контролю на підприємствах забезпечується шляхом проведенням певних організаційних заходів. Під організацією стосовно теорії управління розуміють «постійне повсякденне використання методів, прийомів та форм для раціональної побудови та ефективного ведення виробництва, створення найбільш сприятливих умов для плідної роботи всіх учасників виробничих та управлінських процесів». [5]

На сучасному етапі радикальних реформ в Україні особливої ваги набувають питання вдосконалення управління. Однією з найважливіших його функцій є контроль. Будь-який вид управління неможливий без чітко організованої системи контролю, тому що не можна ефективно управляти, не перевіряючи виконання поставлених вимог та не виявляючи фактичного стану на управлінських об'єктах.

Література:

1. Балабанова Л.В. Управління персоналом: підручник затверджений МОН України. Київ, 2019. 130 с.
2. Костенюк Ю. Б. Моделювання потенціалу підприємства для розробки стратегій управління. *Статистика України*. 2019. № 4. Донецьк. 21 с.
3. Мальська М. П., Білоус С. І. Менеджмент організацій: теорія та практика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 190 с.
4. Бугай Н. О. Внутрішньогосподарський контроль як сегмент системи управління підприємством: сучасний стан та пріоритети розвитку. *Ефективна економіка*. Київ, 2016. 7 с.
5. Старенька, О. М. Методичні основи здійснення оперативного контролю на промислових підприємствах. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*; за ред. М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2018. № 1 (65), 2017. 178 с.

БАНКІВСЬКІ ІННОВАЦІЇ ЯК ВЕКТОР ЕФЕКТИВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Н. І. КОЗЬМУК, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри соціального забезпечення та управління персоналом

М. В. СОХАНЬ, студентка економічного факультету

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Зменшення обсягів банківських послуг та посилення негативного впливу війни на банківський сектор зумовлює необхідність пошуку інноваційних рішень в сфері підвищення ефективності банківської діяльності щодо збереження і залучення нових клієнтів в умовах адаптації до нових викликів.

Одним із таких викликів, який актуалізує проблематику банківських інновацій, зокрема їх ефективності є війна в Україні, яка внесла суттєві корективи у логістичні особливості надання банківських послуг, знизилася мобільність банківських клієнтів, їх достаток, а отже підвищила важливість дистанційного банківського обслуговування і всіх супутніх з ним технологічних рішень.

Не менш важливою є інноваційна політика вітчизняних банків в контексті обслуговування підприємств малого і середнього бізнесу, які в складних економічних умовах потребують додаткових та дешевих фінансових ресурсів для свого розвитку. Особливо це стосується інноваційної політики державних банків, які беруть участь у державних цільових програмах розвитку економіки.

Банківська діяльність, як одна із найстаріших форм підприємництва завдяки швидкій адаптації до змін в суспільстві залишається основою економічного розвитку країн світу й сьогодні. Однак, зростання конкуренції на ринку фінансових послуг, поява фінтех компаній, розвиток криптовалют актуалізує проблематику дослідження банківських інновацій та банківської інноваційної політики як способів конкурентної боротьби не лише на ринку банківських послуг, але й на фінансовому ринку в цілому [1].

Еволюційні тенденції в банківському бізнесі, що відображають процеси удосконалення банківської діяльності та впровадження новітніх банківських продуктів і послуг зумовлюють необхідність перегляду та уточнення наукових підходів щодо розуміння змісту банківських інновацій.

Разом з тим, перш ніж акцентувати увагу на дослідженні наукових підходів до розуміння сутності поняття «банківських інновацій» варто проаналізувати теоретичні основи інновацій в цілому, що дасть змогу зрозуміти первісне значення терміну як базової суспільної категорії.

Так, етимологія слова «інновація» походить від двох слів – латинського «*novation*» (новизна) й англійського префікса «*in*», що означає «в», «введення». Тому у перекладі з англійської мови «інновація» (*Innovation*) означає введення нового, відновлення [1].

Іншомовне походження слова «інновація» породжує різні лінгвістичні та термінологічні інтерпретації в науці та побуті, що призводить до розмиття сутності досліджуваної категорії через використання таких термінів як: новація, ноу-хау, нововведення, оновлення, удосконалення тощо. Це ускладнює розуміння сутності терміну «інновації» та вимагає ґрунтовного дослідження існуючих наукових підходів в цій сфері.

В науковий обіг термін «інновації» ввів відомий австрійсько-американський економіст Йозеф Шумпетер в праці «Теорія економічного розвитку» (1911 р.) включивши його в так звані «нові комбінації змін в розвитку», а саме: використання нової техніки, нових технологічних процесів або нового ринкового забезпечення виробництва; виготовлення нового продукту або відомого продукту з новими властивостями; використання нових видів сировини або напівфабрикатів; зміни в організації виробництва і його матеріально-технічного забезпечення; проникнення на новий ринок збуту [2].

На думку Й. Шумпетера «інновації – це зміни, які відбуваються з метою впровадження і використання нових видів виробничих товарів, нових

виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості, акцентуючи увагу на економічному впливі цих змін. «Виробнича функція описує кількісну зміну продукту з урахуванням змін у всій сукупності факторів, що на нього впливають. Якщо в сумі факторів ми змінимо форму функції, то отримаємо інновацію»[3].

На підставі наведених вище тверджень спостерігаємо, дещо, «технічний» акцент на категорії інновацій, адже інновації в наведених дослідженнях розглядають не як кінцевий результат стратегії діяльності, а як процес впровадження технологічних і продуктових нововведень на різних стадіях економічного циклу. Запропонований підхід, на наш погляд, не дозволяє в повній мірі пояснити сутність інновації, адже по-перше, характеризує нововведення лише в технологічній і продуктивній сфері, що обмежує реалізацію інноваційних ідей в управлінській, соціальній, освітній та інших сферах суспільного життя; по-друге, фактично, відкидає можливість виникнення інновацій в умовах економічної стабільності; по-третє, процес введення інновацій залежить лише від стадій економічного циклу, а не від прагнення фірми до підвищення своєї конкурентоспроможності на всіх стадіях економічних циклів.

Література:

1. Полегенька М. А. Етимологія терміну «інновації» як економічної категорії. *Агросвіт*. 2018. № 21. С. 57-61.
2. Чайковський Я. І., Ковальчук Я. Ю. Банківські інновації: перспективи та загрози електронних банківських послуг. *Світ фінансів*. 2020. Вип. 4. С. 121-136.
3. Михайлів Г. В., Гринів Л. В. Інноваційна політика в контексті стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Вип. 14(2). С. 58-64.

АДАПТИВНІСТЬ ЯК КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА СТРАТЕГІЇ УСПІХУ

О. М. КОЛМАКОВА, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу

Д. А. КІЄНКО, студентка

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

Адаптивність означає, що організація здатна до довгострокових змін рамкових умов і активно вибудовуватися таким чином, щоб підтримувати або навіть підвищувати свою конкурентоспроможність.

Саме адаптивність дозволяє організації пережити політичну чи фінансову кризу та, в ідеалі, навіть стати сильнішою після них. Саме здатність до адаптації означає, що організація може здійснювати довгострокові соціальні та економічні зміни, на ранній стадії розпізнавати технологічні зміни та перетворює їх у можливості, цілеспрямовано впроваджувати інновації.

Тому адаптивність слід розглядати не тільки як активну або пасивну здатність. Адаптивності зазвичай не виникає випадково. Набагато частіше це результат дуже активної та свідомої корпоративної проектної діяльності,

внутрішні та зовнішні ресурси налаштовані таким чином, щоб організація адаптувалася до світу більш цілеспрямовано та швидше (швидше, ніж інші компанії).

Адаптивність означає здатність пристосовуватися. Це не означає, що вам потрібно кидатися на кожну нову перемогу або йти в ногу з усіма поточними трендами. Просто важливо бути відкритим до нового, це особливо важливо в нашу цифрову епоху.

Навіть якщо процеси, процедури та структури завжди працювали добре, має сенс час від часу думати про зміни. Незалежно від ситуації, ви не повинні дотримуватися однієї точки зору, а бути відкритими до змін. Навіть власна думка може бути змінена або принципово змінена на основі нещодавно отриманих знань і нового досвіду, якщо тільки людина не наполягає на чіткій точці зору.

Адаптивність є важливою частиною процесів, а також внутрішніх і зовнішніх змін. Перш за все, для компанії важливо завжди мати можливість працювати гнучко та бути динамічною. У сучасну епоху ринок у кожній галузі є висококонкурентним, і тут відбуваються регулярні незліченні зміни. Лише компанії, які регулярно адаптуються та дозволяють і приймають зміни, можуть залишатися ринковими сьогодні.

Для цього потрібно поставити собі три прості запитання [1]:

Де ми зараз?

Куди ми хочемо потрапити?

Як ми досягаємо нашої мети?

Для реалізації проектів і досягнення цілей в компаніях повинні відбуватися корективи.

На початку 2020 року пандемія корони показала, наскільки багато компаній і приватних осіб насправді здатні адаптуватися. Використання відеоконференцій створило абсолютно нові можливості та можливості в приватному та професійному житті, які й надалі будуть мати велике значення в довгостроковій перспективі. Компанії, зокрема, виграють від цих коригувань у довгостроковій перспективі, оскільки, наприклад, дорогі відрядження можна просто замінити зустрічами в форматі zoom або подібним.

Адаптивність окупається. Сфери застосування механізму адаптації:

1. Клієнти та постачальники. Немає значення, приватне чи професійне: варто бути адаптованим, щоб насолоджуватися перевагами. Використовуючи, наприклад, відеоконференції в повсякденному робочому житті, можна уникнути стресу. Таким чином можна заощадити поїздки на роботу та відрядження в далекі країни. Це не тільки допомагає запобігти стресу, але й підтримує клімат, оскільки менше викидів CO₂ відбувається, якщо менше подорожувати літаком, автомобілем, автобусом чи поїздом у довгостроковій перспективі.

Іншим яскравим прикладом є спілкування: люди тепер мають можливість легко спілкуватися зі всіма людьми, якщо вони є адаптивними та відкритими до нового. Сьогодні вже неважливо, як далеко знаходяться клієнти чи постачальники, як та де вони працюють – розмови та відеоконференції можна проводити з будь-якої точки світу за допомогою цифрового зв'язку зі смартфоном чи ноутбуком.

2. Господарча діяльність. Адаптивність як контрольний список причин, чому так багато традиційних компаній знаходяться на межі краху. Використання методу п'яти чому, щоб запитати себе, чому зміни в діловому світі можуть поставити під загрозу вашу діяльність, є проникливим. Нерідко відповідь буде така: зміни не були адаптовані. Особливо у сфері оцифрування існує брак розуміння необхідності, а отже, адаптивності та гнучкості.

3. Кадри. Цифровий запис робочого часу та завдань використовується безпосередньо для нарахування заробітної плати. Дані також можна використовувати для виставлення рахунків клієнту. Використання програмного забезпечення для планування спрощує розумну організацію роботи та дозволяє об'єднувати календарі окремих працівників у мережу один з одним. Крім того, можна створювати повтори, надсилати запити на зустріч або блокувати час.

Література:

1. Rösen, T. A., Schlippe, A. v. & Groth, T. (2019): Mentale Modelle von Familienunternehmen. Wie Unternehmerfamilien über sich und ihre Verbindung zum Familienunternehmen denken. WIFU-Praxisleitfaden. Witten: WIFU. 2019. URL: <https://www.wifu.de/bibliothek/mentale-modelle-von-familienunternehmen/> (Last accessed: 31.02.2023).

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗАКУПІВЛЯМИ МАТЕРІАЛІВ НА БУДІВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ В УКРАЇНІ

О. М. КОЛМАКОВА, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу

Б. С. ЛИСЕНКО, асп. кафедри економіки та маркетингу

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

Закупівля матеріалів, обладнання та субпідряд зараз є найважливішим бізнес-процесом, коли в будівельній компанії становить від 50 до 80% загальних витрат. Але не тільки ціна, дата, якість і вся логістика повинні узгоджуватися, але і вся внутрішня організація закупівель. Тоді це стане історією успіху.

Процеси закупівель впливають на всі організаційні підрозділи будівельної компанії. Адміністрація, цех, склад і, звичайно, будівельні майданчики. Закупівлі мають різні тригери в окремих організаційних підрозділах, від безперервного процесу закупівель в адміністрації до спонтанної потреби в запасних частинах для несправного пристрою. Значна частина процесів закупівель пов'язана з будівельними проектами. Це передбачає як закупівлю будівельних матеріалів, так і послуги субпідрядників.

Основним принципом організації закупівлі є персональна відповідальність ініціатора. У рамках узгоджених повноважень і бюджетів керівництво будівництва звітуватиме про потребу в будівельних матеріалах і, безумовно, також буде замовлено менеджерами, а водій вантажівки заправлятиме дизельне паливо за рахунок визначеного бюджету. Організовані закупівлі повинні чітко

задокументувати повноваження щодо прийняття рішень і підтримувати повсякденну роботу.

Оптимізація закупівель включає не лише досягнення вигідних умов закупівель, але й має включати всі витрати на бізнес-процес закупівлі. Часто нехтують можливостями скорочення накладних витрат на процеси закупівель. Тому оцінка рентабельності закупівельного процесу з точки зору всієї компанії є спільним завданням усіх учасників.

Організація закупівель. Окремі кроки процесу у всій закупівлі майже однакові для описаних процесів.

Визначення потреби відбуватиметься на основі підготовки до роботи щодо будівельних матеріалів і послуг, з майстерні щодо запасних частин, з будівельного двору щодо матеріалів, що зберігаються на складі, та від керівництва офісом щодо офісного обладнання.

Управління матеріалами в будівельній компанії включає наступні завдання та види діяльності:

1. Визначення потреби в матеріалах на підставі будівельних тендерів, розрахунків і масових витягів з підготовки робіт.

2. Закупівля матеріалів згідно з технічно, технологічно та економічно обґрунтованими вимогами до матеріалів за кількістю, асортиментом, якістю та у встановлені терміни.

3. Планування, зберігання та управління матеріальними запасами компанії, в тому числі раціональний рух матеріалів у будівельній компанії, особливо для будівельних майданчиків.

4. Забезпечення раціонального і ефективного витрачання матеріалів, їх облік і перевірка.

Управління матеріалами є складним завданням. Прибуток будівельної компанії в основному визначається ефективним використанням і споживанням матеріалів, а також їх закупівлею. Купівля лише на один відсоток дешевше впливає на конкурентоспроможність і прибуток.

Управління матеріалами в будівельних компаніях стає все більш важливим із запровадження нових постанов про торгівлю будівельними матеріалами.

З 01 вересня 2022 року набрали чинність 11 нових ДБН та зміни до ще 14 існуючих державних будівельних норм. А з 01 жовтня 2022 року набрали чинності ще три документи: ДБН Б.1.1-13:2021 «Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях», ДБН Б.1.1-14:2021 «Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні» та ДБН Б.2.2-3:2021 «Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту» [1-3]. Ці документи замінюють та оновлюють попередні норми.

У майбутньому нові аспекти нового законодавства повинні бути прийняті до уваги, особливо в контексті управління матеріалами, особливо під час закупівлі будівельної продукції, починаючи від замовлення аж до вхідної перевірки на будівельному майданчику та перевірки рахунків.

Зокрема, будівельна компанія повинна перевірити, чи придатні монтажні матеріали як будівельні вироби для використання за призначенням, тобто володіти необхідними властивостями продукту для монтажу. Маркування

будівельних виробів слід порівнювати з необхідною інформацією, за необхідності також внутрішнє маркування будівельних виробів, що постачаються. Для цього також потрібно визначити, чи були оголошені властивості, необхідні для встановлення. Важливою основою для цього є специфікація виробника про експлуатаційні характеристики будівельних виробів і додаткова інформація, яку він надає.

Література:

1. ДБН Б.1.1-13:2021 «Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях» URL: <https://dreamdim.ua/uk/sklad-ta-zmist-mistobudivnoyi-dokumentatsiyi-na-derzhavnomu-ta-regionalnomu-rivnyah/> (дата звернення: 31.01.2023).

2. ДБН Б.1.1-14:2021 «Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні» URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/dbn-b.1.1-14_2021.pdf (дата звернення: 31.01.2023).

3. ДБН Б.2.2-3:2021 «Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту» URL: <https://dreamdim.ua/uk/sklad-ta-zmist-iaop-dbn-b-2-2-3-2021/> (дата звернення: 31.01.2023).

УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ. АСПЕКТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

О. М. КОЛМАКОВА, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу

К. С. ЛІТОВКА, студент

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

Майбутнє невизначене. Стратегічне управління має справу з цією невизначеністю під час розробки стратегії та прийняття рішень щодо визначення «правильного» варіанту стратегії. Місія «надійної компанії» пропонує конкретні відправні точки для вдосконалення стійкості, фінансової стійкості та надійності стратегії.

Власники хочуть, щоб їхня компанія була успішнішою в довгостроковій перспективі. Ризики, пов'язані з підприємницькою діяльністю, однак, можуть призвести до криз, що вплине на успіх або, в гіршому випадку, призведе до банкрутства. Однак багато людей не люблять мати справу з невизначеністю. Тому потрібне стратегічне управління невизначеності, під відповідальність ради директорів або керівництва. Це є ключовим питанням корпоративного управління. Необхідний аналіз стратегічного ризику і лише на основі цього подальший розвиток корпорації.

Корпоративна стратегія розглядає існуючі можливості та небезпеки (ризики), особливо економічні надзвичайні ризики. Це фундаментально покращує стабільність компанії, а отже зменшує ризик неплатоспроможності і дозволяє досягти успіху, лише якщо стратегія є відповідною і може вільно регулюватися.

Мета повинна бути системною, сприяти підвищенню стійкості та міцності бізнес-модель. Мета полягає не в уникненні всіх ризиків, а в їх оптимізації.

Профіль «ризик-прибуток» розглядає визначені цілі безпеки як вторинні умови для прийняттого обсягу ризику. Однак висока безпека виживання і, отже, стабільність, базується на основі "надійної" корпоративної стратегії, що пов'язана з достатньо високим потенціалом покриття ризиків.

Ідея «надійної компанії» можлива при формуванні «індикатора надійності», який стає вимірювальним інструментом. Даний індикатор пропонується для оцінки компанії з точки зору стійкої безпеки запасів.

Концепція «надійна компанія» класифікується як сучасна ідея «стратегічного ризик-менеджменту». Надійні компанії володіють надійною стратегією, яка забезпечує фінансову стійкість – і, отже, кредитоспроможність і безпеку виживання в майбутньому.

Крім того, вони мають відповідні навички роботи з можливостями та небезпеками (ризиками), яким слід запобігти. Бізнес-стратегія через невраховані ризики знаходиться під загрозою або що це пов'язано з неправильними рішеннями у «підприємницьких рішеннях», чії ризики були неправильно оцінені, до одного криза чи навіть банкрутство.

Надійні компанії демонструють високу фінансову стійкість.

Фінансова стійкість означає, що через адекватне потенційне покриття ризиків компанія має набір можливих сценаріїв стресу, а також хороший і стабільний рейтинг і тому низьку ймовірність неплатоспроможності, а відповідно є привабливою інвестицією.

Фінансова стійкість є частиною компоненти управління в моделі ESG (економічний, соціальне, управління). Висока фінансова стійкість дається, якщо [1-2]:

1. Довгострокова (принаймні) реальна діяльність компанії не скорочується (і в середньостроковій перспективі рентабельність власного капіталу перевищує темпи зростання інфляції).

2. Залежна від ризику ймовірність неплатоспроможності (p) є низькою (наприклад, $< 1\%$).

3. Ризик дохідності, наприклад коефіцієнт варіації прибутку, який для власника є «прийнятним» (наприклад, $V < 40\%$).

4. Рентабельність інвестицій компанії вище ніж вартість капіталу, заснована на ризику.

Отже, висока фінансова стійкість означає, що компанія має низький ризик неплатоспроможності та має сприятливу загальну позицію щодо безпеки. Забезпечення високої фінансової стійкості може розглядатися власниками як обмеження підприємницьких ризиків («Концепція безпеки перш за все»). Воно може бути емпіричним і показувати, що компанії з високою фінансовою стійкістю також має високий рівень можливості на фондових біржах генерувати надлишкові доходи з поправкою на ризик.

Однак міцна компанія — це більше ніж фінансово стійка компанія.

Стійкість є перш за все відображенням фінансового впливу корпоративної стратегії. Відповідно, для довгострокової фінансової безпеки надійні компанії мають формувати надійні корпоративні стратегії.

Література:

1. Gleißner, Risk Management Association e.V. (RMA), Managemententscheidungen unter Risiko. Haftung – Recht – Business Judgement Rule, 2019, P. 1243-1258.
2. Kühne und Lienhard, Der Sanierungsberater 2020, P. 144–149.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Л. А. КУШНІР, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім.С.Юрія

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський, Україна

Сучасні реалії у світовій економіці, пандемія COVID-19 та введення воєнного стану 24 лютого 2022 року в нашій країні негативно вплинули на всі сфери економіки України. Відтак готельно-ресторанний бізнес, зазнавши значних втрат, не став винятком: велика кількість готельно-ресторанних закладів функціонують або частково, або є перепрофільованими, або зачиненими взагалі.

Доречно також зауважити, що готельно-ресторанний бізнес, будучи складовою індустрії гостинності, є одним із найперспективніших напрямів розвитку національної економіки. Ефективне функціонування цієї сфери бізнесу є позитивним показником змін в економіці держави, її регіонів та важливою передумовою активізації розвитку міжнародних зв'язків. Індустрія гостинності є однією з важливих складових світового ринку послуг, й представляє собою високододісну галузь, що швидко розвивається, створюючи нові види та форми підприємств [1].

Розгортання у глобальному масштабі пандемії COVID-19, а тепер ще й повномасштабне вторгнення ворога, серйозно зачепило цей бізнес, спровокувавши, у такий спосіб, його критичний фінансовий стан. З огляду на це, готельно-ресторанний бізнес змушений шукати нові активатори та мотиватори виживання і розвитку, які дозволять йому ухвалювати ефективні та водночас перспективні управлінські рішення, для того щоб функціонувати на ринку праці заради розквіту держави [3].

Відтак Українська готельно-курортна асоціація (UHRA) від імені громади індустрії гостинності ініціювала акцію «Відвідай Україну в майбутньому», яку офіційно підтримало Державне агентство розвитку туризму і Міністерство культури та інформаційної політики. Акція спрямована на підтримку української індустрії гостинності, що бере участь у забезпеченні тилу військових дій та несе значні фінансові витрати з початку війни [2].

Як результат впровадження акції люди з усього світу робили «пожертвуване бронювання» номерів в українських готелях на будь-яку дату

протягом 2022 року, адже весь світ, з огляду на ситуацію, намагається надати підтримку Україні, її економіці та індустрії гостинності. Так, за рахунок акції «Відвідай Україну в майбутньому» готелі, які в період вимушеного простою не можуть функціонувати, забезпечуються підтримкою. Насамперед, багато готельно-ресторанних закладів в різних містах України слугують центрами для тимчасового проживання біженців, а також приміщеннями для приготування гарячих обідів та організації харчування під час евакуації українських захисників і волонтерів з різних районів, в яких тривають бойові дії. Готелі також надають складські приміщення для зберігання гуманітарної допомоги та побутового обслуговування, спрямованих на підтримку постраждалих цивільних громадян. У районах активних бойових дій готелі є важливою ланкою для тимчасового розміщення евакуйованих мирних жителів, організації пунктів гуманітарної допомоги та побутового обслуговування. На фоні цього виникають колосальні витрати діяльності, такі як оплата праці персоналу готелю, закупівля їжі, безпека тощо. Тому акція «Відвідай Україну в майбутньому» – прямий та ефективний спосіб підтримки для підприємств гостинності, коли є можливість забронювати та передоплатити будь-яку кількість ночей на будь-який період протягом 2022 року в готелі, який обрано для підтримки. Оплата, яку отримують готелі, за сприянням акції, дозволяє працювати в режимі підтримки військового тилу.

7 листопада агентство Bloomberg повідомило, що сервіс оренди Airbnb отримав в Україні замовлення майже на 4 мільйони доларів від людей, які не проживають у заброньованих номерах, але просто бажають фінансово підтримати постраждалих від війни українців. За словами генерального директора Airbnb Браяна Ческі, на 4-5 листопада в Україні було заброньовано близько 120 тисяч ночей. Майже три чверті замовників були зі США, Великобританії та Канади [2]. Представники готельно-ресторанного бізнесу заявляють, що будуть раді гостям, які відвідають Україну відразу після її перемоги.

Окрім згаданої акції «Відвідай Україну в майбутньому» сьогодні вже діють багато інших програм, які спрямовані на підтримку та відновлення окремих сфер економічної діяльності в нашій країні. Так, наприклад, за підтримки Міжнародної організації з міграції (МОМ) – Агентства ООН з питань міграції в межах проєкту «Розвиток МСП: економічна інтеграція внутрішньо переміщених осіб та відновлення бізнесу», який фінансується Міністерством економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) через Німецький банк розвитку (KfW) проводиться конкурс грантів для підтримки мікропідприємств та самозайнятих осіб. Першочергово такий грантовий проєкт націлений на підтримку та відновлення суб'єктів індустрії гостинності та готельного господарства, суб'єктів ресторанного бізнесу і громадського харчування [2].

Отже, на початку 2022 року під впливом військової агресії ворога готельно-ресторанний бізнес майже припинив ефективно функціонувати. Проте з метою забезпечення розвитку та ефективного функціонування суб'єктів готельно-ресторанної справи в державі запроваджуються програми та проєкти підтримки цієї сфери економічної діяльності за підтримки міжнародних організацій попри нестабільність геополітичної та економічної ситуації в Україні, пандемічні

обмеження, воєнні дії готельно-ресторанний бізнес вистоїть, але значно трансформується.

Література:

1. Ткаченко О. П. Менеджмент підприємств ресторанного господарства: навч. посіб. Харків : ХДУХТ, 2019. 200 с.
2. ДАРТ та UHRA запускають акцію з благодійного бронювання номерів в українських готелях. *Interfax – Україна* : веб-сайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/810589.html> (дата звернення: 12.01.2023).
3. Ukrainian hotels located in war zones ask the world for support and launch the action “Visit Ukraine in the Future”. URL: <https://visitukraine.today/blog/214/ukrainian-hotels-located-in-war-zones-ask-theworld-for-supportand-launch-the-action-visit-ukraine-in-the-future> (дата звернення: 12.01.2023).

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Н. В. МОЖАЙКІНА, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки;

Д. С. ПРИЛУЦЬКА, студентка 4 курсу

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

Корпоративна стратегія – це керівництво до узгоджених дій, які ведуть підприємство до успіху на ринку за рахунок переваги над конкурентами щодо задоволення потреб клієнтів. Корпоративна стратегія сприяє розумінню стратегії бізнесу так само, як остання, в свою чергу, дає інформацію для аналізу. Корпоративна стратегія вибудовується на базі особливих ділових принципів, а також описує підходи і дії, які впливають на поліпшення діяльності компанії на ринку.

Корпоративні стратегії включають програми довгострокових дій, які вживаються для корпоративних цілей та плану. Вона складається з рішень, які приймають керівники на вищому рівні, наприклад, що стосується вибору виду діяльності підприємства. Загалом, стратегія корпорації характеризує формалізацію організаційних дій і підходів до управління, які використовуються при досягненні цілей і завдань організації. Результати аналізу дозволяють виявити резерви диверсифікації виробничо-господарську діяльність.

До кожного напрямку диверсифікації діяльності формується індивідуальна ринкова стратегія. Стратегування має враховувати як сильні, і слабкі сторони промислової організації, і навіть найважливіші для конкуренції чинники. Корпоративна стратегія чи стратегія корпорації перебуває у постійному уточненні. У процесі діяльності корпорації необхідна постійна реакція на зміни у навколишньому середовищі чи трансформації. Також потрібна реакція на зміни, що відбуваються всередині підприємства. Через те, що постійно відбуваються якісь трансформації, реакція на які необхідна, підприємства можуть знаходити та відкривати певні вектори розвитку.

Серед факторів, якими визначається корпоративна стратегія, виокремлюють:

- Регіональна та глобальна економія через масштаби.
- Економічний та брендовий ефект.
- Здатність обійти конкурентів і визначити результативні методи здійснення діяльності з позиції витрат. Ці методи поширюються і поза межами національного кордону.
- Зближення споживчих уподобань.
- Тенденції до розширення та зменшення бар'єрів імпорту.
- Використання нових технологій [1, с. 54].

Корпоративна стратегія диверсифікованої компанії включає: дії, спрямовані на здійснення диверсифікації; дії, спрямовані на посилення сумарної продуктивності її бізнесів; пошук шляхів взаємозв'язку видів бізнесів для підвищення конкурентоспроможності; встановлення інвестиційних пріоритетів.

На сьогоднішній день логіка існування корпоративних стратегій ставиться ширше, оскільки є великі підприємства, створені так, що окремі підрозділи є автономними економічними одиницями. Основні цілі для здійснення корпоративних стратегій полягають у ресурсному розподілі між відділами, забезпеченні несуперечності дій різних відділів, ефективної кадрової політики, об'єднанні кількох бізнес одиниць у загальну стратегію через використання загальних основних компетенцій, включаючи ті, які не належать жодному з підрозділів. Завдання корпоративної стратегії полягають у забезпеченні максимальних інтересів акціонера чи власника, забезпечити контроль результатів, реалізувати стратегію диверсифікації, вийти із кризи.

У переважній більшості випадків процес грамотної реалізації стратегії включає керування зміну внутрішніх систем, структур, підходів до управління та роботи на всіх рівнях. Адаптація компанії до нових умов, є найчастішими причинами провалу реалізації стратегії. На ефективність реалізації корпоративних стратегій впливають такі фактори: неправильні чи непродумані напрямки реалізації; психологічні чинники під час впровадження змін; неправильна організація процесу реалізації стратегії; недостатній контроль; відсутність чи недостатнє каскадування стратегій на операційний рівень.

Консалтингова компанія А.Т.Кearney провела дослідження провідних корпорацій. У дослідженні взяло участь 2010 директорів глобальних компаній. Дані дослідження дозволили зробити такі висновки:

- Підвищення залучення нижніх рівнів управління у розробці стратегії підвищує ймовірність успіху, інновації та продуктивність, однак підвищує та ускладнює координацію та управління.
- Збільшення об'єму планування збільшує ймовірність успіху реалізації стратегії.
- Середнє життя стратегії менше двох років (і це нормально для швидкого коригування стратегії). При цьому дослідниками зазначається, що: ймовірність успіху стратегій з горизонтом понад 5 років (6% компаній) – 85%, ймовірність успіху стратегій із горизонтом менше 5-ти років (88% компаній) – 53%.

У багатьох багатопрофільних корпораціях при виробленні стратегічних рішень рівні бізнес-одиниць недооцінюється справжня сила, стимулююча роботу – це культура, накопичені в бізнес-одиницях корпорації ключові компетенції, рівень кваліфікації її персоналу і сила мотивації. Ряд досліджень показав, що найбільшого успіху досягають корпорації з сильною і дієвою культурою, яка акцентує увагу на важливості командної роботи і сервісі, що надається покупцям, і яка створює незвичайний зв'язок між працівником і фірмою.

Література:

1. Стратегічний менеджмент. навч. посіб. / за заг. ред. Бутка М. П. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 376 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОМАНДОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Т. С. МОРЩЕНОК, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та онтопсихології

І. Б. ХОМЕНКО, канд. екон. н., доцент кафедри менеджменту та онтопсихології
Приватний вищий навчальний заклад «Інститут психології і підприємництва», м. Київ, Україна

Робота та життя в умовах воєнного стану стали новою реальністю для українців після 24 лютого 2022 року. Звісно, частка українських компаній припинили свою діяльність, але більшість – намагається працювати, шукаючи нові можливості і трансформуючи бізнес-процеси. Персонал, колектив залишається головним стратегічним ресурсом компанії, від злагодженої, ефективної роботи якого залежить, наскільки бізнес впорається з новими викликами.

В той же час, варто відмітити, що через початок бойових дій на території країни багатьом компаніям довелося скоротити кількість співробітників. За результатами проведеного UA Business Global опитування (в опитуванні прийняло участь понад 130 власників бізнесу), 40% опитаних компаній зменшили команду більше як на 30 відсотків, 23% опитаних незначно скоротили команду, 27% - зберегли команду без змін, а 10% - навіть розширили штат [1].

Працюючи в складних, небезпечних умовах, власників бізнесу, керівників й менеджерів компаній турбує питання: як підтримати команду під час війни та спрямувати її зусилля на досягнення позитивних результатів. За час воєнного стану в більшості співробітників змінилися ціннісні орієнтації та потреби, а отже, і мотивація праці. Якщо раніше велика кількість людей була націлена на розвиток та кар'єрне зростання, то зараз для тих, хто знаходиться у більш-менш безпечних умовах, важливішою, на думку HR-менеджера О. Вітьковської [2], стала наявність роботи загалом та фінансова стабільність для забезпечення себе і родини. На нашу думку, до цих факторів слід додати ще психологічну підтримку керівництва компанії. Через це змінюються й інструменти управління командою, колективом компанії.

Розглядаючи фактори, що впливають на роботу команди компанії, можна виділити такі основні:

- зовнішнє середовище;
- кількість працівників, їх компетенції, мотивація, ролі у команді (чітко визначено хто і за що відповідає);
- комунікативні процеси та соціально-психологічний клімат у колективі;
- цілі та розуміння того, для чого і куди треба рухатися.

Звісно, люди не можуть повністю ігнорувати зовнішнє середовище і впливати на дану ситуацію, а тому відчувають страх, переживають негативні емоції, стрес тощо. В той же час у людей настає певна дезорієнтація, оскільки те, що було для них важливим у мирний час, під час війни може не мати ніякого сенсу. Перебуваючи в негативному емоційно-психічному стані, вони не можуть успішно працювати. І тому головна роль керівника, HR-менеджера в управлінні командою полягає в діагностуванні психоемоційних станів членів команди і забезпеченні нормального робочого середовища.

Для адаптації колективу до нинішніх обставин та забезпечення нормального робочого середовища керівник компанії, команди або звичайний HR-менеджер повинен:

- намагатися в психологічному аспекті знижувати негативний вплив зовнішнього середовища на колектив, наскільки це можливо (вести конструктивну комунікацію щодо подій, ділитися позитивними новинами тощо);

- проявляти більше участі та емпатії до колег, бо людяність надважлива. Вміння вислухати людину та підтримати її в будь-якій ситуації є запорукою добрих та відкритих відносин у колективі. Іноді просто вислухавши людину, можна допомогти в десятки разів більше, ніж випробувувати будь-які інші методи взаємодії;

- намагатися здійснювати більше ділових комунікацій з колективом, проводити корпоративні онлайн та офлайн зустрічі, своєчасно виявляти та попереджати конфліктні ситуації. Спілкування один із одним надає підтримку, відчуття надійності та приналежності до єдиної команди;

- донести до кожного члена команди нові цілі і завдання, адекватні новим реаліям, оскільки саме цілі виступають фактором мотивації діяльності, і для команди дуже важливо знати, що її робота є потрібною. А зрозумілі завдання допоможуть налаштуватися на ефективні кроки та відволіктись від поганих новин і думок під час їх виконання;

- знаходити можливість залучати експертів з професійних питань для проведення семінару/тренінгу для команди, що дозволить відволіктись від ситуації, та одночасно буде корисним в плані особистісного розвитку;

- провести інструктажі щодо дій при настанні будь-яких критичних ситуацій та повітряних тривогах. Це збільшує відчуття захищеності та зменшує стрес.

Отже, вищенаведені поради допоможуть керівнику компанії, менеджеру утримувати команду в психоемоційному стані, необхідному для досягнення позитивних результатів в екстремальних умовах, викликаних бойовими діями на території України.

Література:

1. Війна та бізнес: як український малий бізнес адаптується до війни. Дослідження від UA Business Global. Дія.Бізнес: веб-сайт. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/iniciativi/ua-business-global-research>. (дата звернення: 30.01.2023).
2. Вітьковська О. HR менеджмент під час війни: як піклуватися про персонал. HURMA: веб-сайт. URL: <https://hurma.work/blog/hr-menedzhment-pid-chas-vijny-yak-pikluvatysya-pro-personal/>. (дата звернення: 30.01.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

А. О. МОСКВИНА, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Є. С. ПОНОМАРЕНКО, студентка

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

В умовах посиленої міжнародної конкуренції підприємствам необхідно швидко приймати рішення. В такій ситуації невід'ємною умовою успіху на міжнародних ринках є вдале стратегічне планування, мета якого встановити певний порядок дій для підготовки ефективного функціонування конкурентоспроможного підприємства.

Процес стратегічного планування є інструментом, що допомагає забезпечувати основу ефективного управління підприємством. Його завдання полягає в тому, щоб достатньою мірою забезпечити нововведення та зміни в організації підприємства для досягнення конкурентоспроможної позиції на міжнародному ринку.

У процесі стратегічного планування вирішуються чотири основні завдання: адаптація до зовнішнього середовища; внутрішня координація; розподіл ресурсів; організаційне стратегічне передбачення.

Процес стратегічного планування передбачає проходження кількох етапів: аналіз сильних та слабких сторін діючої системи управління; оцінка та аналіз довкілля; аналіз стратегічних альтернатив; вибір, оцінка та реалізація стратегії розвитку.

В процесі прийняття стратегічних рішень необхідно слідувати за такими напрямками: аналіз позицій підприємства у конкурентній боротьбі, його перспектив, шляхів диверсифікації, вибір стратегії та постановка завдань.

Виділяють дві групи завдань: короткострокових та стратегічних. Поточні програми орієнтують підприємства у їхній повсякденній роботі, спрямованої на забезпечення поточної рентабельності. Стратегічні програми закладають основи майбутньої рентабельності.

Стратегічні плани мають обґрунтовуватися великими дослідженнями та фактичними даними, тому необхідно постійно займатися збиранням та аналізом великої кількості інформації про ринок, галузі народного господарства, конкуренцію тощо, та бути розроблені так, щоб вони залишалися не лише цілісними, але й зберігали гнучкість. Загальний стратегічний план слід

розглядати як програму, яка спрямовує діяльність підприємства протягом тривалого періоду часу, з урахуванням постійних коригувань у зв'язку з мінливою діловою та соціальною ситуацією в країні та на міжнародних ринках. Він надає фірмі індивідуальності, визначеності, які дозволяють їй залучати певні типи працівників, розширити продажі, підготувати підприємство до змін у зовнішньому середовищі, зв'язати його ресурси зі цими змінами, прояснити проблеми, скоординувати роботу структурних підрозділів, покращити контроль на підприємстві тощо.

Формування стратегічного плану є систематичною, ретельною підготовкою до майбутнього, передбачає опрацювання всіх напрямків та включає такі пункти: 1) вибір місії та формування цілей (довго-, середньо- та короткострокові); 2) розробку планів, що це забезпечують (процедури, правила, бюджети, політика, стратегія).

На початковому етапі складання стратегічного плану неможливо передбачити всі перешкоди на шляху фірми до процвітання. В зв'язку з цим виділяють два підходи до планування майбутнього бізнесу.

Перший підхід включає складання ідеального плану дій. У цьому випадку формується стратегія та на її основі будується план без урахування зовнішніх факторів. Потім складається список можливих несприятливих факторів: погіршення політичної ситуації у країні, зміна постачальників, споживачів, характеру конкуренції на ринку тощо. Необхідно врахувати якнайбільше такого роду факторів та, проаналізувавши їх можливі впливи на розвиток підприємства у майбутньому, сформувавши стратегічний план дій. Він повинен включати кілька блоків типу "якщо – то", тобто визначати, які дії мають бути вжиті у разі певної зміни зовнішнього середовища. Обов'язковою умовою для впровадження описаної схеми стратегічного планування є точна інформація про стан зовнішнього середовища компанії, а також "гнучкість", адаптованість оргструктури компанії до умов, що змінюються, та її здатність переорієнтуватися на нові завдання. Єдиною незмінною ланкою у представленій схемі є початково обрана мета.

Інший підхід полягає у розробці не одного, а кількох варіантів стратегічного плану. Їхня кількість варіюється в залежності від складності ситуації на підприємстві та специфіки його діяльності. Загалом це можуть бути: оптимістичний варіант; варіант із незначними відхиленнями від прогнозованого; песимістичний варіант. В цьому випадку враховуються не окремі несприятливі фактори, а можливі зміни зовнішніх умов. Оцінюється ступінь їхнього впливу на майбутній розвиток компанії та реалізацію її місії на міжнародному ринку.

Стратегічне планування саме собою не гарантує успіху, і підприємство, що використовує стратегічні плани, може зазнати невдачі через помилки в мотивації, організації та контролі. Проте планування може створити низку істотних сприятливих факторів щодо організації діяльності компанії. Знання того, що підприємство хоче досягти, допомагає знайти найбільш сприятливі шляхи дій. Приймаючи систематизовані та обґрунтовані планові рішення, керівництво компанії знижує ризик здійснення неправильних дій через помилки або/та недостовірну інформацію про можливості фірми чи зовнішню ситуацію. Таке

планування створює єдність спільної мети всередині компанії або навіть всієї країни. Більшість фірм використовують стратегічне планування для того, щоб покращити себе, вийти з безнадійних ситуацій. Так, застосування стратегічного планування створює найважливіші конкурентні переваги функціонування підприємства на міжнародному ринку.

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

М. С. НАУМОВ, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

М. Ю. ЛИТВИН, студент

Харківський національний університет міського господарства імені

О. М. Бекетова, м. Харків

Термін «потенціал» означає певні можливості, ресурси та засоби, що можуть проявитись за певних умов і можуть бути використані. Відповідно, коли досліджують економічний потенціал, то акцентують увагу на ресурсах, які знаходяться у розпорядженні суб'єкта господарювання, їх структурі та спроможності використати для досягнення поставленої мети. Разом із тим для визначення експортного потенціалу підприємства такий підхід не є повним. Пояснюється це тим, що ресурсний чинник відіграє провідну роль у досягненні цілей підприємства виключно на національному ринку, тоді як на міжнародному ринку на перший план виходять потреби іноземних суб'єктів господарської діяльності. Саме від їх потреб залежить спроможність підприємства реалізувати свою продукцію на міжнародному ринку. Іншими словами, при дослідженні економічного потенціалу підприємства на національному ринку достатньо зосередитись на чинниках пропозиції, тоді як при аналізі експортного потенціалу необхідно значну увагу приділити також чинникам попиту. Наприклад, у визначенні, запропонованому в економічній енциклопедії, експортний потенціал трактується «як здатність ... виготовляти максимальну кількість конкурентоспроможних товарів на світовий ринок, надавати якнайбільше якісних послуг і виконувати необхідну кількість робіт на замовлення іноземних країн і компаній» [1, с. 13]. Отже, мова йде не лише про можливість виготовити товар, надати послугу чи виконати роботу, а й про спроможність реалізувати їх іноземному споживачеві, враховуючи його потреби.

Комплексний підхід до визначення експортного потенціалу потребує його дослідження як явища-системи, вивчення його функціональної ролі та аналіз інституційної компоненти [2, с. 228].

Експортний потенціал, досліджуваний у якості явища-системи, являє собою сукупність певної структури елементів та результатів їхньої взаємодії. Ключова роль тут належить результатам, адже саме вони визначають, які елементи мають бути використані для реалізації потенціалу.

Функціональна роль експортного потенціалу підприємства проявляється у спроможності досягти цілі зовнішньоекономічної діяльності. У свою чергу,

досягнення таких цілей залежить від можливостей підприємства задовільнити потреби споживачів на міжнародному ринку і може бути оцінена за обсягами експорту, рівнем його диверсифікації тощо. Таким чином, експортний потенціал підприємства може бути розглянутий, по-перше, як споживчий потенціал і, по-друге, як відтворювальний потенціал.

Інституційну компоненту експортного потенціалу утворює нормативно-правове поле діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, до складу якого входять національні та міжнародні правила та норми. Необхідно пам'ятати, що ці правила відображають інтереси окремих країн та інтеграційних угруповань, а отже, можуть істотно вплинути на реалізацію експортного потенціалу підприємства.

Як уже зазначалось, зробити висновки про наявність у національних підприємств експортного потенціалу та спроможність його реалізувати можна на основі показників експорту. Динаміка експорту з України представлена в таблиці 1.

Таблиця 1 – Експорт товарів та послуг із України протягом 2012-2021 років у постійних цінах 2015 року, млрд. дол.

2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
72,13	66,77	55,14	47,88	47,01	48,85	48,19	51,71	48,71	43,64

Складено на основі: [3].

За даними таблиці 1 видно, що обсяг експорту товарів та послуг із України, розрахований у постійних цінах 2015 року, постійно скорочувався за виключенням 2019 року. Це свідчить про зменшення можливостей українських підприємств щодо формування та реалізації їхнього експортного потенціалу. Особливої уваги заслуговує вивчення тенденцій експорту підприємств високотехнологічних галузей, оскільки саме вони в сучасному світі визначають позиції країни на світовому ринку. Нажаль, статистичні дані, наведені в таблиці 2, свідчать про скорочення питомої ваги високотехнологічного експорту в загальному обсязі експорту промислової продукції.

Таблиця 2 – Високотехнологічний експорт із України у 2012-2021 роках, у відсотках до загального обсягу експорту промислової продукції

2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021

Складено на основі: [4].

В умовах зменшення експортного потенціалу українських підприємств та можливостей його реалізації на перший план має вийти державна підтримка вітчизняних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Вона має включати законодавче закріплення основних напрямів підтримки експортерів, надання пільг у сферах кредиту, страхування та оподаткування для виробників високотехнологічної експортованої продукції, сприяння кластеризації національної економіки.

Література:

1. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 3/відп. ред. Мочерний С. В. Київ: Академія, 2002. 952 с.
2. Мельник О. Г. Експортний потенціал підприємства: сутність і методологічні основи аналізу. *Проблеми економіки*. 2017. № 1. С. 226-231.
3. Exports of goods and services (constant 2015 US\$) – Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.KD?end=2021&locations=UA&start=2012> (дата звернення: 20.01.2023).
4. High-technology exports (% of manufactured exports) – Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS?end=2021&locations=UA&start=2012> (дата звернення: 20.01.2023).

БІЗНЕС-МОДЕЛІ У СФЕРІ ЕНЕРГОПОСТАЧАННЯ

О. В. ОВСІЄНКО, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії
*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків,
Україна*

Лібералізація українських ринків природного газу та електроенергії надала споживачеві право самостійно обирати, у кого він буде купувати енергоресурси. Це змусило постачальників вступити в запеклу конкурентну боротьбу та оновити власні бізнес-моделі. Основним напрямом оновлення є клієнтоорієнтованість, яка спирається на принципи партнерства та партисипатії, взаємну інтеграцію бізнес-процесів.

Можна виділити принаймні три бізнес-моделі, які можна розглядати як «партнерські», а саме: модель залучення, модель клієнтського консалтингу та сіткова модель.

1. Модель залучення. У моделі залучення постачальник інтегрує свій сервіс до бізнес-процесів клієнта. У свою чергу клієнтський бізнес-процес стає тісно пов'язаним з компанією постачальником. Формується партнерська мережа, учасники якої поєднані довгостроковими взаємовигідними умовами співпраці.

Так, бренд YASNO, який об'єднує три енергопостачальні компанії – ТОВ «Київські енергетичні послуги», ТОВ «Дніпровські енергетичні послуги», ТОВ «Донецькі енергетичні послуги», започаткував «сонячну» пропозицію: домогосподарства зі значними обсягами споживання можуть замовити проєкт сонячної електростанції (сонячні панелі на даху будинку) «під ключ». При цьому домогосподарство не тільки забезпечує власну енергонезалежність, а й отримує можливість заробляти на надлишкових кіловат-годинах, які купує за «зеленим» тарифом YASNO. З-поміж іншого (проектування, встановлення, сертифіковане обладнання, запуск, налаштування) пакет «сонячної» пропозиції від YASNO передбачає економіко-правове супроводження укладання договорів, розрахунків, сервісну підтримку, гарантію отримання виплат за надлишкову електроенергію. На сайті YASNO розміщено калькулятор, який дає можливість підрахувати, наскільки вигідною є ця пропозиція.

2. *Модель клієнтського консалтингу.* На енергетичному ринку клієнтський консалтинг полягає у наданні клієнтові консультативних послуг з питань енергоспоживання.

Модель клієнтського консалтингу розвивається у двох напрямках. Перший напрям носить універсальний характер – роз'яснення постачальником процедурних питань щодо укладання договору на поставку, порядку зміни постачальника, якості послуг, подання скарг, претензій. Чим прозоріше виглядає бізнес-процес постачальника в очах клієнта, тим вище рівень довіри, а значить і лояльність. Другий напрям клієнтського консалтингу – спеціалізований. Це спроба допомогти клієнтові з оптимізацією енергоспоживання. Постачальники пропонують послуги енергетичного аудиту (експертиза усіх процесів енергоспоживання клієнта, спрямована на підвищення енергоефективності), здійснюють порівняльний аналіз енергоефективного обладнання, дають загальні поради з підвищення енергоефективності.

3. *Сіткова модель.* Зміст цієї бізнес-моделі зводиться до того, що компанія-постачальник цілеспрямовано створює агентську мережу, залучаючи зацікавлених осіб до продажу енергоресурсів у сегменті побутового ритейлу або під брендом компанії (агентська мережа бренду Etg.ua [1]), або від власного імені (мережа ГПК «Нафтогаз» [2]).

Так, ТОВ «Енерджі Трейд Груп» (бренд Etg.ua) у своїй стратегії робить акцент на розвиток роздрібного сегменту [1]. Постачання здійснюються через агентську мережу, яка максимально наближена до клієнта. Відбувається персоніфікація продажів – компанія через агентів максимально наближається до клієнта і його індивідуальних потреб. У перспективі Etg.ua розглядає можливість роботи на умовах франчайзингу. Агенти працюють з Etg.ua без вступного внеску, мають доступ до сучасних програмних продуктів компанії, щомісяця отримують комерційну винагороду.

Інший варіант сіткової моделі реалізує у своїх бізнес-процесах ГПК «Нафтогаз». Послугами компанії користується понад 10 млн домогосподарств, а до 2030 р. клієнтська база, згідно стратегії компанії, має скласти не менше 30 % загальної кількості побутових споживачів [2]. Партнерська мережа «Нафто-газу» побудована так: компанія віддає постачальникам природний газ для населення зі знижкою. Різниця між ціною продажу та ціною купівлі складає дохід постачальника. Але для того, щоб брати участь у мережі, необхідно надати «Нафтогазу» інформацію про особисті дані клієнтів (ЕІС-коди, прізвища, адреси).

Спільною рисою названих моделей є намагання утворити партнерську мережу шляхом взаємної інтеграції бізнес-процесів, учасники якої поєднані довгостроковими взаємовигідними умовами співпраці. Зрештою це має розширити клієнтську базу та сформувати лояльний споживчий контент. Клієнтоорієнтованість також передбачає активну діджиталізацію усіх бізнес-моделей: створення зручних онлайн-сервісів для купівлі енергоресурсів, комунікацій з клієнтами, консалтингу. Експансія клієнтоорієнтованих бізнес-моделей відбуватиметься по мірі подальшого «відкриття» ринку та зміни характеру конкуренції з цінової на нецінову.

Література:

1. Шведкий В. Люди готові до змін постачальника. Exploration&Production Consulting (EXPRO). 2021. 19 лютого. URL: <https://expro.com.ua/statti/volodimir-shvedkiy-lyudi-gotov-do-zmni-postachalnika> (дата звернення: 16.08.2022).
2. Головнєв С. Чергова стратегія Нафтогазу: енергетичний Uber, футуризм і успішний успіх. *Цензор.НЕТ*. 2021. 19 лютого. URL: https://biz.censor.net/resonance/3248801/cherгова_стратегія_нафтогазу_енергетичний_uber_футуризм_успішний_успіх (дата звернення: 16.08.2022).

АКТУАРНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ У ПРАКТИЦІ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН СВІТУ

І. А. ОСТРОВСЬКИЙ, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Сучасні демографічні тенденції, зростання частки осіб старшого віку в структурі населення, а також можливі зміни на ринку праці та трансформація умов найму працівників дають підстави прогнозувати значне збільшення фінансового тягаря соціального страхування та забезпечення, що лягає на соціальних партнерів та державу. Однак досвід розвинених країн, які першими зіткнулися з тенденціями збільшення пенсійного навантаження на працююче населення, зменшення числа платників страхових внесків та часткового звуження бази страхових платежів у порівнянні із зростанням кількості літніх, які отримують допомогу та послуги, показав, що фактор старіння має менший вплив на зростання соціальних витрат, ніж інші процеси.

Демографічні зміни ставлять перед пенсійними системами складні питання забезпечення справедливості та адекватності пенсійних виплат, стійкості самих систем та досягнення міжпоколінної рівності. Мова йде про актуарну справедливість, тобто відповідність між поточною вартістю внесків протягом трудового життя та поточною вартістю отриманих пенсій, яка спирається на індивідуальну перспективу та обмежується внутрішньогортними трансфертами, без урахування інших елементів перерозподілу. Справедливість щодо пенсій не може не враховувати таких питань, як неоплачувана зайнятість, при якій зазвичай жіноча робоча сила знижує свої можливості, пов'язані з накопиченням, отриманням додаткових пенсійних балів та акумулюванням пенсійних прав (залежно від прийнятої моделі пенсійного забезпечення). Оцінка соціальної справедливості щодо пенсій повинна включати крім базових правил, таких як пенсійний вік та мінімальний страховий або трудовий стаж, і такі параметри, як час перебування на ринку праці, соціально виправдані перерви у кар'єрі, різна складність робіт та різні види контрактів.

Більшість пенсійних систем містять більш менш широкий набір елементів перерозподілу. Серед цих елементів своєрідне пенсійне кредитування: облік часу догляду за малолітніми дітьми та літніми родичами, періоди безробіття; запровадження верхніх лімітів на розміри пенсій за відсутності обмежень на розміри внесків або використання схем стягнення спеціальних страхових внесків без

формування пенсійних прав, більш високий рівень заміщення для осіб із низькою заробітною платою, використання базових та мінімальних пенсій, спеціальних правил розрахунку для осіб із тривалими трудовими кар'єрами [1].

Посилаючись на необхідність зниження міжпоколінної нерівності та підвищення довгострокової стабільності пенсійних систем, експерти МВФ зазначають, що сучасні пенсіонери економічно розвинених країн отримують довічні пенсії, що більш ніж удвічі перевищують обсяг зроблених страхових внесків. Реформи, що проводилися протягом останніх десятиліть і націлені на вирівнювання обсягів зроблених внесків та отриманих пенсій для майбутніх пенсіонерів, за оцінками, мали скоротити це співвідношення до півтора разу для молодших поколінь, які вийдуть на пенсію у 2040-х роках. і пізніше. Нагромаджений дефіцит пенсійних систем за період 2000-2020 років. у середньому у країнах ЄС становив близько 50% ВВП, у тому числі у Франції та Італії перевищив 75–80%, а в Німеччині та Швеції становив близько 60% ВВП, що несе серйозну загрозу стійкості пенсійних систем [2].

Актурна справедливість на рівні когорт передбачає, що сума внесків, виплачених даними віковими групами протягом трудового життя, дорівнює сумі допомог, отриманих у період перебування на пенсії. Міжпоколінна рівність забезпечується за умови збереження постійного балансу вартості внесків та пенсій у різних поколіннях. Актурно справедлива система передбачає будь-якого перерозподілу між поколіннями й у сенсі є системою міжпоколінної рівності. Стійка пенсійна система не обов'язково гарантує актуарну справедливість для когорт, враховуючи наявність необхідних елементів перерозподілу між поколіннями та всередині поколінь, у цьому сенсі система може бути рівною для поколінь, але не стійкою та актуарно справедливою, якщо всі індивіди та всі покоління отримають велику суму пенсій, ніж сплачені внески. І навпаки, система може бути стійкою, не будучи рівною для різних поколінь, якщо одне покоління отримає більше пенсій, ніж зробило внесків, а інше менше. Ймовірно, при оцінці міжпоколінної справедливості у пенсійному забезпеченні було б доцільно враховувати не лише монетарні трансферти, а й ширший контекст, наприклад, перерозподіл можливостей, що передаються від одного покоління до іншого, включаючи освіту та стан довкілля.

Поширеність систем приватного пенсійного страхування (колективних та індивідуальних) значною мірою залежить від щедрості державних програм. Як правило, чим нижчий відносний рівень державного пенсійного забезпечення, тим більшу роль відіграють приватні та додаткові програми. Обов'язкові чи квазіобов'язкові (тобто на основі договорів соціальних партнерів на національному чи галузевому рівнях) діють уже майже у половині країн ОЕСР.

Таким чином, досвід розвинутих країн дає достатньо теоретичних підстав і практичних розробок альтернативних схем реформування пенсійної системи України

Література:

1. Леванда О. Соціальне страхування у країнах світу та перспективи для України. Бізнес Інформ. 2021. № 10. С. 194—200.

2. Fouejien A., Kangur A., Martinez S.-R., Soto M. Pension reforms in Europa. How far have we come and gone? IMF 2021/016, 2021. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Departmental-Papers-Policy-Papers/Issues/2021/09/10/Pension-Reforms-in-Europe-464651> (дата звернення: 30.01.2023).

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

О.Д. РАДЧЕНКО, канд. екон. наук, с.н.с., доцент, пров. наук. співроб. відділу фінансово-кредитної та податкової політики

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» м. Київ, Україна

Фінансові інструменти є засобами, що застосовуються для виконання завдань, передбачених фінансовою політикою. Оскільки на період дії правового режиму воєнного стану роль держави в економіці значно зростає, відповідно посилюється сфера застосування та впливу фінансових інструментів [5]. Якщо завважити, що фінансові інструменти є сегментом ринку, який перетворює заощадження на інвестиції та перерозподіляє фінансові ресурси між секторами, вони практично стають складовою забезпечення національної безпеки.

Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану [2] передбачають, що в умовах широкомасштабної збройної агресії та запровадження воєнного стану в Україні першочергового значення набуває забезпечення надійного та стабільного функціонування банківської і фінансової системи країни, а також максимальне забезпечення потреб оборони України, безперебійного функціонування системи державних фінансів та об'єктів критичної інфраструктури.

Перед ринком фінансових інструментів під час війни та особливо для повоєнного відновлення стоять два виклики. Перший – це необхідність довершеного формування цього сегменту ринку, у відповідності до міжнародних вимог та стандартів, у частині відповідності запитам економіки країни: прозорості, відкритості, доступності, упорядкованості та конкурентності. Другий – виконання ринком фінансових інструментів ролі організатора і каталізатора фінансових ресурсів поствоєнного відновлення економіки України.

Якщо перший виклик системний і може бути вирішеним адміністративними та організаційними заходами, то другий вимагає формування окремої концепції чи стратегії, метою якої є добір ефективних джерел, каналів та пріоритетних напрямів розподілу фінансових ресурсів поствоєнної відбудови України. Наразі, відбувається зниження дієвості ринкових інструментів та формується висока невизначеність в умовах повномасштабних бойових дій, що унеможливили здійснення монетарної політики в традиційному форматі.

Згідно Інфляційного звіту Національного банку України (НБУ) [1], монетарні умови та фінансові ринки характеризуються показниками: попит і пропозиція на міжбанківському валютному ринку, інтервенції НБУ, офіційний курс гривні до долара, Індeksi РЕОК і НЕОК, облікова ставка, середньозважені гривневі процентні ставки за строковими депозитами ДГ, середньозважені гривневі процентні ставки за строковими депозитами НФК, зміна обсягу гривневих ОВДП в обігу в розрізі власників, дохідність гривневих ОВДП, чинники впливу на ліквідність банківської системи (коррахунки+ДС). Саме ці показники є об'єктами регулювання ринку фінансових інструментів на макрорівні. Втіленням вектора політики фінансових інструментів на макрорівні

є державний бюджет. Фінансування економіки України з початку повномасштабної війни на прикладі державного бюджету приведена на рис. 1.

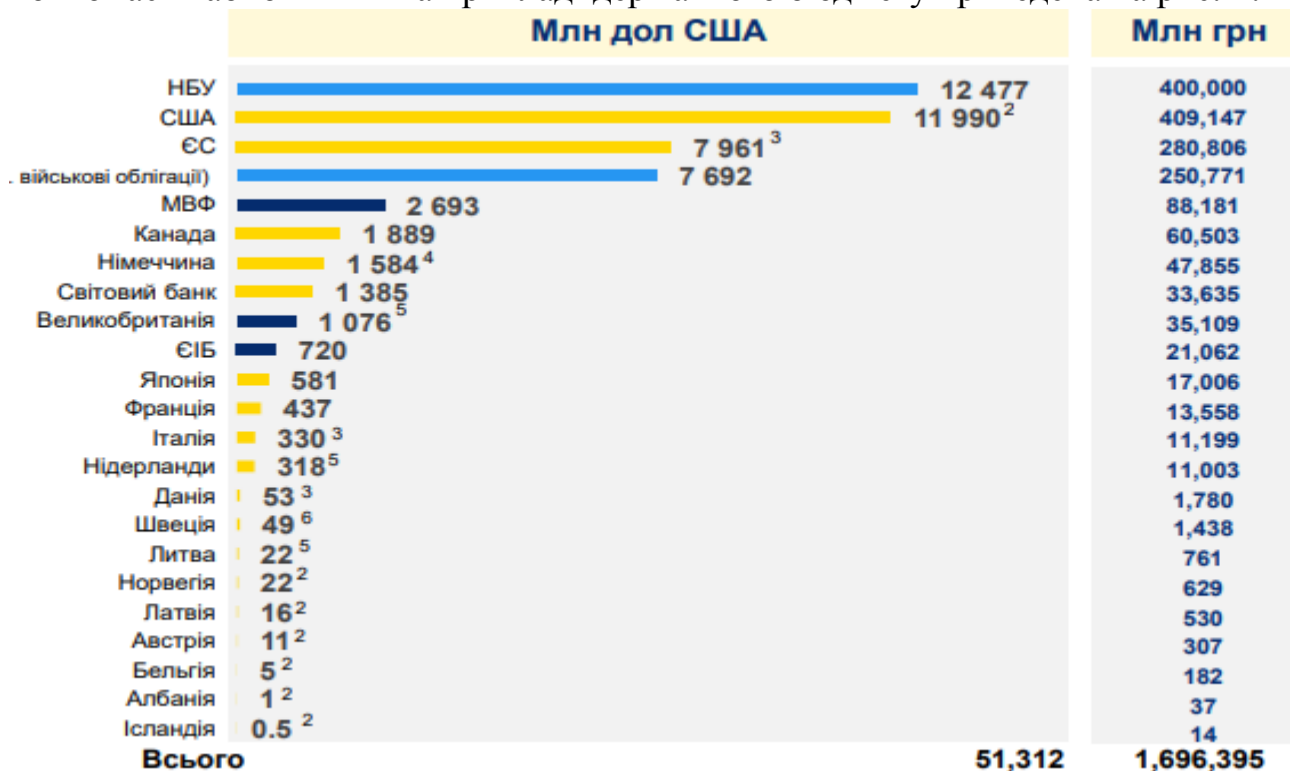

Рис. 1 – Джерела фінансування державного бюджету України за період з 24 лютого по 30 грудня 2022 року [4].

Дані щодо джерел фінансування державного бюджету свідчать, що найбільша частка ресурсів на життєдіяльність держави надійшла від Європейського Союзу – 52,4%, 23,5% – від НБУ, 24,1% – від США.

Наразі, попри безпрецедентні виклики війни Уряду вдається вирівнювати катастрофічне падіння валового внутрішнього продукту фінансовими інструментами. Зокрема, Радою з фінансової стабільності визначено, що попри продовження війни, інфляція у 2023 році сповільниться та залишатиметься керованою завдяки заходам НБУ та уряду, а також підтримці міжнародних партнерів. НБУ також продовжуватиме вживати заходів для збільшення привабливості фінансових інструментів [3].

Висновки. Чинні моделі фінансових інструментів в умовах воєнного стану виконують завдання фінансування заходів національної безпеки і оборони, стабілізації економіки та соціальної підтримки населення України. Виклики, з якими зіткнулася фінансова система, були частково подолані, завдяки діям Уряду, НБУ та підтримці міжнародних партнерів і світової спільноти. Наразі, подальший їх розвиток передбачає формування ринку фінансових інструментів, спорідненого і інтегрованого у світовий глобальний простір. Потребуються значні зусилля для фінансування поствоєнного відновлення, у якому вони відіграватимуть основну роль.

Література:

1. Інфляційний звіт. Січень 2023 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q1.pdf?v=4 (дата звернення: 29.01.2023).

2. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/hJTwdIrBPNWeMzk> (дата звернення:29.01.2023).

3. Рада з фінансової стабільності підтримала заходи із забезпечення макрофінансової стабільності та погодила проведення оцінки стійкості банків. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rada-z-finansovoyi-stabilnosti-viznachila-prioritetni-napryami-dokladannya-spilnih-zusil-dlya-podolannya-viklikiv-sprichinenih-povnomasshtabnoyu-viynoyu> (дата звернення:29.01.2023).

4. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435 (дата звернення:29.01.2023).

5. Tulush L. D., Radchenko O. D., Leontovych S. P. (2022). State regulation of financial security under military conditions. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, pp. 331-338. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-41> (дата звернення:29.01.2023).

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Г.І. РИБАК, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

А.М. БЕЛЯВЦЕВА, магістр

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

В сучасних умовах глобалізації економічної діяльності, підприємства стикаються з різноманітними викликами та загрозами. Невизначеність є однією з найбільш поширених загроз, яка пов'язана з невизначеністю ринкових умов, ризиками політичної нестабільності, зміною законодавства, технологічними змінами та іншими факторами. Це призводить до зниження економічної безпеки підприємств та погіршення їх фінансового стану. У зв'язку з цим, розвиток та застосування стратегій та методів для забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах невизначеності є надзвичайно важливим завданням.

Одним з ключових факторів, який впливає на економічну безпеку підприємства, є забезпечення фінансової стабільності. Умови невизначеності можуть призвести до негативних змін в фінансовому стані підприємства, що може призвести до його банкрутства. Тому, однією з першочергових задач для забезпечення економічної безпеки підприємства є забезпечення фінансової стабільності та мінімізація ризиків фінансових збитків.

Для забезпечення фінансової стабільності підприємства в умовах невизначеності, необхідно розробляти та застосовувати ефективні методи управління ризиками. Один зі способів мінімізації ризиків полягає у диверсифікації бізнесу та розширенні продуктової лінійки. Це дозволить підприємству зменшити залежність від одного виду продукту або ринку, що знизить ризик фінансових збитків у разі виникнення невизначеності.

Інший спосіб забезпечення економічної безпеки підприємства полягає у використанні інструментів фінансового управління. Наприклад, використання фінансових деривативів дозволяє захистити підприємство від коливань валютного курсу, цін на сировину та інші фактори, що можуть вплинути на фінансовий стан підприємства.

Окрім забезпечення фінансової стабільності, підприємствам необхідно зосередитись на забезпеченні ефективного управління персоналом та ресурсами. Умови невизначеності можуть призвести до зміни ринкових умов, зниження попиту на продукцію та інших факторів, що можуть вплинути на роботу підприємства та його співробітників. Тому, важливо забезпечити високу кваліфікацію персоналу та проводити систематичний моніторинг ринкових умов.

Також, важливим аспектом є забезпечення безпеки інформації та кібербезпеки. Умови невизначеності можуть призвести до збільшення кількості кібератак та злочинних дій проти підприємства, що може призвести до витоку конфіденційної інформації та інших проблем. Тому, підприємствам необхідно забезпечити високий рівень кібербезпеки та захисту інформації.

У цілому, для забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах невизначеності, необхідно використовувати комплексний підхід, який включає в себе використання різних інструментів та стратегій. Необхідно забезпечувати стабільність фінансів підприємства, ефективне управління ресурсами та персоналом, а також забезпечувати кібербезпеку та захист інформації. Для цього, підприємства можуть використовувати такі інструменти, як диверсифікація ринків та продуктів, використання фінансових деривативів, систематичний моніторинг ринкових умов, забезпечення високої кваліфікації персоналу, а також забезпечення кібербезпеки та захисту інформації.

Одним зі способів забезпечення економічної безпеки є диверсифікація продуктів та ринків. Підприємства повинні зменшити залежність від одного виду продукту або ринку, що знизить ризик фінансових збитків у разі виникнення невизначеності. Наприклад, якщо підприємство виготовляє тільки один вид продукту і працює тільки на одному ринку, то будь-які зміни в цих сферах можуть вплинути на фінансовий стан підприємства. Тому, диверсифікація може зменшити цей ризик і забезпечити стабільність фінансів підприємства.

Ще одним способом забезпечення економічної безпеки є використання фінансових деривативів. Фінансові деривативи є інструментами, які дозволяють захистити підприємство від коливань валютного курсу, цін на сировину та інші фактори, що можуть вплинути на фінансовий стан підприємства.

Ці інструменти можуть використовуватися як для зниження ризиків, так і для збільшення прибутку. Наприклад, використання форвардних контрактів дозволяє підприємству захистити себе від змін валютного курсу, тоді як використання опціонів може дозволити збільшити прибуток в разі сприятливої ситуації на ринку.

Систематичний моніторинг ринкових умов є також важливим інструментом забезпечення економічної безпеки підприємства. На сучасному ринку, де зміни відбуваються дуже швидко, підприємства повинні постійно відстежувати зміни в ринкових умовах та зміни у поведінці споживачів. Це

дозволить підприємству оперативно реагувати на зміни та забезпечувати стабільність фінансів.

Висока кваліфікація персоналу є ще одним важливим фактором економічної безпеки підприємства. Персонал повинен бути компетентним у своїй галузі, мати знання про сучасні технології та зміни в ринкових умовах. Це дозволить підприємству оперативно реагувати на зміни та забезпечити ефективне управління ресурсами.

Останнім важливим аспектом економічної безпеки є кібербезпека та захист інформації. У сучасному світі, коли багато процесів відбувається в онлайн, захист інформації є дуже важливим. Підприємства повинні використовувати захисні технології та програми, щоб захистити свою інформацію від хакерів та зловмисників.

У підсумку, економічна безпека підприємства є ключовим фактором успіху в умовах невизначеності. Для досягнення економічної безпеки необхідно використовувати комплексний підхід, який включає в себе оцінку ризиків, застосування фінансових інструментів, моніторинг ринкових умов, високу кваліфікацію персоналу та кібербезпеку.

Важливо пам'ятати, що навіть найкраще забезпечене підприємство може зіткнутися з ризиками та невизначеністю. Але при правильному підході до забезпечення економічної безпеки, підприємство зможе зменшити можливість виникнення фінансових проблем та забезпечити стійкий розвиток в умовах невизначеності.

Отже, збереження економічної безпеки підприємства є постійним процесом, який вимагає від керівництва підприємства постійного моніторингу, аналізу та вдосконалення стратегії управління ризиками та впровадження новітніх технологій. Тільки так підприємство зможе забезпечити свій успіх на довгостроковій перспективі.

Література:

1. Кулик І.М. Економічна безпека підприємства: сутність та фактори забезпечення. Економіка і промисловість. 2018. № 1. С. 14-20.
2. Маслова І.І. Фактори забезпечення економічної безпеки підприємства. Економіка регіону. 2019. № 2. С. 123-128.
3. Шевченко І.В. Моделі управління економічною безпекою підприємства в умовах глобалізації. Менеджмент в Україні та за кордоном. 2020. № 2. С. 67-74.
4. Бойко О.В., Малиновська О.І., Ткаченко Л.М. Аналіз та управління ризиками на підприємстві. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 248 с.
5. Патон Б.Ю. Кібербезпека підприємства: сучасний стан та шляхи забезпечення. Проблеми економіки та менеджменту. 2021. № 1. С. 89-95.

ВПЛИВ БОРГОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Г. І. РИБАК, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Л. В. ПРОТОПОП, студентка

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

Дослідження проблем боргової економіки України та її вплив на сферу господарської діяльності є дуже актуальним у наш час. Для України забезпечення боргової політики та безпеки є однією з найбільш гострих проблем в сучасних умовах політичної нестабільності та економічної невизначеності.

Необхідною умовою економічного зростання країни є ефективна та незмінна фінансова система, що може забезпечити макроекономічну рівновагу. Головна проблема, яка довгий час спіткає фінансовий сектор України – це перманентне перевищення видатків державного бюджету над його доходами і наслідком цього є бюджетний дефіцит. До інших факторів макроекономічної нестабільності доречно віднести дефіцит поточного рахунку платіжного балансу та постійний тиск на національну валюту, що є результатом перевищення імпорту над експортом. Останні роки боргові зобов'язання країни постійно зростали й інвестиційних ресурсів було не достатньо для здійснення капіталовкладень в розвиток економіки. Це створило такі умови для майбутнього, що не дозволяють збільшувати доходи бюджету та нарощувати експорт. Постійний дефіцит бюджету спричиняє потребу в державних позиках, що посилює тиск на підприємницький сектор у вигляді податкового тягаря, скорочення пільг та жорсткішого державного регулювання. Кожна держава бажає максимально ефективно оперувати своїми фінансовими ресурсами, та в умовах децентралізації рівномірно розподіляти доходи між регіонами, що мало б скоротити нерівність та покращити розвиток підприємств, натомість ще більше поглиблює нерівність та стримує розвиток і погіршує безпековий стан країни та впливає на діяльність підприємств знижуючи їх конкурентоспроможність на зовнішньому ринку, тим самим скорочуючи можливості експорту [4].

Формування державного боргу почалося на етапі початку існування України, як незалежної держави. В перші роки незалежності, його формування було безсистемним, навіть трохи хаотичним, бо здійснювалось без обґрунтованої боргової політики. Вихід на міжнародні ринки позичкового капіталу спричинив різке наростання державного боргу.

Дефіцит поточного рахунку, який спостерігався до 1999 року, є наслідком дії таких чинників:

- 1) значного торгового дефіциту, тобто перевищення імпорту над експортом товарів і послуг;
- 2) негативного сальдо факторних доходів та збитків;
- 3) вивезення капіталу за кордон незаконними шляхами. [1]

Основний напрям задля якого використовуються державні запозичення – це фінансування інвестиційних проектів для модернізації та реконструкції вже діючих виробництв та створення нових підприємств, надання необхідних коштів для окремих суб'єктів господарювання, аби вони мали змогу поповнювати свої оборотні засоби.

На даний момент часу, Україна перебуває в складних умовах, які зумовлені не лише воєнними подіями, а і пост-пандемічною нестабільністю.[2] Ці фактори є негативними і майже руйнівними для економіки нашої держави, бо за таких умов відбувається знищення виробництв, навіть цілих сфер господарювання, сповільнення активності бізнесу, перешкоджання соціально-економічному розвитку та з'являється складність відновлення рентабельності суб'єктів господарської діяльності у нових реаліях. Також, важливими наслідками війни є відтік людського капіталу через що знижується пропозиція і відповідно якість праці. Доцільно підкреслити, що події в Україні мають глобальний характер, який зумовлює негативний вплив на динаміку, характер і прибутковість ЗЕД підприємств.

Внаслідок агресії росії, в Україні змінився вектор фінансування інвестицій та суттєвого збільшення видатків потребувала інша стаття – оборона та безпека країни, а у подальшому буде потреба відновлення її інфраструктури та житлового сектору.

Під час війни, правові регулювання ЗЕД зазнавали значних змін, було визначено сукупність нормативно-правових актів для упорядкування експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарської діяльності в умовах воєнного положення, а саме квот та ліцензій, митного оформлення та ін. [5].

Незважаючи на те, що стан ЗЕД підприємств в Україні у цей час є досить критичним, але він має певні перспективи на розвиток. Вихід на нові ринки національними підприємствами, розвиток торгівлі інноваційними продуктами високої якості, технологічними товарами і послугами, особливо в сфері ІТ технологій, які матимуть попит на прогресивних ринках інших країн у майбутньому дасть можливість погасити державні борги. Напрямок розвитку ЗЕД підприємств у сфері послуг долучення до e-commerce світового ринку, є сьогодні найперспективнішим. ІТ-експорт – це одна із ЗЕД-послуг, яка найбільше зросла під час пандемії та війни, на відміну від товарного ринку, і допомагає триматися нашій українській економіці. Власне основною функцією нашої країни зараз є сприяння розвитку національних підприємств та впровадження досконалих механізмів регулювання ЗЕД, й творення міцних взаємозв'язків з міжнародними партнерами для підтримки у час воєнного конфлікту так і надалі.

Література:

1. Юревич Л. М., Наукові записки. Серія «Економіка». Номер 10., Роль державного боргу в економічній системі України., URL: <https://eprints.oa.edu.ua/6430/1/31.pdf> (дата звернення: 29.01.2023).
2. Скрипник С.В, Процевят О.С, Воронова О. В. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. Випуск № 38. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1308/1262> (дата звернення: 29.01.2023).

3. Сайт ТОВ "МінфінМедіа". URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 29.01.2023).
4. Rybak Г., Fedotova Ю. Economic security of the regions of Ukraine in the process of decentralization. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, 2(1), 2023. P. 56–64. URL: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20230201.06> (дата звернення: 02.02.2023).
5. Харченко К. Особливості імпортно-експортних операцій в період воєнного стану. *LIGA ZAKON*. 21.06.2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211993_osoblivost-mportno-ekspornikh-operatsiy-v-perod-vonnogo-stanu (дата звернення: 02.02.2023).

ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК ІНСТИТУТИ ФІСКАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

В. В. РУДЕНКО, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ, м. Вінниця, Україна

Належне функціонування складових фіскального механізму регулювання інвестиційних процесів забезпечують інститути, які представляють інтереси держави та платників податків (інвесторів), а також забезпечують їх взаємодію та здійснюють вплив на процес формування, розподілу та використання фінансових ресурсів бюджету з метою реалізації фіскальної політики, спрямованої на розвиток країни, обумовлений реалізацією інвестиційної діяльності.

Інститути, які представляють інтереси платників податків (інвесторів), є громадськими об'єднаннями (організаціями), які стосуються сплати податків та сприяння інвестиціям. У законодавстві України громадські об'єднання визначаються як добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів [1].

У контексті функціонування фіскального механізму регулювання інвестиційних процесів громадські об'єднання здатні сприяти боротьбі з корупцією, захищати права професійних, галузевих асоціацій, сприяти інвестиційному розвитку через лобістську діяльність, проводити освітні та інформаційні кампанії для платників податків (інвесторів). Однак в Україні такі об'єднання не забезпечують у повній мірі взаємодію суспільства із державою, що обумовлено низкою внутрішніх і зовнішніх проблем. До внутрішніх проблем функціонування громадських організацій належать: недостатнє фінансування; недостатня співпраця із органами публічної влади та засобами масової інформації; недостатня забезпеченість обладнанням; недостатня співпраця із бізнесом; недостатня кількість кваліфікованого персоналу; конфлікти та хаотична діяльність громадських організацій; нечітко сформульована та визначена мета діяльності; невміле управління тощо [2, с.27]. Серед зовнішніх проблем організації діяльності громадських організацій виокремлюють: низьку зацікавленість діяльністю з боку органів публічної влади, засобів масової інформації, бізнесу та громадськості загалом; недосконале законодавче

забезпечення діяльності; високу конкуренцію за фінансові ресурси; неможливість продавати свої послуги; нескоординовану діяльність з іншими організаціями; несприятливу громадянську думку про їх функціонування тощо [2, с.28].

Варто зазначити, що процеси реформування інститутів, які представляють інтереси платників податків (інвесторів) практично зупинено. Так, у частині законодавчого регулювання діяльності останніх зміни відбулися у 2012 р. коли Закон України «Про об'єднання громадян» [3] було трансформовано у новий Закон України «Про громадські об'єднання», який запровадив європейські стандарти та підходи до діяльності громадських об'єднань [1]. Як зауважує Г. І. Калінічева, громадські організації самі не використовують повною мірою ті можливості, що їм надає законодавство, для налагодження тісної співпраці між владою і суспільством, адже це вимагає наявності в них відповідної інституційної спроможності, належних ресурсів і високого фахового рівня, тобто вирішення внутрішніх і зовнішніх проблем їх функціонування [4, с.99].

Таким чином, в найближчому майбутньому необхідно вирішити проблеми функціонування громадських об'єднань, адже вони як інструменти демократизації можуть виявитися найбільш ефективними в умовах трансформації фіскальної політики України, оскільки, з одного боку, дозволяють впорядкувати фіскальні відносини між державою і платниками податків (інвесторами), а, з іншого – завдяки достатньо високому ступеню свободи – забезпечують можливість постійно удосконалювати форми і методи владно-громадської співпраці в частині задіяння фіскального механізму регулювання інвестиційних процесів.

Література:

1. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. №4572-VI. Дата оновлення: 12.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 31.01.2023).
2. Стан розвитку організацій громадянського суспільства міста Києва: аналіт. звіт. Київ: Департамент суспільних комунікацій КМДА, 2020. 50 с.
3. Про об'єднання громадян: Закон України від 16.06.1992 р. №2460-XII. Втрата чинності: 01.01.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2460-12#Text> (дата звернення: 31.01.2023).
4. Калінічева Г.І. Діяльність громадських об'єднань як індикатор розвитку громадянського суспільства в Україні. *Історико-політичні студії*. 2013. №1. С. 95-102.

БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ РОБОТИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ ЕНЕРГОПОСТАЧАННЯ

О.М.САРАХМАН, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри облікових технологій та оподаткування

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Умови роботи фінансових установ залишаються складними: війна триває, а росія - агресор продовжує застосовувати тактику терору та руйнувати цивільну інфраструктуру нашої країни. Проте фінансовий сектор української економіки

працює злагоджено: клієнти мають безперешкодний доступ до власних коштів, платежі здійснюються вчасно.

Максимальна готовність банківської системи до безперебійної роботи у разі тривалого відключення електроенергії та чітке доведення цієї готовності до громадян є необхідною умовою збереження фінансової стабільності. Клієнти повинні знати, де вони можуть отримати свої кошти та необхідні їм фінансові послуги, професійну консультацію, підтримку, тепло та зв'язок [1].

Наразі НБУ визначив 725 чергових відділень банків, які працюють для клієнтів в умовах відсутності електроенергії. В першу чергу, до мережі увійшли відділення 14 системно важливих банків: А-банк, Sense bank (колишній Альфа-банк), Кредобанк, ОТП банк, Ощадбанк, Південний, Приватбанк, ПУМБ, Райффайзен банк, Таскомбанк, Укргазбанк, Укрексімбанк, Укрсиббанк та Універсалбанк [2].

Головне завдання банків - максимально підготуватися до ймовірних майбутніх і більш затяжних блекаутів, забезпечити якомога більшу кількість відділень резервним живленням з можливістю користування інтернетом, посилюють заходи безпеки для працівників відділень і громадян.

Ощадбанк визначив щонайменше 350 чергових відділень, де клієнти можуть отримати банківські послуги. Відділення забезпечені дизель - генераторами, паливом, а інтернет отримують через Starlink. Окрім цього, Ощадбанк скасував ліміти на зняття готівки з карток інших банків - до 50 тисяч гривень з однієї картки на добу, а у касах банку за день клієнт може отримати 100 тисяч гривень зі свого рахунку. Банківська установа продовжила дію платіжних карток, термін яких завершився чи спливає, до 31 березня 2023 року.

Державний Приватбанк визначив низку відділень, які продовжують роботу в умовах блекауту, вони забезпечені електрогенераторами та інтернетом. У банку постійно працюють над збільшенням кількості відділень, які можуть надавати послуги в автономному режимі, а деякі відділення визначені як Пункти незламності, до яких можна навідатися, навіть якщо не має потреби у банківській послугі.

УкрСиббанк використовує резервні канали живлення - генераторами оснащені понад 50% відділень. Банк визначив 40 чергових відділень, які забезпечені необхідним обладнанням і декількома каналами зв'язку [3].

Сьогодні працюють близько 35 чергових відділень Райффайзен банку по всій Україні. Діджитал - канали банку працюють стабільно, клієнти без жодного збою можуть користуватися інтернет - банкінгом - Raiffeisen Online та Raiffeisen Business Online. У банку клієнтам продовжили можливість користуватися платіжними картками, строк дії яких завершується.

Укргазбанк наразі відкрив 45 відділень, але планує 230. Клієнтам банку автоматично продовжено термін дії платіжних карток – на 180 днів від дати закінчення. Українці також можуть скористатися відділеннями банку як Пунктами незламності – зарядити телефони, зігрітись та під'єднатись до WI-FI.

У банку Південний наразі у 17 областях визначили 24 чергових відділення, які можуть працювати автономно. Регіональна мережа банку налічує 52 відділення – працюють 49 і з них 47 забезпечені генераторами і можуть

працювати у випадку блекауту. Банкомати банку забезпечені готівкою, служба підтримки працює 24/7.

ПУМБ продовжує стабільно обслуговувати клієнтів, попри обстріли та постійні відключення електроенергії. Усі дистанційні канали обслуговування працюють у звичайному режимі, операції проводяться 24/7. У банку закликають клієнтів за можливості більшість фінансових питань вирішувати в ПУМБ Online та ПУМБ Digital Business.

Sense bank визначив 51 опорне відділення, які можуть працювати в умовах повного блекауту, які забезпечені автономними джерелами енергії, резервними каналами зв'язку, безкоштовним Wi-Fi, а більшість необхідних операцій для зручності банк перевів в онлайн. Call-центр і чат банку працюють цілодобово[3].

Спільними зусиллями НБУ і банківських установ фінансовий сектор і надалі залишатиметься надійною опорою для своїх клієнтів та української економіки. Пріоритетом діяльності НБУ та системно важливих банків є реалізація ефективних заходів, які дозволять знизити ризик безперебійної роботи банківської системи в умовах тривалих відключень електроенергії.

Література:

1. В Україні впроваджують посилений план заходів для роботи банківської системи за умов тривалої відсутності електропостачання. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/215869_v-ukran-vprovadzhuuyut-posileniy-plan-zakhodv-dlya-roboti-bankvsko-sistemi-za-umov-trivalo-vdsutnost-elektropostacha (дата звернення: 06.12.2022)
2. НБУ і банки вживають заходів для безперервності роботи системи за відсутності електрики. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/11/24/694219/> (дата звернення: 24.11.2022)
3. Приват, Ощад, Укргаз, ПУМБ та інші: списки відділень банків, які працюють під час відключення світла. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/> (дата звернення: 18.01.2023)

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМА

О. І. УГОДНІКОВА, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельного господарства

Д. Є. ГЛУШЕНКО, студент

Харківський національний університет міського господарства імені

О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

Актуальність дослідження обумовлена як розвитком інноваційних технологій, які перетворюються на нові можливості для розвитку бізнесу, так і зростанням ролі інновацій в індустрії туризму. Сьогодні нові технології суттєво змінюють спосіб життя людини та проникають в кожен сферу життєдіяльності суспільства. Туризм та інноваційна діяльність тісно пов'язані. Конкретними прикладами цього зв'язку є використання в туризмі нових цифрових технологій: багатофункціональних мобільних пристроїв, штучного інтелекту, роботів, чат ботів, віртуальної та доповненої (VR/AR) реальності.

Причинами впровадження інноваційної діяльності в туризм є [1]:

- Зростання кількості пропозицій турпродуктів на будь-який смак туриста, що загострює конкуренцію між підприємствами та викликає бажання стати лідером на ринку туристичних послуг;
- Поява попиту на нові туристичні маршрути, що відрізняються від традиційних напрямків відпочинку;
- Технологічна революція, цифровізація, діджіталізація, розвиток маркетингу, науки, ІТ-сфери;
- Обставини непереборної сили: терористичні акти, екологічні катастрофи, економічна криза, епідемія, війна.

Як одна з найголовніших галузей економіки, туризм вимагає сучасних форм обслуговування туристів. Успішним прикладом запровадження інноваційного продукту в індустрії гостинності є поява такого напрямку туризму як віртуальний. Віртуальний туризм з'явився відносно недавно, в основному він формувався одночасно під впливом як розвитку інформаційних технологій, так і розповсюдження пандемії COVID-19 [2].

Дана інновація може бути застосована, як перед купівлею туристичного продукту, так і під час його використання. На початкових етапах циклу купівлі туристичного продукту віртуальна реальність дає можливість отримати широку інформацію про важливі фактори, які відіграють значну роль на етапі процесу прийняття рішень. Зазвичай, це відбувається в момент попереднього перегляду сайтів місць призначення та пам'яток, готелів, круїзів - як частина маркетингової стратегії. Технологія дозволяє потенційним гостям віртуально відвідувати номери та розглядати пропозиції, як у випадку з готелями таких мереж як Marriott, Hilton, InterContinental та Wyndham.

Віртуальна реальність пропонує туристам відвідати різноманітні пам'ятки, не покидаючи своєї домівки. Таким чином відбувається симуляція фактичного досвіду подорожей. За допомогою спеціальних технологій використовується створене комп'ютером 3D-середовище, яке називають «віртуальним середовищем». Створення 3D-середовища відбувається за допомогою таких пристроїв та ефектів [3]:

1. Спеціальні VR окуляри, що здатні симулювати різноманітний простір, даючи змогу туристу побачити будь-яку дестинацію «тут і зараз».
2. Комп'ютерні панорами у вигляді зображень, які мають ефект 3D та зроблені настільки об'ємно, що у туриста з'являється відчуття присутності в тому місці, яке зображено.
3. Віртуальні карти, за допомогою яких можна потрапити прямо на вулицю, переглядаючи будівлі, архітектурні об'єкти, пам'ятки такими, якими вони є в реальному житті.

Такий вид туризму може підійти різним групам населення, адже його основною перевагою є мінімальні витрати грошей і часу. VR-туризм підійде людям з обмеженими можливостями, незаміжнім жінкам, які не мають права відвідувати деякі мусульманські країни, або підліткам, які не можуть самотійно перетнути кордони держав.

Віртуальні подорожі особливо актуальними є для українців, на рідній землі яких ведуться бойові дії за збереження незалежності держави. Це може бути

чудовою можливістю побачити щось нове або доторкнутися до української історії, тим самим підняти патріотичну свідомість, відчутти психологічне розвантаження та надихнутися на реальну подорож в майбутньому.

Таким чином, впровадження інновацій у сфері туризму відбувається шляхом покращення вже існуючих туристичних продуктів, створення нових та удосконалення всіх видів послуг. Застосування таких інноваційних технологій, як віртуальна реальність, штучний інтелект, роботи, чат боти, нестандартні способи обслуговування клієнтів стає ключовим фактором економічного розвитку туристичних підприємств.

Література

1. Мізюк Б.М., Полотай Б.Я. Особливості запровадження інновацій у туристичній індустрії / *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Економічні науки. 2016. Вип.51. С.45-49.
2. Tourism Industry Needs Fundamental "Rethink" in Wake of COVID Pandemic. URL: <https://news.un.org/en/audio/2022/01/1109142> (дата звернення: 29.01.2023).
3. Virtual reality and modern tourism. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JTF-01-2020-0004/full/html#sec001> (дата звернення: 29.01.2023).

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ю. В. ФЕДОТОВА, канд. екон. наук, доцент, зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки,
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Повномасштабне вторгнення росії на територію України значно послабило вітчизняну економічну динаміку. Падіння ВВП за підсумками 2022 року оцінюється приблизно у 30,4%, при цьому передбачена похибка близько 2% у бік зменшення або зростання [1]. Величина цього показника, що є зрозумілим, є найгіршою за всю історію незалежності України, проте, і це варто відзначити, є кращим за песимістичні оцінки Світового банку, який прогнозував падіння ВВП на 45,1% у 2022 році.

Воєнний стан негативно позначився і на тенденціях розвитку міжнародної економічної діяльності України. Національна економіка є експортоорієнтованою. Більше третини ВВП нашої країни (а саме 34,1% у 2021 року) формується за рахунок надходжень від експортних операцій [2, с. 29 – 32].

За даними Державної служби статистики України, експорт товарів у 2022 році склав 44 148,8 млн доларів США (64,9% у порівнянні з 2021 роком), а імпорт – 55 273,5 млн доларів США (75,9% порівняно з 2021 роком) [3]. Таким чином, негативне сальдо склало 11 124,7 млн доларів. У свою чергу, у 2021 році його значення складало лише 4 770,8 млн доларів. Отже, коефіцієнт покриття експортом імпортних операцій склав 0,8, який на 0,13 нижче за 2021 рік.

Аналізуючи товарну складову експорту, виділимо наступні тенденції. Станом на 2021 рік перше місце серед експортних категорій товарів займали чорні метали. Внаслідок суттєвого впливу бойових дій на підприємства металургії (скорочення експорту цієї продукції відбулося на 54%) у 2022 році пріоритети експорту змінилися на користь зернових культур.

Окрім металургійної промисловості, зазнали скорочення такі сектори, як: хімічна промисловість (на 51%), машинобудування (на 18%), виробництво меблів (на 18%), аграрна та харчова продукція (на 11%), одяг та взуття – на 10% [4].

Інтенсифікація торгівлі зерновими культурами пов'язана з деблокадою українських портів із серпня 2022 року. Після цього частка аграрної та харчової складової у загальній величині експорту склала 46% у порівнянні з попереднім періодом (36%). Практично 80% експорту цієї продукції складають зернові та олійні культури. Крім цього, збільшується експорт молочної продукції, продуктів переробки овочів, кондитерські вироби, готові м'ясні вироби та борошно.

Існує проблема неможливості забезпечення виробництва належних обсягів металургійної продукції через руйнування металургійних комбінатів і заводів (ПрАТ «Металургійний комбінат «Азовсталь», Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча). Внаслідок руйнувань станом на кінець травня 2022 року обсяги виробництва металургійної продукції не досягли 20% від рівня попереднього року.

На світовому ринку різке збільшення вартості енергетичних ресурсів у країнах ЄС змусило підприємства європейської металургійної промисловості змінити орієнтири на імпорту більш дешевої сталі з азіатських країн. Цьому сприяв також торговельний режим Європейського Союзу, за яким імпортні квоти і мита не поширюються на сталеві напівфабрикати. Відзначається витіснення росії із світових ринків алюмінію, нікелю, міді, паладію, пов'язане з відсутністю бажання західних виробничих центрів купувати російський метал за новими угодами.

Проаналізуємо географічну структуру експорту. У 2021 році лідером серед торговельних партнерів України був Китай, до якого екпортувалися залізна руда, металургійна продукція, кукурудза, ячмінь та соняшникова олія. Однак у 2022 році Китай займає лише 4 позицію у рейтингу імпортерів української продукції. Причинами цієї негативної тенденції стати детально описані вище складнощі із логістикою агрокультур та значні втрати у металургійному секторі України.

Перші позиції рейтингу сьогодні займають Польща та Румунія – приблизно 23% експорту. Слід також додати, що ще у 2021 році у п'ятірку лідерів за обсягом обсягу з України входила росія. А вже наприкінці вересня 2022 року Уряд України повністю заборонив експорт товарів до неї.

Частка ЄС сьогодні складає 62%, поза її межами є наступні дані: скорочення частки Азії з 32% до 22%, країн СНД – з 13% до 6%, Африки – з 9 до 5%, Америки – з 4 до 3%. Збільшення українського експорту до країн ЄС пояснюється скасуванням торговельних обмежень і дає можливість українській продукції конкурувати на рівних позиціях із продукцією інших європейських

країн, що є вагомим важелем підтримки економіки України і суттєво сприяє євроінтеграції.

Отже, загальна негативна динаміка зовнішньої торгівлі пояснюється наслідками бойових дій в Україні, надмірним інфляційним тиском всередині країни та закордоном, а також ситуацією на зовнішніх ринках товарів, які становили суттєву частку українського експорту. Однак у той же час очевидним є прискорення євроінтеграційного руху, зміцнення торговельних зв'язків із країнами ЄС, що відображає загальний стратегічний курс України.

Література:

1. Найгірший результат за всю незалежність, але кращий за прогнози: Мінекономіки оцінило падіння ВВП у 2022 році : Слово і діло: аналітичний портал URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/05/novyna/ekonomika/najhirshyj-rezultat-vsyu-nezalezhnist-krashhyj-prohnozy-minekonomiky-oczynulo-padinnya-vvp-2022-goczi> (дата звернення: 01.02.2023).
2. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрями забезпечення стійкості : науково-аналітичне видання / наук. Ред. Сторонянська І.З. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». 2022. 70 с.
3. Державна служба статистики України : офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.02.2023).
4. Гвоздьова О. Експорт з України під час війни: як змінилась структура поставок української продукції за кордон. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692959/> (дата звернення: 01.02.2023).

РЕІНЖИНІРИНГ ОДИН ІЗ ЕФЕКТИВНИХ МЕТОДІВ УДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

Р. К. ШУРПЕНКОВА, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри облікових технологій та оподаткування

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Реінжиніринг бізнес-процесів — це набір методів та інструментів, розроблених для радикального покращення ключових показників ефективності діяльності підприємства шляхом моделювання, аналізу та реінжинірингу існуючих бізнес-процесів. Цей підхід забезпечує новий погляд на цілі процесу, повністю ігноруючи існуючий процес і організаційну структуру підприємства [1, с. 172-174].

Метою реінжинірингу бізнес-процесів є цілісне, системне моделювання і реорганізація матеріальних, фінансових та інформаційних потоків, направлена на спрощення організаційної структури, перерозподіл і мінімізацію використання різних ресурсів, скорочення термінів реалізації потреб клієнтів, підвищення якості їхнього обслуговування [2, с.47].

Визначення реінжинірингу бізнес-процесів містить в собі три ключові характеристики: істотне покращення, радикальне перепроєктування та бізнес-процес. Саме розкриття змісту цих ключових слів приводить до розуміння суті реінжинірингу.

Істотне поліпшення — це не просто підвищення певного параметру підприємства або покращання роботи окремої ланки підприємства на визначений

відсоток. Це якісний перехід до нового рівня ефективності бізнесу, здійснення прориву. Критерій реінжинірингу — разючий прорив в ефективності функціонування.

Радикальне перетворення означає звернення до першопричин речей. Тобто реінжиніринг — не поліпшення існуючого положення речей, не проведення косметичних заходів та часткових змін, не перетасування вже існуючих систем функціонування підприємства. Це відмова від того, що було раніше, новий винахід того, як робота повинна бути виконана.

Третє ключове слово у визначенні — «бізнес-процес», під яким розуміють групу взаємозалежних завдань, що спільно створюють цінність для споживача. Споживача не цікавить, яким чином всередині підприємства організовано виконання тих або інших завдань та робіт, — для нього важлива тільки та цінність, яку він одержує у вигляді продукту і послуг підприємства. На традиційному підприємстві процеси, проходячи через численні організаційні підрозділи, — фрагментовані, приховані і по суті некеровані. Проте процеси є першоосною підприємства, засобом створення цінності для споживачів [3].

Реінжиніринг бізнес-процесів передбачає вирішення наступних завдань:

- визначення оптимальної послідовності виконуваних функцій, що скорочує цикл виробництва і реалізації товарів і послуг, обслуговування споживачів, внаслідок чого збільшують оборотність капіталу та зростають усі економічні показники підприємства;
- оптимізація використання ресурсів у різних бізнес-процесах, у результаті чого мінімізують виробничо-обігові витрати та забезпечують оптимальну координацію різними видами діяльності;
- створення адаптивних бізнес-процесів, спрямованих на швидку адаптацію до потреб кінцевих споживачів продукції, технологій виробництва, змін у поведінці конкурентів на ринку та відповідно покращення якості обслуговування клієнтів в умовах динамічного зовнішнього середовища;
- визначення раціональних схем взаємодії з партнерами та клієнтами і, як наслідок, зростання прибутку, оптимізація фінансових потоків .

Отже, реінжиніринг бізнес-процесів – складний процес, який потребує часу та зусиль від усього підприємства. Реінжиніринг є одним із ефективних методів удосконалення бізнес-процесів в управлінні процесами, оскільки забезпечує десятикратне підвищення ефективності та виводить підприємство, яке його впроваджує, на принципово новий рівень розвитку [4, с.283-285].

В умовах проведення радикальних змін в економіці існує гостра необхідність у нових інструментах і методах, спроможних допомогти підприємницьким структурам стати більш ефективними. При цьому центральними факторами успіху стають процеси перебудови та реорганізації бізнес-процесів підприємства. Реінжиніринг спрямований на перепроєктування бізнес-процесів для досягнення радикального поліпшення діяльності підприємства, є одним з найсучасніших інструментів такого типу.

Література:

1. Шурпенкова Р. К., Сарахман О. М. Проведення реінжинірингу бізнес-процесів на підприємстві. Трансформація бухгалтерського обліку, аналізу та контролю в умовах соціально – економічних викликів: матеріали Міжнародного круглого столу, 28 травня 2021 р. Том 1. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. с. 172-174.
2. Гриненко В. В. Конспект лекцій з курсу «Управління та удосконалення бізнес-процесів» (для студентів усіх форм навчання спеціальності 073 – Менеджмент) / В. В. Гриненко; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 147 с.
3. Організаційний розвиток підприємства. Реінжиніринг бізнес-процесів: зміст та основна характеристика. URL: <https://library.if.ua/book/28/1898.html> (дата звернення: 17.01.2023).
4. Шурпенкова Р.К. Методологічні підходи до проведення реінжинірингу бізнес-процесів підприємства. Вплив обліку та фінансів на розвиток економічних процесів: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Берегове, 15 червня 2022 р.). Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2022. С. 283-285.

ТЕНДЕНЦІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

А. І. МАРЕНИЧ, канд. екон. наук, доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу

В. О. БІЛИК, здобувач вищої освіти

Черкаський державний бізнес-коледж, м. Черкаси, Україна

Розвиток малого та середнього бізнесу є важливим і необхідним для України, оскільки він складає основу економіки нашої держави. Малий і середній бізнес відіграють важливі функції, зокрема сприяють тому, щоб створювались нові робочі місця, відбувалось зростання валового внутрішнього продукту, крім того, стимулюють розвиток конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу економіки. В умовах пандемії та воєнного стану даний сектор економіки переживає нелегкі часи, тому для підтримки підприємств слід вживати необхідних заходів, а також аналізувати розвиток [4].

В сучасних реаліях, суб'єкти малого та середнього бізнесу (юридичні особи та фізичні особи-підприємці) стикаються з рядом проблем. Найбільшою перешкодою для ведення бізнесу в Україні є нестабільна політична ситуація. Підприємствам малого і середнього бізнесу важко працювати та здійснювати планування власної діяльності в середовищі, де державна політика часто є складною та непередбачуваною, а бізнес-вимоги постійно змінюються. Така ситуація виснажує малі та середні підприємства, а також, стримує їх зростання [6, с. 340].

Ще однією істотною проблемою для малого та середнього бізнесу України є несприятливі економічні умови. В умовах воєнного стану та економічного спаду купівельна спроможність населення України знизилася, а отже, зменшився попит на товари та послуги малих і середніх підприємств. Таким чином, їхні прибутки впали, а з ними – шанси підприємств вижити на ринку [6, с. 340].

З початку військової агресії загальні прямі збитки малого та середнього бізнесу оцінюють у 80 мільярдів доларів. А їхня оцінка скорочення ВВП України у 2022 році через зниження ділової активності становить 21%. Тільки 17% підприємців сподіваються принаймні зберегти обсяги продажів по відношенню до 2021 року. Доступ до фінансування залишається основною потребою бізнесу. Також важливо утримувати ключових співробітників для ведення бізнесу [1].

Станом на листопад 2022 р. «Індекс активності бізнесу UBI (Ukrainian Business Index) становив 30 (зі 100 можливих). Якщо порівнювати з літніми місяцями, то можемо спостерігати, що тенденція покращилась, проте порівняно з вереснем, дещо погіршилась. Позитивним відкриттям є те, що бізнес повертає скорочених працівників. Тому поступово управлінці відновлюють бізнес-процеси, таким чином, створюючи нові робочі місця, але все ще не можуть повернутись до звичних способів планування та керування власними проектами [3].

Держава зацікавлена у тому, щоб зберегти фінансову стійкість, тому розробила чимало програм, які допомагають зберегти бізнес, робочі місця та підтримати економіку України. Визначені програми полягають:

1. У компенсації за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб;
2. У тимчасовому переміщенні підприємств з регіонів, що постраждали під час війни;
3. В єдиній платформі цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу;
4. У повному огляді ініціатив щодо релокейту підприємств;
5. У запуску урядом проекту «Робота»;
6. В експорті в умовах війни;
7. У фінансуванні українських експортерів;
8. В чеклісті для рестарту бізнесу [5].

Задля розвитку малого та середнього бізнесу, державі варто зосередити увагу на реалізації таких напрямів та інструментів, зокрема на:

- врегулюванні законодавчих прогалів та лібералізації розвитку сектору малого та середнього бізнесу шляхом продовження впровадження практик електронного урядування, мінімізації регуляторного та фіскального тиску на суб'єктів малого та середнього бізнесу, гармонізації законодавства з міжнародно-правовими нормами, розробленні та реалізації дорожніх карт розвитку пріоритетних галузей малого та середнього бізнесу;
- спрощенні доступу та розширенні джерел фінансування у процесі відбудови суб'єктів малого та середнього бізнесу, завдяки наданню грантової підтримки та пільгового кредитування для стабілізації їх стану, створенні умов для забезпечення інноваційного зростання та цифровізації, кредитуванні, гарантуванні та страхуванні експортних операцій тощо;
- формуванні інфраструктурної основи для економічного відродження сектору малого та середнього бізнесу шляхом розбудови індустріальних парків, фондів розвитку інновацій, трансферу та комерціалізації технологій, формуванні локальних виробничих систем, розвитку торгових представництв в інших країнах, проведенні тренінгів, конференцій, розвитку міжнародного партнерства, цифрової трансформації бізнесу тощо [2].

Отже, в умовах воєнного стану для стабілізації економіки держави, роль малого і середнього бізнесу є надзвичайно важливою. Оскільки, саме малий і середній бізнес є соціальною базою економічних реформ, яка здійснює забезпечення стабільності суспільства, сприяє розвитку людського капіталу та ін. Тому, в час військової агресії та у поствоєнний період максимальну підтримку і сприяння розвитку слід проявляти саме до підприємств малого бізнесу.

Література:

1. Втрати малого та середнього бізнесу з початку війни в Україні. 2022. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/vtrati-malogo-ta-serednogo-biznesu-z-pocatku-vijni-ocinuutsav-80-milardiv>. (дата звернення 28.01.2023).
2. Дикань В., Фролова, Н. (2022). Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час. *Економіка та суспільство*, (38). URL <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-56> (дата звернення 28.01.2023).
3. З чистого аркуша: помилки бізнесу, що мають лишитись у 2022. URL: <https://mind.ua/openmind/20251810-z-chistogo-arkusha-pomilki-biznesu-shcho-mayut-lishitis-u-2022>.(дата звернення 28.01.2023).
4. Ливдар М., Валігура Н. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. С. 168–176.
5. Підтримка бізнесу в умовах війни. Дія. Бізнес – Головна сторінка. URL: <https://business.dia.gov.ua/wartime>.(дата звернення 28.01.2023).
6. Семчук І. В. Проблеми малого та середнього бізнесу / І. В. Семчук. *Вісник Вінницького навчально-наукового інституту економіки*. 2017. С. 339–342.

RESEARCH OF THE PROFESSIONAL ENVIRONMENT OF PUBLIC AUTHORITIES AND LOCAL SELF-GOVERNMENT INSTITUTIONS IN THE AREA OF COMMUNICATION WITH DESIGN AND CONSTRUCTION ORGANIZATIONS

O. OSTROHLIAD, Assistant of the Department of Management and Public Administration
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

Organizational and consulting support of the system of works related to the creation of a construction object by providing engineering and consulting services in construction related to the procurement of goods, works on the development of project documentation, construction works, construction services, contractual relations, organization of construction production and management of construction projects, control of quantitative and qualitative indicators of construction works, improvement of project documentation, risk management arising in the process

In order to provide institutional institutions for municipal consulting, it is advisable to select basic institutions based on which the consulting system will be built. It is proposed that the basic institutions should be the city council and, accordingly, the city executive committee as an institution that carries out organizational measures for the implementation of the municipal consulting system.

The Constitution of Ukraine stipulates that "self-government is the right of a territorial community - residents of a village or a voluntary association of residents of

several villages, a village and a city - to independently resolve issues of local importance within the framework of the Constitution and laws of Ukraine" [1].

By the average number of square meters of living space per person, Ukraine ranks last among European countries. The highest rates are in the developed EU countries of Great Britain, Sweden, and Germany [2]. For analysis, this indicator was also determined by the countries of the former Soviet Union, because most of the housing stock of Ukraine was built in the Soviet period. Among the countries for comparison was Moldova, as well as Armenia.

The implementation of the construction site depends on the inflow of investments, because the main form of financing the construction site is the joint investment of shareholders or financing by one customer of contractors and subcontractors. Due to the financial, economic and political instability in the country, foreign investments from international companies in the Ukrainian construction market are insignificant. The main investments in construction are made at the expense of the share of future property owners or entirely at the expense of the client. Consequently, low incomes and lack of state and municipal construction support programs hinder the development of the construction industry.

The European experience of public-private partnership shows the high relevance of transferring the processes of state regulation of the construction industry to municipal consulting as a form of regulation of construction processes through independent consulting institutions.

Thus, the concept of municipal consulting, which came to the domestic market from the European consulting system, is underdeveloped in Ukraine. The practice of local governments does not allow identifying specific examples of providing such services to construction companies. There is no clear apparatus of public and municipal consulting processes formed at the legislative level. Although, defining the problems of development of the construction industry and implementation of construction projects, the relevance of municipal consulting in the construction market, the imbalance between the demand for consulting services of local governments and the supply of these services from local authorities is determined. One of the main problems in the development of municipal consulting is outdated information systems, which are the basis for the provision of public and municipal services. However, such centers are not directly related to the implementation of construction projects, so they cannot be used as elements of the implementation of the municipal consulting system. Today, local governments and state authorities mostly use information as a source of statistical data and results of their processing at the level of their accumulation.

Literature:

1. Constitution of Ukraine: official text: [adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996, as amended by the Law of Ukraine of December 8, 2004: as of January 1, 2006]. K.: Ministry of Justice of Ukraine, 2006. 124 p.

2. Municipal consulting in Ukraine: current state and prospects / G.A. Mishenina, O.Y. Goryainova. Modern management and economic development. Economics and management in crisis: materials of the permanent international scientific and practical Internet conference, March 1 - August 31, 2014. Sumy: Sumy State University, 2014.

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИЗИКУ ТА НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Д.О. ОМЕЛЯНЕНКО, аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

Підґрунтям для стійкого функціонування та стабільного розвитку підприємства має бути збільшення його прибутковості, конкурентоспроможність, платоспроможність. Ці головні маркери спроможності підприємства до розвитку безпосередньо залежать від взаємоузгодженої та взаємопов'язаної діяльності усіх відділів підприємства, ефективність їх взаємозв'язку досягається за умов створення та реалізації на практиці господарювання ефективної системи економічного управління підприємством. Розглянемо саме важливі принципи управління активами під час невизначеності та ризику у діяльності.

Управління активами має відповідати певним вимогам, які мають вплив на сам менеджмент і повинні виконуватися на кожному етапі. Необхідно визначити наступні найважливіші принципи управління активами [1]:

1. Управління активами має ґрунтуватися на методах оцінки економічних процесів, явищ і результатів діяльності в країні, тобто в процесі управління слід враховувати відповідність національної економічної, соціальної, екологічної та міжнародної політики та законодавства.

2. Управління має бути науковим, тобто відповідно до положень діалектичної теорії пізнання, враховувати вимоги закону економічного розвитку, використовувати результати та передовий досвід НТП, новітні методи економічних досліджень.

3. Управління має бути комплексним. Складність управління вимагає охоплення всіх ланок і сторін діяльності, комплексного вивчення причинно-наслідкових зв'язків у банківській діяльності.

4. Однією з вимог управління є забезпечення системного підходу, який розглядає кожен об'єкт дослідження як складну динамічну систему, що складається з багатьох елементів, які певним чином пов'язані один з одним і із зовнішнім середовищем. При дослідженні кожного об'єкта слід враховувати всі внутрішні і зовнішні зв'язки, взаємозалежність і взаємозалежність окремих його елементів.

5. Управління активами має бути об'єктивним, конкретним і точним. Воно має ґрунтуватися на достовірній, перевіреній інформації, що правдиво відображає об'єктивну дійсність, і має бути укладено шляхом точних аналітичних розрахунків. Відповідно до цієї вимоги процес збору та обробки інформації потребує постійного вдосконалення для підвищення точності та надійності розрахунків [2].

6. Керівництво зобов'язане з ініціативою активно впливати на процес і результати діяльності підприємства, своєчасно виявляти недоліки, помилки та упущення в роботі.

7. Об'єднання стратегічного (перспективного) і тактичного (поточного) планування означає узгодженість тактичного планування зі стратегічними цілями для забезпечення безперервності пов'язаних процесів.

8. Управління має бути оперативним. Під своєчасністю розуміється здатність швидко і чітко оцінювати ситуацію, приймати управлінські рішення і втілювати їх у життя.

9. Менеджмент повинен бути ефективним, тобто витрати на утримання менеджерів повинні мати багаторазовий ефект [3].

Відповідно до принципів менеджменту, для того, щоб ефективно управляти активами підприємства, необхідно виконати наступні умови: відповідна інформаційна база, яка має бути достатньою та надійною, щоб дозволити ретельний аналіз з метою управління впливом; організація та облік капіталу та капіталу забезпечують єдині методологічні принципи, ефективність управлінських рішень забезпечує прозорість інформаційної бази, що є особливо важливим [4].

Процес управління активами підприємства ускладнюється частими змінами умов діяльності суб'єктів господарювання та необхідністю своєчасного прийняття рішень. Нестабільність податкового законодавства, наслідки фінансової кризи, низька платіжна дисципліна, що призводить до недостатності обігових коштів суб'єктів господарювання, що в багатьох випадках може призвести до банкрутства.

Таким чином, активи компанії представляють досить складний і туманний економічний клас. Тому завдання управління ними є, з одного боку, цікавою науковою проблемою, вирішення якої потребує розробки спеціальних методів і способів, а з іншого боку, вони мають важливі прикладні властивості. Принципи управління активами допомагають керувати процесом і важливі в ситуаціях ризику та невизначеності.

Література:

- 1.Серік Ю. В. Управління оборотними активами підприємства. *Менеджмент, теорія та практика*. 2013. №4. С. 70-75.
- 2.Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій. *Видавництво Либідь*. 1993. 247 с.
- 3.Тарасюк Д. С. Проблеми та перспективи стратегічного управління нематеріальними активами. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=13> (дата звернення 27.01.2023).
- 4.Чернишов О. В. Фінансова діагностика як система забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Вісник Харківського національного економічного університету*. 2012. № 3. С. 69-78.

ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ З УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТУВАННЯМ ПІДПРИЄМСТВА ПРИ НЕСТАЦІОНАРНИХ ПОРТФЕЛЯХ ЗАМОВЛЕНЬ

І. В. ТЕРЕЩУК, викладач кафедри математичних дисциплін та інноваційного проектування
ПВНЗ Європейський університет, м. Пирятин, Україна

В сучасних економічних умовах України більшість підприємств групи «А» працюють в умовах невизначеності за нестабільним портфелем замовлень (ПЗ). При зміні позицій ПЗ керівництво підприємства стикається з необхідністю вирішення наступних завдань: прийняття рішень щодо оперативного планування та перепланування виробництва, що забезпечують максимум доходу від

виробництва продукції; розподіл коштів таким чином, щоб забезпечити грошима виконання портфеля замовлень на плановий період місяць.

Постановка задач дослідження. Поставити та формалізувати задачі оперативного управління системи бюджетування на кожен день для кожного із трьох рівнів. Розробити блок-схему алгоритму автоматичного режиму оперативного керування трирівневою СППР бюджетування. Для досягнення поставленої мети необхідно: виконати постановку та формалізацію задачі управління для кожного із трьох рівнів системи; розробити блок-схему алгоритму автоматичного режиму оперативного управління, реалізованого на всіх рівнях, з ідентифікатором у контурі управління.

1. Постановка задачі управління. Необхідно представити множину вхідних, вихідних, керуючих та змінних стану задачі управління для кожного з трьох рівнів системи; визначити критерії оптимальності та обмеження задачі; визначити чисельні методи розв'язання задач системи.

Дослідження бюджетної структури підприємства групи «А» [1] дозволило виділити три рівні управління (перший рівень – операційні бюджети, другий рівень – функціональні бюджети, третій рівень – підсумкові бюджети). Процес оперативного управління відбувається від першого рівня до третього.

Аналіз показників об'єкта управління [3] показав, що показники виробничої програми, отримані при класифікації змінних в задачі управління залежать від часу.

Відповідно до задачі планування третього рівня на місяць [2], фізична постановка задачі управління 3-го рівня на кожен день має вигляд: визначити значення показників кредиту, інвестицій та фінансового забезпечення виробництва, при яких сальдо підприємства буде мінімальним.

Наприклад, формальна постановка задачі управління 3-го рівня на n -й день має вигляд:

$$I_{3n} = y_n(\rho_{bn}(t), v_{bn}(t), n_{un}(t), y_{2n}^+(t), y_{2n}^-(t), y_{31,n}(t), y_{32,n}(t), \phi_k) \rightarrow \min_{U_{3n}}, \quad (1)$$

де $U_{3n} = \{\rho_b(t_n), y_2^+(t_n), y_2^-(t_n), y_{31}(t_n), y_{32}(t_n)\}$ - множина керуючих змінних третього рівня, ϕ_k - параметри функціоналу.

Екстремуми функціоналів знаходяться за допомогою методу динамічного програмування. Отримані значення змінних для всіх трьох рівнів є підставою для задачі перепланування на наступні дні місяця таким чином, щоб виконати портфель замовлень.

Формальні постановки задач лежать в основі алгоритму автоматизованої системи управління бюджетуванням для кожного із трьох рівнів.

2. Алгоритм формування керуючих рішень СППР бюджетування. Дослідження суб'єктів процесу бюджетування [3] дозволило визначити користувачів системи для кожного із трьох рівнів (ЛПР).

Отже, виходячи з рішень задач управління система формує рекомендації ЛПР з управління підприємством, які можуть прийняти або внести свої зміни. В останньому випадку здійснюється прогноз показників виробничої програми на

кожному з трьох рівнів системи та ЛПР одержують оцінку ефективності прийнятих рішень.

Отриманий алгоритм виступає у ролі механізму під час побудови функціональної структури СППР бюджетування. Надалі необхідно подати оптимальні рішення трирівневої системи управління, отримані при чисельному дослідженні розроблених алгоритмів автоматизованої системи управління при дослідній експлуатації.

Висновки. Наукова новизна полягає у запропонованому підході до управління процесом бюджетування, який має універсальний характер та може бути застосований для будь-якого підприємства групи «А», що функціонує в умовах сучасних нестационарних процесів економіки.

Рекомендації, вироблені системою, дозволяють керівництву в оперативному режимі у разі нових чи відмов від вже зроблених замовлень приймати рішення з управління підприємством, щоб забезпечити виконання позицій портфеля замовлень із мінімальним сальдо наприкінці планового періоду.

Література:

1. Терещук І. В. Задачі бюджетування в управлінні фінансовою діяльністю підприємства. *Системний аналіз, управління та інформаційні технології*. Харків: НТУ «ХП», 2013. Вип. 2 (976). С. 149-158.

2. Терещук І. В. Логіко-формальні моделі бюджетування на верхньому рівні керування. *Системи обробки інформації*. Харків: ХУПС, 2013. Вип. 7(114). С. 148-151.

3. Терещук І. В. Динамічний прогноз ухвалення рішень при управлінні бюджетом підприємства. *Інформаційні системи та технології: Матеріали 2-ї Міжнародної науково-технічної конференції*. Харків: НТМТ, 2013. С. 131-133.

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: СУТНІСТЬ ТА ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ

ЧЖАН ЦУН, аспірант

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

Соціальне підприємництво виникло порівняно недавно, його становлення почалося після кризи 20-30-х рр., коли зросла необхідність стабілізації економіки ряду держав Європи та США шляхом зниження розміру федерального уряду та скорочення його бюджету. Відповідальність за багато соціальних послуг тим самим була перекладена на регіони, при цьому численні НКО втратили своє головне джерело фінансування, і в умовах попиту, що зріс, на їх послуги виявилися змушені шукати заробіток. Це призвело до створення нестандартних організацій – соціальних підприємств.

Відправною точкою став небажаний соціальний порядок, що утворився, коли стійкі проблеми «соціального порядку», такі як застійне безробіття, соціальна виключність інвалідів, екологічні проблеми, не знаходять рішення ні в

приватному секторі, ні в державних структурах. Розглянемо основні етапи його становлення.

Етап 1. На початку XIX ст. перші організації, що перетворюють соціальне життя, знаходилися серед церков і пов'язаних з ними груп, фермерських організацій, торгових асоціацій, професійних товариств, громадських організацій, а також всіляких клубів, які мали слабкий вплив на загальний економічний розвиток.

Етап 2. Кінець XIX – до 20-30-х років. XX ст. Початок економічної кооперації та звернення до питань соціалізації економіки. Організації мають індивідуальний характер. Самі засновники здійснюють управління з метою вирішення своїх соціальних проблем.

Етап 3. 30-ті – 80-ті рр. XX ст. Відзначається загальним усвідомленням суспільних вад існуючих систем. Розвитком ДПП та появою сучасних соціальних організацій на базі місцевих спільнот.

Першою знаковою особистістю, яка пропагує ідеї соціального підприємництва на рівні держави, можна вважати Майкла Янга. У 1954 році він створив Інститут вивчення співтовариств, основною метою якого була підтримка соціальних організацій та соціальних ініціатив. Ще одним відомим дослідником даної проблематики є родоначальник теорії соціальної відповідальності бізнесу, лауреат Нобелівської премії миру Мухаммад Юнус. 1976 року в Бангладеш він заснував Grameen Bank, який надавав мікрокредити бідним громадянам для досягнення економічної самодостатності через самозайнятість. Ця модель надалі була впроваджена у 58 країнах світу.

Етап 4. З 80-х років. XX ст. Характеризується зростанням некомерційних організацій, виникненням нового третього сектора економіки – цивільного, юридичним закріпленням діяльності соціальних підприємців.

Соціальне підприємництво – порівняно новий вид підприємницької діяльності. Від комерційної діяльності воно відрізняється орієнтацією на соціальні зміни і вирішенням конкретної соціальної проблеми, більшість прибутку прямує в розвитку підприємства, від некомерційної – бізнес-комерційним характером своєї діяльності.

До основних характеристик соціальних підприємств можна віднести наступні. По-перше, соціальне підприємництво може здійснюватися комерційними та НКО. По-друге, це економічна діяльність, яка генерує більшу частину своїх доходів за рахунок продажу власних товарів та послуг. По-третє, мета діяльності підприємства – це вирішення чи пом'якшення соціальних та екологічних проблем. По-четверте, для досягнення цих цілей підприємство реінвестує більшу частину свого прибутку назад у своє підприємство або на підтримку громадських ініціатив та організацій. Крім того, для такого підприємства характерна прозорість операцій та звітність щодо впливу наданого соціального ефекту.

Соціальне підприємництвом можна визначити як економічну діяльність, ініційовану для вирішення соціальної або екологічної проблеми, що характеризується фінансовою життєздатністю, реінвестицією коштів, використанням незатребуваних раніше ресурсів, переслідує зміни у житті суспільства.

ЗМІНИ У ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОЧІКУВАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Т. С. ГАЛЮК, магістр з менеджменту та адміністрування,
*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Війна стала викликом для України, для її народу, для політичної та економічної систем держави.

Природно, що бізнес відчув на собі усі результати невизначеності сьогоденної ситуації. Не всі підприємства втримались на плаву. Багато згорнули діяльність. Однак, велика частина бізнес-структур продовжують роботу, адаптуючись до ситуації.

Результати опитування МСБ у рамках Unlimit Ukraine ЕВА демонструють наступне [1]:

- 13 % компаній повноцінно ведуть бізнес;
- 42 % - перебувають у «замороженому» стані;
- 13 % - перемістили свою роботу в інтернет-простір;
- 14 % - обмежили географічну розповсюдженість діяльності;
- 31 % - перебувають «на паузі», очікують слушних часів для відновлення діяльності;
- 4 % - припинили бізнес повністю без очікування на відновлення.

Близько 19 % підприємств здійснили релокацію [2]. З них:

- продовжують працювати в Україні - 10,4 % ;
- працюють переважно в Україні – 3,8 %;
- працюють переважно за кордоном – 0,5 %;
- працюють повністю за кордоном – 0,6 %.

Дослідження, проведене Європейською Бізнес Асоціацією, дозволило виділити основні виклики, які стоять сьогодні перед бізнесом. Основними з них є наступні [1]:

- більша частина ВВП забезпечувалась містами, які сьогодні звать «гарячими точками» - Харковом, Києвом, Миколаєвом, Маріуполем. Військова ситуація не дозволяє проводити бізнес належним чином - зберігається загроза життю, інфраструктура знищена або пошкоджена, проблеми з електрикою та зв'язком;

- неналежна робота логістики, що є результатом закриття портів, завантаженості прикордонних пунктів, доріг тощо;

- наслідком вимушеної евакуації людей є витрати часу на облаштування на новому місці, щоб у безпечних умовах продовжити роботу;

- зміна споживацького попиту – населення купує продукти та товари першої необхідності;

- розрив господарських зв'язків, у тому числі і з країною-агресором.

Очікування бізнесу від діяльності за 2022 рік були на рівні половини (63%) від результатів попереднього року [3]. Показник вселяє оптимізм. У червні 2022 року результати опитування власників бізнесу демонстрували очікування на рівні 48% від результатів 2021 року [2]. Позитивна динаміка показника очікувань є результатом поступового відновлення бізнесу. Про це свідчить Ukrainian Business Index, який становить 33,9 [3].

До очікувань бізнесу в плані допомоги від уряду держави більшість виділяє два основних аспекти:

1. Майже 59 % підприємців вбачають пріоритетним завданням уряду проведення податкової реформи, яка спростить ведення діяльності.

2. Близько 34 % представників бізнесу до основних завдань уряду відносять забезпечення прискорення руху товарів через митницю та дотримання повного мораторію на перевірки бізнесу.

Український бізнес показує, що він сильний і може адаптуватись до умов війни. Однак, для цього потрібні як внутрішні зусилля підприємств у вигляді належної роботи керівного складу, так і зовнішня підтримка з боку уряду держави. Багато роботи в цьому плані зроблено, багато чекає попереду. Практики і науковці спільно докладатимуть максимум зусиль, щоб забезпечити належну основу для підтримки бізнесу та його подальшого розвитку.

Література

1. Вижити та перемогти: бізнес під час війни. URL: <https://blog.keycrm.app/uk/vizhiti-ta-peremogti-biznes-pid-chas-vijni/> (дата звернення 18.01.2023)

2. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. URL: <https://cid.center/the-state-and-needs-of-business-in-wartime-survey-results/> (дата звернення 20.01.2023)

3. Стан і потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування в листопаді 2022 року. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna-v-listopadi-2022-roku> (дата звернення 21.01.2023)

PROSPECTS OF PUBLIC RELATIONS IN GOVERNMENT ADMINISTRATION

A. BELEVTSOVA, student

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

The appearance and development of public relations in Ukraine, their formation as one of the factors of the political process is a natural consequence of the development of democratic institutions. Establishing dialogue and partnership relations between political government and civil society institutions is one of the key tasks of Ukrainian statehood. The basis of the functioning of the mechanisms of interaction between political institutions and the public is the provision of prepared information by these institutions through officials. The effectiveness of the functioning of government and

administration is increasingly determined by their ability to respond flexibly to events, to bring an innovative mechanism for continuous improvement of political governance in accordance with the goals and objectives of civil society.

The main objective of improving the performance of executive authorities through the introduction of ICT is to improve the performance of state and local authorities by providing a unified model for storing various data and document flow. Moreover, it is planned to further develop and connect to the ICT system the executive authorities, various organizations, implement sectoral programs for the development of informatization, form a single database for both interagency and local information systems.

Further work of the state authorities in the ICT system will help to increase the amount of information about the results of the work of the authorities and will allow citizens to get access to it much faster (for example, via the Internet). That is, issues related to the adoption of various bills, the state of the budget, public procurement, as well as vacancies in state and local government should be covered [1].

It should be remembered that PR-activities in administrations should meet the standards of a modern state, i.e. openness, honesty and professionalism. This approach is beneficial for all citizens who expect cultural, professional and efficient service from the administration.

The next stage in the development of the communication system in the administration should be the use of public opinion surveys and the development of a PR strategy. This would probably improve the image of the administration and streamline the flow of information. Currently, most offices do not apply these solutions [2].

Having a written public relations strategy or program does not necessarily imply the effectiveness of PR activities and their importance in the organization. However, such a document can be very useful for achieving long-term plans and evaluating performance.

PR should not be perceived as a quick tool for gaining social support, but as an art of long-term relationships with the environment, good two-way communication. If PR is treated this way, its importance in the administration will grow even more, as both deputies and citizens will appreciate it. Conducting public opinion surveys in the area of image as well as other aspects of business, such as customer service, can be a way for the administration to build rapport with the public. Planning of public relations activities should be based on a rational assessment of the needs of citizens. Of course, high costs are an obstacle to the use of this tool, but it should be borne in mind that thanks to social research, the administration can use funds for communication actions more efficiently [3].

Amplification should be carried out within the framework of internal PR, which, now, is not taken into account. This task should be carried out in cooperation with people who deal with the communication of social groups with the departments responsible for human resources in the offices.

Finally, it should be emphasized that the main issue determining the success of PR activities in the administration is to ensure the proper functioning of the offices. It

is impossible to build trust in MPs who perform their duties incorrectly or in services that do not work properly.

Literature:

1. Bebyk V. PR in the government and local self-government: Monograph / O. Babkina, V. Basalyukov, V. Bebyk and others; Under the editorship of V. Bebyk, S. Kunitsyn. K.: IAPM, 2003. 240 p.
2. Rozwadowska B. Public relations. Teoria, praktyka, perspektywy, Studio EMKA, Warszawa 2002, 67 p.
3. Soliński T. Komunikacja wewnętrzna (w:) (red.) D. Tworzydło, Akademia samorządowego wizerunku, Grupa Wydawnicza INFOR S.A., Warszawa 2005, p. 64-64.

GOVERNMENT POLICY IN THE SPHERE OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE

M. HUSEVA, student

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

The goals of the government policy in the sphere of small business development in Ukraine are to create favorable conditions for business development; to ensure the development of business entities in order to form a competitive environment and increase their competitiveness; to stimulate investment and innovation activities of small and medium-sized enterprises; to assist business entities in promoting their products (works, services), results of intellectual activity in the domestic and foreign markets; ensuring employment of the population by supporting the entrepreneurial initiative of citizens.

Government support is provided to business entities that meet the criteria established by part three of Article 55 of the Commercial Code of Ukraine [1].

Government support involves the formation of programs that determine the mechanism of this support. State support programs are developed and implemented by a specially authorized institution in the sphere of small business development with the involvement of other central executive authorities and public organizations representing the interests of business entities. The Cabinet of Ministers of Ukraine in the manner prescribed by law approves state support programs.

A specially authorized business development institution, other executive authorities, local governments, the Ukrainian Entrepreneurship Support Fund and other national funds, regional and local business support funds provide financial government support.

Government support of business entities in the field of training, retraining and advanced training of managerial and economic personnel can be provided by:

- 1) creation and development of a network of business incubators;
- 2) development and implementation of educational programs aimed at training, retraining and advanced training of business entities based on state educational standards;

3) creation of conditions for improving the level of professional knowledge and business qualities of specialists from socially disadvantaged groups of the population;

4) providing educational, methodological, scientific and methodological assistance to business entities;

5) promotion of participation in international programs of experience exchange with the aim of introducing advanced technologies and advanced training of personnel of economic entities [2].

The funds of the Ukrainian Fund for Entrepreneurship Support, other national, regional and local funds for entrepreneurship support are formed at the expense of budgetary funds, voluntary contributions of individuals and legal entities, including foreign ones.

The funds of the Ukrainian Fund for Entrepreneurship Support and other national, regional and local funds for entrepreneurship support shall be used exclusively for financing the development and support of entrepreneurship. The procedure for using such funds is established by the Cabinet of Ministers of Ukraine.

Literature:

1. Commercial Code of Ukraine from 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/> (Last accessed: 17.01.2023).

2. Tsehelyk G.G. State support for the development of small business in Ukraine / G.G. Tsehelyk, M.Y. Kvyk. Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic Sciences. 2017. VOL. 2 . № 1. p. 84 - 89.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФРАНЧАЙЗИНГУ В УКРАЇНІ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ

І. О. ДАВИДЯК, студентка ІV курсу юридичного факультету

Національний-науковий інститут інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України, м. Київ, Україна

З початку повномасштабного вторгнення Україна зіткнулась з небачними проблемами. Вщент зруйновані заводи, електрична інфраструктура, еміграція працездатного населення, окупація та активні бойові дії протяжністю 3786 км призвели до різкого скорочення ВВП, зростання інфляції, порушення торгівельної активності та безпрецедентного рівня бюджетного дефіциту. Тому забезпечення фінансової стійкості є головною задачею, яка сьогодні стоїть перед власниками бізнесу.

На мою думку для швидкого та ефективного відновлення підприємств в Україні є варіант активного використання франчайзингу. Дана бізнес-модель для українців не є новою. У 2001 році запрацювала Асоціація франчайзингу, а у 2007 існувало більш ніж 190 франчайзингових компаній. Історично франчайзинг вже показав свою ефективність у післявоєнні роки, а саме у 50-ті роки двадцятого століття. Спонукало те, що після закінчення Другої світової війни більшість підприємств були зруйновані, а народжуваність у всьому світі стрімко зростала, тому на відновлення інфраструктури були дуже короткі терміни і саме тут

франчайзинг допоміг. За рекордно короткий період було розширено готельний, ресторанний бізнеси, автосервісний бізнес, бізнес брокерської нерухомості, бізнеси з оренди авто, бізнеси підприємств швидкого харчування. Підприємства-виробники продукції, надання робіт або послуг почали індивідуалізувати власну продукцію та створювати власні торгові марки [1].

Правові норми, що регулюють цивільні відносини франчайзингу містяться у главі 76 Цивільного кодексу України, який одержав назву «Комерційна концесія». Відповідно до статті 1115 ЦК України за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг. Відносини, пов'язані з наданням права користування комплексом прав, регулюються Цивільним Кодексом та Господарським кодексом України [2].

Розглядаючи франчайзі як бізнес, який активно дає людям робочі місця, то тільки у Великій Британії у 2022 році завдяки франчайзингу працювало понад 600 тисяч осіб. Варто зауважити, що певна кількість таких працівників не мали досвіду роботи у певній галузі справи, тому мали менше можливості знайти собі іншу роботу. Франчайзинг може бути неймовірно вигідною формою зростання, оскільки він не вимагає такого ж рівня капіталу, як розширення компанії, і тому може бути набагато швидшим процесом. Перевірена франшиза значно знижує ризик невдачі бізнесу: менше 3% франчайзі зазнають невдачі і більше 90% приносять прибуток [3].

Великі всесвітні франшизи показали свою перевагу з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Наприклад компанія «McDonald's Україна» з першого дня війни допомагає як своїй команді, так і всій країні, компанія виділила \$5 млн і створила фонд допомоги працівникам, які отримали поранення внаслідок обстрілів. Працівники отримують виплату на лікування. Крім того, для надання допомоги як працівникам, так і громадянам України, компанія підключила майже всі представництва у країнах Європи. Особливо активно надають допомогу біженцям офіси у Польщі, Словаччині та Чехії. Ця допомога включає як гуманітарні питання, так і влаштування на роботу у закладах McDonald's.

Незважаючи на чималий потенціал розвитку франчайзингу в Україні залишається низка проблем які гальмують такий розвиток. Для покращення такої ситуації необхідно змінювати наше законодавство до європейського стандарту, а саме:

1. Потрібно прийняти спеціалізовані нормативно-правові акти, що врегулюють розбіжності які містяться у ЦК України та ГК України. Після врегулювання законодавства – Україна стане більш привабливішою країною для іноземного інвестування;

2. Потрібно змінити термінологію відповідно до усталеної практики західних держав – «комерційна концесія» замінити на «франчайзинг»; «правоволоділець» замінити на «франчайзер»; «користувач» замінити на «франчайзі»;

3. Потрібно у нових нормативно-правових актах додати переддоговірну стадію укладання франчайзингового договору - тестування, яка доведе свою комерційну вигідність на практиці;

4. Потрібно внести зміни до Податкового кодексу України чим врегулюється питання сплати роялті;

5. Потрібно замінити умови встановлення цін на товар/роботи/послуги. Сталою практикою західних країн є те, що франчайзер здійснює ціноутворення. Це буде сприяти встановленню єдиної цінової політики для всіх франшиз;

6. Потрібно врегулювати питання пов'язані з розірванням договору франшизи. Зазвичай у договорі передбачено, що розірвання в односторонньому порядку не допускається, але це викликає негативні наслідки для обох зі сторін;

7. Потрібно спросити систему надання кредитів для малого та середнього бізнесу;

8. Для популяризації франчайзингу в Україні потрібно запускати освітні проекти які будуть охоплювати різні категорії громадян. Наприклад запускити освітній серіал на платформі «Дія.Цифрова освіта»; залучити популярних українських блогерів; створити навчальний курс на платформі «Genius.Space» [4].

Франчайзинг є перспективним видом діяльності. Для франчайзера – це один з найшвидших і ефективних способів створення нових незалежних підприємств; для франчайзі – розвиток свого власного бізнесу на базі перевіреної моделі; для держави – ефективний інструмент підтримки малого й приватного підприємництва, який приведе до розвитку всієї української економіки; для споживачів – отримання якісного, перевіреного часом продукту. Для розвитку франчайзингу в Україні є великі можливості, проте для реалізації цих можливостей потрібно створити сприятливі умови.

Література:

1. Забаштанська Т. Сторичні аспекти розвитку франчайзингу в діяльності посередницьких підприємств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. С. 36–42.

2. Сагайдак Д. В. Розвиток світового ринку франчайзингових послуг в сучасних умовах : автореф. кваліфікаційна робота. Київ, 2022. 123 с.

3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 29.01.2023).

4. Микуляк В., Махінова А. Українське обличчя франчайзингу. ЮРИСТ&ЗАКОН. 2017. № 35. URL: https://www.sk.ua/wp-content/uploads/sk_files/franishiza_ukr.pdf (дата звернення: 30.01.2023).

ВИСОКИЙ РІВЕНЬ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ЯК БАР'ЄР НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄС

О. Р. ІЖИК, бакалавр

Ужгородський національний Університет, м. Ужгород, Україна

Шлях інтеграції України в Європейський Союз передбачає розв'язання низки актуальних проблем, які є в українському суспільстві. Нагальною

проблемою, що є основним бар'єром між Україною і ЄС є корупція. Ризики і сумніви щодо реальної готовності працювати над антикорупційними заходами привертають увагу в Євросоюзі та уповільнюють процес інтеграції.

Проблема корупції завжди привертала до себе пильну увагу багатьох дослідників [1-5]. В останні ж часи особливої актуальності набула проблема негативного впливу високого рівня корумпованості на такі глобальні процеси як інтеграційні процеси [6] та залучення інвестицій [7].

Метою даної роботи є визначення заходів з підвищення ефективності антикорупційних реформ.

Корупція як явище у суспільстві пов'язується з негативними наслідками для країни та її розвитку. Створюючи реальну загрозу для демократичного суспільства, корупція є ризиком для народоправства. Вона підриває соціальну справедливість та завдає шкоди соціальному прогресу. На шляху інтеграції в Європейський союз Україна, як претендент до вступу, зобов'язується виконувати та вирішувати проблеми, які є важливими сьогодні. Запобігання та протидія корупції є необхідністю для передумов реалізації пріоритетного напрямку України.

Традиційно виділяється п'ять видів корупції: хабар, розкрадання, взаємні послуги, вимагання. Кожний з них негативно впливає на соціально-економічний розвиток суспільства і держави, в тому числі: підриває авторитет країни, завдає шкоди демократичним засадам управління суспільством, функціонуванню державного апарату, обмежує конституційні права і свободи людини та громадянина, порушує принцип верховенства права, порушує встановлений порядок здійснення повноважень посадовими і службовими особами органів державної влади, управлінських структур приватного сектора, руйнує моральні й суспільні цінності; дискредитує державу на міжнародному рівні.

З огляду на це можна стверджувати, що активне реформування антикорупційної політики позитивно вплине на економічний потенціал та економічну безпеку України, покращення добробуту громадян, створення довіри до влади в українському суспільстві. За останні 8 років в Україні активно відбувався процес активних антикорупційних реформ: створення антикорупційних інститутів, прийняття відповідних законодавчих змін тощо. Також варто відзначити позитивний вплив Ради Європи, що активно та плідно запобігає та протидіє корупції на рівні регіональних організацій. Підхід цієї організації до боротьби з корупцією має три взаємопов'язаних аспекти: вироблення загальноєвропейських норм та стандартів, контроль за їх дотриманням, а також надання технічної допомоги державам та регіонам.

Також, запобігти поширенню корупції може розбудова системи фінансового моніторингу. Перевагою даного підходу є те, що система фінансового моніторингу, як інструмент економічної безпеки [8], окрім корупції дозволяє також попередити поширення тіньової економіки [9] та інших видів незаконної діяльності.

Проте, жодна система антикорупційних заходів буде неповною та мало ефективною в тому випадку коли вона не враховує безпосередні мотиви, що спонукають клієнта до укладання корупційної угоди з чиновником. Це вимагає

ретельного вивчення інституційних аспектів існування корупції. Адже саме неефективність чинних формальних правил та недотримання їх вимог є однією із головних причин виникнення корупції [10], оскільки збільшення бюрократії та високих рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур сприяє та нашоухує на укладання корупційних угод різних масштабів.

Отже, інтеграція України в Європейський союз має необхідну умову – це не лише узгодження законодавства України з нормами ЄС, але й наполеглива робота з викорінення корупції. Ключовим елементом ефективної боротьби з корупцією є реформування інституційних рамок, що має зменшити рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур та усунути мотиви до укладання корупційної угоди.

Література:

1. Kingston C. Social structure and cultures of corruption. *Journal of Economic Behavior and Organization*. 2008. Vol.67, №1. P.90–102.
2. Gerring J., Thacker S. Do Neoliberal Policies Deter Political Corruption? *International Organization*. 2005. Vol.59, №1. P.233–254.
3. Wheeler D., Mody A. International Investment Location Decisions: The Case of U.S. Firms. *Journal of International Economics*. 1992. №1–2, vol. 33. P. 57–76.
4. Méndez F., Sepúlveda F. Corruption, growth and political regimes: Cross country evidence. *European Journal of Political Economy*. 2006. Vol.22, №1. P. 82–98.
5. Рябова Т.В., Абрамов Ф.В. Вплив культурних факторів на виникнення корупції. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. Серія: економічна. Випуск 31-3. Донецьк, ДонНТУ, 2007. С.138-142.
6. Сержанов В.В., Дяченко Т. А., Абрамов Ф. В. Корупція, неефективні інститути та європейська інтеграція. *Вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород. 2022. № 44. С. 90–95.
7. Штулер І.Ю., Сержанов В.В. Державна політика залучення інвестицій у стратегії розвитку національних економік. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. № 16(2). С. 162-166.
8. Сержанов В. В., Максименко Я.А., Абрамов Ф. В. Ефективність формальних правил фінансового моніторингу. *Держава та регіони*. 2022. № 3 (126). С. 10–15.
9. Мазур О., Сержанов В. Державне регулювання у сфері детінізації економічних відносин. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2015. Випуск 1(45). Т. 3. С. 114–118.
10. Абрамов Ф. В. Трансакційні витрати корупційної угоди. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Темат. вип. “Технічний прогрес і ефективність виробництва”. 2005. № 1. С. 273–282.

ІНДЕКС СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ ДУМКИ

М. О. ПЛАВАЙКО, студентка кафедри економіки і підприємництва
Ужгородський національний університет, м. Ужгород, Україна

Для багатьох країн світу, корупція перетворилася на найбільш актуальну проблему, що вимагає свого негайного вирішення. Проте, подолання цього негативного явища вимагає не лише розробки ефективних заходів боротьби та

попередження виникнення корупції, але й розробку надійних засобів вимірювання рівня корумпованості країни, що має не лише наукове, але й важливе практичне значення. Адже дозволяє оцінити ефективність застосування тієї чи іншої антикорупційної політики.

Актуальність проблеми корупції обумовлює й пильну увагу, що приділяється багатьма дослідниками до даної проблеми [1-3]. Зокрема, увага дослідників приділяються таким проблемам, як: корупція в фінансовій сфері [4], взаємозв'язку корупції та культурних традицій [5], вплив корупції на євроінтеграційні перспективи [6] та багатьом іншим питанням.

Метою даної роботи є визначення впливу індексу сприйняття корупції на формування суспільних настроїв та його наслідків.

Індекс сприйняття корупції / Corruption Perceptions Index (CPI) – це щорічний рейтинг країн світу, що укладається організацією Transparency International з 1995 року. Даний показник є зведеним, а впорядкованість країн базується на основі експертної оцінки аналітиків та міжнародних організацій. Індекс має свої особливості та значущі переваги у порівнянні з кожним окремим дослідженням, адже при використанні CPI притримується концепція нейтральності та відсутності пріоритетності висновків зроблених окремими дослідниками, тобто індекс будується на інтегрованій оцінці на підставі великої кількості незалежних досліджень. Цей підхід є доволі позитивним, адже може бути застосований для країн з різними політичними режимами. Для того щоб країна могла потрапити до рейтингового списку, має бути проведено щонайменше три дослідження з оцінки рівня корумпованості даної країни.

Індексом сприйняття корупції, охоплюються такі прояви корупції, як: хабарництво, кумівські зв'язки при призначенні на державну службу, захоплення держави вузькими інтересами, доступ до інформації про громадські справи/діяльність уряду, створення захисного бар'єру викрадачам, слідчим, журналістам, надмірна бюрократична тяганина в державному секторі.

Ключовим показником Індексу є кількість балів, а не місце в рейтингу. Саме бали вказують на те, як країна бореться з корупцією, а рейтинг дозволяє лише порівняти успіхи різних країн. Так, прикладом можуть слугувати дані з Офіційного сайту організації Transparency International станом на кінець 2021 року, де видно що всі 3 країни, а саме Данія, Фінляндія та Нова Зеландія мають рівну кількість балів - 88, тому і отримують одне місце на всі три країни.

Мінімальна оцінка (0 балів) означає, що корупція фактично підміняє собою державу. Максимальна (100 балів) свідчить про те, що корупція майже відсутня в житті суспільства. Індекс оцінює корупцію лише в державному секторі. Якщо розглядати Індекс сприйняття корупції в розрізі нашої країни, то проаналізувавши дані з Офіційного сайту Transparency International, можна відмітити, що даний показник повільно збільшується і з 2012 по 2022 рік він зріс із 25 до 32 відповідно [7].

Завдяки вище зазначеному індекс сприйняття корупції став одним з найбільш вживаних показників корумпованості, що використовується у багатьох дослідженнях. Проте, як підкреслюється самою організацією Transparency International індекс сприйняття корупції не вимірює реальний рівень. Фактично

індекс сприйняття корупції показує те, як суспільство сприймає цю проблему в тій чи іншій країні.

Незважаючи на свою практичну корисність та широке застосування індекс сприйняття корупції також має й суттєві недоліки. Найбільшим з яких є наявність позитивного зворотного зв'язку між індексом сприйняття корупції на суспільною оцінкою рівня корумпованості в країні. Тобто суспільна оцінка рівня корумпованості, що лежить в основі індексу сприйняття корупції, сама зазнає впливу від нього. Наслідком подібної залежності є те, що у певних випадках індекс сприйняття корупції може не лише відхилитися від реального рівня, але й перебувати в цьому стані необмежений проміжок часу. Крім того, наявність подібного позитивного зворотного зв'язку може стати причиною формування умов, що є сприятливими для поширення практики маніпулювання суспільними настроями [8, 9].

Таким чином, індекс сприйняття корупції є важливим інструментом дослідження та формування антикорупційної політики. Проте дослідниками має враховуватись вплив даного показника на формування суспільної думки.

Література:

1. Shleifer A., Vishny R.W. Corruption. *Quarterly Journal of Economics*. 1993. Vol.108, №3. P. 599–617.
2. Mause K. Too Much Competition in Higher Education? Some Conceptual Remarks on the Excessive-Signaling Hypothesis. *American Journal of Economics and Sociology*. 2009. Vol. 68. No. 5. P. 1107–1133.
3. Абрамов Ф. В. Трансакційні витрати корупційної угоди. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Темат. вип. “Технічний прогрес і ефективність виробництва”. 2005. № 1. С. 273–282.
4. Сержанов В. В., Максименко Я.А., Абрамов Ф. В. Ефективність формальних правил фінансового моніторингу. *Держава та регіони*. 2022. № 3 (126). С. 10–15.
5. Рябова Т.В., Абрамов Ф.В. Вплив культурних факторів на виникнення корупції. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. Серія: економічна. Випуск 31-3. Донецьк, ДонНТУ, 2007. С.138-142.
6. Сержанов В.В., Дяченко Т. А., Абрамов Ф. В. Корупція, неефективні інститути та європейська інтеграція. *Вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород. 2022. № 44. С. 90–95.
7. Офіційний сайт Transparency International. URL: <https://www.transparency> (дата звернення: 29.01.2023)
8. Абрамов Ф.В. Неосвіченість суспільства як фактор поширення маніпулювання суспільними настроями. *Бізнес Інформ*. 2019. № 6. С. 8–13.
9. Абрамов Ф.В. Індукований опір суспільства та заходи його попередження. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 22–28.

ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Е. М. СІГЕТІ, бакалавр

Ужгородський національний університет, м. Ужгород, Україна

Корупція є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої є надзвичайно важливим для багатьох країн світу [1, 2], зокрема

і для України [3, 4]. Проте боротьба з корупцією є складним і тривалим процесом, через поширеність у суспільстві окремих культурних норм та практик, що виправдовують корупційні відносини та полегшують взаємовідносини між хабародавцями та корумпованими чиновниками. Сьогодні ж ситуація ще більше ускладнюється через повномасштабну війну в Україні.

Метою роботи є визначення наслідків поширення корупційних культурних традицій та підвищення ефективності антикорупційної політики.

Більшість вже реалізованих методів боротьби з корупцією, а саме: забезпечення відкритості та прозорості державних органів з відповідних питань, загальна антикорупційна освіта населення та впровадження репресивних заходів виявилися малоефективними. Це пояснюється декількома причинами, основною з яких є ігнорування даними антикорупційними заходами мотивів, що спонукають учасників корупційної угоди до її укладання – прагнення клієнта корупційної угоди зменшити рівень власних трансакційних витрат бюрократичних процедур, високий рівень яких обумовлено трансакційною неефективністю чинних формальних правил [5]. Іншими причинами низької ефективності репресивних антикорупційних заходів є [6]:

- високий рівень витрат на утримання контролюючих установ, співробітники яких уповноважені виявляти факти укладання корупційних угод;
- відсутність надійних запобіжників для зростання рівня корумпованості у контролюючих установах;
- наявність сприятливих умов для поширення внутрішньої корупції у контролюючих установах.

Важливим наслідком зростання рівня корумпованості є те, що все більша частка населення особисто стикається з випадками корупції. Суспільством починає поширюватися інформація про корумпованих чиновників, що можуть допомогти у розв'язанні того чи іншого питання та розцінки на їх послуги. Пересічні громадяни все частіше намагаються розв'язувати свої проблеми за допомогою хабарів і корупція поступово перетворюється на елемент повсякденного життя [7]. Основною небезпекою даного процесу є те, що в суспільстві формуються відповідні культурні норми та традиції, що регламентують правила поведінки під час укладання корупційної угоди та встановлюють відповідні правила «гри» для учасників корупційної угоди. Подібні неформальні правила, поступово зменшуючи рівень трансакційних витрат укладання корупційної угоди, сприяють стрімкому зростанню рівня корумпованості країни та зменшують ефективність наявних антикорупційних заходів. Іншим негативним наслідком формування корупційних неформальних правил є створення сприятливих умов для маніпулювання суспільними настроями [8, 9]. Внаслідок цього, незважаючи на те, що культурні традиції не є безпосередньою причиною виникнення корупції [10], участь громадянського суспільства є критично важливою для успішного викорінення корупції як суспільного феномену й утвердження цінності доброчесності. Адже завдяки формуванню антикорупційної культури в суспільстві, може бути підвищено рівень трансакційних витрат укладання корупційної угоди, що зменшить привабливість корупційної угоди як для клієнта, так й для чиновника. Тож

важливе завдання сьогодні — сформуванню нульову толерантність до корупції. Нульова толерантність має вимірні властивості, які включають зокрема:

- відсутність прихильності до корупційних дій або їх виправдання.
- підтримка суворого дотримання законів.
- нетерпимість навіть до дрібних корупційних правопорушень.

На нашу думку, у питаннях запобігання корупції в довгостроковій перспективі потрібно зсувати увагу від боротьби з корупцією саме до роботи над прищепленням добродесних сценаріїв поведінки, адже рівень суспільної толерантності до корупції прямо впливає на рівень корупції в спільноті.

Отже, кінцевою метою антикорупційної діяльності повинна стати розбудова держави на принципах добродесності не тільки на рівні суддів та державних службовців, але й її культивування на рівні всього суспільства. Особливо, варто звернути увагу на виховання добродесності молоді в повсякденному житті.

Література:

1. Cooray A., Schneider F. Does corruption throw sand into or grease the wheels of financial sector development?. *Public Choice*. 2018. Vol. 177. No. 1-2. P. 111–133.
2. Haque M. E. Corruption clubs: endogenous thresholds in corruption and development. *Economics of Governance*. – 2009. – №4, vol. 10. – P. 345–373.
3. Кравченко С., Пантелейчук І. Напрями формування антикорупційної культури українського суспільства. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2012. № 2. С. 5–13.
4. Сержанов В. В., Максименко Я.А., Абрамов Ф. В. Ефективність формальних правил фінансового моніторингу. *Держава та регіони*. 2022. № 3 (126). С. 10–15.
5. Абрамов Ф. В. Трансакційні витрати корупційної угоди. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Темат. вип. “Технічний прогрес і ефективність виробництва”. 2005. № 1. С. 273–282.
6. Сержанов В.В., Дяченко Т. А., Абрамов Ф. В. Корупція, неефективні інститути та європейська інтеграція. *Вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород. 2022. № 44. С. 90–95.
7. Абрамов Ф. В. Суспільні настрої як фактор динаміки антикорупційних формальних правил. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 26–31.
8. Абрамов Ф.В. Неосвіченість суспільства як фактор поширення маніпулювання суспільними настроями. *Бізнес Інформ*. 2019. № 6. С. 8–13.
9. Абрамов Ф.В. Індукований опір суспільства та заходи його попередження. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 22–28.
10. Рябова Т.В., Абрамов Ф.В. Вплив культурних факторів на виникнення корупції. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. Серія: економічна. Випуск 31-3. Донецьк, ДонНТУ, 2007. С.138-142.

ЗМІСТ

Секція 1

Національні економіки в системі сучасних міжнародних економічних відносин

<i>Dang X. H., Tiutiunnykova S. V., Berveno O. V. Poverty as an Actual Problem of Developing National Economies .....</i>	4
<i>Lobzhanidze G., Adamia Z. Contemporary Challenges in the Economical Sphere on the Globalization Base.....</i>	7
<i>Mekhovich S. A., Pererva P. G. Formation of the Principles of Import Substitution in the Country's Economy.....</i>	8
<i>Pererva P. G., Kosenko S. A. Stages of Development of the Benchmarking Concept and their Characteristics.....</i>	10
<i>Pererva P.G., Paimash H.V. Withtranswith Uncertain Status: Problems of Social Protection of the Population .....</i>	12
<i>Pererva P.G., Vorvul A.S., Vorvul V.Yu. Study of Threats to Economic Securityand Countriesin the Context of Globalization .....</i>	14
<i>Tavartkiladze S. Getashvili T. Sanctions and Economic Solidarity- A Single Powerful Weapon .....</i>	16
<i>Архієреєв С. І. Об'єктна реорієнтація міжнародного бізнесу нових індустріальних країн та України.....</i>	18
<i>Оболенцева Л.В. Перспективи розвитку національної туристичної індустрії в умовах карантинних обмежень.....</i>	21
<i>Свідло К. В. Розвиток інноваційного потенціалу України як шлях динамічного розвитку та успіху в межах світового цивілізаційного простору .....</i>	23
<i>Бервено О. В., Жорник О. П. Глобальна нерівність: причини, тенденції та наслідки .....</i>	25
<i>Внукова Н. М. Євроінтеграційний вплив індустрії 4.0 на економічне відновлення країни .....</i>	27
<i>Маркова С. В., Марков І. Є. Економічні та демографічні проблеми в Україні: наслідки війни .....</i>	29
<i>Tevdoradze S., Mushkudiani Z. Tourism Industry as a National Determinant of Country's Economy .....</i>	31
<i>Максименко Я. А., Дяченко Т. А. Розвиток високотехнологічного сектора України .....</i>	33
<i>Сідельнікова І. В. Особливості формування моделі економічного розвитку національної економіки в сучасних гео економічних умовах...</i>	35
<i>Akbulut F. International Approaches Towards Creating Resilient Cities Against Disaster Risks.....</i>	37

<i>Tabagari K., Surmanidze N. The Strategies of the Top Five EU Member Countries on Russian Gas to Diversify their Energy Consumption .....</i>	41
<i>Бакуліна О. С. Маркетинг 2030: виклики та реалії.....</i>	43
<i>Благой В. В., Загорулько О. В. Долар як міжнародна резервна валюта ....</i>	47
<i>Vdovyn M. Geographical Structure and Trade Balance of Ukraine: Statistical Approach .....</i>	49
<i>Гелеверя Є. М. Національна економіка України в системі сучасних глобалізаційних процесів .....</i>	51
<i>Калініченко З. Д. Формування нової структури економічної політики....</i>	53
<i>Корольчук Л. В. Дослідження методології розробки національних стратегій сталого розвитку .....</i>	56
<i>Красота О.В. Диспропорції ринку праці України.....</i>	58
<i>Патлатой О. Є. Розвиток глобальних ланцюгів доданої вартості в умовах новітніх викликів.....</i>	60
<i>Решетняк Н. Б., Кузьменко О. В. Економічний конституціоналізм як міждисциплінарне вчення.....</i>	63
<i>Федотова Ю. В., Голубнича М. В. Особливості проведення міжкультурних переговорів.....</i>	65
<i>Maslak M. V. Formation of Stages of Management of Intellectual Property in an Industrial Enterprise.....</i>	67
<i>Ухналь Н. М. Інвестиційне безпечне середовище в умовах локальних конфліктів і воєн.....</i>	69
<i>Крамаренко С. Б. Промислова політика України: перспективи та виклики.....</i>	71
<i>Kobieliava A. V. Study of the Prerequisites for Effective Commercialization of Intelligence Technologies.....</i>	73
<i>Zinenko K. A. Indicator Approach to Assessing the Economic Security of a Construction Enterprise.....</i>	75
<i>Гуртовий Ю. В. Вплив сільського господарства на стан економічної безпеки України.....</i>	77
<i>Бойко Д. В. Тіньова економіка як іманентний компонент ринкової економіки.....</i>	79
<i>Мищук Т. В. Добробут населення України: вплив зовнішньоекономічних чинників.....</i>	81
<i>Регунова О. А. Світовий досвід розвитку «розумних» міст.....</i>	83
<i>Салтикова А. Р. Концепція відкритих інновацій на сучасному етапі розвитку світової економіки .....</i>	85
<i>Жук А. О. Досвід запобігання та протидії корупції в зарубіжних країнах.....</i>	87
<i>Filshyna V. Government Personnel Policy and its Implementation in Public Administration Institutions.....</i>	89
<i>Lozova M. Main Directions of Further Development of The Image of Local Self-Government Authorities in the Context of Global Trends.....</i>	90

<i>Remez O. Using Social Standards in Education Financing in The System of Modern International Economic Relations.....</i>	92
---	----

Секція 2

Головні тренди цифровізації світового господарства

<i>Kobieliava T. O., Pererva P. G., Jakushko A. E. Study of Trends in Digitalization of the World Economy.....</i>	94
<i>Ачкасов А. Є. Мількін І. В. Особливості цифрової трансформації зовнішньоторговельної компанії.....</i>	96
<i>Іонін Є. Є. Тренди цифровізації бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні.....</i>	98
<i>Проневич О. С., Коляда Т. А. Концептуально-правові засади надання електронних адміністративних послуг в Україні.....</i>	102
<i>Шевченко Л. С. Future-Ready University: концепція чи реальність.....</i>	104
<i>Шевцова Г. З., Литвинський Р. В., Цифрові інновації у бізнесі: досвід Німеччини.....</i>	106
<i>Dyadun S. V. Using Simulation Modeling in the Analysis of Processes in the International Economy.....</i>	108
<i>Vlasova V. Metaverse as a Component of the Innovation Strategy of Creative Industry Companies.....</i>	110
<i>Благой В. В., Загорулько О. В. Використання технології цифрової економіки у фінансовій діяльності.....</i>	112
<i>Благой В. В., Загорулько О. В. Проблеми системи освіти та цифровізація освітніх послуг в Україні.....</i>	114
<i>Благой В. В., Загорулько О. В. Процес цифровізації України.....</i>	116
<i>Благой В. В., Загорулько О. В. Розвиток та функціонування блокчейн технології в Україні.....</i>	118
<i>Кушнір Т. М. Етика в цифровому маркетингу.....</i>	120
<i>Миценко В. І. Вплив діджиталізації на розвиток глобальних ланцюгів створення вартості.....</i>	122
<i>Ніколайчук О. А., Бадега А. С. Інформаційні технології у готельному господарстві.....</i>	124
<i>Ніколайчук О. А., Кошеленко О. С. Сучасні інноваційні технології в закладах готельного та ресторанного господарства в умовах цифровізації економіки.....</i>	126
<i>Рибак Г. І., Непомняща С. Тенденції генези моделей споживання ери інформаційних.....</i>	129
<i>Рибак Г. І., Кульбачна А. О. Економіка послуг у рамках четвертої промислової революції.....</i>	131
<i>Будякова О. Ю. Біоекономіка національна економіка в умовах новітніх глобальних викликів.....</i>	133

<i>Дубель М.В.</i> Дослідження тенденцій глобального ринку цифрової дистрибуції.....	135
<i>Корогодова О. О., Петровський Я. А.</i> Тенденції розвитку блокчейн технологій у сфері фінансів.....	137
<i>Humeniuk A.M.</i> Digital Transformation in the Hospitality Industry.....	139
<i>Riabovol D. A.</i> The impact of ai on the Competition in the Digital Economy.....	141
<i>Зінченко В. М.</i> Перспективи впровадження штучного інтелекту в індустрії гостинності.....	143
<i>Сиротенко А. О.</i> Світові тренди ринку праці в 2023 році.....	145
<i>Франко Л.</i> Діджиталізація бізнесу як сучасний світовий тренд.....	147
<i>Мамічева А. Д.</i> Цифрові тренди в інноваційній діяльності України.....	148
<i>Malichenko I.</i> Electronic Technologies in The Management of the Administrative Service Delivery System at the Local Level.....	150
<i>Tarasenko Y.</i> Organizational Aspect of Administrative Services Management in the System of Modern International Economic Relations.....	152
<i>Клименко Д. В.</i> Цифровізація економіки України необхідність її розвитку за сучасних умов.....	154
<i>Кривенко Д. М.</i> Стратегія цифрової трансформації бізнесу.....	156

Секція 3

Пріоритети модернізації регіонів України в процесі євроінтеграції

<i>Kalashnikova Kh.</i> Foreign Experience of Regional Development Management and Assessment of the Effectiveness of Strategic Changes in the Context of European Integration.....	159
<i>Калініченко З. Д.</i> Формування нової структури економічної політики.....	162
<i>Клевцєвич Н. А.</i> Економіка замкнутого циклу перешкоди впровадження в Україні в умовах євроінтеграційного вибору.....	164
<i>Комар М. І., Зомчак Л. М., Карпа І. Ю.</i> Моделювання сталого розвитку львівської області за допомогою векторної авторегресійної моделі.....	167
<i>Медведева М. І.</i> Економіка знань і стійка конкурентоспроможність регіонів.....	169
<i>Несененка П. П.</i> Аналіз зарубіжного досвіду управління розвитком сільських територій як базового елемента аграрної політики розвинених країн світу.....	174
<i>Петько С. М.</i> Особливості цифрової трансформації суб'єктів господарювання.....	177
<i>Пушкар Т. А., Яценко Т. С.</i> Цифрові тренди сучасності.....	180
<i>Пушкар Т. А.</i> Світовий досвід сприяння розвитку цифрових трендів стратегіях розумних міст.....	182

<i>Радіонова О. М., Радіонов В. С.</i> Роль регіональної мережі міст у розвитку економіки.....	184
<i>Радіонова Л. О.</i> Сучасна регіоналістика і концепт «регіон».....	185
<i>Савчин І. З., Царева. О. С.</i> Роль інформаційних технологій в модернізації економіки регіонів.....	187
<i>Соловійова О. М., Башинська М. І.</i> Напрями модернізації туризму Одеського району в умовах євроінтеграції.....	188
<i>Таранич А. В.</i> Пріоритети модернізації регіонів України в умовах розвитку нової економіки.....	190
<i>Troian V. I.</i> Investment Attractiveness of Construction Enterprises in Modern Conditions.....	192
<i>Клименко К. В., Савостьяненко М. В.</i> Концептуальні основи управління критичною інфраструктурою в контексті імплементацій рекомендацій ОЕСР.....	194
<i>Пастух К. В.</i> Модернізація публічного управління в соціально-економічній сфері в Україні в умовах євроінтеграції	196
<i>Проць Н. В., Плоскіна А.</i> До питання формування бюджетів територіальних громад в умовах військової агресії.....	199
<i>Дворкін С.</i> Інституційна економіка в контексті регіонального розвитку: теоретичні перспективи для України.....	200
<i>Vaklanov O.</i> Potential of Rural Development From the Perspective of European Integration of Ukraine.....	202
<i>Nalyvaiko Y.</i> The System of Public Management and Administration in the Sphere of Civil Protection in Modern Context of European Integration in Ukraine.....	203
<i>Возненко Л. В.</i> Розвиток місцевого самоврядування в Україні в умовах європейської інтеграції.....	205
<i>Чумак А. С.</i> Основні напрями інвестиції в транспортну інфраструктуру України.....	207

Секція 4

Стан, проблеми та тенденції розвитку фінансових і бізнес-систем в умовах невизначеності

<i>Mekhovich K. A., Mekhovich E. A., Pererva P. G.</i> The Essence of Entrepreneurial Risks in the Economy.....	210
<i>Pererva P. G., Shapoval V. S.</i> Classification of Financial Risks of Business Activities.....	212
<i>Pererva P. G., Tkachov M. M.</i> Business Forecast of Levels of Business Management in Conditions of Uncertainty.....	214
<i>Дубіщев В. П.</i> Big data в системі сучасного міжнародного маркетингу.....	216

<i>Тулчинська С. О., Солосіч О. С.</i> Вимоги до формування системи економічної безпеки підприємства в умовах інтелектуалізації економічних процесів та невизначеності середовища.....	218
<i>Шахно А. Ю.</i> Проблеми формування бізнес-середовища в умовах розвитку креативної економіки.....	219
<i>Іванієнко В. В.</i> Актуальні питання забезпечення міжнародної конкурентноспроможності експортно-орієнтованих підприємств.....	222
<i>Іванієнко В. В.</i> Аналіз умов забезпечення міжнародної конкурентноспроможності підприємств.....	224
<i>Demirova S. D., Moskvina A. O., Stetsenko I. V.</i> Modern Sources of Competitive Advantages for Enterprises in International Economic Activities	226
<i>Галюк І. Б.</i> Особливості розвитку бізнес-систем в умовах невизначеності.....	228
<i>Козьмук Н. І., Козьмук Д. Б.</i> Соціальна відповідальність бізнесу, як важлива складова бізнес-стратегії компанії нової ери.....	229
<i>Козьмук Н. І., Крак Я. І.</i> Управлінський контроль та його місце в системі управління організацією в умовах невизначеності.....	231
<i>Козьмук Н. І., Сохань М. В.</i> Банківські інновації як вектор ефективної інноваційної політики.....	233
<i>Колмакова О. М., Кієнко Д. А.</i> Адаптивність як конкурентна перевага стратегії успіху.....	235
<i>Колмакова О. М., Лисенко Б. С.</i> Особливості управління закупівлями матеріалів на будівельному підприємстві в Україні.....	237
<i>Колмакова О. М., Літовка К. С.</i> Управління корпоративним підприємством в умовах невизначеності. Аспект економічної безпеки....	239
<i>Кушнір Л. А.</i> Особливості функціонування готельно-ресторанного бізнесу в умовах воєнного стану.....	241
<i>Можайкіна Н. В., Прилуцька Д. С.</i> Особливості реалізації корпоративних стратегій розвитку підприємств.....	243
<i>Морщенко Т. С., Хоменко І. Б.</i> Деякі аспекти управління командою в умовах воєнного стану.....	245
<i>Москвіна А. О., Пономаренко Є. С.</i> Особливості процесу стратегічного планування функціонування підприємств на міжнародному ринку.....	247
<i>Наумов М. С., Литвин М. Ю.</i> Експортний потенціал українських підприємств: сутність та проблеми реалізації.....	249
<i>Овсієнко О. В.</i> Бізнес-моделі у сфері енергопостачання.....	251
<i>Остроський І. А.</i> Актуарна справедливість у практиці пенсійного страхування розвинених країн світу.....	253
<i>Радченко О. Д.</i> Фінансові інструменти в умовах воєнного стану.....	255
<i>Рибак Г. І., Белявцева А. М.</i> Удосконалення системи економічної безпеки діяльності підприємства в умовах невизначеності.....	257

<i>Рибак Г. І., Протопоп Л. В.</i> Вплив боргової економіки на зовнішньоекономічну діяльність підприємства.....	260
<i>Руденко В. В.</i> Громадські об'єднання як інститути фіскального механізму регулювання інвестиційних процесів в Україні.....	262
<i>Сарахман О. М.</i> Безперервність роботи банківської системи в умовах відсутності енергопостачання.....	263
<i>Угоднікова О. І., Глушенко Д. Є.</i> Впровадження інновацій в індустрії туризму.....	265
<i>Федотова Ю. В.</i> Основні тенденції зовнішньоекономічної діяльності України в умовах воєнного стану.....	267
<i>Шурпенко Р. К.</i> Реінжиніринг один із ефективних методів удосконалення бізнес-процесів	269
<i>Маренич А. І., Білик В. О.</i> Тенденції та перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.....	271
<i>Ostrohliad O.</i> Research of the Professional Environment of Public Authorities and Local Self-Government Institutions in the Area of Communication with Design and Construction Organizations.....	273
<i>Омеляненко Д. О.</i> Принципи управління активами підприємств в умовах ризику та невизначеності.....	275
<i>Терецюк І. В.</i> Прийняття рішень з управління бюджетуванням підприємства при нестаціонарних портфелях замовлень.....	276
<i>Чжан Цун</i> Соціальне підприємництво: сутність та етапи становлення.....	278
<i>Галюк Т. С.</i> Зміни у діяльності та очікування бізнесу в умовах війни.....	280
<i>Belevstova A.</i> Prospects of Public Relations in Government Administration.....	281
<i>Huseva M.</i> Government Policy in the Sphere of Small Business Development in Ukraine.....	283
<i>Давидяк І. О.</i> Перспективи розвитку франчайзингу в Україні як спосіб забезпечення економічної стійкості під час війни та після перемоги	284
<i>Іжик О. Р.</i> Високий рівень корупції в Україні як бар'єр на шляху інтеграції в ЄС.....	286
<i>Плавайко М. О.</i> Індекс сприйняття корупції як чинник формування суспільної думки.....	288
<i>Сігеті Е. М.</i> Формування антикорупційної культури українського суспільства.....	290

Електронне наукове видання

***НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ НОВІТНІХ
ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ***

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

(1–28 лютого 2023 року)

*Матеріали конференції опубліковані в авторській редакції
мовою оригіналу*

Відповідальний за випуск *Г. І. Рибак*

Технічний редактор *М. С. Наумов*

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса: office@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 5328 від 11.04.2017